

T.C.

SINOP ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM

DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE EDEBİ ÜRÜNLER

ARACILIĞIYLA KADIN TARİHİ ÖĞRETİMİ:

MATERYAL TASARIMI ÖRNEKLERİ

HAZIRLAYAN

Zişan SEYİS

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE EDEBİ ÜRÜNLER
ARACILIĞIYLA KADIN TARİHİ ÖĞRETİMİ: MATERYAL
TASARIMI ÖRNEKLERİ

ZİŞAN SEYİS

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE EDEBİ ÜRÜNLER
ARACILIĞIYLA KADIN TARİHİ ÖĞRETİMİ: MATERYAL TASARIMI
ÖRNEKLERİ

ZİŞAN SEYİS

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Gülçin DİLEK

SİNOP 2021

29.06.2021

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

29.06.2021

Zişan SEYİS

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI

Zişan SEYİS tarafından hazırlanan ‘‘Sosyal Bilgiler Derslerinde Edebi Ürünler Aracılığıyla Kadın Tarihi Öğretimi: Materyal Tasarımı Örnekleri’’ başlıklı bu çalışma, 29/06/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Sevgi COŞKUN KESKİN

Sakarya Üniversitesi/ Eğitim Fakültesi

İmza

Üye Doç. Dr. Gülçin DİLEK

Sinop Üniversitesi/Eğitim Fakültesi

İmza

Üye Dr. Öğretim Üyesi Esra SOY

Sinop Üniversitesi/Eğitim Fakültesi

İmza

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

29/06 /2021

[Unvanı, Adı ve Soyadı]Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	V
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Amaç	8
1.3. Önem	9
1.4. Sınırlılıklar	10
1.5. Tanımlar	10
1.5.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet	10
1.5.2. Kadın Tarihi	11
1.5.3. Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	16
1.5.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Öğretim	16

İKİNCİ BÖLÜM ALANYAZIN

2.1. Kadın Tarihine Genel Bir Bakış	19
2.2. Dünya Tarihinin Kadın Odağındaki Seyri	20
2.3. Türkiye’de Kadın Haklarının Kazanım Süreci	24
2.3.1. Türk Tarihinde Kadınların Hak ve Özgürlüklerini Kazanma Sürecine Genel Bakış	25
2.3.2. Geç Osmanlı Döneminin Öncü Kadınları	48
2.3.3. Erken Cumhuriyet Dönemi Kadın Kimliği ve Öncü Kadınlar	59
2.4. Sosyal Bilgiler-Tarih Öğretiminde Toplumsal Cinsiyet ve Edebi Ürünler	65
2.4.1. Sosyal Bilgiler- Tarih Öğretiminde Toplumsal Cinsiyet	68
2.4.2. Sosyal Bilgiler-Tarih Öğretiminde Edebi Ürünler	70
2.4.2.1. Edebi Metinlerde Bulunması Gereken Nitelikler	70
2.4.2.2. Çözümlemeli Öyküler	72

2.5. Edebi Metinlerin Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılması ve Toplumsal Cinsiyet/Kadın Tarihi Öğretiminde Edebi Metinler	74
2.5.1. Metinde Yapı ve Hikâyelerin Çözümlemesi	75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM HİKÂYE, ETKİNLİK VE ÇALIŞMA KÂĞITLARI TASARIM SÜRECİ

3.1. Hikâye ve Etkinlik Tasarım Süreci	79
3.1.1. Hikâye Tasarım Süreci	79
3.1.1.1. Kaynak Taraması	81
3.1.1.2. Eğitim ve Tarih Kaynakları	81
3.1.1.3. Çocuk Edebiyatı Kaynakları	85
3.1.2. Hikâye Unsurları	86
3.1.2.1. Hikâyelerin Konusu	87
3.1.2.2. Hikâyelerin Kahramanları	88
3.2. Hedeflenen Beceriler	88
3.3. Hikâye ve Çözümlemeli Öykülerin Kurgusunda Kullanılan İzlekler/Temalar.....	89
3.4. Etkinlik Tasarım Süreci	94
3.5. Çalışma Kâğıtlarının Tasarım Süreci	94
3.6. Uzman Görüşlerinin Alınması	95
3.7. Betimsel Açıklama	95
3.8. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler	95

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ÖNCÜ KADIN HİKÂYELERİ, ETKİNLİK VE ÇALIŞMA KÂĞIDI ÖRNEKLERİ

4.1. Öncü Kadınlar Hikâye Kitapları	97
4.1.1. Uç Belkıs Uç Hikayesi	97
4.1.2. Oy Pusulası Hikayesi	113
4.1.3. Tarladan Meclise: Satı Kadın Hikayesi	128
4.1.4. Matmazel Hikayesi	136
4.2. Öncü Kadınlar Çözümlemeli Öyküleri	150
4.2.1. Bedriye Tahir Gökmen	150

4.2.2. Sabiha Ziya Bengütaş	156
4.2.3. Safiye Ali	163
4.2.4. Afet İnan	171
4.3. Etkinlik Örnekleri	177
4.3.1. Karmakarışık Eğitsel Oyunu	177
4.3.2. Ben Kimim Eğitsel Oyunu	178
4.4. Çalışma Kağıdı Örnekleri	179
4.4.1. Öncü Kadınlar Bilgi Kartları	179
4.4.2. Çalışma Kâğıdı 1: “Ben Olsaydım”	183
4.4.3. Çalışma Kâğıdı 2: “Kadınların Dünyası”	184
4.4.4. Çalışma Kâğıdı 3: “Bak Postacı Geliyor”	185
4.4.5. Çalışma Kâğıdı 4: “Dernek Zamanı”	187
SONUÇ	189
KAYNAKÇA	193
EKLER	209
ÖZGEÇMİŞ	269

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, sosyal bilgiler öğretiminin işlevsel araçlarından biri olan edebi ürünleri kadın tarihi öğretimine entegre etmeyi amaçlayan öğretim materyalleri geliştirmektir. Özellikle ilgili yaş grubunda (Kieran Egan’a göre 9-15 yaş arası romantik evre) tarihsel düşünme becerileri üzerindeki olumlu etkilerinden dolayı hikâyelerin, kadın tarihi öğretimi için de önemli fırsatlar sunabileceği önermesinden hareket edilmiştir. Buna göre, sosyal bilgiler dersi öğretim programında “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı kapsamında 6. sınıf düzeyinde yer alan 6.6.6 “Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder” kazanımı çerçevesinde hikâyeler ve etkinlikler tasarlanmıştır. Hikâye metinlerinin yazımı öncelikle çocuk edebiyatı kapsamındaki ve tarihsel kaynakların incelenmesini gerektirdiğinden bu çalışmada “doküman incelemesi” yöntemi işe koşulmuştur. Bu yöntem hikâye, çözümlemeli öykü, çalışma kâğıtları ve etkinliklerin alt yapısını oluşturmak için kullanılmıştır. İncelenen dokümanlardan elde edilen veri ve izlekler doğrultusunda hikâye metinlerinde işlenecek konu ve temalar belirlenmiştir. Bu işlemin ardından araştırmacı tarafından tarihin öncü kadınlarının yaşantı ve deneyimlerine odaklanan ve her biri belirlenen tema ve izlekleri içeren sekiz hikâye metni yazılmıştır. Yazılan hikâyelerin içerdiği temaların hikâye metinlerinin kurgusunda nasıl yer aldığı/hikâye metinlerinin bu temalar doğrultusunda nasıl kurgulandığı her bir hikâye özelinde tematik açılım tabloları oluşturularak sunulmuştur. Ardından tablolar ve hikâyelerin araştırmanın amaçlarının/alt amaçlarının nasıl gerçekleştirildiğini ortaya koyacak şekilde literatürle desteklenerek betimsel açıklamaları yapılmıştır. Son olarak yazılan hikâyeler ve/veya ilişkili oldukları konular bağlamında etkinlik örnekleri (eğitsel oyunlar) ve çalışma kâğıtları tasarlanmıştır. Geliştirilen materyaller ve etkinlikler doğrultusunda ulaşılan sonuçlar ve çeşitli öneriler sunulmuştur.

Çalışma kapsamında altıncı sınıf düzeyinde tarihin kadın aktörlerinin görünür kılındığı ve öncü kadınlara atıfta bulunan hikâye metinleri/kitapları, çözümlemeli öyküler, etkinlik örnekleri ve çalışma kâğıtları oluşturulmuştur. Bu materyal geliştirme çalışmalarında öğrencilerin tarihin kadın aktörlerinin ilgili tarihsel bağlamlardaki yaşantı ve deneyimleri, ülketaarihinde oynadıkları roller ve kamusal alanda var olmak için verdikleri mücadelelere yönelik farkındalık geliştirmeleri hedeflenmiştir. Böylece bu çalışmanın sosyal bilgiler/tarih dersleri bağlamında kadın deneyimlerinin edebi ürünler yoluyla öğrencilere sezinletilmesine, tarihsel duyarlılık, tarihsel empati becerilerinin gelişimine ve tarih bilinci oluşturulması sürecine de olumlu katkılar sunması beklenmektedir.

ABSTRACT

The aim of this study is to develop teaching materials that aim to integrate literary products, one of the functional tools of social studies teaching, into women's history teaching. Especially in the relevant age group (romantic stage between 9-15 years according to Kieran Egan), it was suggested that the stories can also offer important opportunities for teaching women's history due to their positive effects on historical thinking skills. Accordingly, stories and activities were designed within the framework of the achievement of 6.6.6 "Realizes the value given to women in social life based on Turkish history and current examples", which is at the 6th grade level within the scope of "Active Citizenship" learning area in the social studies course curriculum. Since the writing of the story texts primarily requires the examination of historical sources within the scope of children's literature, the "document analysis" method has been used in this study. This method was used to create the background of stories, analogues, worksheets and activities. In line with the data and themes obtained from the examined documents, the subjects and themes to be covered in the story texts were determined. After this process, eight story texts focusing on the lives and experiences of the leading women of history and each containing the determined themes and themes were written by the researcher. How the themes of the stories written are included in the fiction of the story texts / how the story texts are constructed in line with these themes are presented by creating thematic expansion tables for each story. Then, descriptive explanations of the tables and stories were made, supported by the literature, in a way to reveal how the aims/sub-objectives of the research were achieved. Finally, activity examples (educational games) and worksheets were designed in the context of the stories written and/or the topics they are related to. In line with the developed materials and activities, the results and various suggestions were presented.

Within the scope of the study, story texts/books, analytical stories, activity examples and worksheets were created in which the female actors of history were made visible at the sixth grade level and referring to the leading women. In these material development studies, it is aimed that students develop awareness of the lives and experiences of women actors of history in the relevant historical contexts, the roles they play in the history of the country, and their struggles to exist in the public sphere. Thus, it is expected that this study will contribute positively to the perception of women's experiences through literary products in the context of social studies/history lessons, to the development of historical sensitivity, historical empathy skills and to the process of creating historical awareness.

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

KHF: Kadınlar Halk Fırkası TKB: Türk Kadınlar Birliği MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MHNC: Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti

Ek 1 Şekiller Dizini

Şekil 2.1. Öğretmen Adaylarına Göre Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünlerle Aktarılabilen Değerler.....	67
Şekil 2.2. Çözümlemeli Öykülerin Hazırlanış Basamakları.....	73
Şekil 2.3. Hikâye Haritası.....	77
Şekil 2.4. Öncü Kadınlar Bilgi Kartları.....	180

Ek 2 Tablolar Dizini

Tablo 4.1. Uç Belkıs Uç Hikâyesinin Tematik Açılımı.....	98
Tablo 4.2. Oy Pusulası Hikâyesinin Tematik Açılımı.....	114
Tablo 4.3. Tarladan Meclise: Satı Kadın Hikâyesinin Tematik Açılımı.....	129
Tablo 4.4. Matmazel Hikâyesinin Tematik Açılımı.....	136
Tablo 4.5. Bedriye Tahir Gökmen Çözümlemeli Öyküsünün Tematik Açılımı.....	150
Tablo 4.6. Sabiha Ziya Bengütaş Çözümlemeli Öyküsünün Tematik Açılımı..	156
Tablo.4.7. Safiye Ali Çözümlemeli Öyküsünün Tematik Açılımı.....	164
Tablo 4.8. Afet İnan Çözümlemeli Öyküsünün Tematik Açılımı.....	171

ÖNSÖZ

Sosyal bilgiler dersi, ulusların tarihi ve kültürel seyirlerinin incelenmesi, tarihi bilinç ve farkındalığının geliştirilmesi, aynı zamanda değerlerin sürekliliğinin sezinletilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bilgi/beceri ve değerlerin kazanımının gerçekleştirildiği alan olması nedeniyle sosyal bilgiler dersleri kapsamında tarih konularının öğretimi önem kazanmaktadır. Geçmişin doğrudan gözlenmesinin mümkün olmayışı, bugünden farklı yaşam pratikleri ve değerler içermesi, dilinin farklı oluşu, uzak bir geçmişi hayal etmenin güçlüğü gibi birçok nedentarih öğrenmeyi kolaylaştıracak ve öğrencilere sevdirecek öğretim yöntemleri/materyallerkullanmayı gerekli kılmaktadır. Çağcıl eğitim anlayışı da dersleri, öğrenci merkezli, yaparak yaşayarak ve etkinlikler kapsamında işlemeyi önermektedir. Bu bağlamda öğrenmede kalıcılığıartırmak için görsel sunular, görsel-işitsel materyaller kadar edebi ürünlerin kullanımı da önemtaşımaktadır. Çeşitli öğretim materyallerinin kullanıldığı ve etkinlik merkezli bir öğretim yaklaşımı dersin etkili, verimli ve eğlenceli geçmesi için işlevseldir. Çağcıl öğretim yaklaşımları içerisinde öte yandan toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı öğretim programları veders materyalleri gittikçe önem kazanmaktadır. Nitekim toplumsal cinsiyet eşitliğini temel alan bir eğitim yaklaşımı kadınların güçlenmesine ve toplumsal yaşamın her alanında varlık göstermelerine önemli katkılarda bulunacaktır. Bu noktada genelde kadınların özelde kadın geçmişinin ve o geçmişin öznelere görünür kılındığı öğretim materyallerinin toplumsal cinsiyet eşitliğini eğitim alanından desteklemede önemli roller üstleneceği düşünülebilir.

Kadınların geçmişte cinsiyetleri nedeniyle yaşadıkları güçlüklerin ve haklarını kazanma sürecinde verdikleri mücadelelerin yaş düzeyine uygun içerik tasarımları yoluyla öğrencilere sunulması olasıdır. Edebi ürünlerin sosyal bilgiler öğretimindeki yaygın kullanımı dikkate alındığında, özellikle hikâyeler kadın geçmişini eğlenceli, merak uyandırıcı, ilgi çekici bir yollasunmada; bilişsel ve duyuşsal alanda hedeflenen becerilere ulaşmada değerlendirilmesi gerekenfırsatlar içermektedir.

Bu çalışma sosyal bilgiler öğretim programının kadın odağındaki bir kazanımına yönelik hikâyemetinleri, çalışma yaprakları ve etkinlik örneklerinin geliştirilmesi yoluyla geçmişin öncü kadınlarına ve kadın tarihi öğretimine sosyal bilgiler dersi kapsamında yer açmayı hedeflemektedir. Böylelikle bu çalışmanın, toplumsal cinsiyet farkındalığının

oluşumuna, bu bağlamda kalıcı ve eğlenceli ders ortamının materyallerle sağlanmasına katkıda bulunabileceği düşünülmektedir. “Sosyal Bilgiler Derslerinde Edebi Ürünler Aracılığıyla Kadın Tarihi Öğretimi: Materyal Tasarımı Örnekleri” adlı bu çalışma dört ana başlıktan oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümü olan “Giriş” kısmında; problem durumu, amaç, önem, sınırlılıklar ve bazı tanımlar yer almaktadır. Bu tanımlamalar içerisinde; cinsiyet ve toplumsal cinsiyet, kadın tarihi, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği, toplumsal cinsiyete duyarlı öğretim kavramları açıklanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümü olan “Alanyazın” kısmında ise kadın tarihinin genel bir seyrine bakılarak günümüze gelinceye kadar olan süreçte kadınların hak ve özgürlüklerini kazanmak için verdiği mücadeleler öncelikle dünya tarihi bağlamında incelenmiş olup, daha sonrasında Türk tarihi kapsamında ele alınmıştır. Türk tarihinde öne çıkan ve bir ilki gerçekleştiren öncü kadınların yaşam mücadelelerine ve görünürlük çabalarına değinilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümü olan “Hikâye, Etkinlik ve Çalışma Kâğıtları Tasarım Süreci” bölümünde hikâyelerin ve etkinliklerin oluşturulma süreci detaylı olarak açıklanmıştır. Burada çalışmanın bir diğer boyutu olan materyal hazırlama sürecinin arka planına değinilmiştir. Öncü kadınlara yer açmak için öncelikle mevcut tarihi kaynaklar ve bu bağlamda daha önce yazılmış akademik çalışmalara bakılmış, kazanımlar doğrultusunda farklı etkinlik planlamaları tasarlanmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümü olan “Öncü Kadın Hikâyeleri, Etkinlik ve Çalışma Kâğıdı Örnekleri” başlığı altında ise mevcut ders kitaplarındaki okuma metinlerine ek olarak, kadının daha fazla görünür kılındığı, farkındalık oluşturmayı amaçlayan, kadınların haklarını kazanmak için verdiği mücadeleleri sezinleten örnek hikâye kitapları, çözümlemeli öyküler, eğitsel oyunlar ve çalışma kâğıtları hazırlanmıştır. Son olarak sonuç, öneriler ve ekler çalışmaya eklenerek tez çalışması tamamlanmıştır.

29/06/2021 tarihinde Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü öğrencisi olarak akademik kariyerin basamaklarından biri olan yüksek lisans eğitiminin, mesleğimin ayrıntılarını öğrenme ve iyi bir eğitim sürecini aşmam için zorlu bir çalışma gerektirdiğinin farkında olarak;

Yüksek lisans eğitimim sürecinde bilgisinden faydalandığım, insani ve ahlaki değerleriyle her zaman örnek aldığım, öğrencisi olmaktan kıvanç duyduğum ve bu öğrencilik sürecinde tecrübelerinden, göstermiş olduğu her türlü yardımdan, günün her

saatinde bana verdiğidönütleriyle daimi ufkumu açmasından, hoşgörüsü ve sabrından dolayı sevgili Hocam, Sayın Doç. Dr. Gülçin DİLEK’ e saygı ve sevgiyle sonsuz teşekkür ederim.

Araştırmamdaki hikâye kitaplarının ve çözülmeli öykülerinin, öğrenci düzeylerine uygunluğunu titizlikle inceleyip etkin bilgileriyle bana destek olan sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmeni arkadaşlarıma bana daima fikirleriyle ışık oldukları için teşekkür ederim.

Araştırmalarım sürecinde desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen, bilgi alışverişinde bulunduğum, tarih bilgilerinden sıklıkla yararlandığım eşim Yunus Emre SEYİS’ e teşekkür ederim.

Bugünlere gelmemde maddi ve manevi hiçbir desteğı esirgemeyen, bana daima huzurlu bir çalışma ortamı sağlayan ve her zaman motivesini eksik etmeyen biricik annem Nermin Ortak ve rahmetli babam Hüseyin Ortak’ a yürekten teşekkür ederim.

Bu tez çalışması 248K401 numaralı ve “Kadınlar da Oradaydı!” başlıklı proje kapsamında TÜBİTAK tarafından desteklenmiştir.

Zişan SEYİS

29/06/2021

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ¹

1.1. Problem Durumu

Toplumlar tarih boyunca varlıklarını sürdürebilmek için bir takım sistemler ve yapılar oluşturmuşlardır. Bu sistem ve yapılar toplumların yaşayışlarını belirlemede başat bir rol oynamıştır. Toplumların egemen yapısı yüz yıllar boyunca değişim ve dönüşüm içinde olmuştur. Arkeolojik kazı ve diğer çalışmalar sonucunda tarih öncesi ve ilk çağlarda insanların anaerkil, sonrasında ise ataerkil bir yapıda olduğunu savunan görüşler mevcuttur (Altay, 2019; Erbil, 2007). Öte yandan insanlık tarihinde egemen olan yapının en eski çağlardan itibaren eril/ataerkil bir nitelikte olduğu ileri süren görüşlerde bulunmaktadır (Kaçar, 2007). Eski toplumlarda anaerkil bir evrenin varlığını savunan argümanlara göre tarıma geçişle birlikte kum saati tersine dönmüş, ataerkil bir sistem daha çok egemen güç haline gelmiştir (Olgun, 2017). İlerleyen süreç ve çağlarda bu düzen aynı şekilde devam edegelmiş yirmi birinci yüzyılı yaşadığımız günümüz bağlamında da hala eril egemenliğin belirgin olduğu bir düzen karşımıza çıkmaktadır. Bu düzenin getirileri olan cinsiyetçi tutum ve algılar hemen hemen her alanda görülebilmektedir. İnsanları sık sık cinsiyetlerine göre sınıflandıran bir takım toplumsal cinsiyetçi kalıp yargılar çoğu toplumda kendisini göstermektedir (Egan, 2010). Kitaplardan her türlü medya kaynağına, sosyal ve siyasi yaşamdan dile kadar birçok alana stereotipler nüfuz etmiştir. Demokrasi ve bilimin gelişmesiyle birlikte artık cinsler arasında ayrım yapılmayan bir toplumsal düzen anlayışı önem kazanmış olsa da gelişmiş olarak tanımlanan ülkeler de dâhil olmak üzere birçok toplumda, toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ve cinsiyetçi tutumlar bugün de varlığını sürdürmektedir. İdeal toplum anlayışının ise zaman ve insan faktörüne göre çok değişken bir yapıda süreç gösterdiğini bu noktada hatırlamakta fayda vardır.

İçerisinde yaşamakta olduğumuz yüzyıl; teknoloji, bilim, sanat gibi birçok alanda

---

¹ Tez çalışması kapsamında geliştirilen ürünlerin bir kısmının proje ekibi tarafından resimleme/revize/redaksiyon çalışmaları yapılarak projenin resmi web sitesi olan <https://kadinlardaoradaydi.com> adresinde yayına alınması planlanmıştır.

gelişme ve değişme yaşadığımız, eğitimin insan üzerindeki etkisini en iyi fark ettiğimiz çağlardan birisidir. Bu nedenle insanlara doğru eğitim sağlanarak toplumsal bilinç doğru bir şekilde sezdirilebilir. Toplumsal bilinç, toplumsal cinsiyet eğitimiyle desteklendiği takdirde idealize edilen eşitlikçi bir toplum yapısına ulaşmada yol alınabilir. Bunu, toplumsal bilinci, toplumsal cinsiyetin oluşturduğu cinsiyetçi ve olumsuz kavramları tanıyarak ve bu kavramlardan ortaya çıkan dengesizlikleri gidererek sağlayabilme imkânı vardır. Bunun yanında toplumsal bilinç daha iyi, daha eşit ve daha adil bir toplum oluşturmayı amaçlamaktadır (Bingöl, 2014). Günümüzde sosyal yaşamdan siyasi hayata kadar hemen hemen her alanda toplum tarafından eril ve dişil olarak kodlanmış toplumsal cinsiyet kavramlarının var olması idealize ettiğimiz eşit, adil ve bilinçli toplumun henüz uzağında olduğumuzu gösterebilir. Bununla beraber bireylerin öncelikle, cinsiyetlerinin kendilerine sundukları farklılıkları saklamak yerine asıl olarak bu farklılıkları ortaya çıkartmasının daha işlevsel bir yaklaşım olabileceği düşünülebilir. Bir kadının cinsiyetinden kaynaklı doğuştan getirdiği özellikleri toplumsal cinsiyetin kadınlığa yüklediği anlamlar doğrultusunda saklaması, bastırması veya da erilleştirmesinin yerine tam tersi bu özelliklerinin farkına varıp cinsiyetinin getirdiği fiziksel ve duysal değişikliklerin öz farkındalığına ulaşması ve toplum tarafından kadınlığa yüklenen anlamlar üzerinde düşünmesi (Cesur Kılıçaslan ve Işık, 2016) önemli görünmektedir. Bu durum erkek cinsine dayatılan stereotipler için de geçerlidir. Böylelikle mevcut toplum düzeni içerisinde var olan sorumluluklar eşit ve adil bir şekilde paydalanacak, ne sadece kadın ne de sadece erkek cinsi bu sorumlulukları yüklenecektir. . Ancak burada adalet ve eşitlik kavramlarına dikkat etmekte yarar vardır. Platon adalet kavramını “*Uyum*” kavramıyla açıklamaktadır (Çıvgın, 2018). Yine Aristoteles bu kavramın, erdemini taşıdığı eşitlik ve ölçülülük anlamlarını taşıdığını ileri sürmüştür (Akca, 2012). Günümüzde ise bu kavramın tanımını Türk Dil Kurumu, “*Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe*” şeklinde açıklamaktadır (Türk Dil Kurumu, 2011, s. 24). Bu kavramın geçmişten günümüze tanımlanmasına baktığımızda ise ortak paydanın “eşitliğe” çıktığı söylenebilir. Eşitlik kavramı ise genellikle “özgürlük” ifadesi ile birlikte kullanılmakta ve açıklanmaktadır (Urhan, 2016). Ancak her adalet eşitliği beraberinde sunmayabilir. Toplumun sorunlarından birisi de bu kavramları birbirlerinin yerlerine kullanmaktan kaynaklanmaktadır.

Başka bir inceleme alanı ise kültürdür. Bireyin toplumsal cinsiyet tutumlarını, kişinin dünyaya doğumuyla birlikte geldiği mevcut kültür oluşturur. Bireyin bilinçaltına toplumsal cinsiyet rolleri yaşadığı aileyle birlikte işlenir. Ardından çevre, sonrasında ise okulla ve akran çevresinin de tutumlarıyla birlikte bireyin toplumsal cinsiyet rollerini kazanması devam eder. Bu süreç boyunca özellikle anne-baba, öğretmenler; diğer taraftan ise kitle iletişim araçları (gazete, dergi, televizyon, internet...) bireylerin toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlarının oluşmasında etkili ve bir o kadar da önemli olan unsurlardır (Seçgin ve Kurnaz, 2015). 0-6 yaşındaki çocuklarda “dil” toplumsal cinsiyete yönelik kavramların algılandığı ve çocuğun cinsiyetinin öz farkındalığına ulaştığı kritik dönemlerdendir çünkü birey pasif halde dinlediği kelimeleri yine bu dönemde sesletime geçirmektedir. Bu yüzden kültürel öğrenmelerin yoğun olarak gerçekleştiği bu dönemde kullanılan kelimeler önem taşımaktadır. Dolayısıyla bireyin zamanının büyük bir bölümünü geçirdiği okul-aile çerçevesindeki aktif rol oynayan bireylere önemli görevler düşmektedir. Okul içerisinde özellikle öğretmenlerin dili doğru kullanmalarının yanında, işlemek üzere seçecekleri metnin mesaj ve alt mesajlarının cinsiyetçi kavramlardan uzak olması toplumsal cinsiyete duyarlı bir öğrenme-öğretme süreci bakımından önemlidir.

Öğretmenler aldıkları eğitim doğrultusunda toplumda ve sınıflarında her ne kadar cinsiyetçi söylem ve tutumlardan uzak bireyler olduklarını beyan etseler de yapılan bazı araştırmalar bize öğretmenlerin ve eğitimcilerin cinsiyetçi söylem ve davranışları farkında olarak/olmayarak veya dolaylı/doğrudan şekilde sergilediklerini göstermektedir (Tan, 2005). Eğitimde kızlara ve erkeklere karşı yansıtılan bu cinsiyetçi roller öğrencilerin sonraki yaşamları boyunca çeşitli alanlarda izlerini göstermektedir. Bu nedenlerden dolayı öğretmenlerin kızların da şoför, boksör, bilim insanı olabileceğini; erkeklerinse rahatlıkla ağlayabileceğini, çocuk bakıcılığı, anaokulu öğretmenliği gibi meslekleri tercih edebileceğini sezdirmesi toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bireyler yetiştirmede işlevsel olabilir. Bu bilincin oluşturulması kapsamında eğitim ve öğretimin rolü yadsınamazdır. Okul, hazırlanan müfredatlar ve değerler ile birlikte bireylerde “toplumun biyolojik yeniden üretimi (doğurganlık, nüfus artışı)” ve “ataerkilliğin kadınlar tarafından içselleştirilmesi” gibi eril merkezli bir ideolojik ve kültürel yapılandırmanın katalizörü olabilir. (Derince, 2012). Bu bağlamda kadın-erkek eşitliliği -geleneksel-

toplumsal cinsiyet tutumlarından(cinsiyetçi yaklaşımdan) arınmış bir şekilde değerler eğitimi kapsamında yer alabilir.

21. yüzyıl teknoloji çağı olarak nitelendirilse de en iyi öğretimin öğretmenler, en iyi materyallerin kitaplar, en iyi aktarım aracının ise dilin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öğretmenler ve ders kitaplarının devam eden süreçlerde de önemli ders kaynakları arasında uzun süre var olacağı düşünülmektedir (Çelikten, Şanal ve Yeni, 2005). Bu sebeple toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı; toplumsal cinsiyet eşitliği bilincine sahip öğrenciler yetiştirmede öğretmenlerin önemli bir rolü olduğu ileri sürülebilir. Bu doğrultuda çağın imkânlarından yararlanılırken; öğretmenlerin seçtikleri araç ve kaynaklarda iletilen mesajlar ve kullanılan dilin cinsiyetçi unsurlar içermemesine dikkat etmeleri önemli görünmektedir. Yine öğretmenlerin geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini(cinsiyetçi rolleri) pekiştiren görsel, yazı ve içerikleri kullanmamaya özen göstermeleri toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık ve bilinç geliştirme sürecine önemli katkılar sağlayabilir. Örneğin kadınlara uysal ve itaatkâr davranış kalıpları öneren, fiziksel güzelliğin önemli olduğu algısı yaratan içerikler; erkeklere ise evi geçindirme kaygısının bulunduğu, otoriter ve baskın karakter modelleri ileten içerikler tercih etmek toplumsal cinsiyeti (geleneksel toplumsal cinsiyet rol/algılarını) pekiştireceğinden uygun seçimler olmayacaktır. Bu duruma ders kapsamında seçilen film, animasyon film, hikâye kitabı veya metinlerde de dikkat etmek ve doğru seçimler yapmak öğretmenler ve öğrenciler açısından önem arz etmektedir. Çünkü insanlar sosyal bir varlık olarak yaşamaktadır, onlara gösterilen her türlü davranışı çok kolay taklit etme eğilimindedirler bu da sosyal öğrenme kuramını ortaya çıkartmaktadır. Sosyal öğrenme kuramında da ifade edildiği gibi, gözlenen modeller örnek olarak alınmakta; davranışları taklit edilmekte birlikte ödüllendirilen kişilerin davranışları zamanı gelince tekrarlanarak veya gözlenerek öğrenme gerçekleşmektedir (Dökmen, 2006). Bu kuramdan da hareketle öğretmenin kullandığı dilin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından, cinsiyetçi ifadelerden arınmış olmasıyla beraber kullandığı materyalin (hikâye kitapları, ders kitapları, okuma metinleri, çalışma kâğıtları vb.) dilini de bu bağlamda titizlikle incelemesinin önemi ortadadır.

Eğitici ürünler tercih edilirken öğrencilerin düzeyi, ilgi, istek ve tutumları da göz ardı

edilmeden ilgili dersin öğretim programında yer alan kazanımlar doğrultusunda toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı eserler seçilebilir. Sosyal bilgiler dersi özelinde edebi eserler söz konusu olduğunda 6. sınıf düzeyindeki çocukların gelişim dönemlerinde en çok etkilendiği edebi metinler içinde hikâyeler yer almaktadır (Dilek ve Yapıcı, 2005). Hikâyeler, gelişimin bu çağındaki çocukların düş gücünü geliştirmenin yanında çocukların toplumun değer yargılarını anlamalarını ve doğru ve yanlış ayırt etmelerini sağlayacak metinlerdir. O yüzden ki edebi metinler bu dönemdeki çocukların farkındalıklarını artırmak için önemli araçlardır. Çocuklar okudukları metinlerin olaylarına odaklanırken verilmek istenilen iyi-kötü algıları ve toplumsal işleyiş bilinçaltlarına işlenmektedir (Öztürk, 2011). O halde metinleri seçecek olan ebeveyn, öğretmen veya herhangi bir bireyin, metin seçim aşamasında olabildiğince titiz davranması gerektiği ileri sürülebilir.

Sosyal bilgiler dersinde işlenecek kazanımları destekleyecek şekilde çocuklar nitelikli eserlerle buluşturulabilir. Nitelikli eser seçiminde, seçim yapacak kişi öğretmenin bizzat kendisi olduğu için ilgili kazanımın karşılanması kriterinin yanında metinlerde bahsedilen toplumsal cinsiyet yargılarını içeren bir özellik olup olmadığını da tespit edebilir. En genel anlamıyla bir edebi ürünün taşıması gereken özellikler bu tez çalışmasının alanyazın kısmında detaylı olarak betimlenmiştir. Bu ilkeler çerçevesinde seçilen metinler/kitaplar Sosyal Bilgiler derslerinin kazanımlarıyla örtüşecek şekilde derste kullanılabilir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir öğretme-öğrenme sürecine en açık derslerden birinin sosyal bilgiler olduğu ileri sürülebilir. Bu ders genelde birçok sosyal bilimler disiplini (sosyoloji, antropoloji, ekonomi, hukuk vb.) özelde coğrafya, vatandaşlık bilgisi ve tarih alanları üzerine inşa edildiğinden toplumsal cinsiyet eğitiminin gerçekleştirilmesi için elverişli bir bağlam sunar. Bu alanlardan özellikle ikisi, vatandaşlık bilgisi ve tarih, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı program, ders ve materyal içerikleri geliştirmek için son derece verimli olabilir. Bu iki akademik alan birbirleriyle entegre olmaya yatkın olmanın yanında (sözgelimi kadınların oy hakkının tarihsel gelişim süreci gibi) tarih öğretimi söz konusu olduğunda da tarih öğretiminin disiplin dışı (sosyal) amaçları kapsamında (Dilek, 2007) değerlendirebilir. Benzer şekilde sosyal bilgiler dersi

öğretim programında (MEB, 2019) -bu çalışmanın da hareket noktası olan- kadın tarihi merkezli bir kazanım vatandaşlık bilgisi çerçevesindeki bir öğrenme alanında (Etkin Vatandaşlık) yer almıştır. Ancak bu kazanımın kadın tarihi öğretimi ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık geliştirme yönünde sunduğu fırsatların yeterince değerlendirildiğini ileri sürmek güçtür. Literatür tarandığında bu konu üzerine yapılmış yok denecek kadar az çalışmaya (bkz. Dilek, 2012; Avaroğulları ve Çapar, 2016; Karaçalı Taze ve Dilek 2018) rastlanmıştır. Benzer şekilde edebi ürünler, özellikle öykülerin sosyal bilgiler/tarih öğretiminde önemli bir yeri olduğuna dair yapılan çalışmaların da sosyal bilgiler dersi çerçevesinde kadın tarihi öğretimine akademik düzlemde yansımadağı tespit edilmiştir. Oysa öyküler geçmişin kadın aktörlerinin ve deneyimlerinin görünür kılınmasından hareketle geçmişin kadın ve erkek tüm tarihsel aktörlerin ortak deneyimlerinden oluştuğunu gösterebilecek son derece verimli birer enstrüman olabilir. Bu tez çalışmasında da kadın tarihi ve öğretimi kapsamında alan yazında tespit edilen bu eksiklikten yola çıkılmıştır. Birer öğretim materyali olarak tasarlanan öyküler aracılığıyla sosyal bilgiler/tarih öğretiminde yeterince görünür olmayan kadın geçmişinin görünür kılınması ve geçmişin erkekler kadar kadınlara da ait olduğunu ortaya koyarak eğitim bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunmak hedeflenmiştir.

Kadın geçmişi/tarihinin sosyal bilgiler/tarih öğretiminde yeterince yer bulamaması nedeniyle bir eksikliğin varlığı, ders kitaplarında sunulan mevcut içeriğin ise merak uyandırıcı, ilgi çekici ve eğlenceli olmaktan ziyade daha didaktik bir görünümde olduğu tespit edilmiştir. Oysa öyküler özellikleri dikkate alındığında kadın geçmişini öğretmede daha ilgi çekici ve merak uyandırıcı bir içerik önerebilir. Aynı zamanda yine öncü kadınların sunumunun sınırlı olması (belirli birkaç ismin dışına pek çıkılmaması) nedeniyle, kadın geçmişinin yanı sıra kadın tarihsel aktörlerin öğretim programları/ders kitaplarında görünmezliği söz konusudur. İlgili öğretim programlarındaki kadın geçmişi/tarihine yönelik mevcut içeriğin çeşitli edebi ürünler ile desteklenebileceğini, zenginleştirilebileceğini, edebi ürünlerin (öykülerin) bu geçmişi sunmada oynadığı rolü, görevi ve işlevi yadsımak güçtür. Özellikle bu çalışma kapsamında Sosyal Bilgiler dersi “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı 6.6.6. kazanımı na (MEB 2019) (“Türk tarihinden ve

güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.”) yönelik mevcut 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metinleri destekler ve zenginleştirir şekilde toplumsal cinsiyet kavramlarının (cinsiyetçi kavramların) içerilmediği ve bununla birlikte görünürlükleri çok az olan kadınların deneyimlerine yer verilen hikâyeler/çözümlemeli öyküler yazılmıştır. Yine aynı kazanım ve ilkeler doğrultusunda bu çalışmada çocuklara alternatif materyaller olarak yazılan hikâyelerle bağlantılı çalışma kâğıtları ve etkinlikler hazırlanmıştır. Aynı zamanda bu tez çalışması, kadın geçmişinin edebi ürünler (özellikle hikâyeler) gibi işlevsel materyallerle öğrencilere sunulmasını ve öğrencilerin geçmişe yönelik farkındalık geliştirmesini hedeflemektedir. Bu doğrultuda çalışma, edebi ürünler (öyküler), sosyal bilgiler/tarih derslerinde bir öğretim materyali olarak kullanılabileceği gibi, bu ürünlerden okul dışı öğrenmelerde de kadın geçmişi/tarihini öğretme ve bu geçmişe ilgi/merak uyandırmada yararlanılabileceği önermesinden yola çıkmaktadır.

Tüm bu argümanlardan yola çıkarak araştırma kapsamında sosyal bilgiler dersi (6. Sınıf) “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan olan 6.6.6. “Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder” (MEB, 2019) kazanımı kapsamında ders kitaplarında yer alan etkinlik ve metinleri destekler ve zenginleştirir nitelikte kadın geçmişini görünür kılan, toplumsal cinsiyet öğelerinin (cinsiyetçi unsurların) yer almadığı materyal içerikleri geliştirilmiştir.

Araştırmanın birinci bölümü olan giriş kısmında; problem durumu, amaç, önem, sınırlılıklar ve bazı tanımlara yer verilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümü olan “Alanyazın” kısmında ise ilk çağlardan başlayarak günümüze kadar gelişen süreçte kadınların hak ve özgürlüklerini kazanmak için yaptığı mücadeleler öncelikle dünya tarihinde genel bir bakışla incelenmiş olup sonrasında ise daha özel olan Türk tarihi kapsamında incelenmiştir. Kadınların var olma ve görünürlük kazanma süreci böylelikle tarihsel kapsamda daha objektif bir şekilde karşılaştırılıp sunulabilmiştir. İlgili alanyazın doğrultusunda öğretim materyal içerikleri geliştirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü olan “Hikâye, Etkinlik ve Çalışma Kâğıtları Tasarım Süreci” başlığı altında araştırma yöntemi, verilerin toplanması, öykülerin yazımında belirlenen temalar, çalışma kâğıtları ve etkinliklerin tasarımı, uzman görüşü alınması ve betimsel açıklama gibi konular ele alınarak materyal geliştirme süreci hakkında detaylı

bilgi verilmiştir. Bu bölüm benzer materyaller geliştirmeyi hedefleyen araştırmacı/öğretmenlerin yararlanabileceği şekilde organize edilmiştir. Burada açıklanan tema ve izlekler kullanılarak yeni öyküler yazılması olasıdır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde “Öncü Kadın Hikâyeleri, Etkinlik ve Çalışma Kâğıdı Örnekleri” başlığı altında bu tez çalışması kapsamında geliştirilen materyaller ele alınmıştır. Araştırmacı tarafından yazılan toplumsal cinsiyet, kadın tarihi, kadın tarihi öğretimi kapsamındaki ilgili alanyazın ışığında nitelikli, eğlenceli ve kapsamlı öncü kadın hikâyeleri,” bu bölümde ilgili tablolarda çözümlemeli şekilde sunulmuş ve ardından ilgili literatürle desteklenerek açıklanmıştır. Bu bölümde ayrıca yine araştırmacı tarafından tasarlanmış olan, mevcut ders kitaplarındaki kadınları konu alan metinleri destekleyici nitelikte öncü kadınların görünürlüğünü artıracak alternatif etkinlikler ve çalışma kâğıtları sunulmuştur. Bu bağlamda kadınların tarihsel süreçte topluma katkılarına farkındalık oluşturmayı amaçlayan, kadınların haklarını kazanmak için verdikleri mücadeleleri, karşılaştıkları güçlükleri sezdirenen ve bunları gün yüzüne çıkartan -hikâye kitabı formatında- örnek hikâyeler, çözümlemeli öyküler ile çalışma kâğıtları ve etkinlikler hazırlanmıştır. Hikâyeler oluşturulurken amaçlı örneklem kapsamında topluma/kadınlara çeşitli bağlamlarda rol-model olmuş, öncülük etmiş kadınların gerçek hayatları temel alınmış, bu öncü kadınların deneyimleri çalışmanın alt amaçları ve belirlenen temalar/izlekler doğrultusunda hikâyeleştirilmiştir. Bu kapsamda geliştirilen materyallerin (yazılan öyküler/ etkinlikler/çalışma kâğıtları) sunulduğu dördüncü bölüm dört ana başlığa ayrılmıştır. Birinci kısım “Öncü Kadınlar Hikâye Kitapları”, ikinci kısım “Öncü Kadınlar Çözümlemeli Öyküleri” üçüncü kısım “Etkinlik Örnekleri” ve dördüncü kısım “Çalışma Kağıdı Örnekleri”nden oluşmaktadır. Son bölüm olan “Sonuç” kapsamında ise araştırmada ulaşılan sonuçlar sunulmuş olup bu bağlamda çeşitli önerilere yer verilmiştir.

1.2. Amaç

Bu tez çalışması sosyal bilgiler öğretiminin işlevsel öğretim araçlarından biri olan

edebi ürünleri kadın tarihi öğretimine entegre etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın dayanak noktasını ise Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı altıncı sınıf düzeyinde yer alan “6.6.6.; Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder” (MEB, 2019) kazanımı oluşturmaktadır.

Sözü edilen kazanımda “toplumsal hayatta kadına verilen değerin yanında, pozitif ayrımcılık, ekonomik- siyasal-toplumsal haklar gibi olumlu ve kadına şiddet, cinsiyet ayrımcılığı gibi olumsuz yönlerin de ele alın[ması]” (MEB, 2019) beklenmektedir. Bu doğrultuda çalışma kapsamında kadın odağında, kadının görünür kılındığı, tarihsel özneler olarak sunuldukları ve cinsiyet ayrımcılığına yönelik farkındalık oluşturan edebi ürün (hikâyeler), etkinlik tasarımları (eğitsel oyunlar) ve çalışma kâğıtları hedeflenmiştir. Bu kapsamda araştırma kapsamında kadın öncülerin olumlu-olumsuz yaşam deneyimleri edebileştirerek çocuklarla ders materyali olarak buluşturulması amaçlanmıştır.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir.

1. Sosyal bilgiler dersleri kapsamında kadın tarihi, kadın mücadeleleri, kadın öncüler ve onların öncülük ettiği alanlara odaklanan örnek hikâyeler (hikâye kitapları) ve çözümlemeli öyküler tasarlamak.

2. Kadın geçmişine yönelik merak ve farkındalık yaratmada işlevsel ve alternatif bir araç olarak kullanılabilecek edebi ürünleri (hikâyeleri) tasarlamaya yönelik stratejiler geliştirmek.

3. Kadın tarihi öğretimi bağlamında kurgulanan hikâye kitaplarını/çözümlemeli öyküleri destekler nitelikte etkinlikler tasarlamak.

4. Kadın tarihi öğretimi bağlamında kurgulanan hikâye kitaplarını/çözümlemeli öyküleri destekler nitelikte çalışma kâğıtları tasarlamak.

1.3. Önem

Bu çalışma, kadın tarihine öncülük eden kadınların hayatlarını ve mücadelelerini düzeye uygun bir şekilde öğretim materyaline dönüştürmesi bakımından önemlidir. Böylelikle geleneksel toplumsal cinsiyet kavram ve tutumlarının kullanılmadığı, çağdaş değerlere sahip hikâye kitapları oluşturularak tüm öğrencilerin “etkin vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan kadın konulu içeriği daha bilinçli ve eşitlikçi bir şekilde algılamalarına yardımcı olabilecektir.

Dünyada ve Türkiye’de kadınlar eğitim, aile, çalışma, siyasal ve diğer günümüzde olağan görünen haklar için birçok çaba sarf etmişler hatta Batıda oy hakkı hareketi örneğinde olduğu gibi canlarını dahi bu haklar uğruna feda etmişlerdir (Avcı, 2016). Bu çalışma geçmişe doğru bir araştırma yaparak Türk tarihi özelinde öncü kadınların bu mücadelelerini ve dönemlerinin şartlarını görünür kılmayı hedefleyen edebi ürünler/öğretim materyalleri tasarlamayı amaçlaması bakımından önem taşımaktadır. Zira kadın tarihi kapsamında her ne kadar öncü kadınlar hakkında araştırmalar yapılmış olsa da bu araştırmaların sosyal bilgiler dersi ile birleştirilmesine yönelik çalışmalar hayli sınırlıdır. Öncü kadınlar hakkında bazı hikâye kitapları satışta olsa da, doğrudan kazanımlara ve sosyal bilgiler/tarih öğretimine yönelik hikâye kitapları, edebi metinler ve materyaller ne yazık ki fazla değildir. Bu çalışma aynı zamanda sosyal bilgiler, Türkçe ve tarih öğretimi bağlamında disiplinler arası da bir ürün ortaya koymayı temel almıştır. Kadın geçmişi ve deneyimlerini görünür kılan materyaller toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir öğretim yaklaşımına olumlu katkılarda bulunabilir. Özellikle hikâyelerin ilgili yaş grubunda (Kieran Egan’a göre romantik evre) tarihsel düşünme becerileri üzerindeki olumlu etkileri düşünüldüğünde, çalışmanın kadın tarihi öğretimine önemli bir katkı sunması beklenmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 6. sınıf düzeyi ile sınırlıdır.
2. Hikâyelerin kapsamı Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet yıllarının öncü kadınları ile sınırlıdır.
3. İlgili dönem kapsamında seçilen sekiz öncü kadın hikâyesi ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Bu bölümde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet, kadın tarihi, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyete duyarlı öğretim kavramları açıklanmıştır.

1.5.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

İnsanların dünyaya doğuştan getirdikleri biyolojik cinsiyet dışında sonradan yaşadıkları toplum tarafından kazandıkları bir diğer cinsiyette “toplumsal cinsiyettir”. Biyolojik olarak getirilen kadın ve erkek olması özelliği toplumsal bağlamda kadınlık ve

erkekliğe dönüşmektedir (Hepşen, 2010). Biyolojik olarak bireyin getirdiği cinsiyet özelliği elbette kaçınılmaz ve doğal bir süreçtir ancak kültür ve toplum bu cinsiyetlere belli toplumsal roller yüklemekte ve cinsiyete bağlı işbölümü oluşturmaktadır (Bingöl, 2014). Dünyada baskın olan ataerkil yönetimin getirilerin biriside kadının cinsiyetinin görünmez kılınması olmuştur. Toplumsal görevlerde kadın ev içi çevreden sorumlu tutulmuş, annelik temel vazifelerinden birisi olarak görülmüştür. Yine erkeklere biçilen toplumsal görev ve sorumluluk kadınlara oranla çok daha fazla olmuş çalışma hayatından sosyal hayata hatta siyasi söz varlığına kadar sadece erkeklerin egemen olduğu bir yapı oluşturmuştur.

Toplumsal Cinsiyet kavramına baktığımızda ise doğuştan aslında böyle bir cinsiyet olmamakla beraber cinsiyetin getirileri olan birtakım görev ve sorumluluk listesi de yoktur. Kişi istediği rol ve sorumlulukları seçmek ve üstlenmekte özgür bir şekilde dünyaya gelir. Öyle ki birey özgür doğması nedeniyle, sonrasında da özgürlüğü arzulaması doğal bir istektir. Günümüzde bireylerin bu konuda serbest bırakılmamasını, cinsiyetlere hala bir takım görev ve sorumluluklar yüklenmesini doğru bulunmamaktadır. Nitekim bir erkekten çok iyi bir aşçı, bir kadından çok iyi bir boksör olunabileceğinin örneklerini artık sık sık görmekteyiz. Bu ve bunun gibi örnekleri gayet rahat çoğaltabilmemiz bize gösteriyor ki her iki cinsiyet de istek ve becerileri kapsamında istedikleri alanlara yönelmekte özgürdürler. Bu bilinci oluşturmak adına öğretmenlerin de bir takım çalışmalar yapması önerilmektedir.

1.5.2. Kadın Tarihi

Kadın çalışmalarının ilgi odağında yer alan alanlardan biri de tarih/tarih yazımıdır. Kadınlar tarihi inceleyip araştırınca bu disiplinde kendilerine yer açılmadığını, kadın deneyimlerinin tarih yazımının dışında bırakıldığını ya da kadın deneyimlerinin ve geçmişin eril bir bakış açısından kurgulandığını tespit ettiler, bu durum onları kendi geçmişlerini kadın bakış açısından araştırmaya ve yazmaya yönlendirdi (Çakır, 2006). 1980 sonrası yapılan çalışmalarda sivil toplumda kadının katkıları incelenip yeni bir feminist bilinç oluşturuldu. Sonraki süreçlerde kadınlar, söylem ve eylem boyutlarında sorunlarını gündeme taşımış, feminist bilim insanları, akademisyenler ve araştırmacılar kadının yerini tartışmışlardır. Böylelikle bilimi çok boyutlu yönleriyle inceleme altına

almışlardır. Bunun sonucunda bilimi sadece erkeklerin yer aldığı bir alan olmaktan çıkartarak, kadınları görünür kılarak kendilerine ait deneyimleri de açığa çıkartmışlardır. Kadınlar bu kapsamda yeni bilgiler üretmeye soyunmuşlardır. 11. yüzyıl da ataerkil sistemi ön plana çıkaran önemli yapılardan birisi de feodal sistemdir. Bu dönemde senyörler toprakla birlikte toprakta yaşayan kadın, hayvan, mal ve mülkün de sahibiydiler. Aynı zamanda onlar üzerindeki tek sahibi derebeyleri idi (Altaş, 2011). Kadınlar bu yapıda hem ev içinde senyörlerin işlerini yürütmüş hem de toprakların üzerinde işçi olarak çalışmaya başlamışlardır. Zamanla feodal sistemin bozulmasıyla egemen olan derebeylerin kadın ve köleleri üzerindeki etkisi kırılma noktası yaşamıştır.

Tarihin 19. yüzyılda bağımsız bir akademik disiplin olarak kabulüyle beraber tarih yazımı yeni bir boyut kazanmaya başlamıştır. 20. yüzyıl ise, özellikle sosyal tarihçilik yaklaşımının öne çıkmasıyla birlikte kadınların da kendi geçmişlerinin peşine düştükleri bir zaman dilimi olmuştur. Tarih yazıcılığında geleneksel olarak kadının özne olarak yer almasının çok az olması nedeniyle özellikle feminizmin de ivme kazanmasıyla bu konu dikkat çekmiştir (Aslan, 2015). Kadın tarihine odaklanan çalışmalarda kadın haklarının tarihsel gelişim süreci önemli bir yer tutmaktadır. Buna göre kadın haklarının gündeme gelmesinde en önemli etkenlerden biri Endüstri Devrimi'dir. Bu gelişmeyle birlikte dünyada nitelikli iş gücüne ihtiyaç duyulmuştur. Kadınlara seçme hakkı verilmesini daha sonra Avustralya ve Yeni Zelanda takip etmiştir (Duroğlu, 2007). Bununla beraber Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kadın ve kız çocuklarının haklarının savunulmasının yanı sıra kadın ve kız çocuklarına karşı yapılan şiddeti önlemek için gerekli kanunlar çıkartmıştır. Diğer yandan milletlerin kadına bakışı birçok millette değişiklik göstermektedir.

Türkiye bu gelişmelere kayıtsız kalmayarak feminist sosyal bilimcilerin açtığı bu yoldan ilerleyerek cinsiyetçiliği ve cinsiyet körlüğünü tartışmışlardır. 1980'lerden sonraki süreçte ise toplumsal cinsiyet kavramı (*gender*) tarihsel analiz sınıflandırmasında tarihsel çözümlemede kullanılmıştır (Çakır, 2006). Böylelikle kadınlar öncelikle tarihin gizli özneleri olmaktan ziyade görünürlük kazanmak adına çalışmalar yürütmüşlerdir. Görünürlük kazanma ile başlayan çalışmalar ilerleyen süreçte kadın odağında, tarihin kadınlar için kadınlar lehine yeniden yazımına evrilmiştir. Türkler kadar eski ve köklü bir

devlet olan Çin, çok eski bir devlet yapılanmasına sahiptir. Başlarda anaerkil yapıdan nasibini alan Çin daha sonraları birçok ulusta olduğu gibi yerini ataerkil yapıya bırakmıştır. Bu yapı içerisinde Çinli kadınlar artık isimlendirme yerine numaralandırma sistemiyle çağırılmakta ve kadına verilen haklar neredeyse yok denilecek kadar az görülmekteydi. Hatta kadınlara ad dahi takılmazdı (Canan, 1977). Çeşitli kaynaklardan edinilen bilgiler doğrultusunda yine Çinli kadınların eşleriyle aynı anda yemek yemeleri yasak olarak nitelendirilmekte, çocuklar ve kadınlar başka bir yerde yemek yemektedirler. Çinlilerin öğretilerini temel aldıkları Konfüçyüs kadınların erkekler üzerinde haklarının olmaması gerektiğini dile getirmekte, bunun insanların yararına olmayacağını söylemektedir (Tarhan, 2010). Birleşmiş Milletler, 1999 yılında Dominik Cumhuriyetinde öldürülen Mirabel kardeşler ve şiddet sonucunda ölen diğer kadınlar adına her yıl kasımın yirmi beşini “Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü” olarak ilan etmiştir (Erbay, 2019).

Köklü kültürlerden bir diğeri olan Hindistan’da ise kız bebek doğumu felaket habercisi olarak nitelendirilir, aileye yük ve maliyet olarak yorumlanırdı (Can, 2008). Eski Roma ve İran kültürlerinde ise kadının insan kavramında açıklanıp açıklanmayacağı dahi tartışılıyordu. Klasik Yahudi kültüründe ise her gün yapılan dualardan birisinde “Tanrım beni kadın yaratmadığın için şükürler olsun.” şeklindedir (Okiç, 1981). Yine Yahudi adetlerde kadınlar zorunlu olmadıkça din ritüellerine katılmazlardı katılsalar dahi kadınlar ve erkeklerin ayrı yerlerde oturması şarttı. Yahudi kültüründe aile yapısı ise kadınların ev içi sorumlulukları yüklenmesi ve erkeklerin ev dışı, evi geçindirmek gibi sorumlulukları üstlenmesi gerekmektedir.

Eski Hristiyan kültürü incelendiği zaman ise en göze çarpan öğelerden birisi tanrının baba olarak görülmesidir. Erkeklerin kadın için değil, kadınların erkekler için yaratıldığını söyleyerek kadınların tanrıya bağlı olmak için erkeklerine bağlı olmaları gerektiğine değinmektedir. Yine kadınların toplumsal hayatta çocuk doğurmakla görevli canlılar olarak değerlendirildiği görülmektedir. Arapların ise Cahiliye olarak nitelendirilen döneminde kız çocukları diri diri toprağa gömülmekteydi. Arap toplumlarında genellikle kadınların söz haklarının az olmasının yanı sıra çok eşlilik ve mirastan alamamaya itiraz edemezlerdi (Ağçoban, 2016).

Tarihteki ünlü düşünürlerin kadın hakkındaki görüşlerini incelemek kültürlerin toplumsal yapısındaki kadının yerini görmek açısından faydalı olacaktır. Göksel (1998)'e göre ; “Kadın-erkek eşitliğine yönelik yapılan çalışmaların temeli yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Sokrates, erkek ve kadının kişilik olarak eşit olduğunu kabul etmekle birlikte; kadının fiziki yapısı itibarıyla ev içi, erkeğin fiziki yapısı ise de ev dışı işleri yürütmeye elverişli olarak yaratıldığını ifade etmiştir.”

Bu savların yanında tarihte ünlü düşünürlerden birisi olan Aristo'nun kadın hakkındaki görüşü de kadının ikinci planda olmasının doğal ve kaçınılmaz olduğu yönündedir. Bu görüşünü şu sözlerle dile getirmektedir:

“...[E]rkek ve dişi arasında, önceki doğadan üstün, beriki aşağı ve uyruktur. Bir adamın karısı üstündeki yönetimi bir devlet adamının yönetimidir, siyasal bir yönetimdir; çocukların üstündeki yönetimi ise bir kralın yönetimidir, kralca bir yönetimdir. Çünkü erkek, yönetmeye dışıdan daha yeteneklidir...” (Aristoteles, 1983, s.13).

Yukarıdaki bilgiler ışığında genel olarak bazı toplumların kültürleri, inançları ve toplumsal yaşamlarından hareketle kadınların görünürlüğü tartışılmıştır. Bu bağlamdan hareketle kadınların ilk çağdan sonraki dönemlerde görünmez kılınmaya çalışıldığı, toplumdaki sorumluluğunun ev içi ve doğurganlıkla ilgili olduğu görülmektedir. Tüm bu uygarlıklardaki kadını yok sayan ve dışlayan gelenek ilerleyen çağlarda suskunluklarını sessiz bir çığlığa dönüştürmüştür. Öte yandan henüz 17. yüzyılda erkek egemen, kadınları tahakküm altına alan düzene itiraz eden kadın sesleri duyulabilmektedir. Burjuvazinin insan hakları savunusunun kadınları nasıl dışladığı ve bu durumun kadınlar tarafından nasıl eleştirildiği şu şekilde anlatılmıştır:

“Feminizmin doğuşu ile modernleşme, burjuva devrimi ve “rasyonel insan”ı temel alan doğal ve evrensel insan hakları teorisinin gelişimi arasında yakın bir ilişki olduğu açıktır. Ne var ki, “eşitlik, özgürlük, kardeşlik” bayrağını yükselten burjuvazinin “insan”

soyutlaması da yüzlerce yıllık geleneği sürdürerek kadınları dışlayan bir nitelik taşıyordu ve yeni oluşmakta olan ulus-devletin kardeşliği, kadınları oy hakkının dışında bırakmasının açıkça ortaya koyduğu gibi, “erkek kardeşlik”ti. Gene de kadınlar, bu teorinin ve pratiğin içerdiği tutarsızlıkları fark edip eleştirmekte ve kendileri için de “doğal haklar” talep etmekte gecikmediler. Daha 17. Yüzyılda Mary Astell, liberal burjuva düşüncesinin öncüsü John Locke ile tartışmaya giriyor ve “eğer mutlak hükümlanlık devlet için gerekli değilse, nasıl oluyor da aile içinde gerekli sayılıyor? [...] Eğer bütün insanlar doğuştan özgürse, nasıl oluyor da kadınlar köle doğuyor?” diye, haklı olarak, soruyordu” (Berktaş, 2004, s.4).

Tartışmanın taraflarından birisi olan Locke’ un bilindiği üzere en önemli eserlerinden birisi “Toplumsal Sözleşme”dir. Locke’ a göre kadının erkeğe ve aileye bağımlı oluşu örgütlü toplumdan da öncesine dayanmaktaydı bu nedenle kadınların toplumsal sözleşmenin tarafı olması söz konusu değildi ve kadınlar böylelikle yurttaş sayılmamaktaydı. Kadınların böyle bir ortamda isteyebildikleri tek şey eğitim hakkı olmuştu. Eğitim hakkını erkeklerden almak için kullandıkları sıfat ise “ulusun anaları” oldu. Çünkü bu sıfatla eğitilmiş bir şekilde ulusa sadık oğullar yetiştireceklerini söylediler. Aile ve ailedeki bireylerin rolleri ise şu şekilde ifade edilmektedir.

“ ...Ailenin yöneticisi, iktidara tabi olan birkaç kişi üzerinde hem süre hem de boyut bakımından, oldukça belirgin ve farklı biçimde sınırlanmış bir iktidara sahip olduğundan, mutlak monarşi de, sadece parçalanmış ve kısa süreli iktidara sahip olacaktır. Çünkü köle istisna edilirse, (Ailede ister köleler olsun isterse hiç köle olmasın, her aile yöneticisinin iktidarı, ailenin babası {paterfamilias) kadar büyük ve aile de diğer aileler kadar ailedir.) ailenin yöneticisi, ailedekilerin herhangi biri üzerinde yaşam ve ölüme ilişkin bir yasama iktidarına sahip değildir. Ailenin hiçbir üyesi de, ailenin hanımının, ailenin yöneticisi kadar sahip olduğu iktidardan daha fazlasına sahip değildir. Kesinlikle ailenin tümü üzerinde mutlak iktidara sahip olamayan aile yöneticisi, aile içindeki her bir birey üzerinde ayrı ayrı olmak üzere sınırlı bir iktidara sahiptir.” (Locke, 2007, s.70).

Locke’nin kadınlar adına eleştirdiği şeylerden birisi de 17. yüzyıl modası olan korselerdi. Locke kadın bedenlerinin bu dar korselere sıkıştırılmasına ilk karşı çıkan düşünürlerden birisidir. Ünlü düşünürlerden olan Nietzsche’ye göreyse kadın ise bir bilmecedir. Bu bilmecenin cevabı ise hamileliktir. Kadın yüzeysel erkek ise derin bir

yapıdadır. 19. yüzyıla gelindiğinde Darwin kadınların daha küçük kafatasları olduğunu bu yüzden de daha az gelişmiş beyinleri olduğunu söylemekteydi. Yine bu yüzyılda İngiltere Başbakanı William Gladstone, kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesine karşı çıkmaktaydı. Tüm bu görüşler kadın hareketinin haklılığını göstermekte, tarihte ve toplumsal hayatta görünmez kılınmaya çalışılan kadınları görünür kılma çabalarının, kadın geçmişinin/tarihinin kadınlar tarafından araştırılması ve yazılması yaklaşımının önemini ortaya koymaktadır.

1.5.3. Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Eğitim toplumları gizli veya açık iletilerle yönlendirilen, bilinçlerine kalıcı izli kodlar yükleyen bir sistemdir. Bu bağlamda toplumda var olan cinsiyet tutum ve yargılarını oluşturan önemli kurumların başında geldiğini söyleyebiliriz. Eğitimde nicel olarak cinsiyet farklarının, nitel olanlar kadar önemi bulunmaktadır (Tan, 2000). Eğitim sistemleri aynı zamanda ülkelerin içinde bulundukları ideolojik ve politik iklime göre de şekillenmektedir. Bu noktada toplumdaki cinslere verilen görevler de bu düşünceler kapsamında oluşturulabilmektedir. Sözgelimi Türkiye özelinde Erken Cumhuriyet yıllarında kadınlar kamusal alanla görece daha çok özdeşleştirilirken ve özel alanda sunulduklarında bile -kimi cinsiyetçi unsurlar olsa da- “cinsiyetçiliği aşma” yönünde bir yaklaşım söz konusuysa, bu durum 1945 itibarıyla değişerek kadınlar daha çok özel alanda ve cinsiyetçi kodlarla sunulur olmuştur. (Gümüsoğlu, 1998, ss. 127-128). Eğitimin nasıl ve ne amaçlarla verildiği toplumdaki cinslerin meslek seçimini de etkilemektedir. Verilen eğitim türü kız çocuklarını genellikle sekreterlik, çocuk bakıcılığı, kuaförlük, öğretmenlik gibi mesleklere yönlendirirken erkekleri ise metal, elektrik, motor ve sanayi işlerine yönlendirebilmektedir (TÜİK, 2008-2009). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı eğitim sistemi oluşturulabilir.

1.5.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Öğretim

Araştırma kapsamında sıklıkla üstünde durulacak bir diğer kavram ise toplumsal cinsiyete duyarlı öğretimdir. Toplumsal cinsiyet kelimesi toplumlarda bireylere biçilmiş bir takım görev ve ödevler olarak görülmektedir. Bu kalıplar kimi zaman mesleğe göre kimi zaman statüye göre kimi zamansa cinsiyete göre yapılmaktadır. Bazen de bu kalıpların bütün alanların birleşip cinsiyet rolü olarak bireylere dayatıldığı sıkça görülen

bir durumdur. Örneğin renk olan pembenin, meslek olan hemşireliğin ve duygu olan ağlamanın kadın için geçerli cinsiyet öğeleri olmasıyla beraber; renk olan mavinin meslek olan askerliğin ve duygu olan sertliğin erkek cinsi kalıbının içinde yer aldığına sıkça rastlamaktayız. Esasen bu kalıplar toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişmektedir. Böylece içinde yaşanan kültür ve topluma göre belli kalıp yargılar oluşmaktadır. Toplumumuz ve dünyada egemen olan ataerkil yapının getirisi kadının daha narin ve kırılgan olduğu, geri planda bulunduğu pasif stereotip yaygınken erkeklerin daha atılgan ve aktif rolde olduğu stereotipin belirgin olduğunu görmekteyiz. Bu da gelişmiş dünya düzeninde alışması gereken bir engel olarak hem erkeklerin hem de kadınların karşısına çıkmaktadır. Çünkü günümüzde meslek seçimine kadar birçok alanda etkili olan stereotiplerin yıkıldığını ve çürüdüğünü görmekteyiz. Çok iyi bir erkek aşçı ve çok iyi bir kadın dövüşçü buna verilebilecek en basit ve kolay örnekler arasındadır. Daha birçok alanda kadın ve erkeklerin ilgi ve isteğe göre tercih yapma hakkının bulunması demokratik toplumlar için vazgeçilmez bir unsurdur. Bu bakımdan bizim toplumda var olan ve kitaplardan medyaya kadar yansıyan hatta günlük hayatımızda var olan stereotip kalıplarını azaltmamız hatta yok etmemiz gerekmektedir. Bu çalışmanın amaçlarından biriside zaten mevcut ders kitapları ve hikâye kitaplarındaki stereotiplerden arınmış yeni nesil, çağdaş eserler üretmektir.

Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yıkmamanın en önemli yollarından birisi öğretimden geçmektedir. Bir ülkenin bireylere sunduğu mevcut öğretim ve müfredat programı toplumun panoramasını rahatlıkla yansıtabilir. Bu nedenle çocuklara sunulacak öğretimin olabildiğince cinsiyetçi öğelerinden gerek dil bakımından gerek davranış gerekse düşünce bakımından arınmış olması gerekmektedir. Ayrıca Türkiye 1985 yılında imzaladığı CEDAW Sözleşmesi ile birlikte öğretim programlarında bulunan geleneksel toplumsal cinsiyet tutumlarını nispeten arındırmaya çalışmıştır (Karakuş, Mutlu ve Coşkun, 2018).

CEDAW, kadına yönelik olan her türlü ayrımcılığa karşı Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan tek anlaşmadır denilebilir. Bu anlaşmanın eğitim kapsamındaki maddelerinin Türkiye özelinde dikkate alınmaya başlamasıyla birlikte Türk öğretimde de bazı değişimler gözlemlenebilmektedir. Özellikle yakın zamanlı araştırmalar, eğitimde

toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya dönük çalışmaların ders kitabı incelemeleri ve ders kitaplarını cinsiyetçilikten arındırmaya odaklandığını göstermektedir (Kükrer ve Kıbrıs, 2017). CEDAW’a benzeyen bir diğer plan Pekin Eylem Planıdır. Bu plan kapsamında da toplumsal cinsiyet -eşitliği- öğelerine duyarlı bir öğretim programının oluşturulması amaçlanmıştır (Anıl vd., 2001).

Türkiye 2011 yılında İstanbul’da imzaya açılan ve 2014’te yürürlüğü giren “İstanbul Sözleşmesi” olarak anılan “Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Sözleşmesi” ne katılmıştır (Bayraktar, 2018). Ancak günümüzde Türkiye sözleşmeden çekilmiş ve sözleşme maddeleri tartışma konusu olmuştur. Bu çalışmalar daha da artırılıp kısmi olarak değil bütüncül bir yaklaşım ile bütün öğretim programının geleneksel toplumsal cinsiyet öğelerinden ve cinsiyetçilikten arındırılması gerekir.

İKİNCİ BÖLÜM

ALANYAZIN

Araştırmanın bu bölümünde tez kapsamında tasarlanmış olan hikâye, öykü ve etkinliklerin tarihsel arka planları ile sosyal bilgiler/tarih öğretiminde edebi ürünler bağlamındaki alanyazın ele alınmıştır. Bu kapsamda dönemlerin genel yapısı içinde kadının duruşu ve konumu incelenmiştir. Öncelikle dünya tarihinde kadınların haklarını kazanma sürecine bakılmış sonrasında Türk tarihi dönemlerine genel bir bakışla değinilmiştir. Bu tarihsel süreçte Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemlerinde kadının yerine ve bu dönemlerin öncü kadınlarına ayrı bir başlık açılarak ilgili konular daha detaylı sunulmuştur. Tez kapsamında konu edinilen hikâye kitaplarının ve çözümlemeli öykülerin ana karakterlerinin Geç Osmanlı ve sonrasında Cumhuriyet dönemlerinde yaşamış olmalarından dolayı bu dönemler ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ardından, sosyal bilgiler/tarih öğretiminde toplumsal cinsiyet ve edebi ürünleri, çocuk edebiyatı bağlamında edebi ürünlerin niteliklerini ve çözümlemeli öyküleri temel hatlarıyla ortaya koyan alanyazın, ilgili başlıklar altında sunulmuştur.

3.1. Kadın Tarihine Genel Bir Bakış

Dünyanın birçok yerinde kadınlar doğuştan erkeklerle eşit haklara sahip olarak dünyaya gelmemiştir. Her ne kadar sıradan haklar gibi görünse de o hakları elde etmek için birçok mücadelede bulunmuşlardır. 18. yüzyıla kadar olan süreçte çoğu toplumda insan olmanın tanımı burjuva, beyaz ve erkek olmakla açıklanmaktaydı (Berktaş, 2004). Ancak 18. yüzyılda feminizmin yeni bir ses olarak ortaya çıkmasıyla birlikte kadınlar artık toplumdaki yerlerini sorgulamaya başlamışlardır. Devamındaki süreçte ise bilindiği üzere Fransız İhtilali ortaya çıkmış fakat Olympe de Gouges'un dediği gibi bu süreçte elde edilen haklar sadece erkekleri kapsamıştır. Bu nedenle Gouges, Fransız İhtilalini takiben, 1791 tarihli Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesini hazırlamıştır (Çakmak, 2007). Dünyada kutlanan 5 Aralık Kadın Hakları gününün kökleri Olympe de Gouges'un hazırladığı bu bildirgeye kadar götürülebilir. Olympe de Gouges' un hazırladığı 1791 tarihli bildirgenin bazı maddeleri şu şekildedir:

“...Güzelliği ile olduğu kadar anneliği üstlenme cesaretiyle birlikte düşünülen kadın cinsi olarak bugün, Tanrının da yardımıyla, kadının ve kadın yurttaşların haklarını bu bildirgeyle tanıyor ve ilan ediyoruz:

Madde 1- Kadın özgür doğar ve erkeklerle eşit haklara sahip olarak yaşar. Toplumsal farklılıklar yalnızca genel yarar nedeniyle kabul edilebilir.

Madde 2- Her siyasal topluluğun hedefi ve amacı, hem kadının hem de erkeğin doğal ve devredilemez haklarını korumaktır. Bu haklar: Özgürlük, güvenlik, mülkiyet ve özellikle baskıya karşı direnme hakkıdır.

Madde 3- Egemenlik ilkesi, kadın ve erkeklerin birliğinden başka bir şey olmayan ulustan kaynaklanır. Hiçbir organ ve kişi, bundan kaynaklanmayan bir gücü kullanamaz.

Madde 4- Özgürlük ve adalet kişilere, hakları olanı geri vermektir. Kadınlar doğal haklarını kullanırken, yalnızca erkeklerin karşılıklarına çıkardıkları sürekli tiranlıkla engellenmektedir. Bu kısıtlamalar doğa ve aklın yasalarıyla ortadan kaldırılmalıdır.

Madde 5- Doğanın ve aklın yasaları, topluma zarar verecek tüm edimleri bertaraf eder. Bu yasaların izin verdiği ve tanrısal yasaların yasaklamadığı hiçbir şey engellenemez ve hiç kimse bu yasaların açıkça emretmediği bir şeyi yapmaya zorlanamaz...” (Gouges, çev. 1996, ss.,185- 193).

Yukarıda belirtilen maddelerin yanı sıra De Gouges “kadınların giyotine gitme hakkı varsa, kürsüye çıkma hakkı da olmalıdır!” diyerek Fransız Devriminin “eşitlik, özgürlük, kardeşlik” sloganına önemli bir boyut kazandırmıştır. De Gouges, Fransız devriminin “kardeşlik” ilkesinin aslında “erkek kardeşlik” olmasına ve devrimin kadınları aktif yurttaşlıktan dışlamasına böylece itiraz etmiştir. Bu mücadelelerinin karşılığında De Gouges giyotinde idam edilmiş ancak sözleri ve mücadeleleri birçok kadının hafızasında derin etkiler yaratmış, onu kadın hakları öncüleri arasına taşımıştır.

3.2. Dünya Tarihinin Kadın Odağındaki Seyri

Bu başlık altında dünyadaki bazı köklü milletlerin kadınlara ve kadın haklarına karşı yaşadığı süreçlerini inceleyerek başlayacağız. Daha sonra Türkiye’deki kadın hakları kazanımını daha objektif değerlendirebilmek için bu verilerden yararlanacağız. Bilindiği üzere dünya üzerinde birçok köklü kültür ve millet bulunmaktadır. Bu

milletlerin toplumsal ve birçok alandaki kadına bakış açısı ileriki süreçlerde kadına hak tanıma aşamasında da etkili olmuştur. Kadın hakları dünyanın her yerinde kadınlara aynı anda verilmemiştir. Aynı zamanda ülkemiz ve farklı ülkeleri kadın perspektifinden değerlendirirken hakların veriliş serüvenlerine de değineceğiz. Öncelikle kadının tarihte ivme kazanması feminizm kavramının ortaya çıkmasıyla gelişmiştir. Feminizm kavramı Latince kadın anlamına gelen “femine” kavramından gelmekle beraber odak merkezine kadın cinsiyetini almaktadır. Feminizm mevcut olan ataerkil sistemin getirdiği erkek hegemonyasındaki sisteme karşı çıkarak kadın ve erkeğin eşit olduğu bir toplumu amaçlamaktadır. Cinsler arasında sosyo-kültürel, ekonomik, siyasal gibi her türlü alanda kadınlara özgürlükleri ve haklarının tanınmasını istemektedir.

Feminist hareketler tarihsel perspektiften üç önemli dalga halinde incelenmektedir. Bu süreçler Birinci Feminist Dalga, İkinci Feminist Dalga ve Üçüncü Feminist Dalgadır. Bu üç dalga sürecinde her süreçte kadınların farklı ideolojileri ve istekleri olmuştur. Türkiye’de de bu üç dalgaının yansımaları olmuştur.

Dünyada birinci feminist dalga yaklaşık olarak 19. yüzyılın sonlarına doğru denk gelmektedir. 1792’de İngiliz kadın hakları savunucusu Mary Wollstonecraft tarafından kaleme alınmış “Kadın Haklarının Savunusu” kitabı kadınların eşitsizliklere itiraz ettiği ve kadın hareketine kaynaklık eden ilk örneklerden olmuştur. Bu dönem feminist hareketi eğitim hakkı, medeni haklar, çalışma hakkı, siyasal haklar gibi kadının insan haklarının kazanımı ve erkeklerle eşitliğini temel almıştır. Bu çerçevede kadınların istediği haklar genellikle yaşama, eğitim, mülkiyet ve oy kullanma hakkı gibi fırsat eşitliliğine dayanan temel haklardan oluşmaktadır.

İkinci dalga feminizm hareketi 1960’larda ortaya çıkarak De Beauvoir’ ın “Second Sex” (İkinci Cins) adlı kitabındaki aynı zamanda ileride kavramsallaştırılacak toplumsal cinsiyetin kurgusallığını da ortaya koyan “İnsan kadın doğmaz: sonradan olur” (Beauvoir, 1993, s. 231) argümanı feminist literatüre “Kadın doğulmaz kadın olunur ” ifadesiyle yansıyarak feminizmin sloganlarından biri olmuştur. Bu dönemdeki feminizm hareketi sadece belli bir kesim için değil daha evrensel bir nitelikte toplumlardaki tüm kadınları kapsamaktaydı. Yine dönemin en önemli argümanlarından birisinin de kadınların kadın dayanışmasına da işaret edecek şekilde birbirlerini “kız

kardeş” şeklinde tanımlamaları ve kadın haklarına/kadın sorunlarının çözümüne yönelik kız kardeşlik/kadın dayanışmasına işaret etmeleri olduğu söylenebilir. Kadınlar arasında rekabet yerine “işbirliği” ve dayanışma olmalı, “[s]ınıfsal, ırksal, etnik farklılıklar toplumsal cinsiyet ortaklığına dayalı bir feminist harekette bir arada politika yapma” ya engel olmamalıdır (Çakır, 2007, s. 456). Bu slogan ile dünyanın birçok yerinde ikinci sınıf olarak görülen kadınlar topluma dâhil olmak ve kadınlara yönelik olan baskıcı ve tutucu yasaları ve ataerkil zihniyetin sinmiş olduğu toplumsal yapıları kadınlar lehine dönüştürmek için mücadelede bulunmuşlardır. Kısacası bu dönemde radikal değişikliklerin olduğu, reformcu ve kapsayıcı ilkeler yer almıştır diyebiliriz (Kılıç, 1998).

Üçüncü feminist dalga ise ikinci feminist dalganın uygulamadaki eksikliklerine ve algılamadaki farklılıklara yönelik ortaya çıkmıştır. Bu dönem ikinci dalga feminist akımını sadece beyaz kadınlara hitap etmesi yönünden eleştirmektedirler (Dikici, 2016). Yine bu dönemde feminizm kadınlar arasındaki farklara odaklanarak kadın sorunlarını daha “yerel bağlam” larda çözme yoluna gitmiştir (Acar Erdol, 2019, s. 17). Bu nedenle farklı ırk, sınıf, kültür, etnik grup ve kimlikteki kadınların hakkındaki çalışmalara önem vermektedirler. Üçüncü dalga feminist hareketin ikinci dalga feminist hareketten bir diğer farkı ise ikinci dalga feminist hareket liberal aydınlanmayı esas almaktadır ama üçüncü feminist dalga herhangi bir politik kimliği esas almamaktadır. Post modern ve sosyalist olduklarını dile getirirler. Bu nedenle üçüncü dalga feminizmi eylemciliğe önem verir (Özveri, 2009). Üçüncü dalga feministler diğer dalgalarda olduğu gibi mevcut ataerkil düzeni eleştirmişlerdir fakat sorunlara nitelikli çözümler getirememişlerdir çünkü bu dönemde birçok feminist grup ve birçok fikir oluşmuştur.

Görüldüğü üzere Feminizm içerisinde birçok ideolojiyi barındıran bir fikir akımıdır. Bu fikir akımı günümüzde hala devam etmekte ve kadın hakları için mücadele etmektedir. Dünyada bu kadar ses getiren akımın ülkemizde de elbette yansımaları olmuştur Tekeli Türkiye’de feminizmi şu dört aşamada ele alır (Aktaran: Çaha, 2010, ss.180-188).

Gizil Hazırlık, 1970’ler itibariyle başlayan süreci kapsamaktadır. Bu dönemde Simone de Beauvoir ve Kate Millet çevirileri etkisi, sol partinin destekleri göze çarpmaktadır. Yine bu devrede Kadınca Dergisi etkin olarak rol oynamıştır.

Uyanış, 1980’lerde 12 Eylül Darbesi sonrası dönemde başlamıştır. 1980’li yıllarda yapılan YAZKO sempozyumu kadınlar için önemli bir değişimin olacağının göstergesidir.

Meşruluk arayışı, YAZKO yayını olan “Somut” dergisinde feministlerin yazılarının yer aldığı bir sayfanın çıkmasıyla başlar. Bu devrede Beauvoir’ in eserleri yayımlanmaya başlamıştır. Feminizm bu dönemde liberal bir görüntü kazanmıştır.

Bir harekete dönüşme, son dönemdir. Bu dönemde diziler, filmler, kitaplar, gazeteler, bilgi şölenleri ve konferanslarda artık kadın görünürlüğü tartışılmaktadır. Kadınlar bu alanlarda haklılığını savunmak ve tüm kamuoyuna duyurmak adına çalışmalar yürütmüşlerdir.

Yukarıdaki süreçler kapsamında Türkiye’de Feminizm üç fikir akımında kendini göstermektedir. Türkiye’de Feminizm; Eşitlikçi (Liberal) Feministler, Radikal Feministler ve Sosyalist Feministler olmak üzere üç ana grup altında toplanmaktadır.

Eşitlikçi Feministler; Türkiye’de feminizmin “ana kolu” olarak geçmektedir. Eşitlikçi feminizm temelde erkek ve kadınların eşitliğini ve kadınların özgürlüğü kavramlarını vurgulamaktadır. Eşitlikten istedikleri; çalışma yaşamında eşitlik (eşit işe eşit ücret), aile yaşamında eşitlik ve sosyal yaşamda eşitliktir. Ayrıca eşitlik feministler Kadın Bakanlığının kurulmasını istemektedirler. Bu nokta eşitlikçi feministleri, radikal ve sosyalist feministlerden ayıran en keskin noktalardandır. Eşitlikçi feministler tüm kadın sorunlarını yasal çerçevede çözebileceklerine inanırken; Radikal ve Sosyalist feministler yasal çerçeveyi erkek merkezli kabul ederek şiddetle reddederler. Sonuç olarak Eşitlikçi Feministler “Erkek gibi iyi olmak” deyiminin karşılığıdır. Kadın ve erkeğin rasyonellik bağlamında farklı olmadığını, kadınların da erkekler gibi “her şeyi yapabilecekleri”, kadınların ikincilliğinin nedeninin haklardaki eşitsizlikten ve kadınların kamusal alana dâhil olmalarının önüne çıkarılan engellerden kaynakladığını ileri sürerler (Cesur Kılıçaslan ve Işık, 2016, s. 22). Sonuç olarak Eşitlikçi Feministler “yapılacak uygun yasal değişikliklerle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kalkacağına inanırlar” (Cesur Kılıçaslan ve Işık, 2016, s. 23).

Radikal Feministler; Eşitlikçi Feministlerin aksine kadınları erkek merkezli değerlerden ayırarak “kurtuluşa erdirmeye” politikası geliştirmeyi amaçlamışlardır. Erkeklik kavramı onlar için “çalışma, rekabet, savaş, baskı, üstünlük ile özdeş iken, kadınlık kavramı: “barış, sevgi, uzlaşma, hoşgörü, yumuşaklık” ile özdeşir. Ataerkillik radikal feministlerin başat kavramı olup bu kavrama odaklanırlar. Erkek dünyası üretim kadın dünyası yeniden üretime odaklanmıştır. Ancak kadının üretimi görünmez olarak görülmek istenir. Eşitlikçi söylemin “cinsiyetsiz, bacı” söylemlerini yıkarak kadınlaştırma söyleminden hareket ederler. “erkek eşit olma veya erkek gibi olma” kavramlarına şiddetle karşı çıkmaktadır.

Sosyalist Feministler; Bu grupta yer alan feministler deyim yerindeyse sosyalistleri feminist yapmaya çalışırken, feministleri de kadının kurtuluşu davası için sosyalizmin gerekliliği konusunda ikna etme çalışması güder. Sosyalist feministlerin temel delilleri üretim ve yeniden-üretim süreçlerine endeksli bir şekilde ortaya çıkan özel/kamusal alan ayrımları etrafında gelişmektedir. Kadının erkeğe göre ikincil durumda olmasının nedenini bu iki nedene bağlamaktaydılar (Çaha, 2010). Oysa sosyalist feministler kadının ezilmişliğini ekonomik faktörlerden kaynakladığını ileri sürmektedirler. Bunun da arkasında yatan biricik faktör ekonomik modelin tarihsel boyutu yani kapitalizmdir.

3.3. Türkiye’de Kadın Haklarının Kazanım Süreci

Türkiye’de kadınların hakları için mücadeleler Osmanlının son dönemlerinde ivme kazanmaya başladıysa da asıl meyvelerini Cumhuriyet döneminde vermiştir. Atatürk döneminde kadının Kurtuluş Savaşı sürecinde verdiği mücadeleler daha sonraki süreçte yapılacak inkılaplarda kadınlarında yer almalarını sağlamıştır. Yine Atatürk’ün ilkelerinden biri olan “Laiklik ve Halkçılık” toplum hayatında ve diğer alanlarda eşitliği temel almaktadır bu nedenle kadın ve erkeğin eşitliliği konu haline gelmiştir. İnkılapçılık ilkesi ile de yapılan inkılapların tüm toplumu kapsaması hedeflenmekteydi. Atatürk bir cinsi prangalarla yeryüzüne bağlı olan bir milletin yükselemeyeceğini çoğu yerde söylemiş bu nedenle inkılaplarında “çağdaş Türk kadını” imajı oluşturmuştur. Ancak yine de kadınların günümüzde mevcut hakları kadınlara altın tepside sunulmamıştır. Nezihe Muhittin gibi birçok kadın öncü bu hakları elde etmek için birçok uğraş sarf etmişlerdir. Günümüze kadar kadınların elde ettikleri hakların bir kısmı şu şekildedir:

1843: İlk kez Türk kadınlarına Tıbbiye’ de ebelik eğitimi alma hakkı tanındı (Unat ve Samastı, 1990).

1847: İlk kez İrade-i Seniyye ile çocuklara cinsiyet ayrımı yapılmadan eşit miras hakkı tanındı böylece kadınlar miras yoluyla ilk kez mülkiyet edinme hakkına sahip oldular (Gökçimen, 2008).

1869: Saffet Paşa tarafından hazırlanan Maarifi Umumiye Nizamnamesi ile eğitimde köklü değişikliklere gidilmiştir. Bunlardan biriside ilk kez kız çocuklarına eğitim zorunlu kılındı (Danişment, 1961).

1871: Hukuk-i Aile Kararnamesi ile evlilikler ve evlilik sözleşmelerinin resmi memur önünde yapılması zorunlu oldu. Evlenme yaşı kadınlar için 17, erkekler ise 18 olarak belirlenmekle birlikte zorunlu yapılan evlilikler geçersiz kabul edildi (Yazıcı, 2015).

1930: Kadınlar ilk kez belediye seçimlerinde oy kullandılar.

1933:Kadınlara ilk kez köy muhtar heyetlerine seçme ve seçilme hakkı tanındı.

1934:Kadınlara ilk kez milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.

2000: Bu seneden günümüze kadar kadına psikolojik ve fiziki şiddet, töre, cinayet konuları alanında kadınlar birçok panel, bilgi şöleni gibi etkinliklerle toplumu bilinçlendirmek için çalışmalar yapmaktadırlar. Bunun yanında kadınlar siyasi, sosyal, ekonomik ve toplumsal alanda mevcut haklarının savunuculuğunu yapmakta ve eşitlik için çalışmalarını devam ettirmektedirler.

2.3.1. Türk Tarihinde Kadınların Hak ve Özgürlüklerini Kazanma Sürecine Genel Bir Bakış

Türk milletinin yaşadığı kültür, din ve inanışlar tarih boyunca durağan bir yapıda olmamış daima devingen bir yapıda seyir etmiştir. Bu değişimler toplumsal hayattan siyasi yaşama kadar birçok alanda kendisini göstermiştir. Buna ek olarak kadının toplumdaki yeri ve konumunda bu değişimler daima başat etken olmuştur. Bilindiği üzere kadın toplumun iki temel cinsinden birisini teşkil etmektedir. Kimi zaman kadın bir tanrıça olarak görülmekte kimi zamansa sorumlulukları sadece ev içerisinde sınırlı bir

çeşit cariyeye olarak görülmekteydiler. Bu başlık altında derinlemesine dönemleri ve dönemlerin öne çıkan öncü kadınlarına yer verilmektedir. İlk Türklerde aile yapısı, kadının toplumdaki yeri ve statüsü ile ilgili bugüne kadar pek çok çalışma yapılmış ve mesele etraflıca ele alınmıştır (Sevinç, 1987). Fakat kadının durumu ortaya konulurken olumlu olaylara çok fazla yer verilip (Egan-Romantik Evre) bazı olaylar görmezden gelinmiştir (Eröz, 1977). Bu nedenle araştırma kapsamında olabildiğince objektif bir şekilde karşılaştırılıp, metot kullanılarak çağın olumlu ve/veya olumsuz kadın algılarına ait bilgiler birlikte sunulacaktır. Mevcut uygarlıklar incelendiğinde Gökalp'e göre hiçbir toplum Türk toplumu kadar kadına değer ve saygı göstermemiştir. Bunun en büyük nedeni ise Türk toplumunda kadınların savaştı (amazon) yapıda olmasıydı (Gökalp, 2005).

İnsanlık tarihinde ve ilk Türk devletlerinde kadının doğurganlığı ve dünyaya yeni canlı getirmesi onlara kutsiyet atfedilmesinde en büyük etken olmuştur. Kadınlar görünüm itibarıyla erkeklerden farklı bir görüntüye sahip olmaları ve farklı gelişim evreleri göstermeleri onları “gizli bilgilere sahip bir varlık” olarak görmelerine neden olmuştur. Kadınlar Türklerin temel inanç sistemi olan Şamanizm’de de varlıklarını göstermişler ve ayinlerde önemli sayıda kendilerini göstermişlerdir. Türk şaman anlatılarında birçok korkunç ve güçlü şamanın kadınlar arasından çıktığı söylenmektedir. Zaten “Şaman” kelimesinin kelime anlamları ‘kâhin’, ‘rahip’ ‘büyücü’, ‘sihirbaz’ ve ‘kadın’ olarak kullanılmaktaydı. Şamanların ilk Türk devletlerinde en önemli ruhsal liderler olduğunu düşünürsek kadınların yerinin de toplumsal alanda önemli bir konumda olduğu görülmektedir. Şamanların kıyafetleri olmadığı zamanlarda kadın kıyafetleri giymeleri ve saçlarının uzun olduğu makyajlı maskeler takmaları da şaman kelimesinin kadın anlamında kullanılmasının bir diğer nedeni olarak yorumlanabilmektedir. Bu nedenle ilk Türk topluluklarında kadın, Şamanizm ve din kavramları arasında sıkı bir bağ olduğu görülmektedir. Göçebe yaşam tarzı Türkleri çekirdek aile tarzı ve tek eşliliğe yönlendirmiş bu da aile kurumuna kutsiyet katmıştır. Bunun istisna durumu olarak eski Türk toplumunda genellikle dıştan evlilikler de görülmektedir. Kağanların ilk evlendikleri kadına ‘baş kadın’ denilmekteydi (Ögel, 2001). Eski Türklerde aile kurmada esas alınan bir diğer özellik ise kızın aile içinden değil, uzak bir boydan seçilmesi

durumudur. Bunun nedenlerinden birisi kız istemek için ata binmek farklı diyarları keşfedip, farklı kızlar bulmak gerektir bu nedenle kızlar aile içinden değil aile dışından tercih edilmiştir (Genç, 1997). Eski Türkler'in aile yapılarının genellikle tek eşli çekirdek aile yapısında olduğu birçok kaynakta geçmektedir (Türkdoğan, 1992; Sevinç, 1987; Rasonyi, 1971; Acar, 2019; Kafesoğlu, 2007; Dursun, 2011). Kutluklarda kocası ölen kadının evlenmesi ve boşanması yasaktır. Hükümdarın dahi çok kadınla evlenmesi yasaklanmıştır (Şeşen, 1975).

Eski Türklerde hukuki ceza yaptırımları incelendiği zaman kadınları sosyal ve toplumsal alanda korumak için kanunların net ve sert biçimde oluşturulduğunu birçok araştırmacı söylemektedir (Mumcu, Üçok ve Bozkurt, 2019). Yine hatunun tahta geçmesinin ön koşulları vardır. Hatun ancak Kağan savaşa gittiğinde, öldüğünde veya tahta geçecek veliaht olmadığına yönetime geçme fırsatına sahip oluyordu. Bu nedenle kadınların iktidara ulaşmaları erkeğin iktidara ulaşmasıyla ters orantılıdır (Dilek, 2012). Nihayetinde bu görüş açısı tarihe Egan (2010) ' ın söz ettiği gibi "Romantik Evre" dışında bir perspektiften bakmamıza yardımcı olacaktır aynı zamanda Egan romantik evrede tarih yazıcılığında geçmişe sürekli olumluma yöntemiyle bakıldığını söylemektedir. Eski Türklerin dönemine ait yazılan makale ve kitapların çoğu Egan'ın romantik dönemine denk gelmektedir. Bunun nedeni ise kadınlar karşımıza daima idealize edilmiş kalıplarda çıkmaktadır. Oysaki dönem kaynakları incelendiğinde Tomris Hatun dışında kadın hükümdar örneklerine olağandışı sebepler (Hükümdarın ölmesi, veliaht olmaması ve kağanın savaşa gitmesi) olmaksızın geçtiğini görememekteyiz. Bu nedenle tarih yazıcılığı ve okuyuculuğu romantik evrede takılı kalmaktadır; daha objektif bir tarih okuyuculuğu için dönemin eser, kitap ve sözleri daha objektif değerlendirilmelidir.

Eski Türk devletlerinde kadın erkek ayrımı belirgin olmamakla birlikte fonksiyonel bir sistem içerisinde yapılanmaktaydı. Bu nedenle kadın toplumun her katmanında kendisine yer bulabilmekteydi. Kadınlar ev içi görevlerin yanı sıra binicilik ve savaşçılık özellikleri de taşımaktaydı. 10. Yüzyıla Selçukluların Anadolu gelişlerine kadar Türklerde harem anlayışı ve kadınların eve kapatılması görülmemekteydi (Aksoy, 2017). Sonraki 300 yıllık Selçuklu hâkimiyeti ve İslam tesiriyle kadının sosyal ve toplumsal statüsünde değişiklikler meydana gelmiştir. Bu dönemde kadınlar adına yapılan medrese,

şifahane ve kütüphaneler bunun en somut yaşayan örnekleridir. Kayseri’de bulunan Gevher Nesibe Şifahanesi, Divrik’ te Turan Melek Hatun Kütüphanesi, İran’ın Kutlu Türkan Hastanesi (Göksel, 1998). Selçuklu Döneminde bu ve bunun gibi kadınlar adına yapılan birçok sosyo-kültürel yapı inşa edilmiştir. Selçuklular kadına çok önem vermişlerdir.

Selçuklularda aile ve evlenme yapısı saraylı kadınların alınıp verilmesiyle kurulan bir çeşit politik ilişki sistemine dayanmaktadır. Bu dönemde çoğu devletle kurulan ilişkiler kız alıp verme yöntemiyle sağlanmış, evlenme konusu diplomatik ve siyasi bir ilişkiye dönüştürülmüştür. Yine Sultan Mesut, Danişment Melik Gazi’nin kızıyla evlenmiş bu sayede iktidarın sahibi olma yolu kendisine açılmıştır. Saraylı kadınların halife olan baba veya eşlerinden dolayı olarak sahip oldukları bir takım haklardan da bahsetmek mümkündür. Çünkü her ne kadar kadınların rızası olmadan evlenmeleri gerçekleştirilse de bu evliliklerin belirli kurallar çerçevesinde yürütülmesi gerekmektedir. Evlilik süresince soylu kadınlara şiddet veya hakaret etmek ailesine yapılmış olarak algılanmakta ve ona göre muamele yapılmaktadır Genel olarak İslamiyet her ne kadar kadına bazı haklar getirirse de erkeğin tek taraflı olarak eşinden boşanabilmesi (talak), çok eşlilik gibi mağduriyet yaratan konular ilerleyen süreçte sözgelimi Osmanlı kadınlarının itirazlarının hedefinde yer almıştır. İslam dininin temel dayanak noktası olan Kuran-Kerim’de kadın, erkek cinsiyle farklı fonksiyonlarda görevlendirilmişlerdir. Bu nedenle erkek kadından bir derece üstün kabul edilmiştir.

Kadın ve erkek cinsleri alegorik bir aktarımla tarla ve tohum ilişkisi perspektifinden değerlendirilmiş tohum tarladan yani erkek kadından üstün görülmüştür. Bu durumu birçok İslam bilgininin eserlerinde görmek mümkündür. Hatta bu durumu ilerleten ve kadını daha fazla değersizleştiren düşünürler de olmuştur. Bunlardan en bilinen örnek Nizamülmülk’tür. Nizamülmülk kadınları şu şekilde tanımlamaktadır: “Akılları mükemmel olmayan kadınlar”. Sasani Devleti’nin yıkılışını ise şu iki nedene bağlar: “Kadınlar ve Çocuklar” Bu görüşünü şu sözleriyle ifade eder: “*Bu iki kavim (kadınlar ve çocuklar) de bilgi ve akıl yol arkadaşısı olamaz; kimsenin sözünü dinlemiyorlar.*” Yine aynı eserinde “*Tarihin bütün devirlerinde hükümdarın karısı hükümdara egemen olduğunda rezalet, şer, fitne ve fesattan başka bir şey ele geçmemiştir*” iddiasında bulunur

(Nizamülmülk, 2009, s.160). Nizamülmülk'ün Siyasetname 'sinde kadınlar çok sert bir şekilde eleştirilmiş ve kesinlikle doğurganlık dışında hiçbir işe bulaştırılmaması konusunda erkekler keskin bir dille uyarılmıştır. Nizamülmülk Şehnameye dayanarak anlattığı Sevdave (Sûdâbe) ile Siyavuş hikâyesindeki temel ileti olarak ise şu ibareyi kullanmaktadır: “*Harem dairesinde ben ne öğreneceğim ki? Bilginin yolunda kadınlar insana nasıl kılavuzluk edebilirler?*” (Nizamülmülk, 2009, s.460).

Nizamülmülk kadınlar hakkındaki görüşlerini Kuran-ı Kerim ile de desteklemek için Nisa suresinin 34. Ayetini kullanmıştır:

“*Allah insanları birbirinden üstün kıldığı ve mallarından harcayıp (kadınların geçimini sağladıkları için) erkekler, kadınların üzerinde yöneticidirler. Bundan dolayı iyi kadınlar itaatkâr olup Allah'ın kendilerini korumasına karşılık (Allah'ın verdiği başarı ile) gizliyi korurlar (kocalarına ihanet etmezler)*” (Nizamülmülk, 2009, s.163).

Ancak Nizamülmülk ayetleri kullanırken tam bir alıntı yapmamakla birlikte yalnızca erkeklerin kadınlar üzerinde yönetici olması kısmını belirginleştirmektedir. Aynı zamanda kadın birisinin yönetici olmasının dünya üzerindeki en büyük felaket olacağını belirtmektedir. Nizamülmülk'ün kadınlara karşı neden bu kadar düşmanca söylemde bulunduğu anlamak için Selçuklu döneminde kadının konumunu incelemekte yarar vardır. Selçuklular gibi yerleşik ve savaşçı devletlerde genellikle kadının haremde kaldığı bilinmektedir. Ancak bu süreç Selçuklularda farklı seyretmiştir. Seferler sırasında hükümdar haremını de yanında götürür ve “Harem Çadırı” adında çadırlar kurulup kadınlar sefere buradan icabet ederlerdi (Merçil, 2011).

Askeri gücün yanında bu dönem de Terken unvanına sahip “kendilerine ait yurtlukları, divan teşkilatları, askerleri ve önemli gelirleri olan hazineleri” kadınlar vardı (Turan, 1998). Bu kadınlardan en önemlisi ve Nizamülmülk'te bu görüşlerin oluşmasına neden olan kadın Melikşah'ın eşi Terken Hatun'du. Terken Hatun bu dönemin en önemli konumlarından birisine sahip öncü kadınlarından birisi olarak alınmaktadır. Bunun nedeni ise vezir Nizamülmülk ile verdiği iktidar mücadelesindeki üstün mücadeledir. Terken Hatun sadece mücadelesini Nizamülmülk ile gerçekleştirmemiş onun taht önündeki savaştığı bir diğer kişi ise veliaht Berkıyaruk olmuştur. Turan, Terken Hatun' a dair şu şekilde bilgi vermektedir:

“Terken Hatun’un kendisine ait vilayetleri, hazinesi ve on iki bin askerden oluşan ordusu vardı. Devletin hazinesinden yirmi milyona yakın altını taraftar kazanmak amacıyla kumandanlara dağıtmış ve etrafına büyük bir ordu toplamıştı. Berkjaruk’u tahttan indirmek amacıyla İsfahan’a doğru ordu ile harekete geçen Terken Hatun, devleti parçalanma tehlikesinin eşiğine getirmişti” (Sutay, 2018, s.336).

İfadelerden hareketle Terken Hatun’un nüfuzlu bir kadın olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Terken Hatun’u siyasete katan asıl olay ise Melikşah’ın başka eşlerden de olmak üzere toplamda 16 tane oğlunun bulunması ve bunun taht mücadelesini başlatmasıdır. Melikşah ve Nizamülmülk’ün diğer eşinden olma Berkjaruk’u tahtın varisi olarak görmeleri Terken Hatun’u siyasi mücadeleye sokmuştur. Terken Hatun bu nedenle ilk hamle olarak kendisini ve kadınları her fırsatta siyasetten uzaklaştırmak isteyen Nizamülmülk’ü ortadan kaldırmayı çare olarak görmüştür. Terken Hatun’un, Nizamülmülk’ün Bâtıniler tarafından düzenlenen suikastta öldürülmesinde bu nedenle parmağı olduğu düşünülmektedir (Sertkaya, 2011). Sultan Melikşah’ın da ölmesi üzerine taht kavgası tam anlamıyla başladı. Terken Hatun oğlu Mahmut’u tahta geçirmek istemekteydi ancak Halife Mahmud yaşının küçük olmasından dolayı hutbe okumayı reddetmişti. Bunun üzerine Berkjaruk ve Nizamiyeciler İsfahan’a Terken Hatun’un üzerine yürümeye başlarlar. Terken Hatun ise yine politik zekâsını kullanarak kim kuşatmayı engellerse onunla evleneceğini söyler. Bunun üzerine nispi de olsa kuşatmayı engeller. Ancak yine de teslim bayrağını çekerek Berkjaruk ile görüşmek istediğini söyler. Ancak bu görüşme stratejik bir oyundur ve Berkjaruk tuzağa düşürülür. Nihayetinde Mahmut tahta geçirilir ancak Terken Hatun’un bunu görmeye ömrü yetmemiştir. Burada önemli bir husus vardır ki Mahmut’un tahta geçmesinde üç esas neden vardır:

“Askerlerin Mahmut’a biat etmesinde üç neden vardı:

- 1. Annesi Terken Hatunun babası Melikşah zamanından itibaren ülkenin bütün işlerinde sözü geçen bir kişi olması ve askerlere sürekli bağışlarda bulunması*
- 2. Terken Hatun Karahanlı ailesine mensuptu.*
- 3. Bütün servet Terken Hatun’un elindeydi ve askerleri bağış vererek yanında tutması*

Terken Hatun bunların yanında oğlu Mahmut'un Selçuklu tahtına oturtabilmek için hazinesinin kapılarını sonuna kadar açmış ve yaklaşık olarak yirmi milyon dinar harcamıştı” (Yazar, 2011, s.212).

Bu bilgiler ışığında Selçuklar da sarayda sadece alınıp verilen kadınlar dışında; siyasette, yönetimde ve savaşta yer alan öncü kadınlarda bulunmuştur. Bunlardan biriside Terken Hatun’dur. Öyle ki kendisine dönemin önemli yazarlarından birisi aynı zamanda veziri olan Nizamülmülk bile karşı yorumlarda bulunmuş ancak başarılı olamamıştır. Çünkü Terken Hatun Nizamülmülk’ün kadınları “akılsız” gören düşüncelerinin aksine birçok plan yaparak siyasette etkin rol oynamıştır. Hem de erkek taht mücadelelerinde etkin rol oynamış oğlunun taht mücadelesini kazanmasında en başat etken olmuştur. Öyle ki bu gayede amacına da ulaşmıştır.

Selçuklular döneminde bahsedilmesi gereken bir diğer öncü kadın Altuncan Hatun’dur. Tuğrul Bey’in eşi olan Altuncan Hatun onunla evliliğinden sonra hem devletin yönetiminde hem de siyasete yakınlığından dolayı Tuğrul Bey üzerinde büyük etkiye sahip olmuştur (Kuşçu, 2016).

Altuncan Hatun asıl siyasetteki görünürlüğünü Tuğrul Bey ve üvey kardeşi İbrahim Yınal arasındaki mücadelede göstermektedir. İbrahim Yınal Türk obalarıyla anlaşıp Tuğrul Bey’e karşı isyan etmiştir. Bu durum karşısında Tuğrul Bey hazineyi korumak ve örgütlenmek için gittiği zaman Hemedan kalesine sığınmak durumunda kalmıştır. Tuğrul Bey, eşi Altuncan Hatun ve veziri Amidü’l-Mülk Kündürî’den takviye birlikle kendilerini kurtarmalarını istemiştir. Ancak vezir Kündürî, Altuncan Hatun’u bu yardımdan vazgeçirmeye çalışmış ve yerine oğlu Enuşirvan’ı geçirmeye niyetlenmiştir (Sevim, 2005). Ama Altuncan Hatun eşini kurtarmak için cesur ve kritik bir karar alarak öz oğlunun esir düşme tehlikesini dahi alarak eşini dolayısıyla ülkesini kurtarmak için askerleriyle yola çıkmıştır. Onun bu teşebbüsü tarihte Altuncan Hatun’u “Enuşirvan anası” değil de “ülkesini kurtaran Türk anası” olarak tanımımızda yardımcı olmuştur. Altuncan’ın bu tutumu Selçuklu Devleti’ni dağılmaktan kurtarmıştır. Bu nedenle Altuncan Hatun’u öncü kadınlar kategorisinde incelememiz önemlidir.

Aynı zamanda Sultanların eşlerine karşı tutumları ve tavırları halka da yansımış halk içerisinde bulunan kadın ve erkek cinsleri Tekin (2004)' e göre sanat eserlerinde, minyatürlerde ve kitaplarda eşit statülerde resmedilmiş ve anlatılmıştır.

“Selçuklu eserlerinde kadın ve erkek karşılıklı olarak yüzleri birbirlerine dönük olarak ve çoğu kez bağdaş kurmuş şekilde oturur vaziyette gösterilmiştir. Bu anlatımlarda en çarpıcı özellik birbirleri ile iletişim halinde olan hayat arkadaşı algısının hem kadın hem erkek için vurgulanıyor olmasıdır. Birbirlerine bir şey uzatırken ya da konuşma halinde tasvir edilmişlerdir. Hiyerarşik boyutlandırma yapılmamış, kadın ve erkek aynı boyda resmedilmiştir. Bu cinsiyete dayalı bir ayırımın olmadığını göstermesi açısından önemlidir. Selçuklu tasvirlerinde kadın ve erkek figürlerin birbirine çok benzeyen fizyonomilerde yapılışı kabul edilen bir gerçekliktir. Kültürel açıdan bu tavır toplum içinde cinsiyete göre bir tanımlamanın olmayışına bağlanabilir. Benzer fizyonomideki bu tasvirleri yaradılıştan gelen farklılıkların yok sayılması bağlamında değil kadın ve erkek şeklinde bir hiyerarşinin olmadığı anlamında değerlendirmek gerekir. Kıyafetlerin aynı derecede kaliteli ve işlemeli olduğu dikkati çeker” (Tekin, 2004, s.994).

Görüldüğü üzere edebi eserlere, çizimlere ve birçok alana kadın ve erkek statüleri yansımıştır. Özellikle çizimlerde belirtildiği gibi kadın ve erkek karşılıklı tartışıyor şeklinde çizilmiş, bu da günlük hayatta bu iki cinsin konuşarak fikir alışverişi yaptıklarını göstermektedir. Yine minyatürde statüyü gösteren en önemli şeylerden birisi kişilerin boyudur. Bu dönem minyatürlerinde kadın ve erkekler aynı boylarda çizilmiştir. Tüm resimlerden kitaplara kadar birçok dönemi aktaran ürünü incelediğimizde Selçuklu Döneminde farklı kadın tipleri bulunmaktadır. Burada önemli olan ise dönemine farklı bir perspektif sunarak hatta tarihin akışına yön veren öncü kadınların sürece katkılarını objektif bir şekilde incelemektir.

Osmanlı Devleti, 13. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüş ve içerisindeki birçok etnik grup, kültür ve dini barındıran aynı zamanda Asya, Avrupa ve Afrika olmak üzere üç kıtada hüküm sürmüş bir devlettir. Bu nedenle Osmanlı Devleti geniş bir inceleme alanına sahiptir, bunun en önemli nedeni hem bahsedildiği üzere geniş coğrafyalarda hüküm sürmesi hem de uzun yıllar varlığını sürdürmesidir. Araştırma kapsamında dönemin ve dönemin çağa bakış açısında görülen değişiklikten dolayı Osmanlı Devleti kadın ve öncü kadınlar Klasik dönem ve Geç Osmanlı dönemi olarak iki bölümde

incelenecektir. Klasik dönem içerisinde Osmanlı Devleti daha çok fetihlerini doğuya doğru yapmış bu nedenle Arap ve Fars etkisinde kalmıştır. Sonraki süreçlerde Tanzimat ve Meşrutiyet ilanlarının da etkisiyle batılılaşma ve modernleşme süreci başlamış, bu değişiklikler toplumdaki kadınları da doğrudan etkilemiştir. Özellikle kadın tarihi ve çalışmaları açısından Osmanlı Devleti bağlamında çeşitli dokümanlara ulaşmak mümkündür.

Osmanlı'nın beylikten devlete geçişinde en önemli etkenler sayılırken bunlardan birisinin Bacıyan-ı Rum olduğu söylenmektedir (Bayram, 2008). Osmanlı kuruluşundan sonraki süreçte ise seferlerini doğu yönünde yapmış bu seferler onu Arap ve Fars kültürüne yakınlaştırmıştır. Daha geniş kapsamlı bir Batılılaşma sürecinin başladığı Tanzimat'a kadar sanattan edebiyata; siyasetten toplum düzenine kadar Arap ve Fars kültürünü hayatlarına yansıtmışlardır. Bu kültür elbette sosyal yaşam alanında kadınlar üzerinde de etkisini göstermiştir. Klasik Dönemde kadının statüsü genel olarak iki başlık altında incelenebilir. İlk grup sarayın içinde bulunan "Harem Kadınları", ikinci grup ise "Taşrada Kadın" dır. Araştırma kapsamında ilk olarak Klasik Dönemin sosyal boyutunu oluşturan taşradaki kadının sahip olduğu haklar, konumu ve faaliyetleri hakkında bilgi vereceğiz.

Klasik Dönem Osmanlı "Taşrada Kadın" başlığı altında toplumsal yaşamdaki kadının yeri incelendiği zaman, önceki dönemlere göre Arap ve Fars kültürünün bu dönemde zirve yaptığını görmekteyiz. Kadının bu nedenle önceki dönemlerde elinde bulundurduğu hak ve özgürlüklerini bu dönemde kaybetmeye başladığını görmekteyiz. Bunda etkili olan etkenlerden birisi İslam Hukuku içerisinde yer alan şeri ve öte yandan örfi kuralların kadının aile hukukunun sınırlarını etkilemesinden kaynaklanmaktadır. İslam hukuku aynı zamanda toplumu oluşturan en temel yapıyı aile olarak görmüş bu nedenle aile hukukunda hassas kurallar oluşturmuştur denilebilir. Aile kurmanın en hukuki esası ise evliliktir. Klasik Dönemde kadın ve erkeğin evlenmesinin "Evlilik Sözleşmesi (Nikâh)" çerçevesinde gerçekleştiğini dönemin Şeriyye Kadı Sicillerinden görmekteyiz. Bu dönemde kadılar tarafından kıyılan birçok nikâh örneğine rastlansa da yapılan nikâhların ne kadarının mahkemeye nakledildiğini bilmek güçtür. Bunun nedeni ise boşanma sicillerinin evlilik kayıtlarından sayıca daha fazla olmasıdır bu da sicillerin

düzenli bir şekilde işlenmediğini bize göstermektedir. Aynı zamanda siciller incelendiğinde evlilik kayıtlarının genelinin padişah kızlarına ve akrabalarına, bey kızlarına ya da soylu kişilerin kızlarına ait olduğu görülmektedir. Nikâh sırasında dini bir tören yapma ya da din adamı bulundurma zorunluluğu da yoktur (Karaman, 1991). Nikâhın genellikle soylu kişiler arasında yaygın olması taşrada yaşayan kadınların evliliklerinde resmi bir sistem olmadığını gün yüzüne koymaktadır. Yine İslam hukukunda kız çocuklarının buluğ çağına girince aile izini olmaksızın evlenebileceği yer almaktadır; ancak doğumdan buluğ çağına ulaşınca kadarki süreçte velilerin çocuklarını cebren evlendirme hakkı vardı. 16. Yüzyılda ise Ebusuud Efendi Rumeli Kazaskeriyken “fesâd-ı zaman” gerekçe sunularak Kanuni tarafından tüm kadınların veli izni olmaksızın evlenmeleri yasaklatılmıştır. Bunun asıl nedeninin ise kadınların artan kaçırılma olayları, evli kadınların başkalarıyla evlendirilmeleri ve çıkarlar doğrultusunda yöneticilerin genç kızları zorla evlendirmeleri olduğu söylenmektedir (Aydın, 1985). Bu nedenle Kanuni Döneminde kadınların evlenme haklarına veli rızası getirilerek bir sınırlama getirilmiş, kadının istediği eşle evlenme hakkı baskı altına alınmıştır. Ancak içerisinde yaşanan dönem nedeniyle zaten kadın kaçırma olayları gibi kadın rızası olmayan diğer olayların da fazla olduğu görülmektedir. Bu yasak Kanuni Döneminin sonuna göre uygulamada aksaklıklar oluşturmuş ve zamanla uygulanmamıştır bunun en önemli nedeni ise savaşlarda kızların babasını kaybetmesi ya da velisi ölen çocukların bulunmasıdır. Bu gibi durumların fazla ortaya çıkmasından dolayı bu kanun zamanla geçerliliğini yitirmiştir (Kıvrım, 2011).

Klasik dönemde evlenmenin bir diğer gerekçesi ise kıza erkek tarafından “Mehir” adı altında bir miktar para veya mal vermesi gerekliliğiydi. Bu gelenek esasında karşımıza eski Türkler döneminde “Kalıng” olarak çıkmaktaydı (Toros Kurtoğlu, 2015). Bu gelenek İslam hukuku çerçevesinde sadece isim değiştirerek yine aynı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Evlilik öncesi kadın ve erkek arasında “Akid” yapılır ve kadın evlilikten ne kadar mehir istediğini belirtildi. Mehir bazen evlilikten önce, bazen evlilik sırasında bazense kocası ölmesi durumunda kadına verilirdi. Kadının önce ölmesi durumunda ise kadının mirasçılarını verilirdi (Cangir, 2011). Burada önemli olan husus ise mehirin çok yüksek meblağlarda söylenmemesi evliliği kolaylaştırmak içindir.

Bu dönemde boşanma ise yine İslam hukuku çerçevesindeki kıyaslar dâhilinde gerçekleşmekteydi. Kadınların erkeklere göre boşanmaları daha zordur çünkü erkekler İslam hukukunda karısını üç kez sözlü olarak boşar ya da boşanma ifadesi ibraz ederse eşinden boşanmış olurdu. Ancak kadının böyle bir hakkı bulunmamaktaydı. Kocanın bir kadını boşadıktan sonra aynı kadınla evlenebilmesi için kadının başka birisiyle evlenmesi gerekliydi bunun nedeninin ise ani boşanmaları engellemek olduğu belirtilmektedir. Ancak yine de kadının evlilikte boşanma tasarrufunun erkek kadar olmadığı fark edilmektedir. Bununla beraber İslam hukukunda erkeğin kadından boşanması durumunda bir takım mali yükümlülükleri bulunmaktaydı. Erkeğin kadını boşana durumunda “Nafaka” adı altında kadının boşanma sonrasında oluşabilecek mağduriyetlerini gidermek için hesaplanan parayı verirdi. Erkeğin nafakasını ödememesi durumunda, kadın mahkemeye başvurarak bu hakkından yararlanabilirdi. Bu nedenle nafaka ile erkeklerin boşanmasına maddi bir yaptırım sunulmuştur.

Osmanlı döneminde “Muhâlaa” denilen bedel karşılığında kadının da boşanması mümkündü. Eski Türklerde bulunan kalingın iadesi şeklinde gerçekleşen boşanma durumu bu dönemde de kadının eşine ayrılmaya razı olma bedeli olarak bu parayı ödemesiyle gerçekleşebilirdi. Bazı durumlarda ise kadın nafaka talep etmezse veya çocukların giderlerini kendisi karşılırsa erkekten yine boşanabilirdi. 16-17. Yüzyıllar arasındaki İstanbul, Üsküdar ve Rumeli sicilleri incelendiği zaman bu bilgi doğrulanıyor ve muhaala yollu ayrılıkların neredeyse tamamında kadınlar nafakadan vazgeçerek eşlerini boşanmaya ikna edebilmişlerdir. Genel olarak kadınların boşanma yollarını şu şekilde özetleyebiliriz:

“...Boşanma hakkı kadın için hem hukuki olarak hem de toplumsal anlamda zorluklar ile doluydu. Hukuki olarak bir kadının eşinden ayrılması için izlemesi gereken üç yol vardı:

- 1. Erkeğin tek taraflı iradesini beyan ederek kadını boşaması, yani “talak”,*
- 2. Kadının evlilik esnasında kendisini ekonomik anlamda garantiye alabilmesini sağlayan mihirinden vazgeçmesi neticesinde eşini ikna etmesi yani “muhâlaa”,*
- 3. Kadı'nın evliliğin devamı ile ilgili sakınca görmesi ile gerçekleşen boşanma yani “tefrik”dir” (Gürhan, 2017, s.1658).*

Yukarıdaki üç durumdan birisini tercih ederek kadınların boşanmayı kabul etmesi birçok dönem sicilinde yer almaktadır. Bununla beraber erkeğin eşini boşaması için iki dudağından çıkan kelime yeterliyken, kadının erkekten boşanması için bütün maddi imkânlardan vazgeçmesi gerekmektedir.

Kadınların bu dönemde miras edinme yolları ise şu şekildedir: Miras, hibe ve mehir. Çok nadir olmakla birlikte bazı sicillerde kadınların çalışıp mücadele vererek maddi birikim sahibi oldukları da geçmektedir; ancak bu durum denildiği üzere az sayıdadır. Kadınların en yaygın mal ve para sahibi olması eşinden gelecek mehir ve ailesinde kalacak mirasa dayanmaktaydı. Bu nedenle ilk dönemlerde kadınların fazla mal ve para sahibi olduğunu veya aktif iş alanında çalıştığı görülmemektedir. Kadınların bu dönemde çalışma sahasında en çok aktif olduğu kısım ise ziraî üretilimdir. Kadınlar kendilerine ait ya da mukataalı arazilerde ekip biçmişler, hatta ürünlerini kendileri pazarlara satışa götürmüşlerdir. Bu dönemde ipek, kumaş, mum gibi eşyalar üreten ve satan kadınlarda olduğu bilinmektedir. Zengin ailelerin evlerine giderek kıyafet ve mücevher satan bohçacı kadınların küçük çaptaki ama yaygın ticaretlerini de göz ardı etmemek gerekir (Kurt, 1999).

Genel anlamda klasik dönemin aile ve evlilikle ilgili bu kural ve kavramlarına bakıldığı zaman aslında eski Türk kültürünün izlerinin yansımalarını görmekteyiz. Sadece isim ve uygulamada bir takım İslamiyet'in getirdiği yenilikler uygulamaya konulmuştur. Ancak yadsınamayacak bir konu da şudur ki klasik dönem Osmanlı'nın aile yapısında kadın eski Türklerdeki kadar aktif bir yapılanma gösterememiş, kadınlara daha çok velisi ya da eşi dâhilinde hareket sınırlılığı getirilmiştir (Avcı, 2016).

Ticaretle uğraşan kadınların genellikle ailelilerinin de tüccar olduğu ve kadınların ticarete bizzat katılmadığı bilinmektedir. Kadınlar genellikle sahip oldukları mal veya paranın bir miktarını ortaklarına vererek işlettiriyorlardı. Kadınlar ticari yaşamın daha çok kadınların zorunlu olarak çalışması gereken yerlerde çalışıyorlardı. Bu sebeple kadınlar tellaklık, bohçacılık, ipekçilik, boyacılık gibi mesleklerde yer almaktaydı. Usta-çırak eğitimi şeklinde kadınların ebe veya hekim olabildikleri de kaynaklarda yer almaktadır. Terzilik, dikiş-nakış işlerinde ise kadınlar evlerinde, herhangi bir belgeye sahip olmadan hizmet vermişlerdir. Bu durum erkeklerin kadınlarla yaptığı aynı işlerde

kadınları yetersizlikle suçlamalarına neden olmuştur. Çünkü erkeklerin belirli bir meslek alanında dükkân açabilmesi için “Lonca” içerisinde belge alması lazımdı. Aynı zamanda bu belgeyi alabilmek için çıraklık, kalfalık ve ustalık gibi belirli aşamalardan geçmesi gerekiyordu. Bununla beraber kadınların dışarda çalışmaları pek yaygın olmadığından kadınlar çocukluktan beri öğrendiği bilgilerle evlerinde bu takım işleri icra ederlerdi. Erkekler dükkânları için vergi gibi bir takım yükümlülüklerle sahipken bu durum kadınlar için söz konusu değildi. Bu ve bunun gibi nedenlerden dolayı erkekler kadınların yaptıkları üretimin profesyonel olmadığını, adi mal kullanıldığını ya da ucuza iş yaptıklarını beyan ederek birçok şikâyetle bulunmuşlardır. Aslında bunun nedenleri arasında sadece kadının işgücüne girişi değil ekonominin 18. Yüzyılda bozuluşu ve rekabetin etkisi neden olmuştur. Kadınların iş hayatına katıldıkları diğer en yaygın meslekler arasında şunlar sayılabilmektedir: Çocuk bakıcılığı (mürebbiyelik), hizmetçilik, dadılık, sütannelik, düğünlerde çalgı-çengicilik, hamam işletmeciliği gibi. Görüldüğü üzere sayılan meslekler zaten ataerkil sistemde kadının kendi evinde yapması gereken sorumlulukları ya başka evlerde yapmasıyla ya da sadece mecburi kadının çalışması gereken yerlerde icra edilen türlerdendir. Diğer iş alanlarına girmek için kadının erkek rakibinin bulunmaması onu rahat bir ortamda ticaret yapmasını sağlamıştır. Örneğin Koyuncu bu duruma şöyle bir örnek vermektedir:

“...Hamamcılık, 1766 tarihli bir kayda göre İstanbul (sur içi), Eyüp, Üsküdar ve Galata’da toplam yüz doksan beş hamam mevcuttur. Hamam işletmecilerinin yaklaşık % 38’i kadındır. Kadınlar, kimi zaman hem mutasarrıfı hem işletmecisi, kimi zamanda sadece işletmeci, sadece gedik sahibi, kimi zaman da eşleriyle ya da başka kadınlarla ortak işletmecidirler. İşletmeci kadınlar ayrıca hamamcı olarak çok sayıda fakir kadının da işverenidirler. Özellikle kira artırma konusundaki ihtilaflar ya da ortak işletmede çıkan huzursuzluk ve problemler sicillere yansımaktadır ki kadınların işletmeci sıfatıyla hamamların kiralanması, çoğunun erkeklerle dönüşümlü kullanılması, tamir, onarım ve bakım hizmetlerinin yerine getirilmesi, faaliyetlerini sürdürebilmeleri için gerekli tedbirlerin alınması gibi işlerle bizzat ilgilendikleri görülür” (Koyuncu Kaya, 2018, s.294).

Yukarıda verilen bilgiler ışığında kadınların erkek baskısı olmadığı ortamlarda daha verimli çalıştığını görmekteyiz. Kadınların iş gücüne girmelerinde yaşadıkları yerin ve oradaki cinsiyet dağılımının, işin niteliğinin çok etkili olduğunu görmekteyiz. Aynı

zamanda 16. Yüzyılda Koçu kadınların belirli günler dışında sokağa çıkmalarının yasaklandığını belirtmektedir. 16. Yüzyılda buna dair fetvalar dahi yayınlanmıştır. Kadın ve erkeklerin aynı yerde buluşmaları kıyamet alameti olarak nitelendirilmiştir Bu durum şöyle örneklendirilebilir: “...Şikâyet başvuruları üzerine 1573 yılında kadınların kaymakçı dükkânlarına girişleri yasaklandı. Dükkânına kadın müşteri alan dükkân sahibi ise cezaya çarptırılacaktı” (Koçu, 2005, s.83).

Koçu’nun yukarıda aktardığı 16. Yüzyılın günlük hayatına dair anekdotta kadınların iş yaşamında yer almak bir yana sokağa çıkmalarının dahi yasak olduğu görülmektedir. Kadınların yine dükkânlara girmesi ve orada zaman geçirmeleri, sosyalleşmesi “kıyamet habercisi” olarak nitelendirilmiştir. Aynı zamanda yine dükkân işletmek bir yana dükkânda bir kadının müşteri olarak bulundurulması bile ceza nedeni olarak görülmekteydi. Tüm bunlar kadını günlük yaşamında ya zorunlu kadınların çalışabileceği meslek gruplarına (ebelik, mürebbiyelik, hamamcılık gibi) itmiş ya da kadınların sadece ev içerisinde yaşam sürdürmelerine izin verilmiştir. Bu çerçevede halk kadınının görevi ev işlerini halletmek, erkeğin neslinin devamını sağlamak için çocuk doğurmak ve sağlıklı bir şekilde büyümesini sağlamak olarak biçimlendirilirdi. Bu nedenle Klasik dönemde köylü kadının eğitim ve öğretimden mahrum, ticaret hakkına yalnızca belirli alanlarda sahip ve edilgen bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Eğitim alanına bakacak olursak kadınların yalnızca sıbyan mekteplerine gidebildiklerini ve burada yalnızca dini ilim derslerini gördüklerini bilmekteyiz.

Klasik dönemde saray içerisindeki kadınların köylü kadınlara göre nispeten daha etken bir yapıda olduklarını söyleyebiliriz. Bu dönemde saraylı kadınlar, köylü kadınların sadece eşlerine veya ebeveynlerine ait yapılara sahip olma haklarının dışında vakıf kurma veya yapı inşa ettirme tezahürüne de sahiptiler. Saraylı kadınlar köylü kadınlardan farklı olarak harem içerisinde eğitim görürler ve yetiştirilirlerdi. Ancak burada önemli olan nokta ise haremdaki kadınların haklarının padişahların annesi sıfatındaki valide sultanlar müdahilinde şekillendirildiğidir (Yürüt, 2017). Yine haremda yetiştirilen kızlar da padişah, sadrazam ya da devlet yönetiminde etkili olan kişilerin haremlerine verilmek üzere eğitilirdi. Yani önemli makamlardaki erkeklerin evlendikleri kadınlarında onların seviyelerine yakın bir eğitim almış olmaları önemsenirdi. Hatta valide sultanlar

oğullarının gözdesi olacak kızları harem ağalarıyla birlikte seçerler, bu kızların iyi ut çalan, güzel raks eden veya güzel sesli olan, iyi bir adabı muaşerete sahip olan, bilgili ve görgülü olan ve güzel görünümlü olmasına yönünde dikkat ettikleri özellikleri vardı. Saraylı kadınlar Valide Sultan ve Haseki Sultan konumlarıyla sarayda en etkili söze sahip konumlardan birisine sahip olabilirlerdi. Dolayısıyla kadınların en etkin rol oynadıkları yerin ise harem olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla beraber köylü kadınların az da olsa üretim yapabilmeleri mümkünken saray kadınları için böyle bir durumdan söz edemeyiz. Haremde yaşayan kadınlar sadece tüketici konumda mevcuttular. Köylü kadınlarla haremdeki kadınların en önemli ortak noktası ise erkeklerin soylarını devam ettirmeleri için kadınları doğurganlığa itmeleriydi. Bu durumda köylü kadınlar evin iç bölümüne saraylı kadınlar ise haremlik-selamlık bölümüne itilmiştir. Bu nedenle kadının evin dışındaki yerinin tam olarak nasıl bir konumda olduğunu tespit etmek güçtür.

“Örneğin, her ne kadar yenilikçi bir padişah olsa bile III. Selim döneminde çıkarılan bir kanun ile çamaşırcı kadınların dükkân açmalarının önü kapatılıyordu. Yine aynı emirde, kadınların kaymakçı dükkânına girmeleri de yasaklanmaktaydı. Yine kadınların kuşandıkları feracelerin de açık renkli olmaması gerektiği dile getirilmekteydi. Dolayısıyla, kadın evin dışına çıkmak zorunda kaldığında, “Evdeki İç Mekan”ın yani “Harem”in yerini; “Dışarıdaki İç Mekan” yani “Çarşaf, Peçe (günümüzde: Türban)” almaktaydı ve kadın ev dışında da bir iç mekana tutsak edilmekteydi. Bu anlayış özellikle Lale Devri’nde oldukça önemli bir boyuta ulaşmıştı; kadınların artık çarşaflarının kalınlığı ve biçimi bile devlet tarafından belirleniyordu. Yine bu dönemde kadın ile erkeğin sokakta birlikte yürümeleri bile imkânsız hale getirilmekteydi” (Yılmaz, 2010, s. 191-212).

Yılmaz’ın bu ifadelerinde belirttiği üzere kadınların feracelerinin dahi erkekler tarafından belirlendiği bir dönem söz konusudur. Hatta burada önemli olan kıstas kıyafetin yapısının yanı sıra kıyafetin renginin de belirleyici olmasıdır. Kadınların renkli giymeleri yasaklanmıştır. Mümkün olduğunca sade ve dikkat çekmeyen renkler giymeleri istenmiştir. Bu da kadınların toplum içerisinde fiili olarak yok sayılmalarının yanı sıra görünürlük olarak da yok sayıldığını göstermektedir. Mümkün olduğunca toplumsal hayattan onları soyutlayarak gerektiğinde yasaklar getirerek ev içine yitilmiş, gerektiğinde de çeşitli kurallarla kıyafetinden girdiği mekânlara kadar kısıtlama

getirilmiştir. Bu nedenle klasik dönem içerisinde kadınların sosyal yaşamlarının hem köylü hem de saraylı kadınlar için pekte aktif oldukları söylenemez.

Saraydaki evlenme sistemi incelendiğinde ise padişahların gözdeleriyle genellikle bir nikâh yapmadıklarını ve çok eşlilik sisteminin yaygın olduğunu görmekteyiz. Bu durum İslam inancının çok eşlilik hakkındaki görüşlerinden kaynaklanmaktadır. Halkın en düşük konumundaki kişilerden en yüksek statüsüne kadar herkesin çok eşliliğe İslam çerçevesinde uygun bakmasına neden olmaktadır. Bu görüş özellikle üst sınıflar tarafından dul kalan erkeği fahişelerden uzak tutmak için İslam ile meşru kılınan bir anlayış olmuştur. Bununla beraber kadın çok eşli bir evlilik yapamadığı için ikinci veya sonraki eş olarak erkekle evlenerek toplumda sahipsiz kalmıyor ve toplumda kendisine bir yer bulabilme şansına sahip olabiliyordu (Davis, 2009). Buradan hareketle ataerkil sistemin getirisi olan çokeşlilik gibi sistemlerin İslam çerçevesinde de yer bulabildiği ileri sürülebilir.

Klasik dönemde saraydaki ataerkil sistemi kanıtlayan en önemli unsurlardan birisi haremde yaşayan gözde kızların “yalnızca erkek çocuk” doğurmaları şartıyla haseki olmaları ve doğurdukları erkek çocuğun tahta geçmesi ile valide olabilmeleriydi. Bu durumda gözdelerin doğurdukları kız çocukları hem iktidar için hem de gözde için hiçbir önem taşımamaktaydı. Bu dönemde saraydaki kadınları ikincilleştiren bir diğer uygulama ise “cariyelik” sistemiydi. Çeşitli ülkelerden esir alınan farklı etnik gruplardaki kadınların saraya veya halka satılması günlük hayatta normal bir ticaretti. Her ne kadar dinin kadının dans etmesine veya şarkı söylenmesine izin vermediği bilinse de sarayda kadınların raks eğitimi aldığı ve belirli zamanlarda uyguladığı bilinmektedir. Osmanlı sarayındaki padişahların çoğu zaman farklı köken ve inanışlardan gelen kadınlarla evlenmeleri saraydaki kadınları halk kadınlarından duygu ve düşünüş olarak da ayırmaktadır (Altındal, 1977).

Osmanlı Klasik döneminde saraydaki kadınların tamamen halka uzak bir şekilde yaşamadıkları ve sosyo-kültürel hayatta Hatunların aktif olduğunu söyleyen görüşler de mevcuttur. Terzi (2012) bu durumu şöyle aktarmaktadır:

“...Nitekim İbn Battuta eserinde, İznik şehrinin yöneticisi olarak Nilüfer Hatun'un adını verir. Kendisini ziyarete gelen İbn Battuta'ya ikram ve iltifatta bulunan Nilüfer Hâton,

olgunluğu ve dindarlığı ile temâyüz eden bir kadındır. I. Murad'ın kızı Melek Hatun veya Selçuk Hatun ilk dönem Osmanlı siyasetinde rol alır. Sonraki dönemlere bakıldığında Kanuni dönemi ve sonrasında Hürrem veya Mihrimah ve Esmâ Sultanlar gibi padişahın hanım veya kızlarının siyasette etkileri tartışılmazdır. Özellikle valide sultanların “mehd-i ulyayı saltanat” sıfatıyla XVI. yüzyıl ortaları ve XVII. yüzyıl boyunca dönem dönem Osmanlı siyasetine yön verdikleri küçük yaşta oğullarına naiblik yaptıkları bilinmektedir.” (Terzi, 2012, ss.17-24).

Kadınlar aktarıldığı üzere iktidara sahip olan erkelerin çevrelerinde olduğu durumlarda söz sahibi olma hakkına da sahip oluyorlardı. Bunun dışında ise kadınların yönetici olarak yer aldığı tek kurum vakıflardır. Kayıtlarda mütevellilerin vakıflarda pasif olmadıkları ve aktif olarak vakıf işleriyle de uğraştıkları hakkında bilgi verilir. Bazı görüşler ise her ne kadar kadınlar vakıfta müteveli olsa da idarelerin eninde sonunda erkekler tarafından kontrol edildiğini söylemektedir (Koyuncu Kaya, 2018).

Klasik dönemden Geç Osmanlı dönemine gelinceye kadarki süreçte öne çıkan kadınları inceleyecek olursak, bu dönemdeki öne çıkan kadınların saray çevresinden oldukları söyleyenebilir. Bu kadınların devşirme kökenli olmaları, savaştan esir alınmaları, saraya hediye olarak aileleri tarafından sunulmaları ve satın alınmaları gibi yollarla sarayda haseki veya valide oldukları bilinmektedir.

Çeşitli zamanlarda devletin yönetiminde etkili olan kadınları devletin yıkılma sürecinde de etkili olarak görmüşlerdir. Öyle ki devletin yıkılış nedenleri arasında “kadınların yönetime müdahil olması” şeklinde nitelemeler de sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda karşımıza yanlı ve ataerkil bir bakış açısıyla yazılmış bir tarih çıkmaktadır.

Hareme çeşitli yollarla alınmış kadınlar padişaha eş olabilmek için dini, sanatsal ve musiki gibi birçok alanda yetkinliklerini artırıp birbiriyle yarışmışlardır. Aynı zamanda haremde dokuz yıl eğitim alan cariyeler ıtkname veya azatname kâğıdıyla özgür olma haklarına da sahiptiler; ancak buna rağmen birçok cariyeye sarayda kalmaya devam ettiği de görülmektedir. Bu dönemde adı geçen saraylı öne çıkan kadınların yaptıkları yenilikleri, gelişmeleri ve hangi alanlarda etkin olduklarını daha yakından incelememiz araştırma açısından daha faydalı olacaktır.

Kadınlar Saltanatı kavramına giren en önemli kadınlardan ilki Hürrem Sultan'dır. Bilindiği üzere Hürrem Sultan 17. Yüzyılda savaşta esir alınmış ve yetiştirilmek üzere İstanbul haremine getirilmiş bir cariyedir. Hürrem Sultan daha sonraları erkek çocuklar doğurarak haseki sultan olma hakkına sahip olmuştur. Kanuni'nin önceki eşi olan Mahidevran Hürrem Sultan'ın bir rakibiydi çünkü onun da tahta geçme ihtimali olan oğlu Mustafa vardı. Bunun yanında vezirlik görevini yapan İbrahim Paşada, şehzade Mustafa'yı desteklemekteydi. Tüm bu iktidar mücadelesinin yaşandığı zamanda Hürrem Sultan yönetimde etkili olmanın bir yolunu bularak tehdit olarak gördüğü bu unsurları ortadan kaldırmak niyetindeydi. İlk olarak Mustafa ve Mahidevran' ı destekleyen İbrahim Paşa'yı devletin hazinesini kendi çıkarları doğrultusuyla kullandığı söyleyerek boğdurtur, sonrasında Mustafa'nın babasına başkaldırdığı gibi çeşitli sebeplerden Kanuni'yi ikna ederek onu da boğdurtur. Tüm bu siyasi çaba ve planlarıyla kendi oğullarını tahta geçirterek damadı Rüstem Paşa'yı da veziriazam görevine aldirtir (Alkan, 2006). Hürrem Sultan'ın diğer haseki ve valide sultanlardan ayrılmasında bir diğer etki Hürrem Sultan'ın Kanuni ile nikâh kıydırmasıdır. Çünkü padişahların nikâh kıydıkları ve tek bir kadınla aile yaşamına sahip olması nadir rastlanan gelişmelerdendir. Yine Hürrem Sultan'ın diğer yönü kadınlara konulan bazı temel kurallara uymaması ve yenilikler yaratmasıdır. Örneğin şehzadelerin sancağa çıkmaları sırasında zorunlu olarak anneleri ve maiyetleri de onlarla birlikte gönderilirdi. Ancak Hürrem Sultan şehzadeleri sancağa gittiklerinde onlarla birlikte sancağa gitmeyi reddetmiş payitahtta kalmıştır ama ara ara yine oğullarını ziyarete gitmiştir. Hürrem Sultan'ın şehzade Mustafa ve vezir İbrahim Paşa ölümünde etkisinin bulunması onun devlet işleriyle bizzat alakadar olduğunu ve kararlar alınırken etkili bir konumda bulunduğunu gösterir. Hürrem Sultan o zamana kadar görülmemiş bir şekilde dış politikayla ilgilenmiş dış yazışmalar yapmıştır. Bu durum Hürrem Sultanı sadece harem içinde etkin olan kadınlardan ayırarak ülke siyasetinde ve politikasında hükümdarın bizzat danıştığı ve fikir aldığı bir kadın kimliğine bürümektedir. Hürrem Sultan eşi mektup yollamanın dışında farklı olarak dış siyasetteki olaylar karşısında da kayıtsız kalmamış yeni krallar veya şahlar tahta geçince onlara tebrik mektupları yollamış bununla beraber savaşlar sırasında yine krallar veya şahlarla mektuplaşıp, görüşlerini bildirmiştir. Hasan Ağa adlı özel bir temsilcisi olan Hürrem Sultan, Lehistan taht değişikliğinde krala şu şekilde tebrikte bulunmuştur:

“...Pederinizin vefatı üzerine Lehistan kralı olduğunuzu öğrendik. Allah her şeyin doğrusunu bilir ki; çok sevindik ve memnun olduk. Kalbimize nur, gönlümüze neşe ve sürur (mutluluk) geldi. Saltanatınızın hayırlı, bereketli ve uzun ömürlü olmasını diliyoruz. Emir, Yüce Allah'ındır; Cenab-ı Hakkın hükümleri (emirleri) istikametinde hareket etmenizi tavsiye ederiz...” (Saral, 2015, s.5).

Bu döneme kadar bizzat kralla kendisi mektuplaşan ilk Haseki Hürrem Sultan, bu güne kadar olan kaideleri de böylece yıkmış bulunmaktadır. Hürrem Sultan'ın meşru eş olduktan sonra ise mektuplarında “Şah” unvanını kullandığı söylenmektedir. Kudüs deki darüşşifanın kitabesinde ve Haseki hastanesinin mevcut kayıtlarında Hürrem Sultan'ın “Hurrem Şah ve Devletlu İsmetlu, Hürrem Haseki Sultan Aliyyetü's-Şan" unvanlarını kullandığı bunun en güzel ispatıdır (Feyzioğlu, 2015).

Saltanatta etkili olan kadınlardan bir diğeri III. Murat'ın annesi, II. Selim'in hasekisi olan aynı zamanda valide sultanlık unvanını resmi olarak alan ilk kadın Nurbanu Sultan'dır. Nurbanu Sultan'ı Hürrem Sultan hareme almıştır. Bu nedenle Hürrem Sultan'ın bir kez daha nüfuzunu görmüş oluruz. Nurbanu Sultan tıpkı Hürrem Sultan gibi dış ve iç politikalara uzak kalmamış devlet yönetimine müdahil olmuştur. Nurbanu Sultan hem savaş durumlarında kilit kararların alınmasında hem de barış döneminde politik duruma katkı sağlanmasında görünürlüğü sağlayan bir kadın olmuştur. Nurbanu Sultan siyasi ve politik konulara müdahil olduğu gibi ticari alanda da alınacak kararlarda etkin rol üstlenmiştir. Bu durum şöyle aktarılmaktadır:

“...Ayrıca onun Fransa ana kraliçesi Catharine de Medicis ile yazıştığı da bilinmektedir. Bu yazışmalarda Fransa sarayı ile Osmanlı sarayı arasındaki iyi ilişkilerin geliştirilmesi, ticari anlaşmaların yenilenmesi gibi konular yer almaktaydı. Nurbanu Sultan'ın kendi şahsi işleri için yahudi asıllı Kira Ester Handali'yi kullandığı, Nakşa Dükü Joseph Nassi ile de mali ilişki içinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Belki de bu ilişki ağı dolayısıyla daha döneminde yahudi asıllı olduğu söylentisi yayılmıştır. Onun yakın adamları arasında Babüssaade Ağası Gazanfer Ağa, musahib Şemsi Paşa, Manisa'dan beri yanında olan haremın güçlü simaları Canfeda Hatun ve Raziye Kadın başta gelir” (Nurbaki, 2007, s.251).

Nurbanu Hatun'un haremına güçlü insanları toplaması ve siyasi ilişkilerde etkin olması onun politik zekâsının ispatıdır. Yine Nurbanu'nun başka bir ülkenin kraliçesiyle

mektuplaştırmak ülkesinin ilişkisini güçlendirmesi de önemli bir detaydır. Onun bu tutumu oğlu III. Murat'ın üzerinde de etkili olmuş alacağı siyasi, ekonomik ve ticari kararlarda validesine danışma gerekliliği duyurmuştur. Morosini Nurbanu Sultan'ın ölümünü Venedik'e şu şekilde aktarmıştır: “Tüm dünya onun son derece iyiliksever, cesur ve bilge bir kadın olduğu konusunda hem fikirdir.” (Feely, 2005). Nurbanu Sultan hakkında verilecek önemli bilgi ise cariyelikten gelip de valide sultan olan ilk kişi olmasıdır. Bu nedenle yaptırdığı hayratlar da “atik” unvanını kullanmıştır.

Kadınlar Saltanatı nitelemesinin önemli isimlerinden bir diğeri Safiye Sultan'dır. Safiye Sultan III. Mehmet'in validesi, III. Murat'ın hasekisi aynı zamanda Osmanlı sarayında hizmet veren cariyeye bir kadındır. Tıpkı diğeri Saltanat Kadınları gibi değil sadece hareme müdahale etmek, dış siyasette de etkin rol oynamışlardır. Safiye Sultan'ın yönetimde etkin rol oynaması eşinin ölümünden sonra daha da artmış oğlunun padişahlığa geçmesiyle devlet yönetiminde en önemli söz hakkı olan kişilerden birisi olmuştur. Dış politikada kayınvalidesinin tavrını takınarak Venedik ile ilişkileri iyi bir boyutta sürdürmüştür. Safiye Sultan'ın siyasette bu denli etkin bir yapıda olmasının nedeni oğlu III. Mehmet'in siyasete ilgisinin az olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle oğlunun kendisine açtığı bu alanı etkin bir şekilde doldurmuştur. Sancar validelerin sultanlar üzerindeki etkilerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Padişahın annesi oğlunun yalnızca annesi değil, eğiticisi, yol göstericisi, sırdaşı, en güçlü mütefiki, koruyucusu, gerektiğinde naibiydi. Dolayısıyla, bir şehzadenin padişah olduğu zaman annesine olan bağlılığını sıkı bir biçimde devam ettirmesi çok doğaldı” (Sancar, 2009, s. 104).

Bu durumda Safiye Sultan'ın devlet işlerine, siyasete katılması doğal bir olguydu. Fakat hepsi için aynı durum geçerli değildir. Örneğin Kösem Sultan'ın oğulları tahta geldikleri zaman validelerinin siyasi haklarına kısıtlamalar getirmiştir. Ancak yine de valideler genel olarak oğulları üzerinde etkili olan kadınlardandır. Bu dönemde Safiye Sultan hakkında anekdotlara geçen bir olay dikkat çekmektedir. Normalde cülus bahşişi ve cülussıyyeler tahta çıkan padişah için yapıldı. Ancak Sultan III. Mehmet tahta çıktığı zaman validesi Safiye Sultan için cülussıyyeler yazılmıştır. Bu cülüssiye şu şekildedir:

“Müjde ey perde-nişîn-i harem-i huld nişân

Müjde ey vâlide-i hazret-i sultân-ı cihân

Hakk Te'âlâ seni ihsânına mazhar düşürüp

Kıldı şehzâdeni şâhenşeh-i iklim-sitân" (Özer, 2017,s.7).

Gelibolulu Mustafa Âli'nin Safiye Sultan için yazdığı bu cülüssiye de III. Mehmet "cihanın sultanı" olarak nitelendirilir. Safiye Sultan'a ise bu cülüssiye ile iyi dileklerini ve temennilerini sunmuştur. Safiye Sultan, oğlunun sefere gittiği zamanlarda ise mevcut siyasi gücü eline alarak atama, görevden alma ya da diğer işleri kendi kararları neticesinde yönlendirmiştir. Örneğin III. Mehmet sefere çıktığı zaman Cigalazâde Sinan Paşa'yı göreve getirmiştir. Fakat validesi seferdeyken ona mektup yazarak Sinan Paşa'dan hoşlanmadığını yerine İbrahim Paşa'nın gelmesi gerektiğini söylemiştir. Oğlu, Safiye Sultan'ın bu fikrine cevapsız kalmayarak annesinin dediğini yapmıştır. Bu dönemde Safiye Sultan'a gelen mektuplar ve diğer kaynaklar Safiye Sultan'ın siyaset başta olmak üzere birçok alanda etkin olduğunun kanıtıdır (Orhonlu, 1970). Safiye Sultan için bu dönemde kullanılan unvanlarda yine onun statüsünü gösterir niteliktedir. Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, Safiye Sultan'dan bahsederken "Sultan III. Mehmed döneminin Padişah-ı Manevisi" nitelendirmesinde bulunmaktadır (Özgül, 2010). İstanbul da yaşamakta olan Venedik Balyosu Agostina Nani ise bu dönemde padişahın tüm siyasi yönetimleri validesine bıraktığını not etmektedir. Ayrıca alınacak kararlarda hükümdarın validesine danıştığı hatta padişahın gittiği görüşmelere arkadaki kafesten iştirak ettiğini söylemektedir. Bu nedenle Safiye Sultan'dan bahsederken "Sultane Made" yani Anne Sultan nitelendirmesini kullanmaktadır (Sami, 2012). Bu durumlar Safiye Sultan'ın döneminde öncülük ettiği alanların sadece bir kaçıdır. Ancak net olarak tespit edilen şudur ki Safiye Sultan tarihin bu döneminde görünürlüğü en yüksek kadınlarından birisidir.

Kösem Sultan ise "Kadınlar Saltanatı" nitelendirmesinin sonuncusu, I. Ahmet'in eşi, IV. Murat ve İbrahim'in validesidir. Kösem Sultan tıpkı Hürrem Sultan gibi I. Ahmet'in nikâhlı eşidir. Aynı zamanda dönemin en güçlü kadın figürlerinden birisi olarak kendisinden bahsetmek yanlış olmayacaktır. Osmanlı tarihinde iki çocuğunu da tahta çıkartıp hem de torununun tahta çıktığını gören tek Osmanlı kadınıdır. Bunun yanında Kösem Sultan otuz yıllık süre boyunca validelik yapmasının yanı sıra yirmi yıllık padişaha naiplik görevinde bulunmuştur. Kendisine Kösem adı verilmesinde cariyeleri

yönetmesi, ne zaman ne yapacaklarını söylemesi ve yönlendirmesi yani onlara köşemenlik yapması nedeniyle verildiği güçlü ihtimaldir (Sakaoğlu, 1999). Kösem Sultan'ın kendisine verilen isminden de hareketle haremden aktif rol oynadığını söyleyebiliriz. Kösem Sultan'ın sahip olduğu siyasi yetkiyi ve gücünü iyi kullanmadığını söyleyen araştırmacılar da bulunmaktadır. Örneğin bu görüşler içerisinde Uluçay Kösem Sultan hakkındaki bilgilerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Kösem Sultan, bu dönemde devlet yönetiminde en etkili kişi haline gelmiştir. Sahip olduğu bu gücü korumak için adam kayırma, rüşvetle iş yaptırıp taraftar kazanma yoluna gitmiştir. Bunun da ötesinde nüfuzunu korumak ve daha da arttırmak için, kızlarını ileri gelen devlet adamlarıyla nikâhlatmış ve onların desteğini sağlamaya çalışmıştır. Bu durum Sultan İbrahim döneminin ilk yıllarına kadar devam etmiştir” (Uluçay, 1971, s.49).

Yukarıda eleştirilen durum sadece Kösem Sultan nitelendirilmesinde geçerli değildir. Yine bazı araştırmacılar “Kadınlar Saltanatı” denilen bu dönemi eleştirmiş kadınlar arasındaki iktidar çatışmasını, kadınların hırsları doğrultusunda hareket etmesi şeklinde ifade etmişlerdir. Aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin durakama ve gerilemeye girmesini hatta yıkılmasını kadınların yönetime katılmalarına bağlamışlardır (Akgündüz, 2014; İpşirli, 1994).

Kadınların yönetimine müdahil olmasını her ne kadar “kötü, felaket dönem” olarak nitelendirilen araştırmacılar bulunmasa da bu görüşün aksini iddia eden görüşlerde mevcuttur. Çünkü Kadınlar Saltanatı denilen dönem de Osmanlı Devleti zaten siyasi, ekonomi ve toplumsal olarak gerileme göstermekteydi. Bunun en önemli nedenlerinden birisi Osmanlı Devleti'nin kendi imparatorluğunun rehabetine kapılıp Avrupa'daki gelişmelere kayıtsız kalmasıydı. Yine ülke içerisinde zaten 17. Yüzyıldan itibaren büyük kaçgun denilen ekonominin temelini oluşturan toprak sisteminde bozulmalar cereyana gelmişti. Bunun gibi iç ve dış nedenlerin yanında artık tahta geçen padişahların yaşı oldukça küçük aynı zaman tecrübesizlerdi. Tüm bunlarla büyük parçadan çağa bakıldığı zaman aslında kadınların ve validelerin bu dönemde batmakta olan bir devleti kurtarmak için ellerinden geldiğinde yardıma bulunduklarını ve şehzadelerini daha tecrübeli şekilde bilgilendirdikleri gözükmemektedir. Dolayısıyla bu kadınlar devletin bekasına hayatlarına dahi mahal olsa müdahaleden çekinmemişlerdir. Nitekim birçoğunun ölümü

suikast şeklinde gerçekleşmiştir. Kösem Sultan eski saraya gitmeyip, arka planda kalmayı reddettiği için öldürülmüştür. Altun da bu görüşü şu şekilde desteklemektedir:

“Sanılanın aksine 17. yüzyılda valide sultanlar Osmanlı’nın girdiği bu kaotik ortamın sorumlusu değildi. Valide sultanlar bu dönemde hanedanı bir arada tutarak ciddi bir rol üstlenmiş, hareme kapatılan deneyimsiz küçük yaştaki şehzadelerin/padişahların yol göstericileri olmuşlardır. Özellikle bu dönemde hanedanın soyunun kesilmesi tehlikesi gibi ciddi sorunlarla uğraşmışlardır. Bu problemleri hanedanın en kıdemlisi olarak valide sultanlar çözmüştür” (Altun, 2019, s.25).

Altun’un da açıkladığı üzere valide sultanlar bu dönemde bir nebi kurtarıcı görevi görmüşlerdir. İhtimaldir ki bu gibi tedbirler alınmasıydı devletin yıkılma süreci daha hızlı bir şekilde cereyan edebilirdi. Ancak bu kadınlar eşleri yokken de ülkeyi cesurca yönetmiş ve kritik zamanlarda kararlarıyla bazen savaştan kurtarmış bazense barışa yol açmışlardır. Elbette saray kadınların arasında diplomatik ve siyasi güç yarışı olduğunu da söyleyemeyiz ancak bu yarış sadece kadınlar arasında olmamış ülkenin başına geçecek şehzadeler arasında da şiddetli bir şekilde görülmüştür.

Kösem Sultan’ı diğer kadın validelerde karşılaştırdığımızda ise Safiye Sultan kadar oğulları iktidardayken etkili olduğu söylenememektedir. Çünkü Kösem Sultan’ın oğlu olan IV. Murat ve İbrahim sert mizaca sahiptiler. Bu nedenle siyasette özgür kararlar almayı yeğlemişler Kösem Sultan’ın siyasi kararlarını hükümdarlıkları sırasında sınırlandırmışlardır. Özellikle Sultan İbrahim tahta çıktığında annesinin kararlarını ve fikirlerini dinlemek bir yana cariyelerinde annesini dinlememesine neden olmaktaydı. Saraydaki gücünü çok fazla kaybetmesine neden olan Sultan İbrahim hakkında Kösem Sultan’ın *“Mahbesi bir hoşça kapatıp, kapısına duvar örsünler, kararını verdiği de söylenmektedir” (Öztuna, 2002, s.143).* Böylelikle ilerleyen yaşına rağmen Kösem Sultan iktidardan elini eteğini çekmemiş, kendi çıkarları ve ülke çıkarlarını zedeleyen oğlu dahi olsa tahttan indirmiş ve yerine torununu getirtmiştir. Ayrıca onun bir padişahı tahtan indirecek güçte olması politik zekâsının en net örneğidir. Özen (t.y.) Sultan İbrahim dönemi bozulmalarını ve validesinin onu tahttan indirmesini şu şekilde aktarmaktadır:

“Yerli yersiz idamlar, devlet işleriyle ilgilenmemesi, kadınların nüfuzunun artması, kız kardeşlerini hasekilerine hizmetçi yapması, samur kürk ve amber sevdası İbrahim’in hal

edilmesine zemin hazırladı. Ulema, asker ve Kösem Sultanın müştereken aldığı karar neticesinde İbrahim hal edildi. Direnmeye çalışsa da başarılı olamadı. Yanına yeterince yiyecek ve içecek ile iki cariye verilerek odasına kapatıldı ve kapısına kilit vuruldu. Kilide ise kurşun akıtılarak dış dünya ile irtibatı kesildi” (Özen, t.y, s.6).

Kösem Sultan’ın devletin bekası ve kendi siyasi kararlarının bağlamazlığı söz konusu olduğunda kritik kararlara imza attığı görülmektedir. Aynı zamanda Kösem Sultan’ın verdiği bu karar devletin yıkılışını geciktirmiştir. Çünkü Sultan İbrahim’in koyduğu ve sürekli arıttığı samur ve amber vergisi büyük bir isyana neden oldu. Tüm bu bilgiler ışığında Kösem Sultan siyasete fazlaca müdahil olmuş, kritik kararların altına imzasını atmıştır.

Tüm bu veriler ışığında “Klasik dönemde Haremde Kadın” başlığı altında en aktif kadınların “Saltanat Kadınları” olduğu görülmektedir. Bu kadınlar hem siyasi hem ekonomik hem de toplumsal alanda etkin olmuşlardır. Aynı zamanda tarihteki görünürlüklerini yaptırdıkları imarethaneler, hastaneler, camiler vb. yapılarla somutlaştırmışlardır. Üçüncü bir kadın tipi olan “Göçebe Kadın” dan kısaca bahsedecek olursak bu dönemde eski Türk kültürünü en çok muhafaza eden kadın karakterlerdir. Bu aileler ve kadınlar genellikle sınır boylarında yaşayarak oraların Türkleşmesini sağlamakta aynı zamanda sınır güvenliklerini sağlamaktaydılar. Böylelikle göçebe yaşamı benimseyen bu kadınlar eski atlı göçebe kültürdeki gibi aktif bir rol oynamışlardır.

2.3.2. Geç Osmanlı Döneminin Öncü Kadınları

Osmanlı Devleti yönetimi 19. Yüzyıla gelinmesiyle birlikte değişim ve gelişmelere kayıtsız kalamamış devletin her yönünde bu değişimlerin izleri görülmeye başlanmıştır. Senedi İttifak ve Tanzimat ile başlayan bu yenilikler II. Meşrutiyet ile pekişmiş ve bu yenilikler tüm cins, ırk ve milleti yakından etkilemiştir. Özellikle Meşrutiyet ile birlikte kadın hareketleri büyük bir önem kazanmıştır çünkü Meşrutiyet yeni bir insan tipi, modernleşme ve vatandaş kavramları üzerinde durmaktaydı. Böylelikle kadınlar kendilerine vatandaşlık haklarını aramaya başlamış ve sivil kadın kavramı gelişmeye başlamıştır. Bu dönemde Mecelle’ nin yazarı olan Ahmet Cevdet Paşa’nın kızları olan Fatma Aliye ve Emine Semiye de Meşrutiyetle gelişen kadın hakları arayışlarında çalışmalar yapmışlar, kadın cemiyetlerinin faaliyetlerine destek vermişlerdir. Bu nedenle

Fatma Aliye ve Emine Semiye dönemin öncü kadınlar arasında sayılmaktadır. Bu iki kardeş her ne kadar ortak payda olarak kadınlara destek verseler de feminizmin dalgalarında ortaya çıkan fikir akımlarından etkilenmişlerdir. Fatma Aliye modern kadın imajı çizerken bunu “İslam kadını” şeklinde oluşturmuş, kadının sahip olması gereken statüyü bu boyutta konumlandırmıştır. Ancak kız kardeşi Emine Semiye, erkeklere ve erkeklerin getirdiği ataerkil yapıya savaş açmıştır. Kadınların mutlaka eğitilip düzeni değiştirmesi için ise ilimden yararlanması gerekir, şeklinde görüşleri savunmuştur (Karaca, 2013). Her ne kadar farklı görüşlerde kadının mücadelesine destek verseler de bu dönemde dünya ve ülkemizde kadın hareketlerinin yeni oluşumlar gösterdiğini düşünürsek kadınların özgürlükleri ve hak arayışları için farklı fikirler sunmalarını olası görebiliriz. Fatma Aliye görüşlerini özellikle romanlarına sıkça yansıtmıştır. Romanlarında kadınların yaşadığı sorunları gür bir sesle ifade etmiştir bu bağlamda Fatma Aliye’yi öncü yapan ilk defa kadın sorunlarını romanlarında yer veren ve dile getiren ilk Müslüman Türk kadın yazardır. Bugüne kadar kadın sorunları sadece erkekler tarafınca tartışılmış, onlar tarafından sonuçlar bulunmuştur. Bir kadın kendi cinsinin sorunlarını ilk defa kadın gözünden dile getirmiştir. Yine kadınlardan bahsederken onun sadece dış görünüşüne gazel ve kasideler dizilir, düşünce bağlamında kadınlara neredeyse yok denecek kadar az sayıda övgüde ve atıfta bulunulurdu. Bu boyutta Fatma Aliye bir ilk olarak karşımıza yeni bir kadın çizmiş, alternatif bir kadın kişiliği ortaya koymuştur (Özdemir ve Or, 1983). Tüm bu bilgiler ışığında Fatma Aliye’nin hem batının yeniliklerine kayıtsız kalmaması ve kadınlarla haklar için mücadeleler vermesi hem de sahip olduğu İslam inancını da yabana atmayarak feminizm görüşlerini bu çerçevede şekillendirmesi onu doğu ve batının sentezi olarak nitelendirmemize neden olmaktadır.

Emine Semiye’nin ise kardeşi Fatma Aliye ile kadın mücadelelerine destek verdiğini ancak görüşlerinde farklılıklar olduğunu belirtmiştik. Emine Semiye’yi bizim için öncü kişilik yapan olgu ise Semiye’nin batıda eğitim görmüş ilk kadınlardan birisi olmasıdır. Bir diğeri ise Semiye’nin göstermiş olduğu aktif kişiliktir. Semiye zor durumda olan askerlere destek olmak için bir cemiyet kurmuştur. Semiye, Balkan Savaşı sırasında hemşirelik yapmış, savaş bitince İstanbul’da fikirlerini yaymak için öğretmenlik yapmış yeri geldikçe makale ve dergilerde fikirlerini beyan etmiştir.

Semiye kadınların

erkeklerle eşit olduklarını çoğu zaman dile getirmiş hatta kadınların maneviyat, zeki olmak, duygusal kimlik, şefkatli olmak gibi konularda erkeklerden de üstün olduklarını ifade etmiştir. Semiye yazılarında kadınlar hakkındaki taleplerini şu şekilde dile getirmiştir:

“...vapurlarda kadınlar havasız yerlere hapsedilmemeli, çalışanları kadınlardan oluşan lokantalar açılmalı, tarihî ve ahlakî oyunları seyredibilmeleri için tiyatrolara gidebilmeli, vapura binerken ve tramvaydan inerken kadınlara öncelik tanınmalı, yoksul kadınların cemiyetler aracılığıyla ticarete atılmaları sağlanmalıdır.” (Avcı, 2016, s. 236).

Semiye'nin isteklerinden hareketle vapurlarda kadın ve erkeklerin ayrı seyahat ettiklerini, haremlik selamlık sisteminin toplumun birçok alanında geçerli olduğunu görebiliriz. Aynı zamanda bu dönemde kadınların toplumsal yaşamın sosyo-kültürel faaliyetlerinden yoksun olduğunu görmekteyiz. İlerleyen süreçlerde Semiye, kadınlar için mücadele etmek, hak ve özgürlüklerini kazanmak için İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katılmıştır. Çünkü İttihat ve Terakki, Semiye'nin bu isteklerinde onunla ortak paydada hareket sağlayacağı yönünde onu ikna etmiştir ancak ilerleyen süreçlerde beklentilerinin karşılığını alamayan Semiye cemiyetten ayrılmıştır. Bununla birlikte kadının kurtuluşuna artık sadece kadınların destek olabileceği fikrine sahip olmuştur. Böylelikle erkeklere karşı radikal görüşleri oluşmuş ve erkek cinsinin ataerkil sistemine karşı savaş açmıştır. Bu iki kız kardeş de Meşrutî Dönem içerisinde görüş, düşünüş ve yaptıklarıyla döneme iz bırakan öncü kadınlardan olmuşlardır.

Bu dönemde kıyafetlerle, gazete ve dergilerle, derneklerle, mücadelelerle ve çeşitli yeniliklerle kadın görünürlüğüne sağlanmaya da çalışılmıştır. Özellikle bu dönemde kadınların yanında erkekler de kadınların yeniliklerine destek olmuşlardır. Bunlardan birisi Mevlanzade Rıfat'tır. Rıfat, Belkıs Şevket'in çalışmalarına katkı sağlayarak arabuluculuk rolünde yer almış bu nedenle çeşitli kurumlara başvurarak ilk uçan kadın olan Belkıs Şevket'in uçuşunu sağlayan girişimci olmuştur (Karabulut ve Doğan, 2015). Belkıs Şevket uçan ilk Müslüman kadın olmuştur. Şevket uçarken havadan aşağıya Kadınlar Dünyası dergisi adına orduya bir uçak almak için bağış broşürleri atmıştır. Bu kâğıtlarda şunlar yazmaktadır:

“Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti azasından ve Kadınlar Dünyası muhabirlerinden Belkıs Şevket Osmanlı ve İslam kadınlığı namına havada tayerân ederken: Kadınlar Dünyası ismiyle muhterem ordumuza bir tayyare ihdasını bila tefrik-i cins ve mezhep Osmanlı kadınlığından bekler” (Belkıs Şevket, 1913, s.1).

Öncü kadınlardan birisi olarak aldığımız Belkıs Şevket bu dönemlerde ilklerin arasında adı geçen bir kadındır. Özellikle Kadınlar Dünyası dergisindeki aktif faaliyetleri ve kadın hakları için mücadeleler vermesi onun bu araştırmada öncü kadınlar alınmasının nedenlerindendir. Onu öncü yapan bir diğer yönü ise ülke savaşı ve olaylarına kayıtsız kalmamasıdır. Şevket savaş için orduya bir uçak kampanyası düzenlemesi yönündeki düşünce ve girişimleri desteklemektedir. Yine ordunun içinde bulunduğu durumu ve dönemi şu şekilde aktarmaktadır:

“Trablus’ta İtalyanların tayyarelerle susuz ve har çöller ortasında namusu vatani korumak için çalışan fedakâr ordumuzun karargâhlarını bombalarla taciz, kuvvetlerini keşfettikleri sıralarda bütün Osmanlılar gibi ben de bu son buluştan mahrum olduğumuza çok üzüldüm.” (Belkıs Şevket, 1913, s. 3.)

Görüldüğü üzere Osmanlı ordusu dönemin şartlarına göre zor bir dönem geçirmektedir. Bu durum karşısında kadınlar da kayıtsız kalamamış ve orduya destek için çeşitli kampanyalarda bulunmuşlardır. Şevket uçarken hissettiklerini ise aynı gazetede şu şekilde ifade etmiştir:

“...Sevimli payitahtımız semadan kuş bakışı görünüşü hakikaten pek güzeldi... O kadar süratli tayerân ediyorduk ki kartları attıkça kolumu yanıma getirmek için iyice müşkilat çekiyordum... Pervaneden sıçrayan benzin gözlüklerimin üstüne sıçırıyor, etrafımı görmek için bunları temizliyordum. Çünkü oturduğum yer makineye pek yakın idi. Vücuduma muhafazaten giydiğim dört tane yün fanila ile üşüyordum. Başım daha çok üşüyordu... Sefine-i havaiyemiz iniş ve kalkışlar yapıyordu...” (Belkıs Şevket, 1913, s.4)

Meşrutiyet Dönemi, ilklerin gerçekleştirildiği bir dönem olması nedeniyle önemlidir. Özellikle bu dönemde kadınlar görünürlüğü arttırmış hatta hareketlerine resmi bir boyut kazandırmışlardır. Hak arayışlarını sık sık mevcut dergi ve gazetelerde dile getirmenin yanı sıra yeni gazete ve dergiler çıkartmışlar, seslerini tüm kadınlara duyurmak için cemiyetler kurmaya başlamışlardır. Meşrutiyet Dönemi’nde karşımıza

çıkan Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti (Kadın Haklarını Savunma Derneği) kadın haklarını gönüllü bir şekilde savunmak ve kadının statüsünü güçlendirmek için 1913’de Ulviye Mevlan tarafınca kurulan bir cemiyettir (Göksel, 1988). Yine bu dönemde Türk kadının kültürünü, bilgisini, birikimini artırarak onları çağdaş kadınlar olmasını öngören Teali-i Nisvan (Kadınları Yükseltme) Cemiyeti 1909 yılında kurulmuş ve Halide Edip bu dernekte çalışmalar yapmıştır. Derneğin kuruluş amacını ve derneği üye olma şartlarını Kurnaz şu şekilde özetler:

“...Üyeleri arasında Nakiye, Nezihe Muhiddin, Rana Sani Yaver Hanımlar da vardır. Cemiyete üye olabilmek için İngilizce bilmek şarttır. Çünkü Cemiyet İngiltere’de kurulmuş olan Türk Kadınları Muhibbi Cemiyetine paralel olarak çalışmak arzusundadır...” (Kurnaz, 1996, s. 224).

Yukarıda verilen isimler arasında mücadelelerini gür sesle veren kadınları görmenin yanında kadınların çağdaş dillerden olan İngilizceyi bilmesinin şart konulması kadınların dünya haberlerinden bilgi sahibi olduklarını göstermektedir. Çünkü cemiyetin İngiltere’de kurulması kadınların dönemin kadınlarının hakları için verdikleri mücadeleleri daha yakından takip edebilmelerini sağlamıştır. Aynı zamanda Teali-i Nisvan Cemiyeti konferans ve açık oturumlarında kadınlar ve erkekler bir arada aynı salonda fikirlerini tartışmışlardır (Tezel, 1983). Dolayısıyla bu döneme kadar olmayan bir ilk daha gerçekleşmiş görünmektedir

II. Meşrutiyet Döneminde kadınlar kendilerine daha önce meşrulaştırılan yapı ve kuralları da yavaş yavaş yadırgamaya ve sonrasında tepki göstermeye başlamışlardır. Bu kadınlardan birisi de romanlarıyla tanıdığımız Halide Edip’tir. Halide Edip eşi Salih Bey’in ikinci bir eş ile evlenmesine karşı çıkmış ve evden ayrılmıştır. Nakiye Elgün’ün evinde yaşamaya başlayan Edip sonrasında dönemin Maarif Nazırı Said Bey’den öğretmenlik teklifi almış ve böylelikle çalışma hayatına başlamıştır (Enginün, 1986). Bu bilgiden hareketle dönemdeki kadınların artık çok eşlilik kavramına karşı çıktıklarını yorumlayabiliriz. Edip eserlerinde de bu tavrını net bir şekilde ortaya koymuş aldatan erkek karakterini ele aldığı Raik’in Annesi, Seviye Talip gibi eserlerinde duruşunu göstermiştir. Hatta mücadelesini romanlarının yanı sıra kurduğu cemiyetlerde, derneklere ve yaptığı mitinglerde de yansıtmıştır. Bu dönemde Kadınlar Dünyası dergisi

de çok eşlilik olgusuna karşı çıkmış, her fırsatta bu kavrama karşı olduklarını dile getirmişlerdir. Adıvar toplum içerisindeki kadınların aktif olmaları gerektiğini, eğitim alıp çalışma ortamına girmelerini söylemiştir. Kendisi de zaten aktivist, yazar, siyasetçi, milletvekili, akademisyen, öğretmen ve onbaşı gibi görevlerde boy göstermiş ve bu mesleklerde başarıyla hizmet vermiştir. Adıvar her fırsatta kadının çalışma hayatında yer alması gerektiği savunmuş hatta romanlarında kadının toplumdaki yerini yine bir kadının gözünden sunmuştur (Aksoy, 2009). Edip, verdiği vecizelerden birisinde kadına toplumda biçilen görevi şu ifadelerle eleştirip, kadının sahip olması gereken nitelikleri şu şekilde belirtmiştir:

“Kadını sırf üstün ırk örnekleri yetiştirecek bir nevi insan tavuğu ve kuluçkası haline sokmak için dünyanın en fennî ve mükemmel metot ve usulleriyle çalışmış olan merhum Nazi rejimi dahi muvaffak olamadı. Kurulmuş ve kurulacak bütün içtimâî nizamların adı ve mahiyeti ne olursa olsun, her ferdinin kendi kabiliyetine göre çalışmasını, her çalışanın verimine ve başarısına göre emeğini ödeyenler, ancak payidar olabilecektir. Bu hususta sırf dini bakımdan kadının çalışmasına muarız olanlar varsa o vatandaşlara “insan yalnız çalışmasıyla insandır” (Adıvar, 1946, s.112).

Adıvar muhtemeldir ki bu ifadelerinde kadının sırf oğul doğurduğu ve savaşlarda mücadelelere destek olduğu için hak verilmesini reddetmiş, kadına insan olduğu için hak verilmesi gerekliliğini savunmuştur. Aynı zamanda Edip kadının çalışma ortamına sokulmamak istenmesinin nedenini kadın ve erkeklerin aynı yerde olmalarından kaynaklı oluşan ilişkilere bağlamaktadır. Bu nedenle erkekler eşlerini bir nevi kafes mahiyeti gören evlerine kapatmakta ve yalnız onların kendi istekleri doğrultusunda davranabildiklerini belirtmiştir. Ancak Edip bunun tersine eğitim ve iş hayatında kadının yer almasının olumsuz olmak bir yana olumlu olacağını savunmaktadır. Çünkü kadın kendisini geliştirdiği zaman iyi bir anne ve kültürlü bir eş olacaktır. Böylelikle evin sorumluluğu da paylaşılmış olacaktır. Bununla beraber Edip kadın ve erkeğin üstünlük durumunu tartışmaz. Kadın ve erkeğin birbirini ezme yarışında olmadığı sadece toplumsal, siyasal ve diğer alanlarda eşit rollerde olmalarını istemiştir. Birçok romanında da bu izlenimleri taşır, kitabında verdiği kadın karakterler kültürlü kişiler olmakla birlikte erkek karakter bu kadınlar karşısında olumlu bakış açıcı çizmektedirler. Ayrıca Halide Edip kadının eskiden olduğu konumdan haklarını sahip olma sürecine girerken gerçek dünyadan uzak

tasvirlerle girmelerinden endişelenmektedir. Çünkü gerçek dünyada kadınlara haklar altın tepside sunulmayacak kadınlar bu haklar için zorlu bir mücadele sürecine gireceklerdir. Halide Edip yine “Yeni Dünya, Eski Kadın” başlıklı yazdığı yazıda kadınları toplumsal hayatta istemeyen ve kadınların çalışmasına karşı çıkan eşleri sert bir şekilde eleştirmiştir. Halide Edip yazısında şu cümleleri kullanmıştır:

“Eskiden sizler kadını esir gibi çalıştırır, vahşî hayvan gibi kafes arkasına hapsederdiniz şimdi kadın hür oldu. Çekemiyorsunuz. İnkılâp lafı oldu mu kimseye söz bırakmazsınız. Dünyayı yeni baştan keyfinize göre yapmak istiyorsunuz. Fakat yeni kadın istemiyorsunuz. Eskisi gibi, kadın ağzını açınca boşayıp sokağa atamıyorsunuz... Ha, ha, ha... Yaşasın yenedünya. Siz analarımızı nasıl esir gibi kullandıysa, biz de sizi öyle kullanacağız...” (Adivar, 1937, s.201).

Görüldüğü üzere Halide Edip kadının çalışması gerektiğini şiddetle bir şekilde savunmuş, eski düzenin alt üst olarak yeni bir dünya yaratacaklarını dile getirmiştir. Halide Edip bu görüşleri neticesinde ölümle dahi tehdit edilmiştir. Ayrıca Halide Edip Kurtuluş Savaşında onbaşı rütbesiyle etkin rol oynamış savaştan sonra yurtdışında ders vermiş daha sonra da yurda dönünce bağımsız İzmir milletvekili olmuştur. 1954 yılına gelindiğinde ise siyasetten de ayrılan Halide Edip üniversitelerde akademisyenlik yapmaya başlamıştır (Sarıhan, 2007). Tüm bu süreçler Halide Edip’in kadınlara örnek bir hayat yaşadığının göstergesidir. Çünkü Halide Edip hayatının her evresinde kadınlar için çeşitli mücadelelerde bulunup kendisi de farklı meslek gruplarında yer almıştır.

Bu dönemin öncü kadınlarından bir diğeri Nakiye Elgün’dür. Nakiye Elgün hem eğitimci hem müfettiş hem de cemiyet kurucularındadır. Nakiye Elgün bu dönemde Şehit Ailelerine Yardım Cemiyeti kurmuştur. Nezihe Muhittin bu cemiyetin tüzüğünü şöyle anlatmaktadır:

“Türkün son savaşta şehit düşen evlatlarının bıraktıkları ailelerin ihtiyaçlarına göre mümkün olan her türlü teselli koruma ve yardım vermeye çalışmak amacıyla İstanbul’da Şehit Ailelerine Yardım Birliği adıyla bir dernek kurulmuştur. Dernek gerek görüldüğünde İstanbul vilayeti dâhilinde şubeler açar” (Özdemir, 2014, s.87).

Nakiye Elgün’ün kurduğu bu dernek Kurtuluş Savaşında şehit olan ailelere maaş bağlamak ve arkada kalan yetim çocuklara bakmayı kendisine görev bilmiştir. Bu nedenle

o dönemde yapılmayan bir şeyi kadın kimliğiyle yaparak herkese örnek olmuştur. Ancak dernek Kurtuluş Savaşı'nın bitimiyle birlikte görevinin bittiğini düşünerek dağılmıştır (Çaka, 1948). Nakiye Hanım Cumhuriyetin ilanı sonrası İlk Muallimler Birliği Kongresi'ne giden üç İstanbul temsilcisinden biri olup kongre sonunda İstanbul temsilcisi seçilmiştir (Özdemir, 2014). Yine Kadınlar Birliği'nin üyesi olmayan fakat Türk Ocağı ve Tayyare Cemiyeti gibi kuruluşlara başkanlık etmiştir. İstanbul Belediye Meclisinde ilk kez söz alıp konuşan kadın Nakiye Elgün' dür. Çocukların ölümünde süt meselesinin önemli olduğunu “çocuklar için süt temini meselesi” nin nasıl olması gerektiği hakkındaki görüşlerini söylemiştir. Sonrasında Erzurum milletvekili olup meclise giren ilk kadınlar arasında olmuştur. Ayrıca sokak çocukları için de çalışmalar yapmıştır. Nakiye Elgün “öğretmen, siyasetçi, cemiyet kadını” gibi kimliklerde dönemin öncü kadınları içerisinde yer almaktadır.

Kadınlar Halk Fırkasının genel sekreterliğini görevini ise dönemin öncü kadınlardan bir diğeri olan Şükufe Nihal (Başar) yapmaktadır. Şükufe Nihal şiirlerinde, romanlarında, konuşmalarında ve makalelerinde Türk kadınının birlik olmalarını tavsiye etmektedir. Aynı zamanda kadınların aydınlanarak, vatanperver olarak cehalet uykusuna dalmış milleti uyandırmaları gerektiğini söylemektedir. Aynı zamanda Şükufe Nihal kurtuluş mücadelelerine katılmayan kadınları da eleştirmektedir. Duymayan Kadın şiirinde bu kadınları şu şekilde eleştirmektedir:

*“Süzülerek çıkarken bir barın kapısından
Haberin yok yurdumun eleminden, yasından
Köşede kar içinde can veren çocuklar var...*

*Tahammülüm yok artık çiçeklere, tüllere
Yükselme gururunla indir başını yere*

Köşede kar içinde can veren çocuklar var...” (Aktaran: Aksar, 2016).

Nihal'in yukarıdaki şiirinde belirttiği gibi kadının çağının olaylarına duyarsız olmasına sitemde bulunmuş ve eleştirmiştir. Bu bağlamda bu tür kadınları sağır bir insana benzetmiştir. Çevresinde can veren çocuklara, ülkenin yoksul ve elem dolu durumuna bihaber olan kadınlara serzenişte bulunmuştur. Nihal'e göre kadının kendini sosyo-

ekonomik olarak da geliştirip, çağının olaylarına bihaber yaşamaması gereklidir. Bu görüşlerini Halide Edip ile birlikte mitinglere katılarak desteklemiştir. Özellikle Sultanahmet Mitinginde Edip'in yanında bulunmuştur. Nihal II. Meşrutiyette kadının konumunu Kadınlık dergisinin ilk sayısında “Bugünün Genç Kadını” isimli yazısıyla şu şekilde yansıtmıştır:

“...Ey genç kadın! Acılarla dolu boşluklarda inleyen şu sayıklamalara cevap ver. Bak, zavallılar annesiz, rehbersiz bu korkulu dünyaya daldılar. Zavallıydın, rehbersizdin, fakat artık konumunu öğrendin. Bu milleti bu yıkılmış, yorulmuş milleti ninelerinin o perişan uykusuna dalmadan sen kurtaracaksın. Görevinin önemini takdir ederek bütün azminle, ciddiyetinle şu sefaletle atıl. Gör ne facialar ne uçurumlar var. Yükselmeden yaşamak aşağılanmaktır. Başındaki taç ya da muhteşem sarı siyah halkalar seni yükseltmez. Biraz düşün yükselmeyi sağlayan gerçek araçları, amaçları bul, bilginin süslenmişiyse bak, ne aydınlık ne saygıdeğer olacaksın. Biraz başını kaldırıp şu aydın göğü, yüksek gururlu ayı, safyıldızları gör ki hissine gurur ve incelik, kalbine ağırbaşlılık ve samimiyet gelsin. Çünkü ah! Sen bugün pek değersizsin, ancak bunu hissetmiyorsun. Bak, bu zehir gibi bir itiraf. Hayatın yüceliğini biraz hisset. Oh! O seni ne kadar yükseltir. Sabahlara dikkat et, ne şevk ile açılıyor aydın ufuklar ne derin bir mutluluk esintisi var. Yaratılışın o muazzam parlaklığı karşısında sen bu acılara ve sefaletle dayanabilir misin? Hayır, değil mi? Öyle ise haydi yavaş yavaş kıpırdan, ilk adımların pek acemi olacak belki şu milyonlarca halk seni tanımayacak. Zarar yok. Çünkü kabahat sende, çünkü sen onlara hiçbir vakit onların annesi olduğunu hatırlatmadın. Fakat ağlama, kederli olma artık gerçekten parlayan bir ümitle esas amacına doğru yürü. Zengin ruhundan onlara gerçek güneşler doğsun, biraz hayat bulsun...” (Akagündüz, 2016, ss.111-117).

Yukarıda Nihal'in yazısından alınan bölümde özellikle vurgulanan olgu kadının yaptıklarına karşı mütevazı olup sessiz kalmasının eleştirilmesi ve kadının toplum için yaptıklarının hatırlatılmasını beklemektedir. Kadın hakları mücadelelerinde öncü olan kadınlardan bir diğeri Nuriye Ulviye Mevlan-Civelek'tir.

Nuriye Ulviye doğu ve batı kültürünün sentezini oluşturacak nitelikte bir kadındır. Çünkü kendisi küçük yaşta saraya eğitim alması için verilmiş iyi bir cariyeye eğitimi aldıktan sonra kendisinden yaşça çok büyük birisiyle evlendirilmiştir. Daha sonra dul kalarak dönemin gazetecilikte ün yapmış ismi olan Rıfat Mevlan ile evlenmiştir. Bizim

için önemli olan kısım ise Nuriye Hanım'ın evliliklerinden sonra henüz yirmi yaşındayken bütün gelirlerini kullanarak “Kadınlar Dünyası” dergisini çıkartması olmuştur (Kural, 2015). Bu dergi Ulviye'nin kendi görüşlerini yansıtmada önemli bir araç olmuştur. Burada Ulviye kadınların seçme ve seçilme hakkının olmasının gerekliliğini, kadının toplumda dışlanmışlığını, kadına dayatılan norm ve kuralları, erkek ve kadınların eşitliliğini ifade etmiş ve kurtuluşun yine kadınlarda olduğunu savunmuştur (Çakır, 2006). Ulviye, böylece kadın görüşlerini makalelerle topluma ilk kez yansıtmış olmuştur. Bu derginin farklı bir boyutu da derginin feminist olduğu açıklanmış ve yazıları yalnızca kadınlardan oluşturulmuştur. Ulviye derginin ilkelerinde bu hususu bahsetmiş, kadınlara hak ve hukuk verilmedikçe erkeklerin yazılarına dergide yer verilmeyeceği belirtilmiştir. Ulviye kadınların yine kurtuluşunun üretime ve çalışma hayatına girmesiyle sağlanacağını belirtmiştir. Bu derginin verdiği mücadeleler ve çalışmalar meyvesini kısa sürede vermeye başlamıştır. Belkıs Şevket ve diğer kadınların çalışmalarıyla Şevket'in uçağa binmesi sağlanmıştır. Yine kadınların çalışabilmesi için bir terzihane açılmış hatta cemiyetin çabalarıyla devlet memurlarından birisi olan telefon idaresine kadın memur alınmaları için çalışmalar yapmıştır. Bedra Osman ve beraberinde dört kadın telefon idaresindeki memuriyet için başvurmuş ancak kadın oldukları için dalga geçilerek kurumdan uzaklaştırılmıştır. Bu durum Ulviye tarafından dergide çok sert bir şekilde eleştirilmiş ve kadınlar tarafından tepkiler açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu tepkiler sonucunda Bedra Osman kuruma müfettiş olarak girmekle birlikte yedi kadında burada işe başlamıştır (Kurnaz, 1996). Bu bakımdan Nuriye Ulviye'nin dönem içerisinde yaptığı yenilikler ve kadının iş hayatına ilk olarak katılmasında büyük çalışmalarının olması onu öncü kadınlar arasında anlatmamızı sağlamaktadır.

Kadının mücadelesine dergi ve gazeteler vasıtasıyla destek olan bir diğer kadın öncü Sabiha Sertel'dir. Sertel, Resimli Ay ve Resimli Perşembe gibi dergilerin yönetime eşiyile birlikte katılmış ve bu dergilerde çeşitli konularda görüşlerini yazmıştır. Bu bağlamda Sabiha Sertel ilk kadın gazeteci sıfatını alan kadındır (Ergun, 1997). Edebiyatımızda önemli eserlerden birisi olan Tarih-i Kadim'i felsefi yönden açıklayan ilk kadın yine Sabiha Sertel'dir (Türk, 2019). Tabii kadınlar hakkındaki görüşlerinin oluşmasında Sertel'in hayatına bakmakta fayda vardır. Sertel ataerkil sistemin fazlaca

belirgin olduğu bir ailede yaşamış ve babasının annesi eve geç kaldığı için onu boşadığına şahit olmuştur. Sabiha Sertel, bu durumun kendisini nasıl etkilediğini romanlarında da açt bir şekilde dile getirmiştir. Tüm bu olgular çerçevesinde Sertel kadınların mücadelelerine birçok yazı ve romanlarında destekte bulunmuş ve dönemin öncü kadınları içinde yer almıştır.

Dönemin kadın öncülerinden olan ve feminizme destek veren diğerkadın öncümüz Müfide Ferit Tek'tir. Feminizm adlı makalesinde ve feminizm konferanslarında Müfide Ferit kadının diğerkölkelerde ve dinlerde yerini sorgulamış ve kadının statüsünü yorumlamıştır. Bunlardan hareketle Müfide Ferit kadın ve erkek cinslerinin ayrı olduğunu kabul etmiş ama bu durumun kadının erkekten aşağı olması demek olmadığını belirtmiştir (Sarıhan, 2007).

Bu döneme farklı bir dal olan sanatla destek veren öncü kadınlarımızdan birisi de Afife Jale'dir. Jale kadınların tiyatrodaki oyuncu olmasının uygun olmadığı bir dönemde sahneye çıkan ilk Türk kadın olmuş onun bu girişimi kendisinin mahkemeye verilmesine ve oyunun polisler tarafından basılmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda kadınların Darübedayide rol almaları Cumhuriyet dönemine kadar yasaklanmıştır. Ancak Jale sonraki süreçlerde kadınlar için bir meşale olmuş ve sanatta da kadınların yer aldığına örnek olan bir kadın olmuştur.

Genel olarak II. Meşrutiyet döneminde kadın hareketlerinin ivme kazandığını ve bu döneme kadar olan bastırılmış ve dış dünyaya kapatılmış kadınların artık seslerinin çıktığı ve hak arayışında bulundukları görölmüştür. Özellikle dergiler ve gazeteler aracılığıyla aydın kadınların batı dünyasındaki takip ettiği gelişmeler ve değişimler bu araçlarla diğerkadınlara da aktarılmıştır. Böylece kadın hareketleri bu dönemde sadece bir kesimle sınırlı kalmamış toplumun birçok alanındaki kadına değmiştir. Bununla beraber İkinci Meşrutiyet kadınlar için birçok alanda ilkin Osmanlı döneminde başladığının göstergesi niteliğindedir. Yine bu dönemde kadının fikirlerindeki değişim kadının dış görüntüsüne de tesir etmiştir. Kadının giyiminde görünmez kılındığı siyah çarşaf ve yüzü tamamen kapatan peçe II. Meşrutiyetten sonra kadınların çabalarıyla değişmeye, dönüşmeye başlamıştır. Çarşafklar renklenmiş, daralmış; peçeler incelmıştır. Toplumsal yaşama, iş yaşamına uygun olacak şekilde kıyafetlerini dönüştürmeyi, bzen milli bir kıyafet tasarlamayı amaçlamışlar, peçeye karşı çıkmışlardır. Daha modern anlamda giyinmeye

başlayan kadın, çıkarılan gazete ve dergilerle birlikte de Avrupai tarzda giyim ve kuşamdan haberdar olmuştur (Bukarlı, 2017). Tüm bu değişim ve gelişmeler doğrultusunda kadınların görünürlüğüne bu dönemin katkı sağlandığı söylenebilir.

Meşrutiyet döneminden sonraki süreçte Kurtuluş Savaşı büyük bir patlak vermiştir. Milli Mücadele döneminde yukarıda bahsedilen kadınlar yine aktif bir şekilde halkın bilinçlendirilmesinde rol oynamıştır. Bunun yanında halktan öne çıkan öncü kadınlar da olmuştur. Milli müdafaasına katılan kadınlar arasında kalçasından vurularak istiklal madalyası alan Kara (Seher) Fatma'yı, askerler için çorap ören Hafız Selma, 70. Alayın Nezahet Onbaşısını, Fransızlara yanlış yol gösteren Kılavuz Hatice'yi, askerlerin toplanmasını sağlayan Rahmiye Hanım'ı ve kocasıyla çete kurarak düşmana engel olan Gördesli Makbule'yi elbette tarihimize ve dolaylı olarak da edebi ürünlerimize yansıtmamız gerekmektedir. Daha önce yazına dâhil edilen bu kadın karakterlerin yalnızca bazıları olsa da bilinmeyen kadın kahramanları da eserlerde incelememiz ve gün yüzüne çıkartmamız gerekmektedir. Bununla beraber Halide Edip kadın için verdiği mücadeleleri ülkesi içinde vermiş halkın aydınlanması adına birçok ilde ve şehirde mitingler düzenleyerek konuşmalarını gerçekleştirmiştir. Hatta bununla yetinmeyerek savaşa onbaşı rütbesiyle katılmış ve tecrübelerini eserlerinde dile getirmiştir.

2.2.3. Erken Cumhuriyet Dönemi Kadın Kimliği ve Öncü Kadınlar

Cumhuriyet döneminde kadın perspektifini etkileyen unsurlar arasında Atatürk İlkeleri ve dönemin gelişmeleri önemli etkiler oluşturmıştır. Bu dönemin en önemli getirilerinden birisi önceki dönemlerde olan çok eşlilik kavramı Cumhuriyetle birlikte tarihi karışmıştır. Her erkek vatandaş tek bir kadınla evlenme tasarrufunda olmuştur. Boşanma da tıpkı evlilik gibi kadın ve erkek için resmi bir kimlik kazanmıştır. Kadınların mesleklere dağılımını ise bu dönemde eğitim durumu etkilemiştir. Genelde kırsal kesimde bulunan kadınlar bu işlerde yer almışlardır. Ancak kentte orta, lise ve yüksekokuldan mezun olan kadınların oranı kırsal kesimdeki kadınlara oranla üç kat fazladır (Atalay, 1992). Öncü kadınlar arasında anacağımız kadın isimlerinden birisi Nezihe Muhittin'dir. Muhittin, Cumhuriyet döneminin kadınların kısıtlı olan haklarına dikkat çekmiş ve uğurda tüm gücüyle kadınlarla mücadelelere girmiştir. Bu yolda Muhittin'in ve beraberindeki on üç eylemci kadının hukuki hakları almak için yaptıkları en önemli

faaliyetlerden birisi 1923 yılında “Kadınlar Halk Fırkasını” kurmuş olmalarıdır (Zihnioğlu, 2003; Toprak, 1988). Bu fırkanın kurulmasının amacı kadınların özellikle siyasi hakları olmak üzere; toplumsal, ekonomik ve sosyal haklarını sağlamaktır. Ancak Nezihe Muhittin tüm bu çalışmalarına rağmen Kadınlar Halk Fırkasını kurmasına müsaade verilmemiştir çünkü Halk Fırkası olmadan Kadınlar Halk Fırkasının kurulamayacağı söylenmiştir. Bunun üzerine Nezihe Muhittin yine aynı amaçlar doğrultusunda Türk Kadın-lar- Birliğini kurmuştur. Buradan gördüğümüz olgu ise kadınların parti kurmasına çeşitli nedenlerle karşı çıkılması olgusudur. Ancak unutmamak gerekir ki tüm bu olumsuz gelişmelere rağmen Nezihe Muhittin kadınların siyasi, sosyal, ekonomik haklarını sağlamak için parti kurulamasa da ideallerinden vazgeçmeyerek bir birlik oluşturmuştur. Bunların yanında Muhittin Türk Hanımlarını Esirgeme Derneğini kurmuş ve fikirlerini de Türk Kadın Yolu Dergisi’ni kurarak dile getirmiştir. Bu bağlamda Nezihe Muhittin’in attığı adımlar çok önemlidir. Asıl dikkat çeken nokta ise Muhittin’ in vefat ettiği yerin İstanbul’da bir akıl hastanesi olmasıdır (Zihnioğlu, 2000).

Bu dönemdeki kadın öncülerden bahsedecek olursak bunlardan ilki Safiye Ali’dir. Safiye Ali dönemin ilk kadın doktorudur. Safiye Ali, Amerikan Kız Kolejinde eğitim görmüş ve buradan sonra eğitimine doktorluk alanında devam etmek istemiştir. Ancak dönem şartları nedeniyle kadınların tıp okuması mümkün görünmüyordu. Bu nedenle Safiye Ali burs kazanacak yurt dışında tıp eğitimi almıştır. Daha sonra ülkesinde diplomasını onaylatarak bir muayenehane açtı. Safiye Ali’nin ülkedeki ilk kadın doktor olması birçok kişi tarafından yadırganıp, bu mesleğin kadınlar tarafından yapılamayacağı görüşleri sık sık dile getirilmiş, hatta erkek doktorlarla eşit iş yapmasına rağmen daha düşük ücret verilmesi teklif edilmiştir. Ancak tüm bu dönem şartlarına ve bakış açısına rağmen Safiye Hanım mücadelesinden yılmamış, Süt Damlası gibi çeşitli yerlerde de görev almıştır. Onun bu mücadelesi ilerleyen zamanlarda fark edilmiş ve kadınlar tarafından destek görmüş olsa da çeşitli sebepler gösterilerek bu kurumdan Safiye Hanım’ın istifa etmesi sağlanmıştır. Bu durum karşısında kadınlar Safiye Hanım’ın yanında yer almış ve onu destekleyerek dayanışma yapmışlardır. Tüm bu mücadeleler sonucunda Safiye Hanım erken cumhuriyet döneminde önce kadın doktorlarımızdan

olarak anılacak mücadelelerde bulunmuştur. Dönemin ilk kadın veteriner hekimi ise Sabire Aydemir'dir. O da döneminde ilkleri temsil eden bir öncü kadınıdır.

Semiha Berksoy dönemin ilk kadın opera sanatçısıdır. Dünyaca tanınan Berksoy birçok sanat dalında çalışmalar yapmıştır. Resim, müzik, opera bunlardan sadece birkaçıdır. Özellikle Berksoy Avrupa' da opera sahnesine çıkan ilk Türk Soprano olmuştur. İlk Türk operası ise Atatürk'ün emriyle "Özsoy" operası adıyla başrolde Semiha Berksoy yer alarak sergilenmiştir. Dönemin yine öncü kadınlarından Neriman Altındağ Tüfekçi de sanat dalında faaliyet gösteren ilk kadınlarından. Neriman Hanım ilk kadın Türk Halk Müziği solisti ve şefi olmuştur. Yine Türk Halk Müziği ayrı bir dal olunca ilk onu tercih eden kadındır. Safiye Ayla ise Klasik Türk Müziği'nin ilk kadın sanatçısıdır. Safiye Ayla vefatında tüm servetini Türk Eğitim Vakfı'na bağışlamıştır, aynı zamanda yaşamı boyunca Atatürk'ün sevdiği sanatçılardan birisi olmuştur.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nin tarihçi ve akademisyen olarak çağına ışık olan kadın öncülerinden birisi de Afet İnan'dır. Afet İnan kariyerine öğretmen olarak başlamış, Atatürk ile tanışması ve fikirlerini Atatürk ile paylaşmasıyla birlikte kadın kimliğini oluşturmaya başlamıştır. Aynı zamanda seçme ve seçilme haklarına kadınlarında dâhil olması gerektiğini Atatürk ile paylaşarak bu alanda kadınlara öncülük etmiştir (İnan, 2005). Yine bu dönemde Afet Hanım birçok yerde bu hakların kadınlara da verilmesi gerektiğini anlatan konuşmalar gerçekleştirmiş, kılık kıyafetiyle de erken cumhuriyet kadını çizmeye başlamıştır. Bu bağlamda kadınların seçme ve seçilme hakkını elde etmesinde Afet İnan'ın mücadeleleri yadsınamaz bir boyuttadır.

Kadınlar bu dönemde siyasi ve hukuki alanda da ilkleri gerçekleştirmişlerdir. Aslında öğretmenlik yapan Afet İnan, çalıştığı kuruma Atatürk'ün ziyareti ile birlikte görünürlük kazanır. O, fikirlerini Atatürk ile paylaştığı zaman Atatürk'ün ilgisini çekmiştir. Atatürk yeni Cumhuriyetin temellerini onun gibi aydın kadınlarla atmaya planlamaktadır. İlerleyen süreçte Afet Hanım, öğretmenlik yaparken bir öğrencisiyle geçen diyalogunda kadınların seçme ve seçilme hakkına sahip olmaması gerçeğiyle sert bir şekilde yüzleşir. Bu durum onu çok üzer ve dönüm noktası yaratır. Afet Hanım durumu Atatürk ile paylaştığında Atatürk ona diğer ülkelerdeki kadınların durumunu araştırmasını söyler. Böylelikle Afet İnan, tarihçi kimliğiyle geniş perspektiften bir

araştırma yürütür. Elde ettiği bilgiler ışığında kadın haklarını konferanslarda ve pek çok alanda dile getirir (İnan, 2005). Bu nedenle Afet Hanım'ın, Türk kadınlarının haklarını elde etmesindeki rolü önemlidir. Tez kapsamında yazılan çözümlemeli öykülerde bu özelliklerden dolayı Afet İnan'ın hayat hikâyesi de konu alınmıştır.

Kadın haklarını hukuki olarak savunan bir diğer öncü kadın ise Süreyya Ağaoğlu'dur. Süreyya Ağaoğlu, ilk kadın haklarını savunan ve ilk kadın avukat olan kişidir. Bu bağlamda İstanbul Barosu'nun tek kadın yönetim üyeliğini üstlenen kadındır. İlk kadın hâkim ise Suat Berk'tir. Suat Berk ilk defa bir kadının hâkim olmasının insanlar üzerindeki etkisini ise şu cümleleriyle ifade etmektedir: “Ben zannederdim ki herkes mahkemeleri dinlemek için, işleri olanlar geliyor, meğerse hâkim kadını seyretmek için geliyorlarmış.” Görüldüğü üzere ilk kadın hâkimin vereceği kararlar dahi halkın merakını çekmektedir. Siyaset alanında yine ilkler bu dönemde görülmektedir. İlk kadın belediye başkanı Sadiye Hanım, Artvin Yusufeli ilçesinde belediye başkanlığına seçilerek ilk defa bu göreve getirilen kadın olmuştur. Yine muhtarlığa seçilen ilk kadın Aydın ilinden Gül Esin'dir. Gül Esin görevi sırasında kız kaçırma olaylarına müdahalede bulunmuş ve bu olayları azaltmış, köye yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu dönemde on kadın milletvekili olarak meclise girmeyi başarmışlardır. Bunlardan birisi olan Benal Arıman bileğinin hakkıyla seçilme hakkını kullanan ilk kadınlardan birisidir. Yine Satı Kadın Atatürk'ün önerisiyle vekilliğe gelmiş ve Cumhuriyet sonrasında Çırpan soyadını almıştır. Satı Kadının vekil olma süreci şu şekilde gelişmiştir:

“...Satı Kadın'ın milletvekilliği süreci Atatürk ile tanışması üzerine başlamıştır. Satı Kadın Kazan köyü muhtarlığı yaptığı dönemde Atatürk'ün Kızılcahamam'a doğru gittiğini haber alması üzerine köyü temizletmiş, köylüyü toplayarak Kazan'a yakın Bitik Nahiyesi'ne gitmiştir. Atatürk gelince elini öper, köylüler hazırladıkları ayranı Atatürk'e ikram etmeye çekinince Satı Kadın kendisi ikram eder ve hatta ayranı Atatürk'e ikram etmeye çekinen köylülerin; “Seni astırır, kestirir, hiç korkun yok mu?” sözlerine aldırmadan; “Ondan insana fenalık mı gelir?” diyerek ayranı Atatürk'e ikram etmiştir. Atatürk kendisinin Kazan köyünün muhtarı olduğunu öğrenir. Hatta Atatürk kendisine muhtarlıktan memnun olup olmadığını sormuştur. Satı Kadın memnun olduğu şeklinde cevap vermiştir. Atatürk'ün ayrıca,

-“*Senin kocan kim?*” diye sorusu üzerine *Satı Kadın*, kocasının *Sakarya Savaşı*’nda boğazından yaralanmış bir cengâver olduğunu söylemiştir. Atatürk kendisine bir soru daha sormuştur;

-“*Ne zaman doğdun?*”

- *1919*’da Atatürk *Samsun*’a çıktığı zaman doğdum... Ata, bir an düşündü. Yıl *1934* idi. Kadının bu ifadesine göre *15* yaşında olması lâzım gelirdi. Hâlbuki karşısında abideleşen kadın... *25* yaşlarında görünüyordu. Tekrar sordu:

-*Nasıl olur? Evet, nasıl olurdu bu?... Satı Kadın*, hiç tereddütsüz, o her zamanki nüktedan hâli ile memleketin işgal altında geçirdiği acı yılları ima ederek:

-“*Evet Paşam. Ondan evvel yaşamıyordum ki...*”. Yola devam ederken Atatürk, Nuri Conker’e “*İşte mebus olacak kadın*” diyerek, *Satı Kadın*’ın adını ve köyünü kaydettirmiştir. Atatürk’ün ziyaretinden bir-kaç ay sonra köyün bekçisi tarafından kendisine bölük kumandanı tarafından çağrıldığı söylenir. Bölük kumandanının yanına bir komşusuyla beraber giden *Satı Kadın*’a bölük kumandanı; “

-*Biz seni köy muhtarlarının başına ireyis yapacağız*” demesine üzerine *Satı Kadın*’da;

“-*İyi ya olurum. Hükümetin emrine kelle bile feda olsun*”²³ diye cevap vermiştir. Kısa bir süre sonrada gazetelerde *Hatı Çırpan*’ın aday gösterildiği yazılmıştır. Seçimler yapıldıktan sonrada *Kazan köyü muhtarı olan Hatı Çırpan*, muhtarların başı olarak “ireyisliğe” seçilmiştir...”(Duruoğlu, 2006).

Cumhuriyet döneminin ilk kadın gazeteci ve muhabiri ise Vasfiye Özçolak’tır. Bu dönemde üniversitenin gazetecilik mezunu olan üç kadından birisi olan Özçolak birçok dalda muhabirlik yapmış aynı zamanda istihbarat şefliği görevinde de bulunmuştur. İlk kadın savaş muhabirliği görevini yapan ise Semiha Es’tir. Semiha Es fotoğrafçılığa eşi Feridun Es’in röportajları sırasında başlamıştır. Semiha Es Hürriyet Gazetesi tarafından savaşın fotoğraflanması ve görüntülenmesi için görevlendirilmiştir (Erol, 2017). Bunların dışında hayatının bir kısmının bu döneme denk gelmesi nedeniyle Nezihe Muhittin’in adını Cumhuriyet döneminde de anmak mümkündür.

Bu dönemde pilotluk yapmak için kadınlara öncülük yapan ve ilk Türk kadın pilotlardan olan öncümüz ise Bedriye Tahir Gökmen’dir. Bedriye Hanım kariyerine memur (ya da özel bir kurum çalışanı) olarak başlamış ama sonrasında ise uçma tutkusundan dolayı pilotluk ilanını

görerek Vecihi Sivil Tayyare Mektebi'ne kayıt yaptırmıştır. Vecihi Beyden pilotluk eğitimi alan ilk kadınlardan birisi olan Bedriye Hanım, Vecihi Bey ile uçak yapımı atölyesinde de çalışmıştır. Onun bu mücadelesi karşısında çalıştığı kurum ne yazık ki zorluk çıkartarak bu mücadeleyi güçleştirmiştir. Ancak Bedriye Hanım, Türk kadınına göklerde temsil etme tutkusundan vazgeçmeyerek çalışmalarına dört elle sarılmıştır. Bedriye Hanım'ın bu mücadelesi neticesinde Abdürrahman Türkkuşu soyadının "Gökmen" olarak belirlenmesini önermiştir. Bedriye Hanım pilotluk alanında böylelikle hem Türk kadınlarının önünü açmış hem de Türk kadınlarını göklerde temsil etmiştir.

Erken Cumhuriyet Döneminin sanat alanında öncü olan ve yeni sanat dallarından birisi olan heykeltıraşlık ile ilgilenen öncü kadınıımız ise Sabiha Ziya Bengütaş'tır. Sabiha Hanım'ın sanata olan ilgili çocukken resim ile başlamış daha sonra ise Güzel Sanatlara giderek eğitimini orada devam ettirme kararı almıştır. Burada eğitim alırken hocasının da yönlendirmesiyle heykeltıraşlıkteki yeteneğini fark etmiştir. Bu nedenle eğitimine ailesi, çevresi ve birçok kişinin karşı çıkmasına rağmen heykel alanında devam etmiştir. Yine okulda birçok yarışmaya katılıp ilk sırada başarı sağlamasına rağmen cinsiyetinden dolayı bu fırsatlar elinden alınmıştır. Buna rağmen Sabiha pes etmeyip çalışmalara ara vermemiştir. Onun bu mücadelesi ve başarısı döneme adını yazdırmış hatta Atatürk'ün de bir heykel çalışmasını gerçekleştirmiştir. Sabiha Ziya hayatı bağlamında ele alınacak olursa düzenlenen yarışmalarda birinci geldiği halde cinsiyetinden dolayı hak ettiği ödüllere ulaşmakta güçlük çekmiş; bu nedenle kariyerinde güçlüklerle karşılaşmıştır (Özyiğit, 2014). Bu noktada onun en öne çıkan özelliklerinden biri pes etmeyip, amaçları doğrultusunda sürekli çalışmasıdır. Bu çalışma kapsamında yazılan çözümlemeli öykülerde bahsedilen öncü özelliklerinden dolayı Sabiha Ziya Bengütaş'a yer verilmiştir.

Tüm bu öncü kadınların ilklerin gerçekleştirmesinde Cumhuriyet döneminde getirilen kanunlar ve ilkeler önemli etkide bulunmuştur. Özellikle Atatürk'ün söz ve vecizelerinde sürekli belirtilen olgu toplumun ilerlemesi için iki cinsin de toplumda aynı anda ve eşit bir şekilde var olması yönündedir. Mecelle, bu dönemde geliştirilerek kadın ve erkek eşitliğini daha fazla sağlayan Medeni Kanun'a dönüştürülmüştür. Medeni Kanun ile birlikte kadının aile ve sosyal yaşamdaki yeri genişletilmiştir. Bu kanunla birlikte kadın ve erkeklerin miras hakları eşitlenmiş, tek eşlilik getirilmiş, evlilik ve boşanmalar

resmiyet kazanmıştır. Tevhit-i Tedrisat ile kızlara eğitim hakkı ve eşitliği getirilmiştir. Aynı zamanda Cumhuriyet döneminde kadınlara verilen haklar birçok ülkeye göre erken gerçekleşmiştir. Ancak bu dönemde de ataerkil izlerini diğer dönemlerde olduğu gibi görmekteyiz. Örneğin Atatürk'ün de onayladığı Vatandaş İçin Medeni Bilgiler kitabında şu fikirler yer almaktadır;

“Baba ailenin reisidir. Cemiyete karşı vazife esas olmakla beraber, bir aile babası bu sıfatla bütün ömrünce karısının ve çocuklarının saadeti ile yakından alakasını muhafaza eder. Aile ocağı babanın her ıstırabını dindirecek bir neşe ve saadet kaynağı olmalıdır. Büyük, küçük ailenin bütün azası babaya hünnet ve minnettarlık hisleriyle bağlanmalıdır. Buna karşı baba en sıkıntılı zamanlarında karısından hünnet ve nüvazişini ve çocuklarından şefkatini esirgememek tahammülünü göstermelidir. Ana, yuvanın reisesidir. Aile azasından hepsi saadetini onun ince ve itinalı alakasına borçludurlar. Türkler "ana hakkı" nı büyük sayarlar. Bu çok yerinde bir telakkidir. Çocuklar analarını sıcak bir hünnetle kucaklamalıdır” (Peker ve İnan, 1933 s. 259-261).

Medeni Kanun her ne kadar kadınlara haklar vermiş olsa da yukarıdaki metinde görüldüğü üzere mevcut ataerkil sistemi muhafaza eden bir görünüm sergilemektedir. Öte yandan 1926 Medeni Kanunu dönem koşullarında/ilgili tarihsel bağlamda değerlendirildiğinde toplum için oldukça ileri bir nitelik taşıdığı söylenebilir.

Diğer önemli bir noktaysa her ne kadar kadınlar aktif çalışma hayatına dâhil edilmek istense de verilen vatandaşlık bilgilerinde kadınların yuvaların da reise olmalarıdır. Bunun doğrultusunda kadına yüklenen görev farklılık göstermemiş yine eskisi gibi iyi bir aile, iyi çocuklar yetiştirmek ve iyi bir eş olmak gibi görevleri üstlendirilmiştir. Erken Cumhuriyet dönemi böylelikle hem kadınların birçok alanda ilkleri denediği hem de ataerkilliğe karşı önemli adımlar attığı kritik bir dönemdir. Eski dönem ile yeni dönem arasında kadınların fikirlerini sağlam temellere oturttuğu ve şekillendirmeye başladığı erken Cumhuriyet dönemi, kadınların görünür kılınması bakımından önemlidir.

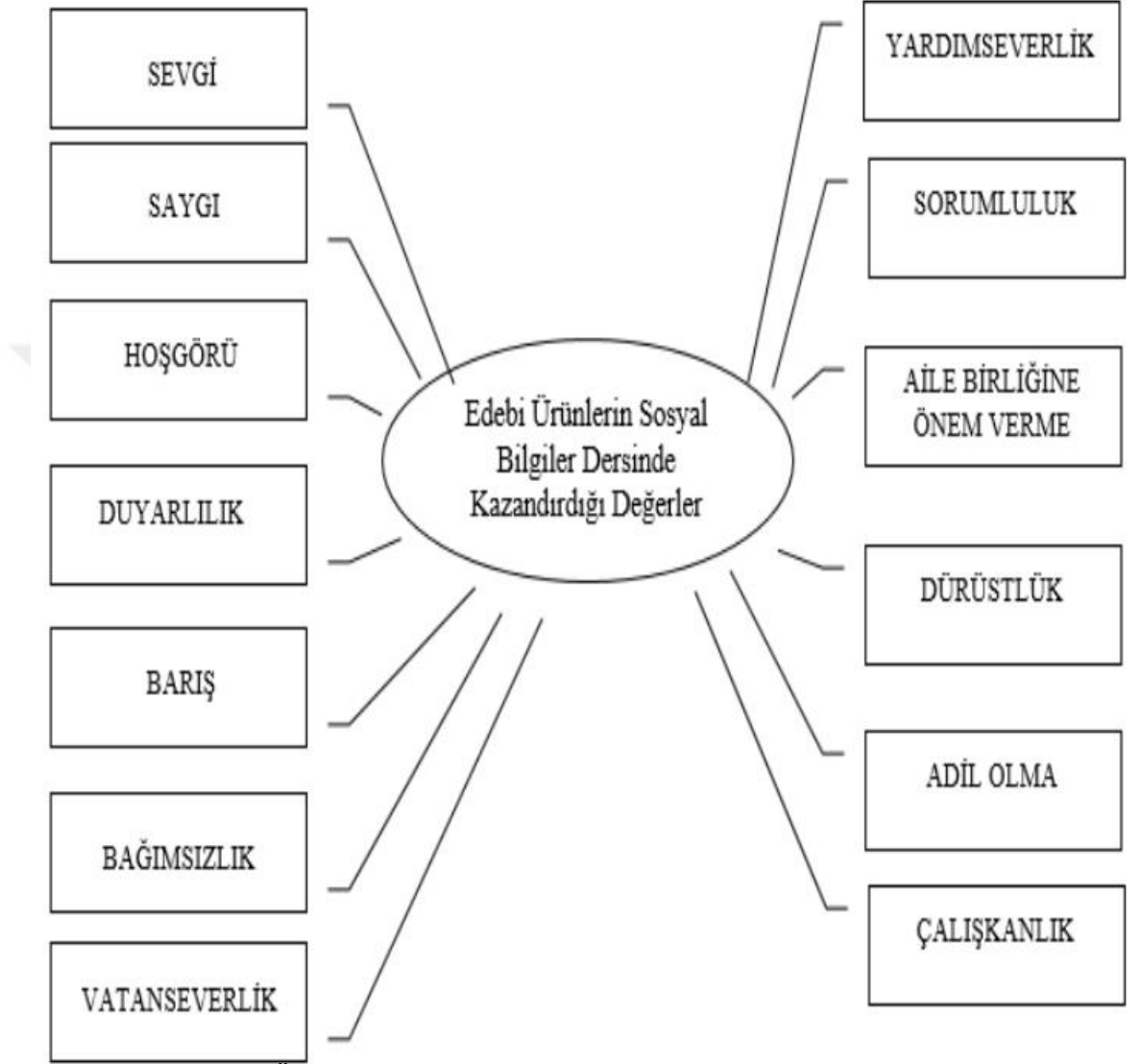
2.4. Sosyal Bilgiler-Tarih Öğretiminde Toplumsal Cinsiyet ve Edebi Ürünler

Sosyal bilgiler, disiplinler arası bir yapıda olmasından dolayı farklı alanlar ile birlikte işlenmesi dersin verimliliğin artırabilir (Dolmaz, 2018). Bu disiplinlerden en çok

yararlandığı alanların başında Türkçe, edebiyat, tarih gelmektedir. Özellikle duyuşsal, devinişsel ve bilişsel anlamda edebi ürünler kullanarak edebiyat/Türkçe ile yakın bir bağ kurmaktadır. Edebi ürünler, bireyde hem yaratıcılık hem de gerçeklik algısı oluşturmaktadır (Sever, 2015). Bunun yanında dil becerileri soyut ve karmaşık kavramların öğretilmesi için başat bir unsurdur yani anlatılan dersteki kavramların çocuğun zihninde canlanması gereklidir (Dilek, 2007). Bu beceriler edebi ürünler sayesinde öğrenciye kazandırılabilir. Ayrıca ders ortamına rahatlıkla getirilebilmesi ve kullanışlılığının yüksek olmasından dolayı edebi ürünlerden sıklıkla yararlanılmaktadır (Erden ve Akman, 2012).

Sosyal bilgileri derslerinde verilmek istenilen kazanımların temel unsurlarından bir tanesi kültürel öğeler ve bunların aktarılmasıdır. Kültürel öğeler edebi ürünlerde sıklıkla yer almaktadır. 2005 yılında MEB tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda edebi ürünlerden yararlanılarak bireylere vatan sevgisinin yanında Türkçe disiplini verilmesi, eğlenceli bir öğretimin sağlanması için hikâye, masal, öykü, roman, şiir, anı, biyografi, otobiyografi, belgesel, gezi yazısı ve halk türküleri gibi edebi ürünlerden yararlanarak ders programı oluşturulması kararı alınmıştır. Bu bağlamda dünyanın farklı yerlerinde veya farklı zaman diliminde yaşamış insanların kültür unsurlarına, değerlerine ve yaşamlarına yer açarak tarihsel duygudaşlık, farkındalık ve çoklu bakış açısı sağlayıp bunun yanında tarihsel eleştiri yapabilmesi de amaçlanmaktadır (Kaymakçı, 2013; Öztürk ve Otluoğlu, 2003). Edebi ürünlerin sosyal bilgiler derslerine olan katkılarını daha önce yapılan çalışmalar da desteklemektedir (Akkuş, 2007; Arslan, 2014; Bacak, 2008; Demir, 2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre yapılan bir çalışmada ise edebi ürünlerle bireylere aktarılabilen değerler şekil 2.1.de gösterilmiştir (Kolaç ve Özer, 2018):

Şekil 2.1. Öğretmen Adaylarına Göre Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünlerle Aktarılabilen Değerler

Kaynak: Kolaç ve Özer, 2018, s. 2646.

Şekil 2.1 doğrultusunda görüldüğü üzere birçok kök değer sosyal bilgiler dersinde edebi ürünler ile birlikte aktarılabilmektedir. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar ve tabloları çoğaltmak mümkündür. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretim programlarında edebi ürünlere önemli ölçüde yer açılmaktadır.

Çalışma kapsamında edebi ürünlerin kullanılmasında yararlanılan en önemli kazanımlardan bir tanesi de toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldıran bir anlayışın yapılandırılmasıdır. Edebi ürünler başkarakter ve öğrenci arasında özdeşim kurarak

bireyde toplumsal yapıya ilişkin sezinletmeler sağlayabilir. Daha önce yapılan çalışmalar doğrultusunda edebi ürünler öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farkındalığına varmalarını sağlayabilir (Seçgin ve Kurnaz, 2015). Yapılan bazı araştırmalar, ders kitapları özelinde ise sosyal bilgiler ders kitabında erkek karakterlerin görsel ve hikâyelerinin yoğunlukta olduğuna işaret etmektedir (Demirel, 2010).

Tüm bu araştırmalar ışığında sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyetçi ifadelerin arındırıldığı güncel edebi ürünler kullanılması çağdaş eğitim ve dünya anlayışında önemlidir. Sosyal bilgilerin eşit ve adil bir toplum düzeni oluşturması ve bunu yeni yetişecek bireylere hissettirmesi 6.6.6. kazanımında da yer almış bu kapsamda da ders kitaplarına alternatif olabilecek hikâye ve öyküler yazılmıştır.

2.4.1. Sosyal Bilgiler-Tarih Öğretiminde Toplumsal Cinsiyet

Türklerin tarih boyunca varlıklarını sürdürebilmek için bir takım sistemler ve yapılar kullandıklarını yukarıdaki başlıklar altında detaylı bir şekilde inceledik. Bu sistem ve yapılar Türk toplulukların yaşayışlarını belirleyen en büyük faktörleri oluşturmuştur. İçinde bulunduğumuz toplum egemen olunan yapı bakımından yüz yıllar boyunca değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Feminist tarihçilere göre yerleşik hayata geçiş kum saatinin tersine dönmesi gibi kadının sosyal statüsünü baş aşağıya çevirmiştir. Çünkü yerleşik hayat kendi erkeksi kurallarını getirmiştir (Sümer, 2006). İlerleyen süreç ve çağlarda bu düzen aynı şekilde devam edegelmiş günümüz yirmi birinci yüzyılında da halen eril egemenliğin izleri yansımalarını bize göstermiştir. Bu düzenin getirileri olan cinsiyetçi tutum ve algılar hemen her alanda kendisini stereotipler olarak göstermiştir. Bu tutum insanlara cinsiyetlerine, yaşlarına, mesleklerine vb. göre sınıflandırılmış bir takım stereoptik (kalıplaşmış) yargılar biçmektedir. Bu stereotipler her yerde karşımıza çıkmakla beraber etkisini kitaplarda, siyasette, hukukta, medyada, iş hayatında da göstermektedir. Egan stereotiplerin ikili bir yapılanmaya dayandığını ve kalıpların insanları etkilediği söylemektedir (Egan, 2010). Buradan hareketle günümüzde geçerli olan toplumsal cinsiyet stereotipleri şu şekilde örneklendirebiliriz: Kadın günümüzde baskın olarak geçerli olan “evin içindeki” rolünü ev hanımı nitelendirmesiyle sürdürmekte, erkek ise “evin dışındaki” rolünü çalışan, evin reisi, evi geçindiren nitelendirmesiyle üstlenmiştir. Günümüzde bunun yansımaları dil, kültür, eğitim, siyaset

gibi alanlarda da fazlaca görülmektedir. Çocuklara okutulan ders kitaplarında dahi annelerin daima kendilerine biçilen rol kıyafeti “mutfak önlüğü”, babaların “iş çantası, takım elbise”; kız çocuklarına verilen oyuncaklar “oyuncak bebek, ev eşyaları” erkek çocuklarına ise “araba, tamirat eşyaları” olarak görülmektedir. . Bu toplumumuzda görülen cinsiyet ayrımcılığının en basit ve en somut örnekleri arasındadır. Yine renk olarak kızların pembe, mor gibi renkleri terci etmesi beklenirken erkeklerin mavi gibi renkleri tercih etmesi beklenilmektedir. Görüldüğü üzere stereotip kalıplar renklere dahi nüfuz eden geniş bir olgudur. Sosyal bilgiler/tarih ders kitaplarının olabildiğince bu gibi renk, şekil, ifade gibi unsurlarda yer alan toplumsal cinsiyet belirten öğelerden sıyrılmış bir şekilde olması gerekir. Bu noktada uzmanların gerekli durumlarda yeni anlayışta sosyal bilgiler/tarih kitapları hazırlamaları dahi gerekli görülebilir.

Meslekler bakımından kadınların genellikle daha çok evdeki sorumluluklarını dışarıda para kazanmaya dönüştürmesini sağlayan meslekleri yapmasının daha uygun olduğu ve cinsiyetlere göre meslek dağılımının etkili olduğu söylenebilir. Örneğin evinde daha önce çocuklarına bakmakla görevlendirilen kadının ilerleyen süreçte meslek olarak dadılık, mürebbiyelik ve bakıcılık gibi mesleklere uygun olarak yerleştiğini görüyoruz. Burada kadının verdiği hizmet kendi çocuklarına ücretsiz bir görevden başka çocuklara ve ücretli bir iş haline dönüşmüştür. Yine hemşirelik, öğretmenlik, terziilik, aşçılık gibi mesleklerde kadınların daha fazla yönlendirildikleri görülmektedir. Erkeklerin ise daha çok güç gerektiren mesleklerde yer aldığı söylenebilir. Bir oto tamircisinin genellikle erkek olduğu kadınların bu işte yer almadığı toplumumuz da rahatlıkla gözlenebilir. Yine erkek bir çocuk bakıcısı az rastlanılan bir durumdur. Bu bağlamda insanların cinsiyetlerine göre belirli kalıplar etrafında kararlar verdiklerini yorumlayabiliriz. Sosyal bilgiler/tarih dersleri bireyin ilerideki meslek seçimine etki edebilecek nitelikteki dersler arasındadır. Bu nedenle mesleklerin tanıtımı ve sunumu cinsiyetçi öğelerin olmadığı bir dille ve onu destekleyen cinsiyetçi öğelerin yer almadığı görsellerle desteklenmelidir. Bunun yanında sosyal bilgiler/tarih dersleri bu tarz stereotipilerden arınmış bir ders olarak işlenmelidir. Çünkü sosyal bilgiler/tarih dersleri bireylere günlük yaşamdan hayata karşı bakış açısı oluşturmaya kadar pek çok yerde yardımcı olan bir daldır. Bu nedenle sosyal bilgiler/tarih derslerinin amacı dünya çapında demokratik bir şekilde yaşayan ve

farklılıklara saygı duyan mantıklı bireyler yetiştirmektir (Öztürk ve Dilek, 2005). Sosyal bilgiler/tarih dersi her bireyin kendisine özgü ve biricik olduğu, öğrencilerin ilişkilerinde farklılıklara duyarlı ve saygılı davrandığı, cinsiyetler arası sevgi, saygı ve eşitliğin temel alındığı bir anlayışın üzerine kurulmuştur (Seçgin ve Kurnaz, 2015).

Yaşa göre ise bakıldığında ise stereotip kalıpları en çok evlilik konusuna etki etmiştir. Örneğin belli bir yaştan sonra evlilik yapmayan bir kadına “evde kalmış, evde kalık” gibi söylemler atfedilirken erkekler için karşılığı bir sözcük bulunmamaktadır. Bu durum kızları evlilik konusuna itmekte ve bilinçaltılarında uzun süre bekâr kalmamaları konusunda onlara toplumsal baskı yaratmaktadır. Aslında bu baskının altında da kadını evlendirip neslin devamını sürdürme kaygısı yattığı söylenebilir. Tüm bu durumlar toplumun kültüründe önemli etkilere sahip olmuştur. Kültür de yine sosyal bilgiler derslerinde ele alınan temel kavramlardan birisidir. Bu nedenle kültür öğeleri çocukla buluşturulurken toplumsal cinsiyetçi söylem, dil ve tutumlardan arındırılmış olmalıdır. Bunun yanında kültür öğeleri çocuğun idealize edilmiş bir düzen ve toplum yapısı oluşturmada yardımcı olacaktır.

2.4.2. Sosyal Bilgiler-Tarih Öğretiminde Edebi Ürünler

Sosyal bilgiler- tarih derslerinde, dersin kalıcılığı ve eğlenceli bir içeriğe dönüştürülmesinde sıklıkla edebi ürünlere başvurulabilir. Edebi ürünler tarihsel gerçekliğe bağlı kalarak çocuklara tarihsel olguları sezdirmede yararlanabilir. Böylelikle bireyde tarihsel duygudaşlık sağlanabilir. Ancak burada önemli olan unsur karakter veya olayların tarihsel gerçeklikten kopmadan, çocuğa görelilik ilkesinde işlenmesidir. Çocuk gerçekliğine uygun hazırlanan edebi ürünler sosyal bilgiler-tarih derslerinde kullanılabilir.

2.4.2.1. Edebi Metinlerde Bulunması Gereken Nitelikler

Edebi eserler ve ders kitapları toplumu biçimlendiren en önemli araçlardan birisidir. Hem öğrencilerin hem de bireylerin hafızasında oluşturulması istenen toplumsal yapı bu araçlar doğrultusunda bilinçlere işlenmektedir. Bu bakımdan verilmesi gereken kazanımlar ve değerler titizlikle seçilmeli ve titizlikle ifade edilmelidir. Bu bakımdan kitaplarda bulunması gereken özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Kitaplarda, cinsiyetçi söylem ve rollere yer verilmeyip, erkek ve kadın için yüklenen anlam ve değerler arasında farklılık olmaması gerekir. İki cins içinde eşit bir yaklaşım sergilenmesi lazımdır. Kitapların, çocukların kendi cinsiyetlerine farkındalık sağlanmasını, bunu gizlemesi gereken bir özellik gibi göstermemesi önemlidir. Kitaplarda cinsiyetçi stereotiplere (erkekler ağlamaz, kızlar duygusal olur vb.) yer verilmemesi önem arz etmektedir (Yılmaz, 2018).

2. Kitaplar, içinde her türlü ideolojiye yer veren yargılar ve önyargıların yanı sıra dinî söylem ve telkinlerden bütünüyle sıyrılmış olup, çocukları batıl inançlara, inanışlara ve dinlere yönlendirmekten kaçınması önemlidir.

3. Kitaplar, çocukları araştırma/incelemeğe yönlendirip, olayları ve toplumu analiz sentez yapabilmelerine yardımcı olacak nitelik taşıyacaktır. Çocukların yaratıcılıklarını artıracak şekilde gelişim düzeylerine uygun olacaktır (Beldağ ve Aktaş, 2016).

4. Kitaplar, çocukların duyuşal, bilişsel, görsel ve dilsel duyarlılık geliştirme amacına uygun olarak, çocuğun doğasına ve gelişim evrelerine uygun bir şekilde yapılandırılıp, buluş ve yaparak-yaşayarak öğrenme gibi öğrenciyi aktif kılan öğrenme yöntemlerinin ön planda tutulduğu ders planlarının yapılması gerekir (Dilek, 2007).

5. Kitaplarda baskın demokratik sistem ve toplumların yapıları incelenerek, demokratik yaşayış tarzı, eşitlik ve adalet gibi kavramlar sezinletilir (Güneş, 2008).

6. Kitaplar, çocuğun öz farkındalık ve benlik oluşturmaya katkı sağlayacak yapıda oluşturulur.

7. Kitaplarda duyuşal ve fiziksel olarak verilen cezalar onur kırıcı olmayıp, çocuğun iyi ve kötüyü ayırt etmesini sağlayacak nitelikte çatışmalar ile sonunda karakterleri iyi olana yönlendirmesi gerekmektedir.

8. Kitaplarda, bireyler bir problem veya çatışmayla karşılaştıklarında ilk olarak konuşarak ve/veya iletişimle çözülmesi gerekmektedir.

9. Kitaplar, çocukların gelişim dönemlerine göre kavramsal ve algısal gelişimlerini destekleyici nitelikte olup aynı zamanda çocukların olumlu bir benlik algısı oluşturmalarına destek olması gerekir. Bunun yanında ders sonunda dramatize edilmeye uygun olabilir (Mcgovan ve Guzzetti, 2003).

10. Çocuk kitaplarında öğüt veren ve emir veren cümlelerden uzak durulup yapıcı bir söylem kullanılması tavsiye edilir. Böylelikle hem eğlenceli hem de eğitsel nitelik taşır (Temizkan, 2011).

11. Anlatım sırasında çelişkiye düşmemek gerekir. Doğru bir davranışı yanlış, yanlış bir davranışı doğru bir şekilde göstermek ahlak gelişimini olumsuz etkileyeceğinden yazarın çıkarılabilecek yanlış mesajlara mahal vermemesi önemlidir.

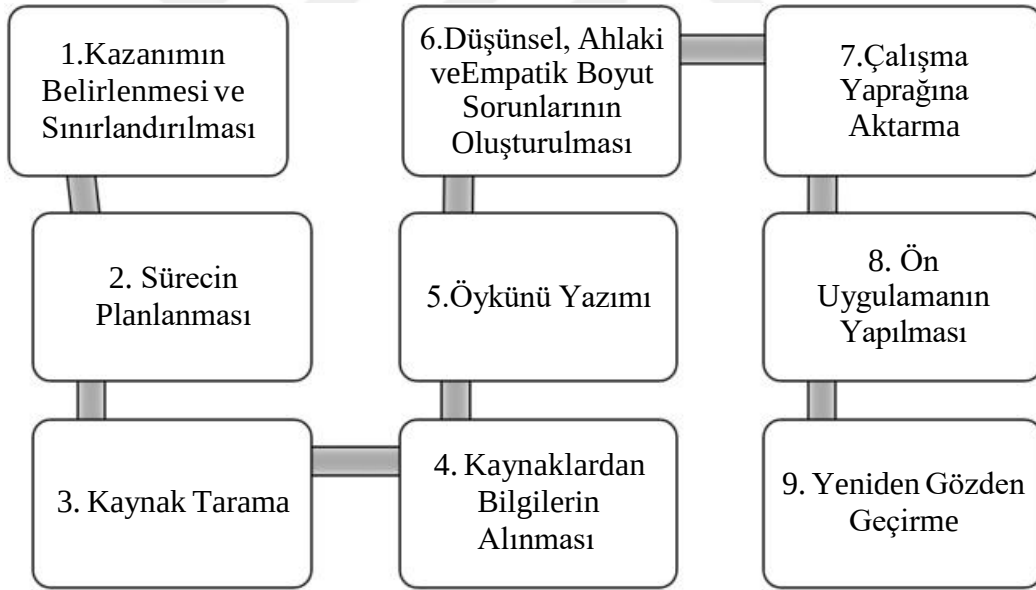
Tüm bu maddeleştirilen nitelikler ışığında hikâye kitapları hazırlamak ve/veya ders kitaplarına dâhil edilen metinleri bu özellikler kapsamında incelemek veya seçmek önemlidir. Özellikle edebi ürünlerin bireye kattıklarının olumlu yönde oluşması için belirlenen maddelere uymakta fayda vardır. Doğru edebi metinlerin tercih edilmemesi bireyde istenmeyen yönde davranışların oluşmasına ortam yaratabilir. Bu nedenle toplumsal cinsiyetin kaldırılması bağlamında edebi ürünlerin doğru kullanılması önemli bir boyut taşımaktadır.

2.4.2.2. Çözümlemeli Öyküler

Çözümlemeli öyküler empatik, etik ve düşüncel sorgulama becerilerini çeşitli metin sonu sorularla harekete geçiren, işlevsel sosyal bilgiler/tarih derslerinde kullanılabilen çeşitli edebi ve estetik değeri olan tarihsel gerçekliğe bağlı kalmış öykü metinleridir (Tokcan, 2019). Bu kapsamda özellikle tarihsel gerçeklik bağlamında oluşturulduğu için bireyin hem tarihsel duygudaşlık yaşamasında hem dönemin penceresinden bakabilmesinde hem de edebi duyuş kazanmasında işe yarayabilmektedir. Bununla beraber çözümlemeli öyküyü edebiyat ve dil öğretiminde kullanılan öykü çözümleme tekniği ile karıştırmamak gerekir. Öykü çözümleme olay, ana fikir, yardımcı fikir, yer, zaman, karakter gibi unsurları buldurmaya ve bunlarla ilgili etkinlikler yaptırmaya amaç edinirken; çözümlemeli öyküler konu ve kazanımların duyuşsal, devinişsel ve bilişsel yönden ele alınmasını sağlar (Akyol, 2006). Diğer bir deyişle çözümlemeli öykülerde amaç edebi ve estetik haz sağlamaktan ziyade çocuklarda konunun sezdirilmesine yardımcı olmaktır. Çözümlemeli öyküler bu yönüyle ilk kez İngilterede vatandaşlık dersleri kapsamında 1994 yılında kullanılmıştır (Aslan, 2004). Ülkemizde ise çözümlemeli öyküler Kabapınar (2003) tarafından yapılan bir çalışmada ele alınmıştır. Çözümlemeli öykülerin üç ana unsuru olan empatik, düşünsel ve ahlaki (etik) boyutları

ise şu şekilde ifade edebiliriz: Empatik boyut, hikâyeden devinişsel çıkarımlar yapıldığı ve işin/davranışların okuyucu tarafından değerlendirilebildiği soruları; düşünsel boyut kazanımların öğrencilerdeki yansımalarının görülebildiği başka bir ifadeyle Bloom taksonomisine göre bireylerin kavrama, uygulama, analiz, sentez, değerlendirme basamağına çıktığı soruları; ahlaki boyut ise daha çok kazanım kapsamında verilmek istenilen değerlerin farkındalığını amaçlayan duyuşsal soruları kapsamaktadır (Kabapınar, 2003; Çalışkan, 2005). Bu tez kapsamında da öncü kadınların çözümlemeli öyküleri oluşturulmuş ve bu çözümlemeli öyküler hem kadın tarihi hem de dönemsal gerçeklik bazında kadınlara görünürlük sağlamayı amaçlamış, bunun yanında da öğrencilerin empatik, devinişsel ve düşünsel boyutlara ulaşabilmesi hedeflenmiştir. Çözümlemeli öykülerin ise hazırlık süreci şu şekildedir:

Şekil 2.2. Çözümlemeli Öykülerin Hazırlanış Basamakları

Kaynak: Kaymakçı, 2016, s. 187.

Bu çalışma kapsamında yazılan çözümlemeli öyküler Şekil 2.2.'deki işlem basamaklarını takip ederek oluşturulmuş, her basamak için araştırma süreçleri dikkate alınmıştır. Böylelikle öykülerin her basamak takip edilerek nitelikli bir boyut kazanmasına özen gösterilmiştir.

2.5. Edebi Metinlerin Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılması ve Toplumsal Cinsiyet/Kadın Tarihi Öğretiminde Edebi Metinler

Sosyal Bilgiler dersinin içeriği temel olarak sosyal bilimlerden (coğrafya, tarih, edebiyat, Türkçe ve sanat gibi) ve kısmen de beşeri bilimlerden (fen bilimleri) oluşturmaktadır (Doğanay, 2004). Buradan hareketle sosyal bilgiler dersinin günümüz çağdaş uygulamalarıyla bütünleşik, disiplinler arası bir ders olduğunu söyleyebiliriz. Her ne kadar bütün teknikler gibi garantiyi tam olarak vermese de edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersine olan katkısı birçok araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir (Gülüm ve Ulusoy, 2008). Özellikle ekonomik ilkesi bakımından (zaman ve enerji) ve diğer öğretim ilkeleri bakımından edebi ürünler içerisinde hikâye kitapları sosyal bilgiler dersinin sezdirilmesi konusunda önemli bir rol oynayabilir.

Hikâye kitapları toplumların yaşayışları hakkında hem sezdirimsel bilgi sunmakla kalmayıp aynı zamanda etkili ve eğlenceli bir ders içeriği oluşturulmasında katkı sağlayabilirler. Aynı zamanda öğrencilerin ön bilgileri ve yeni oluşturacakları bilgiler arasında köprü kurarak zihinsel yapılandırmaya hazırlık yapabilirler (McGowan ve Guzzetti, 1991). Edebi metinlerin sosyal bilgisi dersinde kullanılmasında bir diğer önemli olan şey metinlerin kazanımlar kapsamında doğru seçilmesi ve “Edebi Metinlerde Bulunması Gereken Nitelikler” kısmında bulunan nitelikleri taşımasıdır. Edebi metinler derslerin daha etkili ve eğlenceli geçmesini sağlamanın yanı sıra kalıcılığı da arttırmaktadır. Aynı zamanda bireyler metinlerde aktarılan olayları daha bir şekilde metinler sayesinde zihinlerinde canlandırma olanağı bulmaktadır. Bu sayede metindeki karakterler ile özdeşim sağlayabilir, çağın gereklilik ve şartlarını daha somut bir şekilde algılamasına yardımcı olabilir. Özellikle sosyal bilgiler dersinde birçok konu ve kazanım soyut kavramlar içerdiğinden ve ders yine soyut bir alan olan tarih disiplinini kapsadığından Sosyal Bilgiler dersleri için edebi metinler vazgeçilmez birer ders aracı halini alırlar. Değinilmesi gereken bir nokta daha var ki Sosyal Bilgiler dersi vatandaşlık bilgisini içermesi dolayısıyla kadın ve insan hakları bilinci ve kazanımı sağlamada önemli bir yer tutmaktadır (Karaçalı Taze ve Dilek, 2018). Sadece bu kazanım kapsamında değil, tüm alt başlıklarda kadın ve erkeklerin dağılımının eşit bir şekilde verilmesi ve metinlerin

bu kapsamda orantılı bir yapıda olması gerekir. Özellikle 6.6.6. kazanımı kapsamında öncü kadınların öğrencilere çeşitli şekillerde sezdirilmesi önemlidir.

2.5.1. Metinde Yapı ve Hikâyelerin Çözümlemesi

Bilindiği üzere mevcut öğretim programının en çok kullanılan materyallerinden birisi olan ders kitaplarının büyük bir kısmını hikâye metinleri oluşturmaktadır. Bu nedenle oluşturulacak hikâyelerin belirli özellikleri taşıması gerekmektedir. Metinde sözü edilen bilgilerin yazar tarafından belli bir yapıda sunulması gerekir. Bunlar küçük yapı, büyük yapı ve üst yapı olarak geçmektedir. Metnin küçük yapısında metnin konusunu kapsayan başlıklar, alt başlıklar, kavramlar, cümleler ve cümlelerin birbirleriyle olan bütünsel ilişkisi ele alınmaktadır. Başarılı bir yazarın kullandığı her cümleyi hatta her kelimeyi dahi bağlam çerçevesinde seçmesi gerekmektedir.

“... Tümceler arası bağıntı, sözdizimsel özellikler, metnin bölümlerini gösteren belirleyiciler, tümceler arası ilişkilerle yorumlanabilecek art gönderim ve ön gönderimler, dil bilgisel zamanlar, tümce yapıları (eksilteli yapılar, sözlü dile uygun yapılar ya da özenli dil kullanımları), anlatım özellikleri (örtük yapı, çıkarsamalar, sezdirimler), genel anlatım yapısını verecek örgeler ve izleğin oluşturulması vb. metnin betimlenmesi ile (küçük yapı) ilgilidir...” (Günay, 2003, s.56).

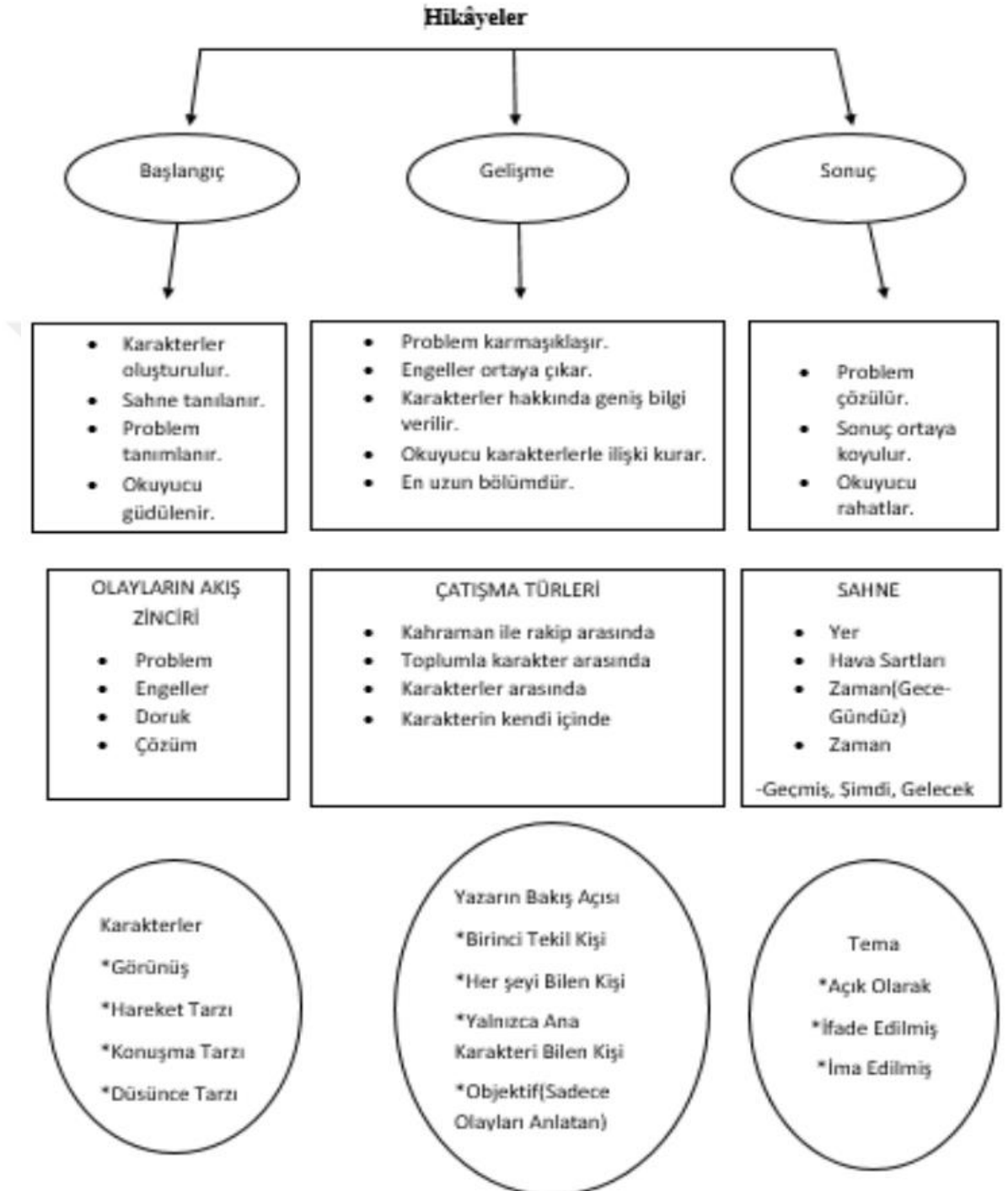
Günay’ında ifade ettiği gibi aslında küçük gibi görünen yapılar bize metnin genel kapsamı hakkında işaret vermektedir. Büyük yapı metnin genel anlamda dış görünüşünü gösteren yapının kendisidir. Cümlelerin genel olarak diziliş biçimini ve metnin bu bağlamda anlamını veren yapıdır (Dilidüzgün, 2008). Aynı zamanda bu tutum metnin cümlelerinin tutarlılığını bütünsel bir açıdan görmemizi sağlamaktadır.

Metnin üst yapısını ise metnin türü oluşturmaktadır. Her metnin taşıması gereken başat öğeler bulunmaktadır. Bu öğeler okuyucunun metni bir bütün halinde daha rahat anlaması ve çözümlemesinde yardımcı olacaktır. Örneğin tez kapsamında oluşturacağımız hikâye metinleri için de gerekli olan bir üst yapı bulunmaktadır. Hikâye kelimesi “Öykü, gerçek veya tasarlanmış olayları içeren düzyazı çeşidi” anlamlarını taşımaktadır. Demiray (1997) hikâyenin tanımını, “yaşanmış veya yaşanması mümkün bir hayatı, böyle bir hayatı yaşadıkları kabul edenlerin karakterlerini belirten kısa yazılar” olarak ifade etmektedir. Bu bağlamda hikâye türünün bireyde bırakacağı etkinin büyük

olacağı söylenebilir. Bununla beraber hikâye metinleri bireyde tecrübeler ve/veya deneyimler kazandırabilir. Çünkü hikâyelerin ana unsurunu karakterler ve olay unsurları oluşturmaktadır.

Hikâyelerin yapısı genel olarak serim, düğüm, çözüm kısımlarından oluşmaktadır. Serim kısmı giriş kısmıyla eş değer olarak burada hikâyede anlatılacak karakter ve/veya tiplerin tanıtılması yapılır. Metine giriş ve olaya dair gerekli sezinletilmeler okuyucuya burada verilir. Düğüm bölümünde ana karakterde belirli çatışma/kırılmalar meydana gelmektedir. Karakter bu bölümde değişim ve dönüşüme girmeye başlar, aktifleşir. Devingen bir yapıda seyreden olayların dinamiğini koruması düğüm kısmını güçlendirecektir. Çözüm bölümünde ise karakterler mevcut çatışma veya kırılmalarla yüzleşme durumundadır. Burada olaylar belirli bir sonuca bağlanır. Dengesizlik yaşayan karakterler tekrar yeni bir denge oluştururlar. Bu kısımda önemli olan nokta ise karakterlerin değişim ve dönüşüm yaşamalarıdır. Karakterler serim kısmından farklı bir şekilde dönüşüm yaşayarak kendilerini göstermelidirler. Hikâyelerin yapılarını çözümlemek için mevcut hikâye çözümleme tabloları kullanılmaktadır. Bunlardan en yaygın kullanılanı Thompkins'in uyarladığı hikâye çözümleme tablosudur (Aktaran: Temizkan ve Atasoy, 2014). Bu tablo Şekil 2.3. Hikâye Haritası başlığı altında sunulmuştur.

Şekil 2.3. Hikâye Haritası

Kaynak: Temizkan ve Atasoy, 2014, s. 215.

Şekil 2.3 incelendiğinde hikâyelerin bu şekli izleyerek daha rahat ve objektif bir

özömlemesi sağlanabilir. Diğer taraftan hikâyelerin unsurlarını yer, zaman, olay, kişiler oluşturmaktadır. Bununla birlikte hikâyelerin kendi içerisinde belirli türleri de bulunmaktadır. Bunlar Maupassant ve Çehov'un temsil ettiği olay ve durum hikâyeleri olarak tasniflendirilebilir (Yalçın Çelik, 2002). Bu araştırma kapsamında yazılan hikâyeler genellikle bir öncü kadının hayatından esinlenerek yazılan olay hikâyelerinden oluşmaktadır. Ana karakterleri öncü kadınlar oluşturup olaylar kadının yaşadığı mevcut toplumun eşitsizliklerine başkaldıran, kadınların görünürlüğünü amaçlayan içerikleri kapsamaktadır. Bu çerçeve de hikâyelerde anlatılan zaman da dönemin şartlarını daha objektif bir şekilde gösterebilmek adına olayların yaşandığı tarihlere yakın zamanlardan tercih edilmiştir. Aynı şekilde mekân unsurları da karakterlerin ve öncü kadınların kendilerini görünür kıldıkları veya çatışmanın ortaya çıkması açısından kadınların bastırıldığı mekânlar olarak tercih edilmiştir (Ev ve özelinde mutfak gibi).

Sonuç olarak bu bölümde çalışma kapsamında tasarlanan materyallerle bağlantılı olarak kadın tarihi ve öğretimi, sosyal bilgiler öğretimi ve toplumsal cinsiyet, İlk Türk Devletlerinden Erken Cumhuriyet yıllarını içine alan süreçte kadın geçmişi ve öncü kadınlar, öğretim materyali olarak hikâyeler ile ilgili alan yazın bilgisi sunulmuş olup takip eden bölümde materyal tasarım süreci detaylı olarak ele alınmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HİKÂYE ETKİNLİK ve ÇALIŞMA KÂĞITLARI TASARIM SÜRECİ

Bu çalışmanın temel araştırma türü, nitel araştırma yaklaşımlarından olan doküman incelemesi yöntemine göre yapılandırılmıştır. Doküman inceleme yöntemi eğitimsel bir olgunun derinlemesine araştırılıp ihtiyaç duyulan verilerin açığa çıkarılması için kullanılan bir yöntemdir (Özkan, 2019). Bu tez çalışması da mevcut verileri incelemek ve bu veriler doğrultusunda sosyal bilgiler/tarih derslerinde kullanılmak üzere edebi ürünler tasarlamak için doküman inceleme yöntemi kapsamında oluşturulmuştur. Bu noktada öğrencilere bilgiler öğretilirken sadece yazınsal karşılıkları ya da sadece görsel-işitsel tanımlamalarını sunmak kalıcılıkta eksiklik yaratabilir (Demirkuş, Bozkurt ve Gülen, 2017).

3.1. Hikâye ve Etkinlik Tasarım Süreci

Bu bölümde araştırmanın alt amaçları doğrultusunda yazılan öncü kadın hikâyelerinin kurgulanma ve etkinliklerin oluşturulma süreci hakkında bilgi verilmiştir. Aynı zamanda bu kısımda benzer bir çalışma olan toplumsal cinsiyet kavramı doğrultusunda yazılmış Çağdaş Dünya Edebiyatı kitapları arasından Beatrice Masini'nin yazarlığı yaptığı “Güzel, Açıkgoz ve Cesur Kızlar” serisindeki yedi adet kitabın değerlendirilmesi aktarılmıştır. Yine hikâye ve etkinlik tasarlamadaki en önemli neden yapılan önceki çalışmalarda yapılandırmacılık yaklaşımından yola çıkarak materyallerin öğrenci üzerindeki kalıcılık unsurunu arttırdığını göstermesidir (Eyüpoğlu, 2017). Bu sebeple araştırma kapsamında çoklu zekâyı ön plana çıkartacak çeşitli materyaller oluşturmak araştırmanın çıkış noktalarından birisi olmuştur. Bunun yanında yapılan diğer çalışmalar görseller ile desteklenen materyallerin bireylerde zihinsel şema oluşturmada kolaylık sağlayabildiğini göstermektedir (Memiş, 2014).

3.1.1. Hikâye Tasarım Süreci

Çalışmanın önemli kısımlarından biri hikâye kitaplarının oluşturulması sürecidir. Bu bağlamda hikâye kitapları tasarlanırken dikkate alınan noktalar ve konular bu başlık altında ele alınmıştır. Hikâye kitaplarını oluşturmak için yapılan ilk aşama “Hazırlık”

aşamasıdır. Bu aşama yazarın ele alacağı ilkeye uyması ve veri toplaması konusunda önemlidir. Bu aşamada hikâye kitaplarının oluşturulması kapsamındaki en temel ilkeyi “Hedefe Uygunluk” ilkesi oluşturmaktadır. Bu ilke kapsamında öncelikli olarak sosyal bilgiler dersi öğretim programının 6. sınıfında yer alan 6.6.6 kazanımı ve açıklamaları merkeze alınmıştır. Böylelikle doğru hedef kapsamında doğru içerik üretmek araştırmanın en önemli ilkesi haline gelmiştir. Hedef belirlendikten sonra “Planlama” aşamasına geçilmiştir. Buradaki süreçte hedefe uygun “Hangi kadın öncüyü işlemeliyiz?” sorusundan hareketle hikâyesi oluşturulacak öncü kadınlar hakkında bilgi sahibi olmak adına öncü kadınların hayatlarının geniş bir taraması yapılması gerekir. Bu kapsamda ulaşılabilen birincil kaynaklar, mevcut makaleler, biyografiler, otobiyografiler kapsamlı bir şekilde taranmıştır. Araştırmacı tarafından belirlenen kitaplar sayesinde amaçlı örneklem kapsamında hayat hikâyesi öyküleştirmeye daha müsait öncü kadınlar belirlenmiştir. Bundan sonraki aşama ise “Derinleştirme” aşamasıdır. Burada seçilen öncü kadınlar hakkındaki eserler (dönem hakkında bilgi veren gazete - dergiler) ikinci bir incelemeyle daha derinlemesine tekrar incelenerek raporlaştırılmıştır. Buraya kadar olan süreç kitabın iskeletinin oluşturulması kapsamında önemlidir.

Buradan sonraki kısımda ise kitabın niteliğini oluşturan “Ebedileştirme” kısmı yer almaktadır. Öncü kadınların hikâyelerini anlatırken bunları hem gerçeklikten uzaklaşmadan hem de yaşantılarını ham halinde sunmadan doğru bir boyut kazandırarak sunmak önemlidir. Bu kısımda özellikle yazarın hayal gücü önemli bir etken oluşturmaktadır. Son olarak oluşturulan hikâye kitabına nitelikli ve çocuğun ilgisini kitaplara çeken bir başlık belirlenmiştir. Bu kısımda önemli olan içerik ve kitap isminin ilişkili olmasıdır. İsim çocuğa kitap hakkında fikir verecek nitelikte olmalıdır. Ona bu kitapla neler kavrayabileceğini sezdirebilmelidir. Tüm bu aşamalar tamamlandıktan sonra kitap tamamlanması için düzenleme aşamasına geçilmesi gerekmektedir.

“Düzenleme” aşamasında yazar yazdıklarını uzman kişilere göndermiş ve değerlendirmelerini dikkate alarak içerik hakkında düzenlenmesi, eklenmesi ve çıkarılması gereken yerleri dikkate alarak hikâyenin kurgu kısmında değişiklikler yapmıştır. Böylelikle hikâyelerin içeriği tek bir yazarın perspektifinden yansımak yerine uzman görüşleri çerçevesinde zenginleşerek daha nitelikli bir boyut kazanmıştır.

Araştırmacı tarafından yazılan hikâyelerin uzman görüşlerinin alınması ile içerik, eğitim değeri ve hedeflenen yaş seviyesine uygunluk bakımından daha geçerli ve kabul edilebilir bir nitelik kazandığı düşünülmektedir.

Son olarak kitap sunulmadan önce son aşama olan “Düzeltilme” aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada ise yazar dil bilgisi, kelime ve noktalama yanlışları gibi gözden kaçmış olabilecek kısımları tekrar okuyarak düzeltmiştir. Böylelikle hem teknik açıdan hem içerik bakımından daha nitelikli hikâye kitaplarının tasarımı mümkün olabilmektedir. Böylece kitaplar bundan sonra gelen “Sunuş-Paylaşma” aşamasında öğrencilerle paylaşmaya hazır hale getirilmiştir. Bu yolla öncü kadınların yer aldığı nitelikli kitap ve çocuk buluşması gerçekleştirilebilir bir aşamaya taşınmıştır.

3.1.1.1. Kaynak Taraması

Bu başlık altında oluşturan hikâye ve çözümlemeli öykülerin tarihsel altyapısına bağlı kalmak amacıyla dikkat edilen öğelerden bahsedilmektedir. Bu kapsamda kaynak taramasının boyutları ele alınmıştır. Kaynak taraması öğrenciler için olay seçiminde karşılaşılabilecekleri olaylara yer vermek açısından önemlidir. Kazanım kapsamında (6.6.6.) öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve seviyelerine göre gerçek hayatta da karşılaşılabileceği nitelikte ürünler oluşturulmalıdır (Bozali, 2019).

3.1.1.2. Eğitim ve Tarih Kaynakları

Sosyal bilgiler/tarih/kadın tarihi öğretimi ve eğitimde toplumsal cinsiyet bağlamındaki akademik kaynaklar (makale, tez, kitap bölümleri) incelenerek öykülerin kurgulanmasına kaynaklık edecek veriler tespit edilmiştir. Hikâye yazım sürecinde tarihsel ve edebi kaynaklar taranarak senaryoların oluşturulması (hikâye kurgusu) için veri toplanmıştır. Türk kadınlarının tarihsel süreçteki deneyimlerine odaklanan kitap, makale ve web siteleri taranmış; belirlenen kriterler/temalar doğrultusunda kadın hakları bağlamındaki kişi ve olaylar seçilmiştir. Bu kapsamda hikâyelere konu olan kadın karakterler şunlardır:

- Belkıs Şevket
- Nezihe Muhittin
- Satı (Hatı) Kadın

- Bedra Osman'dır.

Çözümlemeli öyküler herhangi bir konu hakkında öğrencilerin en genel manada empatik, düşünsel ve ahlaki düşüncelerini sağlayan öykülerdir (Kaymakçı, 2019). Çözümlemeli öykü dil ve edebiyatta kullanılan öykü çözümlemelerinden farklı olarak ana fikir, sonuç, tepki gibi boyutlara odaklanarak öğrenciye çeşitli yapılandırmacı yaklaşımla derinlemesine işler. Bu bağlamda kadın tarihi ve kadın çalışmaları literatürüne içkin yaklaşımları merkeze alarak yazılan çözümleyici öykülerle öğrencilerde kadın geçmişine ve geçmişte toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik algı ve pratiklere yönelik farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır. Ele alınan birincil kaynaklar arasında Resimli Ay dergisindeki ilgili bölümler ve çeşitli gazetelerde yayımlanan ilgili dönem haberleri örnek verilebilir. Safiye Ali ve Sabiha Bengütaş öykülerinde dönem yayını Resimli Ay dergisinin ilgili sayılarından yararlanılmıştır.

Çözümlemeli öyküler edebi ve sanatsal kaygılardan sıyrılarak sadece konunun özüne odaklanır. Tez kapsamında ele alınan kadınların hayatları ve öncü kişiliklerinin çözümleyici öykülerle önemli bir boyutta sezinletileceği düşünülmektedir. Bu nedenle hem kısa ve öz anlatımla hem de sanatsal kaygılardan uzak bir şekilde öncü kadınların hayatları ele alınmıştır. Bu öyküler ile öğrencilerin hem düşünsel boyutta tarihsel bilgi kazanmaları ve düşünme becerilerinin gelişimi hem etik (ahlaki) hem de empatik boyutlarda düşüncelerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bunu yaparken en önemli unsurlardan birisi de tarihsel gerçeklikten kopmamak, olayları aslına sadık kalarak yansıtabilmektir. Böylelikle öğrencilerde gerçeklik duygusunu ve duygudaşlık hissini en üst düzeyde yaşatabiliriz. Tez kapsamında oluşturulan çözümleyici öykülere konu olan kadın karakterler ise şu şekildedir:

- Bedriye Tahir Gökmen
- Sabiha Bengütaş
- Safiye Ali
- Afet İnan

Çözümlemeli öyküler kapsamında ise ele alınan dört öncü kadının yaşam hikâyesi anlatılırken öğrenciye duygudaşlık yaratması için kişilerin dönem kapsamında okuduğumuz dergi, gazete ve yazılarındaki kendi söyleyişlerinden, seslerinden yararlanılmıştır. Böylelikle öğrenciler tarihsel gerçeklikten kopmadan, tarihin kadın aktörlerinin seslerini duyarak, onların duygu ve düşüncelerini kendi seslerinden öğrenerek öncü kadınları inceleme fırsatı bulmuş olacaktırlar. Kadın seslerinin duyulması öğrencilerin geçmişi kadın aktörlerin gözlerinden görmeleri, onların deneyimlerini, duygu ve düşüncelerini anlayabilmeleri, hissetmeleri ve tarihsel imgelemelerini işe koşarak bu kadınların yaşantılarını deneyimleyebilmeleri bakımlarından önemlidir (Dilek, 2012; Karaçalı Taze ve Dilek, 2018). Bu argümandan hareketle hikâye kurgularında öncü kadınların sesleri kurgunun en önemli dinamiklerinden biri olarak öne çıkartılmıştır. Hikâyeler ve çözümlemeli öykülerin konusu olan kadınlara ait taranan kaynaklardan elde edilen veriler/bilgiler bu çalışmanın ikinci bölümü olan alan yazında sunulmuş olduğundan burada tekrar edilmemiştir. Araştırmanın amaçları doğrultusunda hikâye yazım sürecinde yararlanılan temel kaynaklar şöyledir:

Belkıs Şevket;

Belkıs Şevket hakkında veri kaynağı olan kitap ve makaleler (Karabulut ve Doğan, 2015; Kadınlar Dünyası Dergisi 1913; Arslan, 2009; Kutlar, 2010).

Belkıs Şevket, “Uçarken” No. 120, 30 Teşrin-i Sani 1329, s. 2-3.

Kadınlar Dünyası, “Belkıs Şevket Hanımefendinin Tayeranı” No. 118, 16 Teşrinisani (1329), s.2

Bedra Osman;

Bedra Osman hakkında veri kaynağı olan kitap ve makaleler, Kadınlar Dünyası Dergisi (1329, 1321), (Karakışla, 2014, Avcı, 2016; Özger, 2012; Keskin 2018).

Kadınlar Dünyası Dergisinden elde edilen veriler (yararlanılan dergi yazıları):

“İzahat Bekleriz, Tarziye İsteriz”, No. 26, 29 Nisan 1329, s.1

“Efkâr-ı Umûmiye-i Nisvan da Var İmiş” No. 36, 9 Mayıs 1329, s.1

“Matbûât Müdüriyet-i Aliyesi’nden Tebliğ Olunmuştur!”, No. 37, 10 Mayıs 1329, s.1 (Matbuat-ı Müdüriyet-i Aliye’nin açıklaması “Osmanlı Kadın Telefon Memureleri”

“Telefon Şirketinde Kadınların İstihdamı”, No. 110, 21 Eylül 1329, ss. 2-3.

“Çalışan Kadınlar”, No. 120, 30 Teşrinisani 1329, ss. 3-4.

“Birinci Sene-i Devriye Münasebetiyle”, No. 138, 4 Nisan 1330, 22 Cemaziyyevvel 1331, ss. 2-9. “Kadınlığın Yeni Bir Hatvesi Daha”, No. 152, 19 Temmuz 1330, s.4.

Satı Kadın;

Satı Kadın’ın Atatürk ile yaptığı konuşmayı aktaran yazı (Duruoğlu, 2006; Yaşar, 2020; Gün, 2019).

Nezihe Muhittin;

Nezihe Muhittin hakkında yapılan makale ve dergi incelemeleri (Özdemir, 2014; Zihnioğlu, 2003; Zihnioğlu, 2000; Toprak, 1988; Çakır 1997).

Sabiha Bengütaş;

Sabiha Ziya, “İlk Türk Kadın Heykeltıraş”. Resimli Ay, Eylül 1927.

Safiye Ali;

“Hayatta Muvaffak Olmuş Türk Kadınları: 3- İlk Kadın Doktorumuz Safiye Ali Hanım”. Resimli Ay, Kânunusani 1928, s. 12-13.

Oluşturulan etkinlikler örnek etkinlik planları eşliğinde sosyal bilgiler dersine entegre edilmiştir. Edinilen tarihi bilgiler ışığında eğitsel oyunlar ve öncü kadınların yer aldığı bilgi kartları ve bu kartların kullanılabileceği etkinlikler tasarlanmıştır. Böylece kadın geçmişinin eğlenilerek öğrenilmesine katkıda bulunulabileceği düşünülmüştür. Bu araştırmada aynı zamanda kadın tarihi ve kadın bakış açısından faydalanılmış ve çalışma bu doğrultuda oluşturulmuştur. Öğrencilere kadın tarihini/geçmişini tanıtmak, kadınları

görünür kılma, kadınların tarihe katkılarına yönelik farkındalık oluşturma, kadın deneyimlerini ilgili tarihsel/toplumsal koşullarda kadınların bakış açısından görebilme, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı materyaller geliştirme hedefleri kadın tarihi ve kadın bakış açısı ile ilintilidir.

3.1.1.3. Çocuk Edebiyatı Kaynakları

Bu çalışma kapsamında tasarlanan hikâyeler ve çözümlemeli öykülerin hedef kitlesi altıncı sınıf öğrencileri olduğundan çocuk edebiyatı kapsamındaki konuyla ilgili çocuk kitaplarından örnekler de incelenmiştir. Buna göre, kız çocuklarını güçlendirmeye ve toplumsal cinsiyet eşitliğine odaklanmış hikâye kitapları taranmış; Beatrice Masini tarafından kaleme alınmış olan ve “güçlen(dir)me” temasının daha belirgin olduğu düşünülen “Güzel, Açıkgoz, Cesur Kızlar” adlı hikâye kitapları serisi bu çalışmanın hikâyelerinin kurgulanmasına katkıda bulunmak üzere daha derinlemesine incelenmiştir. Bu çalışmanın materyallerinin tasarlanmasına bu incelemeden elde edilen veriler de kaynaklık etmiştir. Bu materyallerden Masini’ nin yazarlığını yaptığı “Güzel, Açıkgoz ve Cesur Kızlar” serisindeki yedi adet kitap incelenmiştir. Bu kitapların incelenmesi çalışma kapsamında tasarlanması hedeflenmiş yeni hikâye kurgularının üretilmesi için kaynaklık etmiştir. Masini’ nin yazdığı serideki şu kitaplar incelenmiştir:

Kocaman Ayaklı Çocuk (Masini, 2016a), Korkusuz Isabelita (Masini, 2016e), Gizemli Miço (Masini, 2017), Ina Mağarada (Masini, 2016d), Bilmece Bilen Kız (Masini, 2016b), Ejder Çocuk (Masini, 2016c), Kral Kızının Armağanı (Masini, 2015). Kitaptaki karakterlerin sahip olduğu en baskın özellikler ve yedi kitapta da ortak olan karakter özellikleri şunlardır:

Öncelikle değinilmesi gereken, bir yazar tarafından ortaya konulan eserler toplumdan (toplumun kültür ve değerleri gibi) bağımsız olmadığı için ataerkil bir toplumda üretilen edebi eserlerde de kadın karakterler genellikle silik rollerde sunulacaktır. . Bu da içinde yaşanılan toplumun -geleneksel- toplumsal cinsiyet rollerinin bir sonucu olmaktadır. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinden dolayı hemen hemen hayatın her boyutunda erkeklerin daha baskın ve etken konumunda kadınların ise edilgen bir yapıda oldukları görülmektedir (Yaylı ve Eroğlu, 2015). Eserlerde olay içerisinde dönüşüm ve

değişim yaşayan karakterler devingen ya da dinamik; yaşamayanlar ise statik (durağan) olarak adlandırılmaktadır (Sever, 2015). Burada yer alan Ina, İsabelita gibi kız çocuğu karakterlerin dinamik oldukları görülmektedir. Bütün kız karakterlerin ortak özelliği güçlü, mücadeleci, açıkgoz ve dinamik olmalarıdır. Sözü edilen seriden elde edilen veriler ışığında bu çalışmada oluşturulan hikâye kitaplarında da öncü kadın karakterlerin benzer niteliklerinin ön plana çıkarılması amaçlanmıştır. Hikâye kitaplarında olay örgüsü, öncü kadın karakterlerin mücadeleci, rasyonel ve dinamik kimlikleri özellikle vurgulanacak şekilde kurgulanmıştır. Burada yer alan kız karakterlerin her ne kadar toplumdan dışlanma pahasına da olsa amaçlarından vazgeçmeyerek onlara eşit bir toplum oluşturma kadar mücadele vermesi tez için esas alınan duruş olmuştur. Hatta karakterler eşitliği oluşturamadıkları süreçte kendi ideal toplumlarını oluşturmuşlardır. Bu açıdan da özellikle tez kapsamında yazılan kadınların hikâyesiyle bu özellik bağdaştırılmıştır. Yazılan hikâyelerde tıpkı bu hikâyelerdeki gibi kadınlar gür bir sesle mücadelede bulunmuş ve görüşlerini sonuna kadar sürdürmüşlerdir. Tıpkı Ina'nın mağaradakiler dışından dışlansa da resim yapmaktan vazgeçmemesi gibi Bedra Osman da çalışmak için sonuna kadar direniş göstermiş ve her ikisi de mücadelelerinde başarı elde etmişlerdir. Bu bağlamda Masini'nin hikâyeleriyle tez kapsamındaki hikâyeler paralel bir yol izlemişlerdir.

Çocuk kitaplarının taşınması gereken en önemli özelliklerden birisi de devingen olmasıdır. Seri karakterlerinin ortak sahip oldukları nokta karakterlerin devingen bir yapıda olmalarıdır. Karakterler kitabın başında anlatılan toplumsal yapıda olan kimliklerini, yaşadıkları kırılma noktasıyla birlikte kitabın düğüm bölümde sorgulamaya başlarlar. Eşitlik, adalet ve varlık kavramlarını içlerinde düşünürler. Bu bağlamda toplumda var olan dengesizliği çözmek için mücadeleye girerler ve bunu yaparken kadınlarla iş bölümü/iş birliği yaparlar. Kitabın son bölümü olan çözüm bölümünde ise karakterler yaşadıkları problemleri çözerek dengeye ulaşırlar. Bunu yaparken kitabın her bölümünde devingenliklerini korurlar.

3.1.2. Hikâye Unsurları

Her olay çevresinde gelişen metin gibi oluşturulan metinlerde de hikâye unsurları belirlenmiştir. Bu hikâye unsurları aşağıdaki alt başlıklarda detaylı olarak ele alınmıştır.

3.1.2.1. Hikâyelerin Konusu

Hikâyelerden ilki olan Belkıs Şevket'in anlatısı uçuş sonrası Şevket'in Kadınlar Dünyası Dergisi'ne yazdığı yazı kapsamında oluşturulmuştur. Belkıs Şevket'in seçilmesindeki en temel konu ise -üyeleri bulunduğu kadın derneğinde kadınların görünürlüğünü sağlama/seslerini duyurma ve ülke savunmasına destek amaçlı bir plan dâhilinde- uçağa binen ilk Müslüman Türk kadın olmasıdır. Bunun yanında Belkıs Şevket'in gerçekleştirdiği bu gelişmenin tüm dünyada ses getirmesi ve Türk kadınına ilham olacak bir ilgiyle karşılanması onun hikâyesinin yazılmasında etkili olmuştur. İkinci kitap olan Nezihe Muhittin hikâyesi, Muhittin'in oy kullanımı için verdiği mücadelelere dayanmaktadır. O aynı zamanda sadece kendisi için değil Türk kadınları adına görünürlüğü sağlayan önemli öncü kadınlardan birisidir. Dönemine göre birçok ses getiren olayda yer almış, kadınları siyasi yaşama katmak için mücadele vermiştir. Bu nedenle onun yaşamı ikinci hikâye kitabı olarak tercih edilmiştir. Üçüncü hikâye kitabı ise ilk milletvekili olan Satı Kadın'ın hikâyesidir. Hikâye Satı Kadın'ın Atatürk ile geçen doğrudan diyaloguyla dayanak kazanmaktadır. Satı Kadın köyden gelmiş bir kadının nasıl kendini gerçekleştirip milletvekili olunabileceğinin öyküsünü yaratmaktadır. Bu yönüyle her kesimden kadına hitap etmektedir ve bağlantılı olarak onun yaşam öyküsü de öncü kadınlar serisinde hayat bulmuştur. Son olarak Bedra Osman hakkında bir hikâye kitabı oluşturulmuştur. Onun hikâyesi ise Osmanlı döneminde kadın dayanışması ile verilen mücadele sonucu ilk telefon memurelerinden biri (iş müfettişi) olarak çalışma yaşamına katılmasından dolayı anlatılmıştır. Döneminde hiçbir kadına öğretmenlik-ebelik gibi meslekler hariç memuriyet hakkı tanınmazken Bedra Osman vermiş olduğu mücadeleler sonucunda İstanbul Telefon Şirketine altı kadın arkadaşıyla birlikte çalışmaya kabul edilmiştir. Onun bu süreçte göstermiş olduğu duruş ve tavır onu önemli öncü kadınlar arasına sokar. Kadın hakları için mücadele etmiş, toplum için çalışmış ve ülke tarihinde önemli roller oynamış öncü kadınları öğrencilere sezinletmek için bu dört kadın okuyuculara rol model olarak sunulmuştur. Bu nedenle dört öncü kadının hakları için verdikleri mücadele deneyimleri ve/veya kadınlara ilham verecek girişimleri hikayeleştirilmiş ve çocukların yaşına uygun olarak edebileştirilmiştir.

3.1.2.2. Hikâyelerin Kahramanları

Hikâye kahramanları aşağıda ana ve yardımcı karakterler olarak iki başlık altında incelenmiştir.

Ana Kahramanlar

Belkıs Şevket, Nezihe Muhittin, , Satı Kadın, Bedra Osman

Yardımcı Kahramanlar

Şükufe Nihal, Emine Seher Hanım, Ulviye Mevlan, Bedia Şekip (Muhavvit) Hanım, Nezihe Mustafa Hanım, Bedia Şekip, Seniha Hikmet Hanım, Mediha Hanım, Vefika Mustafa, Odette Feldman, Ms. Mintr, ana karakterlerin aileleri ve çevresindeki adı geçmeyen diğer insanlar.

Hikâye kahramanlarının (tarihsel aktörlerin) kişilik özellikleri

Vatanperver, mücadeleci, savunmacı, azimli, zeki, güçlü, başarılı, öncü, cesaretlidir.

3.2. Hedeflenen Beceriler

Kurgulanan hikâyelerde öğrencilerin bazı becerileri işe koşmaları hedeflenmektedir. Bu beceriler aşağıda sunulmuştur:

• Empati/Tarihsel Empati

Öğrencilerin eşitsizlik ve hakların olmadığı tarihsel bağlamlarda kadınların deneyimlerini, yaşantılarını ve duygularını imgesel süreçlerle deneyimlemeleri hedeflenmektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin tarihin kadın aktörleriyle hikâyeler aracılığıyla iletişim kurabilmeleri ve bu kadınların ilgili bağlamlarda hissetmiş oldukları azim, kararlılık, endişe, umut, kıvanç vb. duygular ile hak elde etme mücadelesinde karşılaşılan zorluklar, kazanılan başarılar gibi deneyimleri anlamaları amaçlanmıştır.

Edebi bağlamda da bu beceri tarihin kadın aktörleri ile duygudaşlık kurmaya işaret eder. Edebi ürünlerin başkarakterlerinin okuyucu ile özdeşim kuracak nitelikte olması gerekir. Serideki başkarakterler öncü kadınlardan oluşmaktadır. Öncü kadınların

başarısının öğrenciler tarafından sezinletilmesi ve hissedilmesi için tarihsel duygudaşlık önemlidir. Böylece okuyucuda duygudaşlık tamamlanır.

- **Takdir etme/değer verme**

Ülkesi ve hakları için mücadele eden, ülkesine ve kadın hakları mücadelesine katkıda bulunan kadınları takdir etme, değer vermeye işaret eder. Aynı zamanda bu takdiri sadece sözle olarak değil eylemleriyle de öncü kadınları destekler ve onları savunur. Bu beceri öğrencilerin öncü kadınları tanımaları ve onları örnek almaları için önemlidir.

- **Farkındalık Geliştirme**

Kadınların geçmişteki toplumsal rolleri ile haklarının bugünkünden farklı olduğunu algılamaları hedeflenmektedir. Bu farkındalık, kadınların toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürme ve hak arama mücadelelerinin öğrenciler tarafından anlaşılır olması bakımından önemli bir noktada durmaktadır. Öğrenci okuduğu kitaptaki olaylar arasındaki ilişki bağlarını çözümüyle yapar. Zihinsel becerilerini aktif olarak kullandığı, değişim ve süreklilik üzerinde düşündüğü süreçtir.

3.3. Hikâye ve Çözümlemeli Öykülerin Kurgusunda Kullanılan İzlekler/Temalar

Tez çalışması kapsamında kurgulanan hikâye metinleri/çözümlemeli öyküler ve etkinliklerin tasarımında sözü edilen kaynaklardan ve kadın çalışmaları literatüründen yola çıkılarak bazı temalar oluşturulmuş; hikâye metinleri ve etkinlikler bu temalara uygun şekilde tasarlanmış ve hikâyelerin kurgusunda bu temalardan nasıl yararlanıldığına değinilmiştir. Hikâyelerde ele alınan izleklere aşağıda değinilmiştir:

- **Mücadeleci Olma/Kararlılık**

Kadınların kendi haklarını aramak/savunmak için verdikleri mücadele, serinin yazılışındaki ana izlektir. Karakterlerin hepsinin içinde bulunduğu toplumdan farklı düşüncede olmaları nedeniyle düşüncelerini topluma ve diğer insanlara kabul ettirmek için verdikleri mücadeledir. Bu kategoride ise sadece toplumla değil, karakterlerin serüvenleri sırasında karşılaştıkları zorluklara karşı da yılmaz, mücadele eden bir tavır

almaları ortak noktadır. Bu bağlamda ana kahramanlar çözüm bulma ve yardımsever olma gibi örnek davranışlar da sergilemektedirler; ancak aleyhlerine olan mevcut durumu asla olduğu gibi kabul etmedikleri ve düşüncelerini/eylemlerini topluma benimsettikleri veya yeteneklerinin peşinden gittikleri görülmektedir. Böylelikle karakterler hikâyelerin düğüm bölümünde bir kırılma noktasına uğrayarak dengesizlik yaşamışlardır. Bu durum onları birey ve toplumla hatta kendileriyle bir mücadele içerisine sokmuş sonuç bölümünde ise karakterler dengeye ulaşmış, başarı elde etmişlerdir.

• Liderlik

Masini'nin sözü edilen kitap serisinde en çok vurgulanan noktalardan birisi kadın karakterlerin öncül lider vasfında topluma ışık olmaya çalışmalarıdır. Mevcut dönemin o günkü şartları altında bunu yapmak karakterler için gerçekten zor bir durumdur. Ancak buna rağmen karakterler haklı oldukları mücadelelerden vazgeçmeyerek problemlerin üzerine giderler. Bu durumda toplum başta onları yadırgasa da sonraki süreçlerde kadın karakterlerin tutumları ve çalışmalarıyla onların haklılık payı olduğunu anlarlar. Bu tema/izlek çalışmada bu bağlamda işe koşulmuştur.

• Bir İlki Gerçekleştirme

Kadınların bu seride sahip oldukları bir diğer nokta ise belli alanlarda bir ilki gerçekleştirmiş olmalarıdır. Belkıs Şevket'in uçan ilk Müslüman kadın olması, Satı\Hatı Kadın'ın ilk milletvekillerinden olması yine Nezihe Muhittin'in Türkiye'de (daha sonra derneğe çevrilmiş olan) ilk kadın partisini (Kadınlar Halk Fırkası) kurması onları öncü kadınlar serisinde hikayeletirmenin temel nedenlerindendir. Onların toplumdaki kadınlara örnek olacak bu davranışları diğer kadınlar için ilham kaynaklığı oluşturmuştur. Bu üç kategori dışında serideki kadınların başka özellikleri de bulunmaktadır. Bu özellikler hikâyelerin konusu ve kahramanları incelenirken yorumlanmıştır.

• Farkındalık

Karakterlerin içinde yaşadıkları eşitsizlik durumlarına ve haklarını aramadan bu durumun ortadan kaldırılamayacağına yönelik dönemin toplumsal bağlamında yüksek farkındalık yaşadıkları özelliktir. Bu özellik öykülere de kadın öncüler kapsamında yansımaktadır. Bu noktada temayı oluştururken açıkgöz kızlar serisindeki "açıkgöz" özelliğinden yararlanılmıştır. Seriden açıkgözlülük özelliği referans alınarak farkındalık

olarak uyumlanmıştır. Bu kategori çerçevesinde kızlar, farkındalık ifadesinin altında yazar kendisinin ve çevrenin öz farkındalığına varmış, düşünen, kendi kararlarını kendisi alabilen ve başına gelen çatışma ya da maceralar sırasında gözünü açık tutup akılcı kararları hızlı bir şekilde alabilen kız çocuğu karakterlerinden söz etmektedir. Kitapların hepsinde ve hemen hemen her yerinde bu kategoride bahsedilen özellikler açık bir şekilde işlenmiş, kız karakterler bu yönüyle hep ön plana çıkmışlardır. Bu kategorinin kitabının çoğu yerinde okuyucuları sezinletilmesi nedeniyle kitaplardan örnekler vermek yerine karakterlerin asıl özelliği olarak ele almaktayız.

•Öznellik

Kadınların, tarihsel özneler olarak eylemlilik içinde mücadele veren, kendi sesleri ve düşünceleri olan, kendilerini birer özne olarak ortaya koyabilen karakterler oldukları anlamında bu tema oluşturulmuştur. Kadınların kamusal ve diğer tüm alanlarda var olma, eşitlik ve eylemlilik deneyimleri kadın kahramanların serideki öznellik deneyimleridir. Bu deneyimler karakterlere tarihi öznellik katmaktadır. Onların tarih sahnesindeki seslerini net, gür ve öznel bir biçimde duymamızı sağlar. Aynı zamanda karakterlerin güçlü özneler olduklarına işaret eden tutumlar sergilemeleri onları tip olmaktan kurtararak onlara karakter özelliği kazandırır. Bu bağlamda hikâyelerdeki tüm ana kahramanların özne oldukları söylenebilir.

• Kadın Dayanışması

Hikâyelerin oluşturulması noktasında bir diğer ortak payda kadınların işbirliği yaparak mücadele vermeleridir. Bu noktada kadınların mücadeleleri kadın dayanışması teması/izleği altında ele alınabilir. Kadın dayanışması bu çalışmanın alanyazın bölümünde de yer verilen feminist literatürün kız kardeşlik/kadın dayanışması argümanından yararlanılarak oluşturulmuştur. Cemiyet üyesi kadınlar, Nezihe Muhittin ve arkadaşlarının kadınları ön plana çıkartmak için yaptıkları tüm çalışmalar ve Belkıs Şevket'in diğer kadınlarla birlikte görünür olmak, seslerini duyurmak için bir girişimde bulunmaları ve ülkeleri için bir kampanya başlatmaları, Bedra Osman ve arkadaşlarının birlikte işe girmek için verdikleri mücadeleler bu temaya/izleğe örnektir. Aynı zamanda Bedra Osman'ın mücadelesine Kadınlar Dünyası Dergisi'nin verdiği yazılı ve tepkisel

destekler de bu tema altında ele alınabilir. Bu örnekler metinlerdeki kadınların haklarını elde etme/sorunlarını çözme sürecinde dayanışma ve iş birliği içerisinde olduklarını gösteren en güzel örneklerden sayılabilir.

• Öncü Kadın Kimliği

Öncü kadınların diğer maddelerde taşıdıkları özelliklerinin yanında hepsinin taşıdığı ortak nitelikler arasında “lider olma, savunmacı olma, dirençli, kararlı, zeki olma” gibi karakteristik özelliklerini sayabiliriz. Bu karakteristik özellikler kadınların verdiği mücadelelerde onların öne çıkan nitelikleridir. Bu nedenle onların öncü olmasında sergiledikleri tutumlar etkili olmuştur

• Ülke Savunmasına Destek

Kadınlar hikâye süresince hedeflerine ulaşırken ülkesinin bulunduğu duruma duyarlı olarak sadece kişisel çıkarlar doğrultusunda değil, ülke faydalarını da dikkate alarak hareket ederler. Bu tema kadınların özel alanla sınırlanmış pasif bireyler olmadıkları, aksine içinde yaşadıkları topluma ve ülkelerine katkı sunmak için çaba ve eylemlilik içinde aktif bir profil çizdiklerini göstermeyi hedeflemektedir. Kadınların ülke savunmasında oynadıkları rollere örnek verecek olursak; Belkıs Şevket ve cemiyet üyesi kadınların orduya uçak almak için kampanya düzenlemeleri onları ülke savunması için destek halinde bulunduklarının göstergesidir. Yine Satı Kadın’ın ülkesinde gerçekleşen savaş sonrasında ülkesi için çalışan kadınlardan birisi olması onu öncü kadınlarımızdan yapar.

• Ülke Yönetimine Katılım

Kadınların özneleşmesi ve görünür kılınmasının arkasındaki en temel ilke budur. Nitekim seçme ve seçilme hakkı olmayan bireyler aktif vatandaş kabul edilmediklerinden, ülke yönetimi ve kendi gelecekleri üzerinde de söz sahibi olamayacak ve bu yönde bir irade gösteremeyeceklerdir. Oysa kadınlar yaşadıkları toplumda var olduklarını gerek sosyal gerek siyasal alanda herkese göstermek istemektedirler. Kadınların seçme-seçilme hakkını kullanmak için gösterdikleri çaba ve verdikleri mücadele, bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmalara örnek verilebilir. Nezihe Muhittin’in oy hakkı için verdiği mücadeleler, Satı Kadın’ın mecliste yaptığı çalışmalar,

bu başlık altında ele alınabilir.

-Seçme (Oy) Hakkı: Kadınların seçme hakkını elde etmesi 1930'lara dayanmaktadır. Bu süreç kendiliğinden gerçekleşmekten ziyade kadınların çabaları doğrultusunda ivme kazanmıştır. Nezihe Muhittin'in hikâyesinde yer alan oy hakkı elde etme mücadelesi bunun en güzel örneklerinden sayılabilir.

-Seçilme Hakkı: Nezihe Muhittin'in milletvekili seçilme yönündeki çabaları ve Satı Kadın'ın milletvekili seçilmesi bu hakka verilecek örneklerdendir. Onların deneyimleri kadınların siyasi yaşama girmesinde önemli bir adımdır.

▪ (Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Roller/Algısını Kırma

Toplumsal cinsiyet rolleri geleneksel bir çizgide bireylere toplum tarafından eril ve dişil kodlarla yüklenen ayrımlardır. Bu kapsamda toplum içerisinde kadının ve erkeğin nerede durması gerektiğini biçimleyen bu sınıflandırmaları çağdaş eğitimde kullanmak doğru değildir. Dönem içerisindeki ailesinin tutumları, onu geleneksel bir kimliğe bürümek istemektedir. Bedra Osman'ın içerisinde yaşadığı toplumda ise kadınlara çalışma hakkı tanınmamaktadır. Bu nedenle karakterler ilk kırılma noktalarını ailelerinde ve yakın çevrelerinde yaşamaktadırlar. Bu kırılma ile birlikte karakterler toplum tarafından verilen bu rolleri aşma yönünde çözüm yolları aramaktadırlar.

• Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Kitapların hepsinde çözüm bölümünde öğrencilere sezinletilmek istenilen ileti toplumsal cinsiyet eşitliğidir. Bu kapsamda kadınlar cemiyetlerinin verdiği mücadeleler sonrası kazanılan toplumsal ve hukuki yapıdaki haklar, kadınların söz sahibi olmalarına faydalı olmuş ve toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlamıştır. Yazılan tüm hikâyelerde ana kahramanların savundukları tez bu ileti etrafında şekillendirilmiştir. Toplumsal cinsiyetçi rollere biçilen teze karakterler antitez üreterek yeni bir düşünce biçimi oluşturmaktadırlar. Geçmişteki toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile bu durumun kadınlar ve topluma olumsuz etkilerine yönelik farkındalık geliştirmek ve bu yolla cinsiyet eşitliğinin önemine dikkat çekmek hedeflenmiştir.

• Cinsiyet Ayrımcılığına Tarihsel Örnekler Sunma

Bu tema/izlek doğrultusunda cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmış ancak mücadele etmiş kadınlar ve ilgili yaşantıları/deneyimleri tespit edilmiştir. Kitapların ve çözümlemeli öykülerin ortak özelliklerinden birisi bu doğrultuda kadın öncülerin haklılıklarını savunurken pek çok kez cinsiyetlerinden dolayı gerek kişiler gerekse toplum tarafından ayrımcılığa maruz kalmaları, bu bağlamda güçlüklülerle karşılaşmalarıdır. . Bu noktada öncü kadınlar mücadelelerinden vazgeçmemişlerdir. Olay örgüsü içinde cinsiyet ayrımcılığı/cinsiyet ayrımcılığına tarihsel örnekler sunma teması/izleği Safiye Ali, Sabiha Ziya Bengütaş ve Afet İnan merkezinde kurgulanmış çözümlemeli öykülerde daha belirgindir. Onlar bu ayrımcılık karşısında kendilerinden önce gelen bir ilki gerçekleştirmiş öncü kadınları da örnek göstererek mücadelelerini haklı bir zemine oturtmaya çalışmışlardır.

3.4. Etkinlik Tasarım Süreci

Etkinlikler ders içerisinde dikkati toplama, eğlendirirken öğretme ve kalıcılık sağlama gibi işleve sahiptirler. Bu yüzden ders içerisinde öğretmenlerin etkinliklere sıklıkla yer verdiklerinden bahsedebiliriz. Özellikle tasarlanan hikâye kitaplarının yanında etkinlik de yaptırmak öğrenilenlerin kalıcılığını artırabilir ve derse eğlenceli bir akış katabilir. Bu nedenle çalışma kapsamında öncü kadınlar kapsamında etkinlikler de oluşturulmuştur. Oluşturulan etkinlikler örnek etkinlik planları eşliğinde sosyal bilgiler dersine entegre edilmiştir. Edinilen tarihi bilgiler ışığında eğitsel oyunlar ve öncü kadınların yer aldığı bilgi kartları ve bu kartların kullanılabileceği etkinlikler tasarlanmıştır. Böylece kadın geçmişinin eğlenilerek öğrenilmesine katkıda bulunulabileceği düşünülmüştür.

3.5. Çalışma Kâğıtlarının Tasarım Süreci

Çalışma kâğıtları tasarımı sırasında öncelikle oluşturulan öyküler kapsamında tasarlanması amaçlanmıştır. Bu bağlamda kâğıtlar kitaplar öncesi, sırası ve sonrasında kullanılabilecek materyallerdir. Çalışma kâğıtlarına uygun resimler ve açıklamalar eklenerek öğrenci için açıklık ilkesi sağlaması amaçlanmıştır.

3.6. Uzman Görüşlerinin Alınması

Geliştirilen materyal içerikleri hakkında tarih eğitimi/sosyal bilgiler eğitimi alanında uzman akademisyenlerin ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri alınmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda materyal içeriklerinde ilgili yerler revize edilmiştir. Tarih öğretimi sürecinin farklı paydaşlarının (akademisyen ve öğretmenler) görüşlerini alma yoluyla çalışmanın güvenilirliğini sağlamak hedeflenmiştir. Burada işbaşındaki öğretmenlere öyküler sunulmuş, öykülerin 6. Sınıfa göre uzun olduğu görüşü kapsamında kelime düzeyinde metinlerin uzunluğu kısaltılmıştır. Bunun yanında uzmanlar metinlerin açık, net, anlaşılır olduğunu söylemekle birlikte cinsiyetçi söylem ve öğelerden arınık olduğunu belirtmişlerdir. Materyal geliştirme sürecinin her bir adımı detaylı olarak açıklanarak ve geliştirilmiş materyaller ilgili başlık altında betimlenerek ve yorumlanarak dış geçerlik sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışma bu yolu izleyen araştırmacılar tarafından benzer ürünlerin geliştirebilmesine olanak tanıyacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

3.7. Betimsel Açıklama

Materyal geliştirme çalışmasında klasik doküman incelemesi araştırmalarındaki gibi bir veri analiz süreci uygulanamayacağından, geliştirilen materyallerde alt amaçların gerçekleştirdiğinin ortaya konulduğu ve bu tür çalışmalar yürütecek araştırmacılara/öğretmenlere yol gösterecek şekilde betimlenerek açıklanmıştır. Açıklama/yorumlama sürecinin gerçekleştirildiği (materyaller) alt amaçlar doğrultusunda literatürle de desteklenerek betimlenmiştir. Bu yolla kadın tarihi/toplumsal cinsiyete duyarlı öğretim materyallerinin tasarımında izlenebilecek yol ve stratejilerin yanı sıra, alt amaçların tasarlanan materyallerde de gerçekleştirildiği de ortaya konulmuştur.

3.8. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler

Araştırma öncelikle olarak uygulamalı olarak planlanmış ancak içerisinde bulunan Covid-19 salgınında okulların uzun süreli kapanmasından dolayı uygulama fırsatı bulunamamıştır. Bununla birlikte eğitim araştırmalarında material geliştirme çalışmaları yürütülmektedir. Uygulaması yapılmayan ancak materyal geliştirme kapsamında yer alan tez çalışmaları (Bozali, 2019; Memiş, 2014; Eyüpoğlu, 2017) araştırmaya örnek teşkil etmiştir.

Bu bağlamda tez kapsamında oluşturulan materyallerin ileride başka araştırmacılara fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Bunun dışında araştırma kapsamında karşılaşılan bir diğer güçlük ise öncü kadınlarımız hakkında kimi zaman az kaynak kimi zaman ise çelişkili kaynakların bulunmasıdır. Söz konusu Bedriye Tahir Gökmen'in hakkında yazılan eserler soyadını veren kişi hakkında farklı içeriklere yer vermektedir. Bu noktada kaynaklar karşılaştırılmış ve mantıksal çıkarımlarla tarihsel gerçekliğe en yakın bilgi tespit edilmeye çalışılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖNCÜ KADIN HİKÂYELERİ, ETKİNLİK VE ÇALIŞMA KÂĞIDI ÖRNEKLERİ²

Üçüncü bölümde ilk aşamada 3.4 “Hikâye ve Çözümlemeli Öykülerin Kurgusunda Kullanılan İzlekler/Temalar” başlığı altında bahsedilen izleklerin/temaların kapsamında öyküler ve hikâyeler kurgulanmış sonrasında ise yazılan hikaye metinlerin özelinde tematik açılım tabloları sunulmuştur. Tablolar oluşturulurken numaralandırılma sistemi şu şekilde yapılmıştır: İlk verilen sayı hikâyenin serinin kaçınıcı kitabı olduğunu belirtirken ikinci sayı paragraf sıralamasını vermektedir. Bu kapsamda tablo iki sütuna ayrılmıştır. İlk sütun hikâyeden yapılan alıntılarını gösterirken ikinci sütun ise verilen cümlelerin hangi izlek/tema kapsamında ele alındığını açıklayıcı niteliktedir. Numaralandırma dışında tablo paragraf düzeyinde oluşturulmuş, her bir temanın bulunduğu paragraflar tabloda “paragraflar” başlığı altına alınarak hemen karşısındaki “izlekler/temalar” başlığı altına da paragrafın içerdiği tema sunulmuştur. İkinci aşamada kurgulanan öyküler araştırmanın alt amaçlarının nasıl gerçekleştirildiğini ortaya koyacak şekilde açıklanmış ve betimsel açıklamaları yapılmıştır. Bu bölümde izlek/temaları kodlamak amacıyla tablolarda sunulmuş olan hikâye metinleri/çözümlemeli öyküler parçalı bir görünüm sergilediğinden, kolay okunabilmesi amacıyla hikâye metinleri/çözümlemeli öyküler ayrıca bu çalışmanın “Ekler” kısmına da alınmıştır.

4.1.Öncü Kadınlar Hikâye Kitapları³

Bu başlık altında bütün hikâye kitaplarının tematik açılımı verilmiştir. Özel başlıklar altında bütün hikâye kitapları incelenmiştir.

4.1.1.Uç Belkıs Uç Hikâyesi

Bu hikâye uçan ilk Müslüman-Türk kadın olan Belkıs Şevket’in uçuş sonrası Kadınlar Dünyası’nda 30 Teşrinisani 1329 (13 Aralık 1913) yılında yayınlanan

²Bu çalışmanın, proje ekibi tarafından resimlenerek ve revize edilerek proje resmi sitesi olan www.kadinklardaoradaydi.com adresinde yayına alınması planlanmıştır.

³Hikâye Doç. Dr. Gülçin Dilek tarafından edite edilmiş, projenin Türkçe ekibi tarafından dil ve anlatımı gözden geçirilerek katkıda bulunulmuştur.

“Uçarken” adlı yazısından hareketle oluşturulmuştur. Belkıs Şevket’in uçuş öncesi hislerini, uçuş sırasındaki yaşadıklarını ve uçuş sonrasında insanların tepkilerini anlatmaktadır. Böylelikle serinin ilk kitabı olan “Uç Belkıs Uç” hikâyesi Türk öncü kadınlarından olan Belkıs Şevket’in uçağa binme tecrübelerini öğrencilerle buluşturmaktadır. Belkıs Şevket uçağa binen ilk Müslüman-Türk kadın olmanın yanında ülkesi adına kampanya düzenleyerek bu harekete millîlik katmıştır. Tablo 4.1’de hikâyenin tematik açılımı sunulmuştur.

Tablo 4.1. Uç Belkıs Uç Hikâyesinin Tematik Açılımı

PARAGRAFLAR	İZLEKLER/TEMALAR
1.1.Belkıs her zamanki gibi güne erkenden uyanmıştı. Elleriyle gözlerini ovuşturduktan sonra gözü aralanan perdeye takıldı. Dün gece esen şiddetli rüzgârı duymasa belki de eve hırsız girdiğini sanıp korkacaktı ancak camın üzerinde hâlâ yağmur tanecikleri durmaktaydı. Yataktan çıkmadan uzunca bir süre, yağmur damlalarının aşağıya doğru nazlı nazlı akışını izleyebilirdi; fakat bugün tembellik yapacak bir gün değildi. Onu sımsıkı saran yorganını atarak cama doğru yöneldi. Anlaşılan hava sadece camı aralamakla kalmamış evinin önündeki dev gibi çınar ağacının birkaç dalını da yere sermişti. Belkıs bir an ağacın bu haline üzölmüşse de rüzgârı da bunun için suçlayamazdı ya! Elini yüzünü yıkadı üzerine her zamanki gibi kadınların giyindiğı dikkat çekmeyen kıyafetlerinden bir tanesini geçiriverdi. Kıyafet seçmek için zorlanmıyordu. Çünkü bütün kıyafetleri neredeyse birbirinin aynısıydı. O dönemde kadınlardan kıyafet seçiminde belirli kuralları gözetmeleri beklenirdi. Bir gün kadınlar giyim konusunda kendi kararlarını verebilecek, üniversiteye gidebilecek hatta istedikleri işlerde çalışabileceklerdi bunu biliyordu ama bunun için tüm kadınların aynı fikirde olup bu isteğı hep bir	(Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma Farkındalık Öznellik

ağızdan söylemeleri gerekiyordu. Farkındaydı... Bu yüzden her gün kadınlarla birlikte fikirlerini paylaşır, ardından haklarını savunmak ve diğer kadınları da aydınlatmak için “Kadınlar Dünyası” adını verdikleri dergide yazılarını paylaşırlardı. Belkıs tüm bu düşüncelerinin arasında bir iç geçirerek: “Her neyse...” dedi. Sesinin verdiği yüksek tınıyla hayal dünyasından çıkarak:	Kadın Dayanışması
1.2. “Şimdi hayalleri gerçekleştirme zamanı Belkıs!” diyerek kendi kendine konuştu. Hızlı adımlarla aşağıya indi. Kapının önünde bir gazete durmaktaydı. Tam mutfığa doğru yönelecekken gazetenin yabancı dilde olduğu dikkatini çekti. Yönünü hemen gazeteden tarafa çevirerek elini gazetenin kabartılı harflerle bezenmiş sayfalarında gezdirdi. Sonra gazetenin kapağındaki resme dikkatlice bakınca yüzünde bir şaşkınlık ifadesi oluştu. Çünkü resimde büyük bir uçak vardı; evet bu normaldi elbette, ancak uçağın pilot koltuğunda oturan kişi bir kadındı! Altında ise şu başlıklar yazıyordu: “Pilot Lisansı Alan Kadınlar” “Pilot Kadınlar Hava Yarışında!”	Kararlılık Farkındalık
1.3. Belkıs gazetenin sayfalarını çevirdikçe düşüncelere dalıyordu. Demek Avrupa ve Amerika’da başarılarını merakla takip ettikleri pilot kadınlara yenileri eklenmekle kalmamış, hava yarışlarında da başarılı olmuşlardı. Kadınların epey ilerleme kaydettiklerini düşündü. Gazetede pilot kadınların resimlerine bir süre baktı. Azimli oldukları takdirde kadınların neler başarabileceklerini hatırlatsın diye sayfalardan birini camlı vitrinin içine yerleştirdi. Ardından yerde duran günlük gazetesine gözü takıldı. Ülkesindeki	Farkındalık

gelişmelere de kayıtsız kalamazdı. Bugünkü haberlerde ise ordunun zor durumda olduğu ve uçak ihtiyacının bulunduğu yazılıydı. Belkıs bu duruma her defasında nasıl katkı sağlayabileceğini düşünür dururdu. Kadınların yalnızca ev işleri yapabileceğini düşünen kişilerin varlığını hatırladı. Derin bir iç geçirdi. Ancak hemen sonra zihnine akın eden bu olumsuz düşünceleri kovmak ister gibi başını kararlılıkla iki yana salladı. Hayır! Belkıs öyle kolay kolay pes edecek biri değildi. Büyük bir kararlılıkla paltosunu alarak hızla dışarı çıktı. Kadınlarla bugün bu konuyu tartışmaları gerektiğini düşünerek üyesi olduğu Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-i Nisvan Cemiyetine (Kadın Haklarını Savunma Derneği) doğru yola koyuldu. Kafasında dönüp duran düşüncelerle dalgın dalgın ilerlerken birden kulaklarında tanıdık bir ses yankılandı. Başını çevirip baktığında dernekte birlikte çalıştığı arkadaşlarından birinin koşar adımlarla kendisine yaklaştığını gördü. Belkıs arkadaşını gördüğüne sevinmişti. Heyecan ve sabırsızlıkla sabah okuduğu haberi onunla paylaşmak için söze girdi:	Mücadeleci Kadın Dayanışması Öncü Kadın Kimliği
1.4. “Bugün Avrupa gazetelerini gördün mü? Kadınların havacılıktaki başarılarına yenilerinin eklendiği yazıyor.” Belkıs okuduğu haberleri tüm detaylarıyla anlattıktan sonra ekledi: “Artık kadınlar mücadelelerinde hak ettikleri sonuçlara ulaşabiliyor. Bu güzel bir gelişme değil mi?” Belkıs’ın bu sözleri arkadaşı üzerinde sevinç yerine üzüntü yaratmış gibiydi. Kadınların da uçak kullanabilmeleri, hatta havacılıkta erkeklerle yarışlara girecek kadar başarı kazanmaları çok güzeldi elbette. Ancak işte arkadaşının canını sıkan bir şeyler vardı. Düşük bir ses tonuyla şöyle cevap verdi:	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

“Bu, kadınlar için çok güzel bir haber! Ancak ülkemizde değil pilot olmak, hiçbir Türk kadını uçağa henüz binemedi bile... Bu hüznü verici.” Belkıs onayladığını gösterir şekilde başını salladı ve devam etti: - Biz de bilim ve teknolojiyi yakından takip ediyoruz. Neden ülkemizin kadınları da havacılıkla ilgilenmesin? Göklerde bizim için de yer olmalı! Türk kadınının adını dünyaya duyurabiliriz, böylece birçok kadına da ilham oluruz.” Belkıs’ın sözleri arkadaşını bir miktar umutlandırmış gibi görünüyordu. Ancak aynı düşük ses tonuyla şöyle dedi: -Haklısın, bu konuda neler yapabileceğimizi düşünebiliriz. Bugünkü haberlerden dolayı biraz canım sıkıldı. Ordumuz zor durumdaymış, tek bir uçağa dahi çok ihtiyaçları varmış. Gördün mü?” Belkıs evet anlamında kafasını salladı, bu durum onu da üzmüştü. Arkadaşı devam etti: - Biz ordunun uçak ihtiyacına katkıda bulunamaz mıyız? Arkadaşının bu sorusu ve konuştukları üzerinde düşünerek sessizce yürümeye devam ettiler. Birkaç dakika sonra Belkıs’ın “Buldum!” diyen sesiyle düşüncelerinden sıyrılan arkadaş merak dolu bakışlarını Belkıs’a çevirmişti. Söyleyeceklerini duymak için sabırsızlanıyordu. Belkıs kararlı bir ses tonuyla söze başladı: -Derneğe gidince bu konularla ilgili düşüncelerimizi dile getirelim. Dernek üyesi arkadaşlarımızla birlikte neler yapabileceğimizi tartışalım!	Öznellik Kadın Dayanışması Mücadeleci Görünürlük

1.5. Arkadaşı bu fikri çok sevmiştii. Belkis ile yol boyunca konuştular. Konu öylesine ilgi çekiciydi ki ne ara derneğin önüne geldiklerini bile anlamamışlardı. İçeri girdiklerinde oradaki kadınların da yurtdışındaki gelişmelerden haberdar oldukları masanın üzerinde sayfaları açık duran gazetelerden anlaşıyordu. Belkis hızla sandalyesine oturdu, gazetelerden birini göstererek söze girdi: -Sevgili kız kardeşlerim! Bugün yabancı gazeteler bu pilot kadınların gökyüzündeki başarılarını yazmış. Biz de dünyadaki bilimsel ve teknolojik gelişmeleri yakından izliyoruz. Geleceğin göklerde olduğunu görebiliyoruz. O hâlde bu ülkenin kadınları olarak neden bizler de göklerdeki yerimizi almayalım? Dernek üyesi kadınlar Belkis'ı büyük bir merakla dinliyordu. Hepsinin içinde mücadeleci güçlü bir kadın vardı ve heyecanları yüzlerinden okunuyordu. Belkis sözlerine devam etti: -Diğer yandan ülkemizin içinde bulunduğu durumdan da haberdar olduk. Ordumuzun uçağa ihtiyacı varmış. Kollarımızı bağlayıp gözlerimizi kapatarak bu duruma kayıtsız mı kalacağız?	Kadın Dayanışması Öncü Kadın Kimliği Görünürlük Ülke Savunmasına Destek

1.6. Belkıs'ın bu sözleri salonu hareketlendirmiş; kadınlar, aralarında konuşmaya başlamışlardı. Neler yapılabileceği üzerinde tartışıyorlar, ardından dernek başkanından söz isteyerek fikirlerini yüksek sesle dile getiriyorlardı. Bu hararetli konuşmaları epeydir sessiz ve sakin bir tavırla dinlemekte olan kadınlardan biri kendisinden beklenmeyen bir ataklıkla söze girdi: -Neden bir uçak kampanyası başlatmıyoruz? Üstelik uçakla göklerde süzülürken! İşte aranan cevaplar bulunmuştu! Belkıs, böylesine parlak bir fikir bulan dernek üyesi kadınlara bir kez daha hayranlık duydu. Böylece hem kadınların neler başarabileceklerini gösterebilecek hem de orduya uçak hediye edebileceklerdi. Kendisi gibi salondaki diğer üyelerin de bu fikri ne kadar beğendiklerini gören Belkıs konuşmaya başladı: -O halde uçak almak için bir kampanya düzenleyecek ve ordumuza kadınlar olarak destek sağlayacağız. Bu kampanyayı biz kadınlar bir uçak üstünde halka duyuracağız! Dernek üyesi kadınlar Belkıs'ın bu sözlerine alkışlarla karşılık verdi. Belkıs'ın yüzüne kocaman bir gülümseme yerleşmişti. Kadınlardan biri elini kaldırarak söze başladı:	Öncü Kadın Kimliği Farkındalık Görünürlük Ülke Savunmasına Destek
1.7.-Evet evet! Biz de uçağa binelim ve Türk kadınlarının da uçabileceğini tüm kadınlara ve dünyaya gösterelim! Bağış kampanyamızı da uçağa bindiğimiz gün başlatalım. Bir diğeri elini kaldırarak hevesle söze girdi: -Bunu gerçekleştirebilirsek ilk kez uçağa binmiş olacağız. Bu, tüm dünyada ses getirecek bir olay! Batıda genellikle bizim bilim, teknoloji ve dünyadaki gelişmelerden habersiz, okuyamayan,	Görünürlük Farkındalık

düşünemeyen, evlerine hapsedilmiş kadınlar olduğumuz zannediliyor. Şimdi onlara yanıldıklarını gösterme zamanı!	
1.8. Dernek üyeleri uçağa binme ve bağış kampanyası başlatma konusunda aynı fikirdeydiler. Hatta orduya bağışlamayı planladıkları uçağın adını bile kararlaştırmışlardı. Uçağa “Kadınlar Dünyası” adını vereceklerdi. Ancak henüz kampanyayı nasıl başlatacaklarını bulamamışlardı. Bir süredir arkadaşlarını dikkatle dinlemekte olan Belkıs söz isteyerek ayağa kalktı. Tüm kadınlar merakla Belkıs’a doğru baktılar. Belkıs heyecanını gizleyemediği ses tonuyla söze başladı: “Elbette! Elbette! Bağış kampanyamızı duyuran küçük kartlar hazırlayacağız. Daha sonra uçağa binerek bu kartları gökyüzünden aşağı atacağız. Böylece, kısa zamanda birçok insan hem derneğimizden haberdar olup kampanyamızı duyacak hem de ülkemiz kadınlarının neler başarabileceğini tüm dünyaya göstermiş olacağız. Kadınlar Belkıs’ın ortaya attığı bu fikri çok beğenmişlerdi. Sözlerini bitiren Belkıs onay bekler gibi bakışlarını salonda gezdirirken ön sıralardan bir ses yükseldi: -Bravo! Yarın ilk iş fikrinizi bir heyet aracılığıyla hükümete bildirelim. Belkıs’ın beklediği onay derneğin kurucusu ve başkanı Ulviye Hanım’dan gelmişti. Ulviye Hanım sözlerine devam etti: “-Peki ya kartları aşağıya kim atacak? Herkes birbirine bakıyordu. Herkesin aklında tek bir soru vardı. Daha önce hiçbir Türk kadını uçağa binmemişti. Bu işe kim cesaret edebilecekti? Belkıs Şevket hemen söze girişti: -Eğer değerli hükümetimiz de onaylarsa derneğimiz ve tüm kadınların adına bu sorumluluğu ben yüklenmeye hazırım.-Türk kadınları adına İlk	Kadın Dayanışması Mücadeleci Kadın Dayanışması Öznellik

defa Doğu kadınlarının da Batılı hemcinslerinden geri kalmayacaklarını ispat etmek için uçacağımı arz ederim!	
1.9. Bütün kadınlar Belkıs'ı cesaretinden ötürü tebrik ettiler. Belkıs çocuk çılgınlığıyla seviniyor ve oldukça memnun görünüyordu. Artık hükümetten gelecek cevabı sabırsızlıkla bekleyecekti. Eve geldiğinde büyük bir zafer için ilk adımı attığını hissederek gururla içeriye girdi. Babası tam karşısında duruyordu. Onun bu hayattaki mücadelesine inanan bir erkeğin olması Belkıs'ı şanslı ve mutlu hissettiriyordu. Yaşadığı toplumda kadınların bazı alanlarda güçlüklerle karşılaştıkları doğrudu. Henüz üniversiteye kabul edilmemişler, öğretmenlik ve hemşirelik gibi meslekler dışında devlet memuru olamamışlardı. Kadınların birçok engeli aşması gerekiyordu. Ancak Belkıs toplumda hak ettikleri değeri kazanmak için mücadele vermeye kararlıydı. Üstelik artık yalnız da değildi. Kadınların eğitime erişmelerinin önemini, çalışma yaşamına katılmalarını, meslek sahibi olmalarını, toplumsal yaşamda erkeklerle birlikte yer almalarını savunan kadınlar gün geçtikçe artıyordu. Bu düşünce Belkıs'ın içini ısıttı, dayanışma güzel şeydi. Üyesi olduğu dernek de, kadınların bu haklarını savunmak üzere kurulmuştu.	Kadın Dayanışması Öncü Kadın Kimliği Görünürlük
1.10. Babası okuryazar bilgili bir adamdı. Yurtdışı haberlerini yakından takip eder kızının da bu gelişmeleri izlemesinden, Kadınlar Dünyası dergisinde yazarlık yapmasından kıvanç duyardı. Neyse ki babası gibi kadınların haklarını savunan ve kadınları destekleyen erkekler de yok değildi. Hem kadınların önemsenmediği bir toplumun geliştiği ve ilerlediği nerede görülmüştü? Babasının:	Kadın Hakları Mücadelesi

“Hoş geldin kızım.” demesiyle bir anda düşüncelerinden sıyrılarak gülümsedi. Birlikte sofraya geçtiler. Belkıs olanları babasına anlatmak için sabırsızlanıyordu: -“Bugün muhteşem bir fikir bulduk!” diye söze başladı. Babası Belkıs’ın fikirlerine alışkındı. Söyleyecekleri her ne ise iyi bir amacı olduğundan emindi. Belkıs gün boyunca yaşadıklarını, Dernekte aldıkları kararı bir çırpıda anlattı. Asıl haberi vermeden önce derin bir nefes aldı, başını kararlılıkla biraz daha yukarı kaldırdı ve sözlerine devam etti: -“En önemlisi ise Kadın Haklarını Savunma Derneği adına hazırladığımız bu yardım kampanyası kartlarını uçağa binerek dağıtmayı ben kabul ettim!” Babasının buraya kadar hiçbir tepkisi olmamıştı. Ancak uçağa ilk kez binecek kadının kendi kızı olduğunu duyunca şaşkınlık dolu bakışlarla ağzından şu kelimeler dökülüyordu: -“Sen ciddi misin kızım!” Belkıs gururlu bir ifadeyle onaylarcasına kafasını yukarı aşağıya salladı. Babası tekrar konuşmak için yutkundu: -Ama daha önce uçan, uçağa binen hiçbir Türk kadını görmedim! Belkıs kararlı bir tonda tekrar ciddileşerek yanıt verdi: -Evet babacığım, ordumuz için yardım kampanyası başlatmakla kalmayacak, aynı zamanda memleketimizde uçan ilk kadın olacağım! Ordu için alacağımız uçağın adını da “Kadınlar Dünyası” koyacağız.	Bir İlki Gerçekleştirme (Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma Öncü Kadın Kimliği Görünürlük Ülke Savunmasına Destek Öncü Kadın Kimliği

1.11. Babası ne diyeceğini bilemiyordu. Daha önce Belkıs'ın birçok mücadelesine destek olmuştu. Ancak bu seferki alışlagelmişin dışındaydı. Bunu iyi karşılamayan insanlar mutlaka olacaktı. Ama babası bunu pek umursamadı ve kızına sıkıca sarıldı. Belkıs söze başladı: - Yalnız küçük bir onay söz konusu babacığım, eğer hükümet kabul ederse bunu başaracağız. Yapılan yazışmalardan bir süre sonra nihayet beklenen yanıt gelmişti. Belkıs Şevket'in uçmasına izin verilmişti. Haftaya pazar, hava şartları uygun olmazsa pazartesi günü uçuş gerçekleşecekti. Belkıs'ın mutluluktan içi içine sığmıyor, uçuş gününü sabırsızlıkla bekliyordu. Nihayet cumartesi gecesine gelinmişti. Belkıs ertesi gün dernek üyelerini taşıyan otomobillerle birlikte Havacılık Okuluna gidecekti. Sık sık yazı odasındaki barometreyi kontrol ediyordu. Aslında çoktan uyumuş olması gerekirdi. Ancak ne mümkün! İçi tam aksine kıpır kıpırdı. Sanki bayram sabahını bekleyen çocuklar gibi sabah giyeceği kıyafetleri sandalyenin üzerine sermişti. Masanın üzerine ise içi orduya alınacak uçağın bağış kampanyasının kartlarıyla dolu örgü bir sepet koymuştu. Kartlara her baktığında kalbi hızla çarpıyordu. Belkıs tekrar barometreyi kontrol etti. Off! Barometre düşüyordu... Birkaç saat sonra duyduğu gök gürültüsü sesiyle ansızın irkildi ve pencereye koştu. “Olamaz!” dedi büyük bir hayal kırıklığıyla. Hava epeyce kötü bir haldeydi. Şiddetli yağmur ve lodos vardı. Böyle bir havada nasıl uçuş olabilirdi ki! Sabırsızlık ve heyecan duyguları yerini hayal kırıklığı ve endişeye bırakmıştı. Masaya doğru ilerledi. Sandalyeyi çekti ve yavaşça oturdu.	Kadın Hakları Mücadelesi Bir İlki Gerçekleştirme Mücadeleci Kararlılık Öncü Kadın Kimliği

Masanın üzerinde daima bulundurduğu kolonyasından biraz ferahlamak için eline döktü. Başını ellerinin arasına alarak kötü düşünmemeye çalıştı. Bir süre kitap okuduktan sonra sandalyenin üzerinde uykuya daldı. Pazar günü de aralıksız yağmur yağmıştı. Fakat barometre yükselmiş, gece nihayet rüzgâr durmuş ve yağmur dinmişti. Şimşek saçan kara bulutlar gözden kaybolmuştu. Belkıs pazartesi günü havanın güzel olacağından ümitliydi. Gece defalarca yatağından kalkıp pencereden dışarıya bakmıştı.	Mücadeleci
1.12. Tarih 1 Aralık 1913'tü, o sabah Belkıs uyanır uyanmaz yine pencereye yöneldi, dışarı baktığında derin bir "Ooh!" çekti. "Ne kadar güzel bir gün. Tam anlamıyla bir uçuş havası!" diye mırıldandı. O anda babası kapıyı tıklatarak içeri girdi, "Umarım iyi bir uyku çekmişsiniz çünkü bugün büyük işler yapacaksınız." Belkıs gururlandı, derhal üzerini değiştirdi ve eşyalarını yanına alarak babasıyla evden çıktı. Onları, derneğin bayrağını ve üyelerini taşıyan kırmızı rozetlerle süslü otomobiller karşılamıştı. Tüm üyeler elbiselerine kırmızı beyaz kurdelelerden yapılmış rozetler takmıştı. Bir bayram kutlamasından farksız olan bu manzara görülmeye değerdi. Arabalarla hep birlikte Yeşilköy Havacılık Okuluna gittiler. Okulda görevli beyefendiler tarafından Belkıs ve arkadaşları iltifatlarla karşılanmıştı. Havacılık Okuluna gittiklerinde bazı arkadaşlarının da tren ile buraya geldiklerini gördü. Belkıs kaç kişiyle tokalaştığını hatırlamıyordu bile. O sırada yanına Havacılık Okulu Müdürü Veli Beyefendi'nin eşi gelmişti. Belkıs'a uçak şeklinde bir gümüş göğüs iğnesi hediye etti. Bazen fotoğraflar çekiliyor, Belkıs'ın heyecanı gittikçe artıyordu. Derneğindeki neredeyse herkes onu desteklemek için yanına gelmişlerdi. Bir saatlik dinlenme neşeli	Kararlılık Kadın Dayanışması Görünürlük

sohbetlerle geçti, ardından Belkıs'ı nihayet uçağın yanına götürdüler. Belkıs mutlulukla uçağa baktı. İşte, oradaydı... Tam karşısında duruyordu. Birazdan kendisi de o uçağın içinde olacak, Türk kadınlarının cesaretini, azmini, gücünü ve adını tüm ülkeye hatta belki dünyaya duyuracaktı. Uçuş anı yaklaşmıştı. Belkıs uçağa binmeden, uçuş esnasında şiddetle çarpan rüzgâra dayanmak için pilotların giydiği yün başlığı ve muşambayı giyiverdi. Ayrıca gözlerini koruması için verilen gözlüğü taktı. Onun bu halini gören arkadaşlarının kendi aralarındaki gülüşmelerini duyabiliyordu. İlk defa bir kadını bu halde görüyorlardı. Birisi şöyle dedi: “-Bir kadını bu kıyafetlerle göreceğim kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi! Gülüşmeler bir müddet devam etti. Belkıs da onlara göz kırparak gülümsüyordu. Kendisi de bu kıyafetlerle çok farklı hissediyordu.	Öncü Kadın Kimliği Kararlılık
1.13. Sonunda uçuş zamanı gelmişti. Belkıs Şevket babasının elini öpüp, alkışlarla uçağa bindi, burada yine fotoğrafı çekildi ve orada toplanmış kadınlara şunları söyledi: “Kadınlık cesur olmalı. Kutsal vatanımızı cesaret kurtarır. Kadınlık anca cesaretle tali eder.” Askerler bir anda uçağın her iki tarafına geçip nizam aldılar. O zaman Belkıs vatanyla sonsuz gurur duymuştu. Çalışkan ve cesur Pilot Fethi Bey çevik bir hareketle uçaktaki yerine çıktı. Uçak hayli yüksekti. Bu nedenle Belkıs'ın binebilmesi için bir merdiven getirildi ve Belkıs bu merdivenden çıkarak gözlemci subay için ayrılan yere kartlarının dolu olduğu sepetiyle birlikte biniverdi. Örme olarak ağaçtan yapılmış ufak bir iskemleye ayaklarını ileri doğru uzatarak oturdu. Kumandaya benzer aleti Fethi Bey eliyle yönlendirmeye başlamıştı. Bir anda şiddetli gürültülerle pervane müthiş bir süratle dönmeye başladı. Uçak sabırsızlandı. Olduğu yerde fırlamak	Görünürlük Mücadeleci Öncü Kadın Kimliği

hareket etmek istiyordu. Pervane müthiş bir güçle dönüyordu. Gerekli güç gelene kadar askerler uçağın kenarlarından tutuyorlardı. Nihayet Fethi Bey'in işaretiyle askerler kenara çekilmiş uçak yerinden hareket etmeye başlamıştı. Uçağın hareketlenmeye başlamasıyla birlikte bütün dernek üyeleri ve uçuşu izleyenler bir alkış tufanı koparttılar. Otomobil gibi otuz metre kadar yerde giden uçak yavaş yavaş yükselişe geçmişti. Belkıs'ın yüreği ağzına gelmişti. Nihayet göklerle buluştuğu, yüreği kendisiyle birlikte çarpan tüm kadınların umutlarının göklere yükseldiği ve her zaman hayalini kurduğu o an zihnine kazımak ister gibi etrafına baktı. Bu tüm Türk kadınları hatta Doğu kadınları için de büyük bir adımdı. Uçuş güzergâhındaki Beyoğlu'nda halk alkış tutuyor, Şişli ve Hürriyet-i Ebediye Tepesi yakınlarında da öğrenciler ve diğer kadınlar mendil sallayarak selam veriyordu. Manzara yukarıdan bambaşka görünüyordu. Tarlalar, evler, insanlar... Kendisine devasa gelen bu varlıklar şu an bir karınca boyutundaydılar. Uçak yeterince yükseldiğinde Belkıs sepetine elini uzattı ve kartları İstanbul semalarından aşağıya atmaya başladı. Yukarıdan her şeyi bir çocuk oyunundaki eşyalar gibi görüyor yüzünde bir gülümseme oluşuyordu. Belkıs, zamanın başkenti İstanbul'a tepeden bakarken bir kez daha Boğaziçi'ne hayran kaldı. Öte yandan Belkıs uçuşun güçlükleriyle mücadele etmek zorundaydı! Uçak o kadar hızlı ilerliyordu ki Belkıs kartları almak için sepete her elini atıp dışarı uzattığında kolunu geri getirmek için hayli uğraşıyordu. Bazen de Belkıs'ın oturduğu yer tam makinenin yanında olduğundan, pervanenin hareketini sağlayan yağ Belkıs'ın gözlüklerine sıçırıyor görmesini engelliyordu. Bu yüzden sık sık gözlüklerini temizliyordu. Belkıs uçarken	Ülke Yönetimine Katılım Görünürlük Farkındalık Mücadeleci Olma

vücudunda bir ürperme hissetti. Hava çok soğuk geliyordu ve üşüyordu. Hâlbuki içine dört tane yün fanila giymişti. Bu esnada başının da çok üşüdüğünü hissetti. Gerçi başına keçeden külah gibi bir başlık takmış olsa da pilota gördüğü gibi üzerine bir yün başlık sarmamıştı.	Farkındalık
1.14. Belkis sonunda sepetindeki tüm kartları İstanbul semalarından atmayı başarmıştı. Gökyüzünde bir süre daha süzöldükten sonra Havacılık Okuluna geri döndüler. Uçağın tekerlerinin yere değmesiyle birlikte Belkis'in yüzünde bir üzüntü oluşmuştu. Hiç bitmesini istemediği bu uçuş on beş dakika gibi kısa bir sürede sona ermişti. Ancak neler başardığını düşününce biraz teselli buldu. Göğsüne taktığı gümüş uçak iğnesine dokunarak gülümsedi. Uçuşun ardından kampanyaya katılarak bağışta bulunanların adları Kadınlar Dünyası Dergisinde yayımlandı. Ne yazık ki kampanyada toplanan para uçak alacak miktara ulaşmamıştı. Belkis bu duruma her ne kadar üzülmüş olsa da en azından elleri kolları bağlı oturmamış, kadınlar olarak bir şekilde orduya destek olmak için çabalamışlardı. Toplanan para uçak almaya yetmese de ordunun herhangi bir ihtiyacını karşılayabilirdi. En önemlisi de kadınlar ülkeleri için bir şeyler yapabilmişlerdi hatta bu sayede ilk kez bir kadın uçağa binebilmişti. Belkis'in sergilediği cesaret tüm kadınların göğsünü kabartmıştı. Uçuştan sonra Alman gazeteci Bayan Odet Dernek üyeleriyle birlikte Belkis'in fotoğrafını çekerek bu fotoğrafı ve haberi görev yaptığı Alman gazetesine göndermişti. Belkis'in gösterdiği bu cesaret ve mücadele örneği Amerika'dan Avrupa'ya oradan Hindistan'a kadar yankılanmıştı. Hindistan'dan bir kadın derneği Belkis'a, gösterdiği kahramanlıktan dolayı tebrik mektubu ile altın işlemeli örtülerden hediyeler	Ülke Yönetimine Katılım Kadın Dayanışması Kararlılık Görünürlük

yollamıştı. Belkıs Doğu kadınları adına da uçmuştu. Hindistan kadınlarından gelen bu mektup ve hediyeler o kadınları da başarıyla temsil ettiğini ve onlara ilham verdiğini göstermiyor muydu? Belkıs ilerleyen günlerde çektiği fotoğrafların gazete ve dergilerde yayımlandığını gördü. Bir gün, Kadınlar Dünyası Dergisinde hazırladığı yazı için masasının başına oturmuşken, masanın üzerinde duran gazetelerde haber olduğunu gördü. Gazete sayfalarında kocaman harflerle kendi adı yazılmıştı! Takip ettiği Alman gazetesinin üzerinde de kendi fotoğrafı vardı. Şöyle yazıyordu: “Bayan Odet uçan ilk Türk kadınının uçuş anlarını şöyle aktarıyor.	Kadın Hakları Mücadelesi/Siyasal Hak Arayışı Bir İlki Gerçekleştirme
1.15. Gözlerine inanamamıştı. Bir zamanlar Avrupalı kadınların uçuş anlarını okuduğu gazete şu an kendisinden yani bir Türk kadınının başarısından söz ediyordu. Hedefledikleri gibi Avrupa ve Amerikalılar, yani Batı da Türk kadınlarını takdir etmiş ve bu kahramanlığı alkışlarla karşılamışlardı. Dergiden ayrılıp evine doğru giderken bu düşünceler kafasında dönüp durdu. Bu, ülkedeki kadınlar için önemli bir adım diye içinden geçirirken Belkıs eve çoktan geldiğini fark etti. İçeri girer girmez gazeteden kendisinin haber olduğu kısmı keserek odadaki vitrinde Avrupalı kadınların havacılıktaki başarılarını haber veren gazete sayfasının yanına gururla koydu. Ne demişti ünlü bilge Lao Tzu: “Binlerce kilometrelik bir yolculuk bile tek bir adımla başlar.” İşte Türk kadınlarının uçuş yolculuğundaki o ilk adımı atma cesaretini Belkıs göstermişti. Bugün uçağa yolcu olarak binen Türk kadını bir gün mutlaka o uçağı pilot olarak kullanacak, göklerle buluşacaktı. Belkıs bundan emindi. Odasına girdiğinde her zamanki gibi	Görünürlük Öncü Kadın Kimliği Farkındalık

masasının üzerinde duran kolonyadan ellerine dökerek nefes aldı. Dönemin en ünlülerinden olan bu kolonyanın üzerinde kendi resmi vardı. Üzerinde şöyle yazıyordu: “Belkıs Kolonya Suyu” Ünlü firma ürettiği kolonya şişelerini bu cesur kadının fotoğrafıyla süslemek istemiş, Belkıs da bu isteği geri çevirmemişti. Belkıs kendisini gülümsemekten alamadı. “Kim bilir, bu kolonyayı döken her Türk kadını bana gelen cesarete sahip olur.” diye içinden geçirdi. Avucuna bir kez daha “Belkıs Kolonya Suyu”ndan döküp ferahlatan kokusunu derince içine çekti. Şimdi diğer mücadelelere girişmek için daha çok çalışmaya hazırdı.	Öznelik Mücadeleci

Tablo 4.1’ de çözümlenen ifadeler aşağıda ele alınmıştır. 1.7 cümle/ifade Belkıs Şevket’in uçan ilk kadın olduğunu destekleyecek niteliktedir (Şevket, 1903). Tabloda açıklanan tematik açılımların yanında değinilmesi gereken bir diğer nokta ise 1.4 cümlede yer alan mesajdır. Burada kadınlar karşılaştıkları herhangi bir olumsuz durumda pes etmek yerine “Çağın Sorunlarına Aktif Çözüm Yolu Üreten” bir tutumdadırlar. 1 Aralık 1923 tarihinde uçan ilk Türk kadın unvanını alan Belkıs Şevket hem ülkemizin hem de diğer ülkelerin kadınları için örnek timsal eden bir uçuş gerçekleştirmiştir (Kurt, 2018). Bu uçuş bir ilki gerçekleştiren Belkıs Şevket’in öncü kadın kimliğini ortaya çıkartmaktadır. Böylelikle öğrencilerde Uç Belkıs Uç hikâyesi okutturulurken Belkıs Şevket’in mücadeleci ve öncü kadın olma özelliğinin sezinlemesi beklenmektedir.

4.1.1. Oy Pusulası Hikâyesi

Nezihe Muhittin’in seçme ve seçilme hakkı için verdiği mücadeleler bu hikâyede fantastik bir kurgu içerisinde anlatılmıştır. Muhittin’ in aynı zamanda ilk partiyi kurmak için verdiği mücadeleler aksiyonu yansıtan bir anlatımla okuyucuyla buluşturulmuştur. Serinin ikinci kitabı olan Oy Pusulası’ nda, öncü kadınlardan olan Nezihe Muhittin’in seçme ve seçilme gibi hakları kazanmak için diğer kadınlarla birlikte verdiği mücadele ve bu merkezde ülkemizde kadınların siyasi haklarını elde etme süreci anlatılmıştır.

Tablo 4.2. Oy Pusulası Hikâyesinin Tematik Açılımı

PARAGRAFLAR	TEMALAR/İZLEKLER
2.1. İlke pencereden dışarıya sonsuz maviliklere doğru dalarken bir yandan da derste öğretmenin anlattıklarını zihninde canlandırıyordu. Öğretmeni, kadınların oy hakkı kazanma süreçlerini anlatıyordu. İlke ara ara kaşlarını çatıyor ara ara gülümsüyordu. Öylesine dalmıştı ki zil sesiyle birden sıçramıştı. Hemen öğretmenin yanına koştu: -“Öğretmenim peki sonra ne oldu? Kadınlar haklarını nasıl kazandılar?” gibi ardı ardına birçok soruyu öğretmenine sormuştu. Öğretmeni öncelikle konuya ilgisinden dolayı İlke’ ye teşekkür etti. Sonra şöyle devam etti: -“ İlkeciğim, kadınlar haklarını, özellikle de siyasal haklarını elde etmek için zorlu mücadeleler verdiler. Bu süreçte çeşitli çevrelerin olumsuz tutumlarıyla karşılaştılar ancak hak arayışlarından vazgeçmediler. Günümüzde birçok alanda hala kadınlar varlıklarını göstermeye çalışmaktadır. Bu konu hakkında önümüzdeki hafta daha detaylı bir ders işleyeceğiz. İstersen kadın öncülerimiz hakkında araştırmalar yaparak haftaya derste bizimle paylaşabilirsin.” dedi. Bu İlke’ nin çok hoşuna gitmişti. Öğretmenini onayladığını belli edencesine gözlerini kırıştırdı. Hemen kitaplarını topladı. Yolda yürürken hafta sonu kütüphaneye gitme kararı aldı. Orada aradığı birçok sorunun cevabını bulabilirdi. Her zaman kitaplar onun en iyi yol göstericisi olmuştu. Bu yüzden orada araştırmasını en iyi şekilde yapacağına emindi. Nihayet eve gelmişti. Elini yüzünü yıkayıp hemen sofraya oturdu. Herkes	Farkındalık Görünürlük Mücadeleci Öznellik

yorgun görünüyordu, anlaşılan hem annesi hem de babası için bugün yorucu bir iş günü olmuştu. Ama önemi yoktu nasıl olsa yarın hafta sonuydu. Hem iyi bir şekilde dinlenmek hem de araştırma yapmak için vakitleri vardı. Bir anda sessizliği bozarak bu fikirleri ailesiyle paylaşmaya karar verdi: “Baba, bugün öğretmenim bana güzel bir araştırma ödevi verdi. Bu yüzden hafta sonu kütüphaneye giderek araştırma yapmalıyım.” dedi. Annesi: “Ne konu hakkında bilgi toplayacaksın bakalım, belki sana yardımcı olabilirim.” dedi. İlke omuzlarını doğrultarak gururla kadın öncüler hakkında araştırma yapacağını söyledi. Annesi ve babası İlke’ye gülümsedi. Annesi: -“İlkeciğim, kadın öncüler tüm dünya kadınlarına haklar kazandırmak için birçok alanda mücadeleler vermişlerdir. Hatta onların da sayesinde bu pazar günü birlikte oy kullanmaya gidebileceğiz.” dedi. İlke mutlu bir gülümsemeyle annesine: -“Anne o gün oyumu kullandıktan sonra güzel bir fotoğrafımı çekeceksin değil mi? İlk oy kullandığım günü ileride de hatırlamak istiyorum.”	Öncü Kadın Kimliği Mücadeleci Toplumsal Cinsiyet Algılarını Kırma

2.2. Babası konuşmaya dâhil oldu: - “Benim kızım ne ara bu kadar büyüdü! Benim için hala küçük bir çocuksun bunu bilmelisin.” İlke gülümsedi. Annesi fotoğraf makinesinin kadrajıymış gibi parmaklarını birleştirdi, oluşturduğu çerçeveden İlke ’ye bakarak cevap verdi: “Elbette İlkeciğim, hiç merak etme annen iyi bir fotoğrafçıdır. Bize oy kullanma hakkı tanınması için mücadele eden tüm öncü kadınlara minnet borçluyuz. Eşit hakların olduğu bir toplumun ilerlemesi kaçınılmazdır.” dedi. İlke bir anda araştırma ödevini hatırladı. Bu cümleleri oraya da eklemeliydi. Bazen annesi bir bilgin gibi konuşuyordu. Bildiği çoğu şeyi annesinden öğrenmişti ve hala öğrenmeye devam ediyordu. Annesi tüm bu bilgileri edinmek için acaba kaç kitap bitirmiş olabilirdi. Kendisi de büyüyünce annesi kadar bilgili bir kadın olmayı çok isterdi. Bu yüzden her fırsatta annesi gibi kitap okuyordu. Hatta hafta sonları bazen evdeki bütün televizyonları kapatıp evde hep birlikte bir şeyler okuyorlar, sonra herkes okuduklarının bazı bölümlerini durup anlatıyordu. Birlikte zaman geçirmek için bundan daha güzel ne olabilirdi ki! Yemeğini yedikten sonra odasına döndü bugün onun için gerçekten yorucu bir gün olmuştu. Babası oy kullanmaya erkenden gideceklerini söylemişti. O yüzden hemen uyuması gerekiyordu saate baktı, bayağı geç olmuştu uyumalıydı ama heyecanını bir türlü bastıramıyordu. Yarın kendisi için bir ilk olacaktı, bir vatandaş olduğunun ilk nişanesini bir oy pusulası ile göstermiş olacaktı. Annesi ve öğretmeninin söylediği sözler aklına geldi, kadınlar haklarını kazanmak için nasıl mücadele etmişlerdir, diye düşündü. Sonra saati tekrar eline aldı.	Farkındalık Öznellik Ülke Yönetimine Katılım Mücadeleci Seçme ve Seçilme Hakkını Kazanma

2.3.Sabah babasının ve annesinin sesiyle uyanmıştı. “Ah olamaz! Alarmı duymamış olmalıyım. Hemen aşağıya inmeliyim.” dedi. Üzerine bir şeyler giyip aşağıya indi. Güzel bir kahvaltının ardından arabaya binip oy kullanacakları okula gitmişlerdi. Kimliğini görevliye verdikten sonra eline oy pusulası ve zarfı verilmişti. Nasıl yapacağını öğrendikten sonra oy kullanacağı kabine heyecanlı adımlarla ilerledi. Perdeyi kapattıktan sonra elindeki kâğıdın bir güneş gibi parladığını fark etti. Daha önce hiç böyle bir kâğıt görmemişti. Kâğıt o kadar kuvvetli parlıyordu ki İlke gözlerinin kör olacağını zannetti. Bir elini gözlerine götürürken diğer eliyle mührü kavradı. Daha önce böyle bir mühür de görmemişti. Mührün üzerinde bir takım tarihler yazıyordu. Az önce böyle görünmediğine neredeyse emindi. Bir anda şimşekler ve yıldırımlar çaktı. Gelirken hava çok güzeldi bir anda yağmur mu başlamıştı? Hiçbir şeye anlam veremiyordu. Işık git gide artmıştı ve hareket ettiğini hissediyordu. Gözlerini açtığında yatağındaydı. Ama odası her zamankinden farklı görünüyordu. Yatağı biraz daha eski, eşyaları biraz daha farklı yerlerdeydi. Emin olmak için gözlerini ovaladı. Ama burası onun odasıydı. Annesi eşyaları mı değiştirmişti? Az önce rüya mı görmüştü?	Ülke Yönetimine Katılım Seçme ve Seçilme Hakkını Kazanma Mücadeleci
2.4. Bir yandan da gördüğü rüyayı hatırladı. Ne garip bir rüyaydı o öyle parlayan kâğıtlar, şimşekler ve o garip sesler... Heyecanı zihninde böyle bir kurgu yaratmış olmalıydı. Kendisini toparladı hala bir sorun vardı. Odası garip görünüyordu. Üzerini giyindi ve aşağıya	Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Roller/Algısını Kırma

indi. Babası ve annesi çoktan uyanmış kahvaltı yapıyorlardı. Babası: -“Nerede kaldın kızım, annen sana sesleniyor çayın soğuyacak.” dedi. İlke annesine dönerek: -“Anne eşyalarımız neden her zamankinden farklı görünüyor?” diye sordu. Annesi şaşırılmış bir şekilde İlke ’ye bakarken tam o sırada babası söze atladı: -“Ben oy vermeye gidiyorum. Eline sağlık...” İlke’nin: -“Baba biz de geliyoruz birazcık bekler misin?” demesiyle babası şaşkın bir şekilde İlke’ ye döndü: -“Neden bekleyim kızım? -“Annem ve ben de geliyoruz oy kullanmaya.” Babası bir anda büyük bir kahkaha patlattı. Ve şöyle devam etti: -“Oy vermeye mi! Sen ve annen mi?” İlke kaşlarını çatı. Babasına bugün ne olmuştu! Babası galiba şaka yapıyordu. Emin olmak için ciddi bir şekilde sözlerini tekrar etti: -“Evet babacığım, ben ve annem de seninle oy kullanmaya geleceğiz!” Babasının yüzündeki kahkaha işaretleri bir anda kaybolmuştu: -“İlke kadınlar ne zamandan beri oy kullanıyor! Sizin sorumluluğunuz ev içinde geçerli kızım, hem siyasete kadınların karışması pek doğru değil.” İlke duyduklarına inanamıyordu. Babasına cevap vermeyi çok isterdi ama babası hızla evden çıktı. Annesi de sofrayı toplamaya dönmüştü bile! Annesi bu duruma nasıl itiraz etmemişti anlayamıyordu. Babası çıkarken	Farkındalık Ülke Yönetimine Katılım Seçme ve Seçilme Hakkını Kazanma Öznellik Görünürlük

“bu erkeklerin işi” demişti, bu kabul edilebilir bir şey değildi. Annesine tekrar baktı gayet sakin bir şekilde işini yapıyordu. Bu durumda annesinin söyleyeceği bir şeyler olmalıydı. Annesine döndü ve: -“Anne babam ne demek istedi? Neden kadınların siyasete katılması pek doğru değil? Sanki sorarken annesinin ağzından kendisine hak vermesi için birkaç kelime bekliyordu. Annesi işe devam ederek cevap verdi: -“Baban haklı kızım hemen yukarı çık ve sen de odanı toparlamaya başla!” -“Ne! Babam haklı mı? Anne size ne oldu? Her zaman kadınların güçlü, hür, söz sahibi bireyler olması gerektiğini söylemez miydin?” Annesi bu sefer elindeki işleri bırakarak İlke’ nin yanına geldi: -“Asıl sana ne oldu kızım? Kadınların bu dünyada yapacakları şeyler kısıtlıdır. Hem yapacak yeterince işimiz var zaten. Sen bu fikirleri nerden öğreniyorsun bakalım? Yoksa gece gündüz okuduğun o kitaplar mı aklına bu fikirleri sokuyor! Bundan sonra bu kitapları okumanı istemiyorum. Bugün çok tuhaf davranıyorsun.”	Öncü Kadın Kimliği Mücadeleci
2.5. İlke gerçekten hiçbir şey anlamıyordu. Sadece babasının değil annesinin de tuhaf davrandığını fark etti. Üstelik tuhaf olan sadece onlar değil, eşyalar da tuhaftı. Acaba hala rüya mı görüyordu. Gözlerini kapattı ve derin derin nefes aldı. Rüya olduğunu kendisine inandırdı ve kolumu çimdikleyince uyanacağım, dedi. Sonrasında koluna bir çimdik attı ve gözlerini açtı.	Farkındalık

-“Oo, hayır hala aynı evdeyim.” dedi. Annesi: -“Evet, bir yere mi gidecektin?” dedi. İlke hiçbir şey söylemeden tekrar odasına doğru yürüdü. Kapısını kilitledi. Olanları anlamak için biraz yalnız kalmaya ihtiyacı vardı. Düşündü, düşündü masanın üzerinde duran takvimde bir an gözleri çakılı kaldı. Takvimde şöyle yazıyordu. “20 Şubat 1925.” Bir anda gözleri fal taşı gibi açıldı. Bu doğru olamazdı. Odasından koşarak aşağıya indi. Annesine hangi yılda olduklarını sordu. Annesinin “gerçekten bugün çok tuhafsın, elbette 1925” diye cevap vermesiyle tekrar odasına döndü ve kapıyı hızlıca kapattı. Bu olanlara anlam veremiyordu. Nasıl yıllar geriye doğru akmış olabilirdi, bu imkânsızdı. Ayağa kalktı ve odasının camını açtı. Öncelikle derin bir nefes almalıydı. Ama camı açıp nefes almasıyla birlikte gözü dışardaki insanlara takıldı. İnsanlar her zamankinden farklı giyinmişlerdi, tıpkı eski fotoğraflardaki gibi... Şaşkınlıkla uzun bir süre bakakaldı. Ama hala bunun nasıl olduğunu anlayamıyordu. Dur bakalım dedi, her şey bu sabah başladı. Öyleyse dün nasıldı? Tekrar rüyası geldi aklına. Bir dakika o rüya değildi! Her şey o kapalı yere oy vermek için girmesiyle başlamıştı. Ve o oy pusulası çok farklı görünüyordu. Sorusunun cevabını şimdi bulmaya başlıyor gibiydi. Nasıl oldu bilmiyorum ama o oy pusulası bir şekilde zamanda kırılma yaptı ve beni bugüne getirdi dedi. Peki, şimdi ne yapacağım?	Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma Görünürlük Farkındalık Mücadeleci

Ne yapacağını o da bilmiyordu ama alışması gerekiyordu en azından dönmek için yolunu bulana kadar... Annesinin aşağıdan sesini duydu. -“Bugün pekiyi görünmüyorsun İlke. Ben işlerimi bitirdim, istersen dışarıya biraz hava almaya çıkalım.” dedi. İlke düşündü yapacak daha iyi bir planı yoktu. Kafasıyla annesine onay verdiğini gösterdi. Birlikte dışarıda gezerlerken bir çocuğun sesi dikkatini toplamasını sağlamıştı:	Öznellik
2.6.-“Yazıyor yazıyor... Türk Kadın Birliği ve Nezihe Muhittin’in Türk kadınları için siyasi haklar istediği yazıyor! Havva’nın kızları, meclise girip yılın manto modasını mı tartışacak!” İlke, bu ismi daha önce duymuştu. Öğretmeni anlatmıştı. Nezihe Muhittin siyasi haklar için mücadele veren öncü kadınlardan biriydi. Kadın haklarını savunmak üzere arkadaşlarıyla 1923’te Kadınlar Halk Fırkası’nı (Partisi) kurmuştu. Ancak kadınların henüz seçme-seçme hakları olmadığından partileri kabul edilmemişti. Bu gelişme üzerine onlar da hak arayışlarını sürdürmek için 1924’te Kadın Birliği derneğini kurmuşlardı. 1925’te de dernek Türk Kadın Birliği adını almıştı. İlke öğretmenin anlattıklarını can kulağıyla dinlediği için mutluydu. Bu sayede çevresinde olup bitenleri anlayabiliyordu. Hemen gidip bir gazete satın aldı. Tam okumaya başlayacakken annesi: -“Bunların hepsi havanda su dövmekten başka bir şey değil bence, sen de bunları çok fazla	Kadın Hakları Mücadelesi/Siyasal Hak Arayışı Bir İlki Gerçekleştirme Farkındalık (Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rollerini/Algısını Kırma

okuyup aklını bunlarla doldurmamalısn. Hem bugün ki davranışların da neydi öyle.” dedi. İlke tam cevap verecekken tarihi hatırladı. Ve şöyle cevap verdi: -“Elbet bir gün kazanacağız anne! Gereken güç sadece birlik olup, birbirimize inanmaktan geçiyor.” Annesi gülümsedi. -“Çok zor gibi ama umarım.” demekle yetindi. O gece İlke kararını vermişti. Nezihe Muhittin’i bulup onunla birlikte bu mücadeleye katılacaktı.	Öncü Kadın Kimliği
2.7. Sabah erkenden kalktı. Babası çoktan işe gitmişti ve annesi bulaşıkları yıkamakla meşguldü. Sessiz bir şekilde ayakkabılarını giyip dışarıya çıktı. Onu Türk Kadın Birliği’nde bulabilirdi. -“Ben.. Ben.. Şey Nezihe Muhittin’i arıyorum.” Şükufe Nihal gülümsedi: -“Çok doğru bir zamanda geldiniz. Az önce buraya geldi. İçerideki odada konuşma yapıyor.” diye yanıt verdi. İlke’ nin gözleri ışıldıyordu. Gösterilen odaya doğru yürümeye başladı. Kapının kolunu tutarken neredeyse dizlerinin bağı çözülecekti. Ama heyecanına hâkim olarak kapının kolunu çevirdi. Nezihe Muhittin ve beş kadın yuvarlak bir sehpanın etrafında oturmuşlar kadınların siyasal haklarını nasıl kazanabilecekleri üzerinde konuşuyorlardı. Gözler açık kapının hemen gerisinde duran İlke ‘ye çevrildi ve bir sandalye gösterilerek içeriye davet edildi. Ardından Şükufe Nihal de toplantıya katıldı. Nezihe Muhittin söze kaldığı yerden şöyle devam etti: “Yasalar karşısında eşit olan her vatandaş gibi vergi vermek zorunda olan Türk kadını seçmek ve	Mücadeleci Ülke Yönetimine Katılım Seçme ve Seçilme Hakkını Kazanma

seçilmek hakkından neden yoksun olacaktır?” Şükufe Nihal de onu destekleyici ifadelerle konuşurken İlke de bir anda hararetle tartışmanın ortasında kendisini buldu. Birlik başkanı Nezihe Muhittin sonra şöyle devam etti: - “Yeteneklerini ispatlamış olan Türk kadınının artık seçme ve seçilme hakkını elde etmesi ve siyasi hayata katılmasının kabul edilmesi büyük bir gerekliliktir...” dedi.	Kadın Dayanışması Mücadeleci
2.8. Gün sonuna kadar konuşmalara katılan İlke ve diğer kadınlar toplantıda alınan kararları not ettikten sonra ayrıldılar. Ertesi gün ve diğer günler İlke sürekli bu toplantılara katıldı. Onlar her ne kadar çalışmalar yapsalar da bazı erkekler kadınların mecliste yer almasını istemediklerini gerek sözleriyle dile getiriyorlar, gerekse çalışmalarını hafife alan bir yaklaşım sergiliyorlardı. Bazen İlke ve diğer kadınlar bu alaycılıklara tahammül edemeyecek gibi olsa da bu haklı mücadeleyi diğer kadınlar için de üstlenmeleri gerektiğini biliyorlardı. Bu yüzden kendi tasarladıkları rozetlerini bir an olsun göğüslerinin üzerinden çıkartmıyorlardı. İlke’nin anne ve babası bile zaman zaman onun konuşmalarından rahatsızlık duyuyorlar diğer sıradan kızlar gibi bazı şeyleri kabullenmesi ve değiştirmeye çalışmaması gerektiğini söylüyorlardı.	Ülke Yönetimine Katılım Seçme ve Seçilme Hakkını Kazanma Farkındalık (Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma Öncü Kadın Kimliği
2.9. O kadar büyümüşlerdi ki artık sadece kendi şehirlerinde değil diğer şehirlerde de şubelerini açıyorlardı. Bir gün salonda oturmuş planlarını tartışırken basından bir haberci çıkageldi ve onlarla teker teker röportaj yaptı	Kadın Dayanışması Öznellik

ardından bir kare fotoğraflarını çekti. Bu artık onların ilgi odağı olduklarının ispatıydı.	
2.10. Hükümet ileri gelenleri ile de iletişim halindeydiler. İlke eskisine göre daha fazla çalışıyor, diğer kadınlarla buldukları her fırsatta insanlara kadınların haklı davasını anlatıyorlardı. Önceki günlerde çekilen fotoğraflarını ve röportajı gazetede görünce çok sevinmişti. Gazeteyi hemen eline alıp toplantı yerlerine doğru yola koyuldu. Nezihe Muhittin ve diğer kadınlar da gazetelerin, kendilerine yer vermesinden memnundular. Fakat bu henüz küçük bir başarıydı. Asıl başarı erkek ve kadının eşit olduğu bir toplumu sağlamaktan geçiyordu.	Görünürlük (Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma
2.11. Nezihe Hanım ve arkadaşları kadınların siyasal hak kazanımı konusunu gündeme taşımayı ve bir kamuoyu oluşturmayı başarmışlardı. Bu sayede basın kanalıyla çeşitli tartışmalar yürütülüyordu. Diğer taraftan Atatürk önderliğinde kadınların siyasi haklarını kazanmaları için yapılan çalışmalar da sürüyordu. Bu konuda diğer kadınların yanı sıra Afet İnan da durmadan çalışıyor, araştırıyor ve siyasi hakların kazanılacağı günü sabırsızlıkla bekliyordu. Takvim yaprakları hızlıca düşüyor seneler sanki ılık hızıyla geçiyordu. Bu süreçte kadınlar 1930'da belediye seçimlerine katılma, 1933'te muhtar seçme ve seçilme haklarını kazandılar. Nihayet 6 Aralık 1934 tarihli gazetenin birinde şu haber yayımlandı: -“Türk kadını haklarının en büyüğünü aldı-Türk kadınlığı sevinç ve heyecan içinde.”	(Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma Ülke Yönetimine Katılım Seçme ve Seçilme Hakkını Kazanma

Çabalar sonuç vermiş, kadınlar artık milletvekili seçme ve seçilme hakkına kavuşmuşlardı. Bu sevindirici haberi kutlamak için İlke ve dernekteki kadınlar hemen bir miting düzenlediler. Kalabalık bir kadın topluluğu İstanbul Beyazıt meydanına akın etmişti. İstanbul Üniversitesinin önüne bir kürsü koymuş, günün anlam ve önemine yönelik coşkulu konuşmalar yapıyorlardı. Konuşmaların ardından meydan alkışlar ve sevinç nidalarıyla çınılıyordu. İlke ile birlikte tüm kadınlar son sesleriyle bağırıyorlardı. Onları yolda gören diğer kadınlar da alkış ve ıslıklarla karşılık veriyorlar, onları kutluyorlardı. İlke meydandaki kalabalığın arasında kendisine doğru gelen kadınlar içinde birden tanıdık bir yüz gördü. Annesi de kutlama yapan kadınların arasına katılmıştı. Sonunda o da onlarla birlikteydi. İlke kocaman bir gülümsemeyle daha dik durarak, kuvvetli bir sesle bağırdı. Sonunda ilk seçim günü geldiğinde İlke ve arkadaşları oy kullanmak için yola çıktılar. Tüm kadınlar sırasıyla oy verdikten sonra gazetelere poz verdiler. İlke' ye sonunda sıra gelmişti. Oy vermek için kabine girdiğinde tuhaf bir şey sezdi. Elindeki zarftan büyük bir ışıık çıkıyordu. Zarfı açtığında gözlerini kör edecek bir ışıık hissetti. Bu anı daha önce yaşadığını hatırlayıp panikledi. Dışarı çıkıp Nezihe Muhittin ve diğer kadınlarla vedalaşmak istedi ama artık çok geçti. Çünkü o garip sesleri duymaya başlamıştı bile. Tekrar evine döneceğini anlamıştı, hâlbuki burada uzun zamandır büyük işler başarmışlardı.	Öznelik Öncü Kadın Kimliği Kararlılık Öncü Kadın Kimliği
2.12.Gözlerini kapattı ve açtı. Bir anda kendisini yine kabinin içinde buldu. Aynı yerde kalmış gibiydi. Oyunu kullanıp pusulayı zarfın	

içine koydu. Kabinden dışarı hızlıca çıktı ve görevlinin bakışlarına maruz kalmamak için zarfı sandığa attı. Binadan çıkarken zihninde cevabını merak ettiği bir soru vardı: Acaba kendisini anne babası mı yoksa Nezihe Hanım mı bekliyordu? Onu bekleyen hiç kimseyi göremedi. -“Oh! Yine mi? Bu sefer nereye geldim acaba?” diye söylenirken arkasından tanıdık bir ses duydu. -“İlke kızım! Buradayız seni bekliyoruz hadi.” İlke arkasına heyecanla baktı, geri dönmüştü. Anne ve babası gayet modern kıyafetler içerisinde ona bakıyorlardı. Koşarak onlara sıkı sıkı sarıldı ama ailesi onun bu hareketine pek anlam verememişti. Onlar da İlke ‘ye sıkıca sarıldılar. O gece İlke deliksiz bir uyku çekmişti. Sabah erkenden annesinin sesiyle uyandı: “Hadi kızım okula gecikeceksin!” Doğru ya uzun zamandır okula gitmemişi. İçinde bir özlem hissi uyanmıştı. Hazırlandı ve okuluna doğru yol aldı. Sınıfına girdi ve usulca yerine oturdu. Sanki herkes kendisine bakıyor gibi hissediyordu; hâlbuki bütün arkadaşları kendi işleriyle uğraşıyorlardı. Öğretmenin sınıfa girmesiyle öğrenciler hemen yerlerine geçtiler ve saygıyla ayağa kalktılar. İlke sınıfını ve öğretmenini ne kadar çok özlediğini o an daha da çok hissetmişti. Elinden gelse tıpkı annesine sarıldığı gibi kalkar öğretmenin beline sımsıkı sarılırdı. Ama öğretmenine gülümsemekten başka bir şey yapamadı. Öğretmeni oturduktan sonra geçen hafta ne işlediklerini hatırlatmak üzere birkaç öğrenciye sorular sordu. Öğretmeni: -“Evet, şimdi İlke bize öncü kadınlar hakkında yaptığı araştırmayı sunacak.” dedi.	Kadın Hakları Mücadelesi/Siyasal Hak Arayışı Bir İlki Gerçekleştirme Farkındalık Öncü Kadın Kimliği Öznellik Görünürlük

Adını duymak İlke'yi çok heyecanlandırmıştı. Derin bir nefes alarak ayağa kalktı tam ödevimi yapmayı unuttum diyecekti ki öğretmenin cümlesi, tekrar zihninde yankılandı. “Öncü kadınlar” “Öncü kadınlar”...	
2.13. İlk başta oluşan heyecanının yerini şimdi son derece güçlü bir özgüven almıştı. Tahtaya çıktı ve o kadar gerçekçi anlattı ki öğretmeni ve arkadaşları onu gözlerini dahi kırpmadan dinlediler. Öğretmeni: “-Bu kadar bilgiye, bu kadar kısa sürede nasıl ulaştın İlkeciğim?” diye sormadan edemedi. İlke gülümsedi ve: “-Büyük büyük anneannem öncü kadınlar arasında mücadeleler vermiş, oradan biliyorum öğretmenim.” dedi. İlke sözlerinin inandırıcılığından emin değildi. Ancak öğretmenine zaman makinesiyle geçmişe döndüm ve orada on yıllık bir zaman dilimine tanıklık ettim dese tüm arkadaşları ona gülerdi. Böyle şeylerin gerçek olmadığını herkes bilirdi. Bu yaşadıkları onun küçük sırrıydı. Öğretmeni gülümsedi ve “öyleyse çok şanslısın İlkeciğim” diyerek ona ödevini sunduğu için teşekkür etti. İlke eve döndüğünde üstünü değiştirirken cebinden bir kâğıt düştü. Bu öncü kadınlar ile çektiği fotoğrafı, arkasında da Nezihe Muhittin’in bir imzası ile küçük bir not vardı: “Biz kadınlar her dönemde haklarımız ve özgürlüklerimiz için mücadele vereceğiz. İlelebet çağdaş kadınlar seviyesine ulaşmak için daima ileri! Sevgilerimle Nezihe Muhittin...”	Kadın Hakları Mücadelesi/Siyasal Hak Arayışı Bir İlki Gerçekleştirme Öncü Kadın Kimliği Süreklilik

Tablo 4.2’ de çözümlenen ifadeler aşağıda detaylı olarak ele alınmıştır. 2.6 cümle/ifade Nezihe Muhittin öncülüğünde Haziran 1923’te kadınlara siyasi haklarını kazandırmak amacıyla kurduğu siyasi bir parti olan “Kadınlar Halk Fırkası” nı kurma çabasını ortaya koymaktadır (Zihnioğlu, 2003, Toprak, 1988; Çakır 1997). Kadınların siyasi hakları olmadığı için kısa bir süre sonra kapatılarak Türk Kadın Birliği Derneğine dönüşse de, henüz Cumhuriyet bile ilan edilmemiş iken kadınların kamusal alana katılım yönündeki bu talepleri ve eylemlilikleri kadın tarihi ve toplumsal cinsiyet eşitliği adına önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Zira kadınların siyasi hak taleplerinin ötesinde bu talepleri hayata geçirme azim ve kararlılıklarını göstermektedir. Oy Pusulası kitabında kadınların seçme ve seçilme haklarını kazanma sürecinde verdikleri mücadeleden yola çıkarak bu uğurda Nezihe Muhittin ve arkadaşlarının verdiği mücadelelere değinilmiştir. Bunun yanında hikâyeden alınan bazı alıntılarla birlikte öğrencilerin dönem kadınlarının seslerini duymaları hedeflenmiştir. Örneğin 2.11’de kadınların haklarını kazanmak için verdiği mücadelelerin sesleri gelişmelerin olacağına habercisidir. Çakır (1997)’a göre Muhittin, mefkûresi ile birlikte kadın haklarını talep ederken eşitlikçi feminist anlayışından yararlanmıştır. Ancak genel itibariyle Nezihe Muhittin’in radikal bir feminist anlayışı benimsediği ileri sürülmektedir (Erkmen Güngördü, 2019). Çünkü dönemin koşullarına göre kadın eğitim almış olsa bile bir anne veya bir eşten öte değildir görüşü hâkimdir. Buna rağmen Muhittin, dönemin ideolojisine göre birçok hamle gerçekleştirmiş bununla beraber Türk kadınına yeni bir siyasi kimlik kazandırmada yardımcı olmuştur. Hikâye kapsamında da Muhittin’in hukuksal ve siyasal anlamda eşitliği vurguladığı görülmektedir. Bu vurgunun gerek dönem bazında gerekse günümüzde halen yankıları duyulmaktadır.

4.3.1. Tarladan Meclise: Satı Kadın Hikâyesi

Satı\Hatı Kadın’ın tarlada başlayan hikâyesi muhtar seçimlerini kazanmasıyla birlikte farklı bir ivme kazanmıştır. O ilk kadın muhtarlardan birisidir. Sonrasında Atatürk ile karşılaşmasıyla beraber vekillğe giden macerası anlatılmıştır. Serinin üçüncü kitabı olan Tarladan Meclise: Satı Kadın, hikâye kitabında köy yerinde yaşayan bir kadının kendisini geliştirmesi, döneminden haberdar olması ve Atatürk ile karşılaştığında bunu dile getirmesidir. Aynı zamanda Satı Kadın döneminin birçok sorununu gerek muhtarlığı

gerekse vekilliği sırasında dile getirilmiş, bu sorunların çözümü için pek çok çalışma yapmıştır. Cumhuriyet tarihimizde kadınların yaptığı ilkler arasında onun vekillik yapması da yer almaktadır. Bu noktada Satı Kadın'ın hayat hikâyesi kadın tarihimiz açısından önem taşımaktadır. Satı Kadın kırsal tabakadan gelen ve ülke yönetiminde söz sahibi olmuş bir Cumhuriyet kadınıdır. Böylece bu hikâye aynı zamanda seçkin bir toplumsal tabakaya ait olmadığı gibi kent kökenli de olmayan bir toplumsal tabakadan gelen kadınları temsil etmesi bakımından da önem taşımaktadır. Kadın tarihi bağlamında hikâyeler yazılırken farklı toplumsal tabakalardan kadın aktörlerin seçilmesi ve bu kadın deneyimlerine yer verilmesi izlenebilecek stratejilerden biri olabilir. Böylece kadın geçmişi daha bütüncül bir görünümünde sunulabilir.

Tablo 4.3. Satı Kadın Hikâyesinin Tematik Açılımı

PARAGRAFLAR	TEMALAR/İZLEKLER
3.1. Elindeki orağını havaya kaldırarak tüm gücüyle bir kez daha toprağa vuran Satı Kadın, kızdıran güneşe doğru kafasını kaldırdı. Elini cebine götürerek gençken özenle kenarlarını dantellerle bezediği mendilini çıkartarak alnını sildi. Bugün güneş hayli kızdırmaktaydı. Derin bir nefes alarak tüm gücüyle orağı sallamaya devam etti. Tembelliğe zaman yoktu. Solunmak için bir ara kafasını kaldırdığında kendisi gibi çalışan onlarca kadını izlemişti. Hepsinin hikâyesinin az çok kendisinininkine benzediğinden neredeyse emindi. Birçoğunun eşi savaşa gitmiş ve bir daha dönememiş, bazılarınıninkinin tıpkı kendi eşi gibi gazi olarak dönmüş bazılarının ise çeşitli sebeplerden dolayı çalışmaya engel durumları vardı. Ancak kadınların hepsi buradaydı. Artık kadınlar hem ailelerini geçindirmek hem de vatan için canla başla çalışmamalıydı. Bunun bilincindeydi. Babası her zaman kadınların da erkekler kadar önemli rollerde yer alabilecekleri, önemli işler	Mücadeleci Görünürlük Farkındalık Kadın Hakları Mücadelesi/Siyasal Hak Arayışı

yapabileceklerini söylerdi. Babası gözünde bilge bir adamdı. Köyün muhtarlığını yapmanın yanında o da vatan için çalışır köylüye destek olurdu. Bir gün babası Satı'yı yanına çağırdı ve şöyle söyledi:“Kızım, bu istediğin şey imkânsız değildir elbet ama köyümüzde ve diğer köylerde daha önce bir kadının muhtar olduğuna rastlanmamıştır. Satı Kadın önce kaşlarını çatmıştı. Ama sonra yüz ifadesi yerini tatlı bir tebessüme bırakmıştı. Babası onun bu halinin nedenini epeyce merak etmişti. Satı Kadın anlamışçasına açıkladı: “Baba, bu aslında güzel bir durumdur. Çünkü ben muhtarlığa aday olursam en azından diğer kadınlar için de bir örnek olacağım. Eğer kazanır isem kadınların da ülkesi için başka işlerde çalışabileceğini göstermiş olacağım.”	Bir İlki Gerçekleştirme Öncü Kadın Kimliği
3.2. Babasının gözünde bir ışıltı oluşmuştu. Kızıyla bir kez daha gurur duymuştu. Çok yakın bir zamanda muhtarlık seçimleri için adaylar belirlenmeye başlamıştı. Adaylardan birisi de tıpkı karar verdiği andaki gibi Satı Kadın idi. Köy ahalisi bunu duyunca çeşitli tepkiler vermişlerdi. Bazı erkekler Satı Kadın'ın da tahmin ettiği gibi “Kadından muhtar mı olur yahu” demişlerdi. Satı Kadın bunu söyleyenlere şöyle cevap veriyordu: -“Neden olmasın! Eskiden kadının ev dışında çalışamayacağını demez miydiniz? Ancak gel zaman git zaman maalesef ki ülkemizde bir savaş oldu. Hepiniz gördünüz ki siz gittikten sonra burada tüm işleri kadınlar yaptı. Bununla kaldılar mı dersiniz tabii ki hayır, bazılarımız cepheye gidip mermi taşıdılar, bazılarımız halkı bilinçlendirmek için hayli çaba sarf ettiler. Sözün esası odur ki kadınların üstesinden	Farkındalık Kadın Hakları Mücadelesi/Siyasal Hak Arayışı Bir İlki Gerçekleştirme

çilemeyeceği bir iş yoktur. Atatürk de bilirsiniz ki bir nilletin gelişmesi için iki cinsin de etkin rol oynaması gerektiğini söylemez mi?!” 3.3. Satı Kadının bu sözleri karşısında hiç kimse cevap verememişti. Sadece sessiz bir alkış topmuştu. Sonunda oy günü gelip çatmıştı. Tüm köy ihali oyunu kullanmıştı. Satı Kadın heyecanla kapının önünde oyların sayılmasını bekliyordu. İçinden şöyle geçiriyordu: -“Hele bir muhtar olsam, bir kadının ülkesi için eller yapabileceğini göstereceğim. Hem de köydeki tüm işleri hakkıyla yapmak için elimden gelenin fazlasını yapacağım.” Satı Kadın bunları düşünürken bir adam gelerek omzuna dokundu. Satı Kadın bir anda tüm hayallerden sıyrılarak adamın dudaklarından çıkan telimelere odaklanmıştı. Adam şöyle söylemişti:	Mücadeleci (Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma Mücadeleci
-“Tebrikler Satı Kadın, yeni muhtarımız sensin. Yeni görevinde e yolun açık olsun.” Satı Kadın devinçle köye hiç bakmadığı bir şekilde bakıyordu. Terlikleri yırtılmış yalınayak çocuklara, erken yaşta evlendirilmiş kız çocuklarına ve birçok şeye... Köyünde birçok güzelliğin yanında düzeltilmesi gereken birçok şey de vardı. Artık omuzlarının üzerine bir ton yük konulmuş gibi hissediyordu. Ama bu yük onun taşımaktan rahatsız olduğu türden değildi. Bundan böyle kendi ailesinin işlerini yapmaktan sorumlu olmanın yanında tüm halka karşı da sorumluydu. Bunun bilincinde olarak her zaman masabasının oturduğu ancak şimdi kendisinin devraldığı toltuğa oturdu. Yapılacak çok iş vardı... Kısa bir süre sonra Satı Kadın herkesçe sevilen sayılan bir muhtar haline gelmişti. Bu nedenle Satı Kadın köylünün kalbinde çoktan yerini edinmişti. Çoğu anne kızını Satı Kadın’ın yanına alarak geliyor, onu	Kadın Hakları Mücadelesi/Siyasal Hak Arayışı Bir İlki Gerçekleştirme

gösteriyordu. Satı Kadın kızların da eğitim görmesi için aileleri ikna ediyor, kızları eğitime dâhil ediyordu. 3.4. Bir gün Satı Kadın köyde gezerken ağlayan bir kadın görmüştü. Kadın bir yandan kızının saçını öpüp kokluyor, onu göğsüne bastırıyor bir yandan da hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Satı Kadın hızlıca kadının yanına doğru ilerledi ve yanına oturdu. Ona neden böyle ağladığını merakla sordu. Kadın köylerindeki kızların erken yaşta evlendirildiğini ve kendi kızının da yakında babası tarafından evlendirilebileceğini söylemişti. Satı Kadın duydukları karşısında şaşkınlığa kapılmıştı. Kadının söyledikleri başından kaynar sular dökülmesine neden olmuştu. Bu nedenle bu olaya derhal müdahale etmeliydi. Ertesi gün tüm köy halkını meydana beklediğini duyurttu. Tüm ahali meydana gelmiş heyecanla Satı Kadın'a bakıyorlardı. Satı Kadın: -“Hepiniz burada neden toplandığınızı çok	(Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma Süreklilik Mücadeleci
merak ediyorsunuz bunu gözlerinizden anlayabiliyorum bu yüzden söze doğrudan başlamak isterim. Bundan böyle köyümüzde evlenmek isteyen erkek ve kızların rızaları önemlidir. Aynı zamanda evlilikler de artık kızlarda söz sahibi olabilecekler. Rızası olmayan bir kız evlenmeye zorlanmayacak.” Satı Kadın kendisinden emin ve çok kararlı konuşup kürsüden inmişti. Kadının gözlerindeki ışıltı gözle görünürdü. Derin bir oh çeken anneler Satı Kadının yanına gelip teşekkür etmek için birbirleriyle yarışmaktaydılar. Satı Kadın muhtarlık yaptığından beri kadınlar eskisi kadar ezilmiyor, köylerindeki diğer suçlar da eskisi kadar olmuyordu. Bu nedenle çoğu köylü ona minnettardı. 3.5. Bir gün Satı Kadın köye Atatürk'ün geleceğini öğrenmişti. Hemen köyü temizletti, duvarları badana yaptırdı. Atatürk'ü en güzel şekilde	Farkındalık Öncü Kadın Kimliği Kararlılık

arşılmalıydılar. Yine hazırlıkların heyecanla devam ettiği bir gün toprak yol tozudu ve at arabaları tarlanın şesinde durdu. Arabadan paşalar inmişti. Sonra bir arabanın kapısı daha açıldı. Bu Mustafa Kemal Atatürk'tü. Satı Kadın onun resmini gazetede görmüştü. Bu yüzden onu hemen tanıdı, çok heyecanlıydılar. Köylülerle birlikte hemen Atatürk'ün yanına gittiler: -“Köyümüze Hoş geldiniz Paşam.” Sonrasında yanında getirdiği bakraçtan bir tas ayran doldurarak Mustafa Kemal'e götürerek: -“Uzun yoldan geliyorsunuz Paşam, buyurun bir bardak ayran yudumlayın, dinlenin. Ben bu köyün muhtarıyım, eşim gazi, bana Satı Kadın derler. Köyümüze geldiğiniz için tüm köylü adına teşekkür ederim. Çok mutlu olduk.”	Farkındalık Öznelik
Atatürk karşısında duran kadının yalnız bir muhtar olmadığını nasır bağlayan ellerinden anlamıştı. Tıpkı diğer kadınlar gibi savaş sırasında milleti için çok emek vermiş olmalıydı. Atatürk gülümseyerek atı Kadına sordu: -“Kaç yılında doğdun?” Satı Kadın cevap verdi: -“19 Mayıs 1919 Paşam.” Atatürk şaşırmıştı. 1913 idi. Kadının ifadesine göre on beş yaşında olması gerekirdi. Hâlbuki karşısında duran kadının omuzlarında ya da yirmi beşinde görünüyordu.” Tekrar sordu: -“Nasıl olur?” Satı Kadın her zamanki ıkteden haliyle ve hiç tereddüt etmeden işgal altında geçen acı zamanları kastederek şöyle yanıt verdi: -“Evet Paşam, ondan evvel yaşamıyordum ki!” İtli çocuklu, Türkiye'nin ilk muhtarlarından olan bu	Mücadeleci Kadın Hakları Mücadelesi/Siyasal Hak Arayışı Bir İlki Gerçekleştirme

kadın Türk kadınının gücünü gösteren önemli bir insandı. Satı Kadın sözüne şöyle devam etti: -“Babam Kara Mehmetlerden. Kazan’ın muhtarlık mührü bana ondan sonra tekrar seçim sonucunda bana kaldı. Sizi görmek fırsatını bize bahsettiğiniz için bahtiyarlık duyuyoruz Paşam.” Atatürk Satı Kadına dönerek şunu sordu: -“Peki, kadınların da erkekler gibi çalışıp çeşitli mevkilere yükselmesi konusunda ne düşünüyorsunuz? Satı Kadın kendisinden emin bir şekilde şöyle söyledi: -“Şüphesiz doğrudur. Ve kadınlarımız Cumhuriyet’in mefkûresi altında bunu başarmak azmine sahiptir. Biz kadınlar hedefe yürüyecek ve Cumhuriyet meşalesini her alanda taşıyacağız Paşam.” Mustafa Kemal bu yanıtta son derece memnun olmuştu. Bu konuşma onu bir hayli düşündürdü. Ayrılırken yaverine dönerek şöyle söyledi. -“Mecliste Türk kadını temsil edecek kişiyi bulduk.” Sonrasında yaver Satı Kadının adını adresini not alarak oradan ayrıldılar. Sonrasında Satı Kadını milletvekilliği görevi için Ankara’ya çağrıldı. 3.6. Satı Kadın niçin milletvekili seçildiğini bilmiyordu. Ama Mustafa Kemal onu neden seçtiğini bilecekti. Çünkü kurduğu Cumhuriyet’in temelinde bu ülkenin kadınlarının da olduğunu biliyordu. Seçmek ve seçilmek onların da haklarıydı. 1923’te İzmir’de yaptığı konuşmasında diyordu ki: “Şuna inanmak lazımdır ki, dünya yüzünde gördüğünüz her şey kadının eseridir.” Satı Kadın sonrasında bir dönem boyunca Ankara’da milletvekilliği yapmıştı. Bu sırada mütevazı bir köy evi tutmuştu kendisine. Ekseri siyah kumaştan kostüm tayyör, beyaz ipekten bluz giymiş ve siyah ipekli papyon takmıştı. Ankara sayısları Satı	(Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma Öncü Kadın Kimliği Ülke Yönetimine Katılım Seçme ve Seçilme Hakkını Kazanma

Çırpan koyu mavi memleket kumaşından bir elbise giyyordu. Şehirli arkadaşları ile arasındaki farkı gözetmek zordu. Satı Kadın mecliste yemin ederek kendi köylüsünden yola çıkarak tüm milletin sorunlarını dile getiriyordu. Mecliste uyuyan bir saylav görsün hemen onu uyarıyor, millet için çok iş yapmak gerektiğini hatırlatıyordu. Kimsenin tembellikle harcayacak bir dakikası bile olmamalıydı. Onların aldıkları kararları umutla bekleyen binlerce insan vardı. Bu yüzden durmadan özveriyle çalışmalıydılar. Kürsüye çıktığında her fırsatta kadınların dertlerini, işsiz kocaların durumlarını, okuyamayan çocukların hallerini, köylerdeki sağlık durumlarını üzüntüyle dile getiriyor bazense anlattıkları karşısında gözyaşlarına hâkim olamıyordu.	Farkındalık (Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Roller/Algısını Kırma
Satı Kadın'ın yaptığı tüm bu çalışmalardan dolayı Atatürk ve birçok insan onu takdir ediyor, düşüncelerine son derece saygı duyuyorlardı. Hatta bu yüzden Atatürk ona güçlü ve cesur Türk kadını anlamına gelen "Hatı" ismini vermişti. Aynı zamanda kadın olarak ülkesini temsil etmesinden dolayı kendisiyle gurur duyuyordu. Artık sadece köyündeki kadınların değil tüm Türk kadının yanında yer alarak onların ilerlemesi ve gelişmesi için elinden geleni yapıyordu. Gazetelerde onun resmini yayımlamış ve Türk kadınının gücünü tüm ülkeye duyurmuştu. Köyündeki kadınlar Satı Kadın'ın resmini kızlarına göstererek onu örnek alması için kızlarına tembihte bulunuyorlardı. Satı Kadın tüm Türk kadınları için bir bunun başlangıç olduğunun farkındaydı. Uzaklara doğru bakarak kendi kendisine fısıldadı:	Öncü Kadın Kimliği Farkındalık
-“Yapacak daha çok iş var, Türk kadınının hak ettiği değere ulaşması için daha çok çalışmalıyız. Türk kadını hak ettiği yere ulaştırmak için vazgeçmemeliyiz.”	Öncü Kadın Kimliği

Tablo 4.3’de çözümlenen ifadeler aşağıda detaylı olarak ele alınmıştır. 3.3. cümle\ifade Satı Kadın’ın öncü kimliğiyle bağdaşmaktadır. Hatı/Satı kadının muhtarlık seçimlerine girip kazanması ve vekillığe çağırılması hikâye ve gerçeklikle bağdaşmaktadır (Duruoğlu, 2006). Satı Kadın, hikâyede de görüldüğü üzere mecliste Türk kadınıni temsil eden önde gelen öncü kadınlarımızdandır. Atatürk’ün onun ile karşılaştığında böyle aydın kadınların mecliste olması gerektiğini söylemesi üzerine Satı Kadın’ın meclise girme süreci bu kitapla birlikte ana tema olarak işlenmiştir. Sonrasında süregelen olaylar kapsamında 3.6. paragrafında da görüldüğü üzere Satı Kadın çalışmalarında devingenliği hedeflemektedir. Bunun yanında sadece mecliste kendisi çalışmamış, diğer vekillerin de çalışmalar yapması için ısrarcı olmuştur. Halkın ve geleceğin kendilerinden umutlu olduklarını bu yüzden tembelliğe yer verilmemesi gerektiğini hikâyeden de yola çıkarak anlamaktayız. Bu kapsamda Cumhuriyetin öncü kadın yüzlerinin arasında onun da hayat hikâyesi mevcuttur.

4.1.4. Matmazel Hikâyesi

Serinin son kitabı olan bu eserde Bedra Osman’ın ve beraberindeki altı kadının ilk defa memuriyete girme süreci anlatılmaktadır. Bu süreçte kadınların memuriyete girmelere karşı çıkılması ancak kadınların bu hakkı elde edene kadar mücadelede bulunması hikâyenin ana unsurlarındandır. Böylelikle öğrencilere bir ilki gerçekleştiren kadınların farkındalığı sezdirilmek istenmiştir.

Tablo 4.4. Matmazel Hikâyesinin Tematik Açılımı

PARAGRAFLAR	TEMALAR/İZLEKLER
4.1.“ İstanbul sokakları, her biri bir yana koşuşturan adeta çalışan karınca sürülerini andıran kalabalığıyla normal bir güne uyanıyordu. Buranın en meşhur özelliklerinden birisi de bu derece kalabalık olmasıydı zaten. Bedra Hanım içinden geçenleri onaylayarak şöyle söyledi:	Görünürlük

“Pek tabii, büyük şehir ne de olsa!” Ancak çoğu zaman bu kalabalık içerisinde kendisini yalnız hissedirdi. Haksızda sayılmazdı bu hissinde. Sokaklar, caddeler ve hemen hemen her yerde erkekler bulunurdu genellikle. Çünkü o dönemde kadınların öyle sık sık dışarda gezmesi toplum tarafından hoş karşılanmazdı. Birçok erkek elinde çantasıyla işe gitmek için evden çıkmış veya bir şeyler almak için çarşıya gelmişti. Oysa kadınlar şu an eşlerinin işten dönüşü için evde hazırlık yapmaya başlamışlardı bile. Sokaklarda çalışan veya işe giden bir kadın görmek pek mümkün olmazdı. Kadınlar evde yemek hazırlamak, bulaşık yıkamak, ütü yapmak hatta birçok çocuğa bakmakla yükümlülerdi. Bu iş dağılımı kendisine her zaman adaletsiz ve haksız gelmişti. Kadınlar ev dışında çalışmadıklarından gelir kaynakları da yoktu. Bütün hayatlarını altın kafeste yaşayan bülbül gibi evin içinde geçiriyorlardı. Hali vakti yerinde olanlar dışında birçok kadının kendilerine dair küçük zevkleri dâhi yoktu. Çünkü eşlerinin eve bıraktığı para ailelerinin geçimini sürdürmeye ancak yetiyordu. Birçoğu bu durumu kanıksamıştı. Kendileri için evleri dışında da bir çalışma yaşamı olabileceğini düşünmüyor gibiydiler. İçinde yaşadıkları geleneksel toplum da kadınların evleri dışında çalışmalarını desteklemiyordu. Bedra: “Kadınlar üzerlerindeki uyuşukluğu ve kalıp yargıları bir kenara ah bir sıyrısalar... Üretken, güçlü ve özgür olacaklar! Hem de aile geçimlerine de katkı sağlayabilirler.” diye düşündü içinden. Her sabah derneğe giderken bu tabloyla karşılaşır ardından böylesine derin duygularla içerlenirdi. “Oysa kadınlar çalışsaydı! Onlarda çalışsaydı, zincirler bir bir kırılmaya başlayacaktı.” İç sesi sürekli konuşuyor, bu duruma çare ararcasına kendi kendine	Farkındalık Mücadeleci (Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma Öznellik

fikirler ürettiyordu. Yolda yürümeye devam ederken gazete satan bir çocuğun sesi biraz sonra Bedra Hanım' ın iç sesine karşılık verecekti:	
4.2“Yazıyor, yazıyor! Telefon Şirketi görevlendirmek üzere memureler arıyor!” Kadınlara çalışma hakkı doğuyor!” Bedra Hanım çocuğun elinden hızla çekerek gazeteyi satın aldı. Bir köşeye oturarak ilanı ilk kez görüyormuş gibi dikkatle okudu. Kadınları çalıştırmak isteyen şirketin ilanını cesaret toplamak ister gibi birkaç kez okudu. Dergi çevresinden bu işe başvurması için kendisini ikna etmeye çalışan arkadaşlarının söylediklerini hatırladı. “Sevgili Dünyamız” diye geçirdi içinden... Kadınlar Dünyası dergisine yazanlar ondan böyle söz ederlerdi. Bunları düşünürken gözü tekrar elindeki ilana ilişti. İşte bu ilan tüm kadınlar için büyük bir fırsattı. Daha önce Osmanlı Türk kadınlarının memur olarak sadece öğretmenlik ve ebelik yapmalarına izin verilmişti. Bu, öğretmenlik ve ebelik dışında Türk kadınlarının sahip olacakları ilk memurluktu. Bedra Hanım elindeki gazetesıyla Telefon şirketinin önünden geçerken binaya dikkatlice baktı. İlk defa binanın heybeti kendisini bu kadar etkilemişti. Yanında bulunan, hatta sokakta bulunan tüm ahşap ve eski binalara rağmen bu bina taştan inşa edilmiş, Galata'nın en muhteşem ve modern yapıtlarındandı. “Tıpkı kadınları çalıştıracığı gibi” diye düşündü içinden. Bir an içeri girip başvuruda bulunmak istemişti ancak içeri girip ne diyeceğini bilememiştir. Böylesi önemli bir başvuruya sadece elinde bir gazeteyle gidemezdi ya! Başvuruyu nasıl yapacağını düşünmek üzere eve doğru yola koyuldu.	Görünürlük (Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Roller/Algısını Kırma Öncü Kadın Kimliği Farkındalık

4.3.“Kadınların Telefon memurluğunda çalıştırılacağı haberini dönem kadınlarının sesi olan Kadınlar Dünyası dergisi yazarları sevinçle karşılamışlardı. Derginin Sahibi Ulviye Mevlan Hanım da çok heyecanlıydı. Tüm okuyucularına duyurmak için ilanı kendi dergilerinde yayımlamışlar; ancak kadınlardan beklenen tepkiyi alamamışlardı. Eğitimli kadınlar bu memurluğa başvurmaya çekinmişlerdi. İşin aslı çoğu varlıklı ailelerin üyesi olan bu kadınların işe de ihtiyacı yoktu. İşe ihtiyacı olsun olmasın kadınlarda eksik olan şey ise cesaretti! Kadınları çalışma yaşamına katılmaları için cesaretlendirmek, öncülük etmek gerekiyordu. Nüfusun yarısının evinde olduğu, üretime katılmadığı bir toplum gelişebilir miydi? Kadınlar çalışmadan, üretmeden ilerleyebilirler miydi? “Sevgili Dünyaları” nda o güne kadar defalarca ve ısrarla bu konuyu tartışıp çalışma hakkını savunmamışlar mıydı? Ulviye Hanım derin düşüncelere dalmıştı. Oysa bu iş ilanı Türk kadınları için bulunmaz bir fırsattı. Ülkelerinde yaşayan diğer toplumların kadınları çoğu işte görev almaktaydılar. Fakat kasaba ve şehirlerdeki Türk kadınlarının bohçacılık, dadılık, hizmetçilik, sütannelik gibi “kadın işi” olarak görülen işler dışında çalıştıkları pek görülmemişti. Kadınları harekete geçirecek bir şeyler yapılmalıydı. Emine Seher Hanım bu işi üstüne aldı. Sivri dilli bir yazıyla dergi sayfalarından kadınlara şöyle seslendi: “...Erkeklerimizde olduğu gibi, yalnız söz söylemesini biliyormuşuz, faaliyete geçmek bizde yokmuş. Maksatlarımız, amaçlarımız şöyle olacak, böyle olacak, bu türlü yapacağız demekten ibaretmiş! Çalışacağız vatana faydalı olacağız diyen kadınlarımız neredeler! Darılmayalım ama bizde yaşam belirtisi olarak yalnız çene var. Felaketten	Mücadeleci Kadın Dayanışması Kadın Hakları Mücadelesi Bir İlki Gerçekleştirme (Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma

felakete düştüğümüz halde küçücük bir ibret olsun almadık. Bundan sonra bize Allah da merhamet etmez. Çünkü çalışmak Allah'ın emridir. Biraz olsun öğüt dinleyen olsak!”	
4.4. Bedra Hanım, Emine Seher Hanım'ın bu yazısını okuduktan sonra silkinip aradığı cesareti bulmuştu. Emine Seher haklıydı, Türk kadınlarının tembellikten kurtulma vakti çoktan gelmişti. Ani bir kararla kapıya doğru yöneldi ve dergiye giderek Ulviye ve Emine Seher Hanım'a bu ilana başvuracağını söyledi. Bu haber sonrası her ikisinin de sevinçlerine diyecek yoktu. Üstelik kendisi gibi ilana başvuruda bulunmak isteyen dört Türk kadını daha vardı. Bedra Hanım ve arkadaşları ilana başvurmak üzere Galata'ya Telefon Şirketi'ne doğru yola koyuldular. Bedra Hanım ve beraberindeki dört kadın nihayet Telefon Şirketi'nin önüne geldiler, yol boyunca içleri kıpır kıpırdı. Derin bir nefes alarak kendilerinden emin bir şekilde içeriye girdiler. Elllerinde hazırlamış oldukları başvuru dilekçesini görevli tercümana uzatan Bedra Hanım tercümanın sözleriyle bir anda derinden sarsılmıştı. Tercüman onları önce baştan aşağıya süzdü ve bu beş kadına bakarak alaycı bir tavırla şöyle dedi: “Siz mi! Siz mi çalışacaksınız!” Bedra Hanım anlaşılmadığını düşünerek kendinden emin bir şekilde şöyle cevap verdi: “Evet, elbette biz çalışacağız, burada çalışan diğer erkeklerden veya kadınlardan bizim farkımız nedir söyler misiniz? Elbette ülkemiz için biz de çalışabiliriz! Adam alaycı gülümsemesini yüzünde daha da belirginleştirerek şöyle devam etti: “Fakat bu işi sizin yapabileceğinizi sanmıyorum. Siz evinizde daha yararlı olursunuz	(Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma Farkındalık Öznellik Mücadeleci Öncü Kadın Kimliği

hanımlar. Giderken dilekçenizi de almayı unutmayınız.”	
4.5. Bedra Hanım ve arkadaşları bu aşağılanma karşısında ne yapacaklarını şaşırılmışlardı. Ülkelerinde açılan bu işe başvurmaya elbette kendilerinin de hakkı vardı. Ancak şirkette çalışan memur onlarla alaycı bir dille konuşmuş başvurularını kabul etmek dahi istememişti. Bedra Hanım dört arkadaşını alarak dışarı çıktı ve konuşmaya başladılar: “Yapılan bu hakaret ve alaylar sadece bize değildir hanımlar, tüm Türk kadınlarındadır. Yıllardır bu şekilde yaşamaya alıştırdık hatta mecbur kıldık ama bu sefer vazgeçmeyeceğiz.” Bedra Hanım’ın dışarı çıkınca yanında bulunan arkadaşlarına söylediği ilk cümleler bunlar olmuştu. Bedra Hanım’ın hemen yanında duran arkadaşı sözü devraldı: “Kesinlikle haklısın! Bu yapılan hakaret bize değil yıllarca görünmez kalan tüm Türk kadınlarına!” Gözlerinin içine bakarak devam etti: “Bize yapılan bu alaycı tavra sessiz kalmamalıyız ve...” - “Ve bu işten vazgeçememeliyiz, hem tüm Türk kadınları adına hem de milletimiz adına!” diye sözlerini tamamladı arkadaşının Bedra Hanım. Kadınlar olayın ilk şaşkınlığını üzerlerinden atmış, birbirlerinden cesaret almışlardı. Vazgeçmeyeceklerdi. Bedra Hanım: - “Madem yapılan bu hakaret sadece bize değil tüm Türk kadınlarındadır. O zaman bu olaydan onları da haberdar etmeliyiz. Birlik olmalıyız.” Hepsinin bu fikir karşısında gözleri ışıldamıştı.	Kadın Dayanışması Kararlılık Mücadeleci Kadın Hakları Mücadelesi Bir İlki Gerçekleştirme

Başvurularında ısrarcı olmaya ve direnç göstermeye karar verdiler. Tekrar başvuru yaptılar. Onlara göre bu olumsuz tutum yalnız kendilerine değil tüm Türk kadınlarına karşı sergilenmişti. Bu sefer oradaki görevli kişi Bedra Hanım ve arkadaşlarının dilekçesini kabul ederken onlara şöyle bir soru sordu: - “Fransızca ve Rumca biliyor musunuz?” Bedra Hanım şaşırılmıştı. Böyle bir soruyla karşılaşacağını tahmin etmiyordu. Kendisiyle yine alaycı bir dille konuşulacağından emindi bu yüzden her türlü tavra göğüs gererek başvuruda bulunacaklardı. Ancak kendisine sorulan bu soruyu beklemiyordu. Hem de iş başvurusunda böyle bir şart yayımlanmadığına da emindi. Şüpheli bir şekilde cevap verdi: - “Bu dilleri arkadaşlarım konuşamazlar; fakat neden böyle bir soru sordunuz? Memur bıyık altından gülererek cevap verdi: - “Çünkü bu işte yalnızca bu dilleri bilenler çalışabilirler eğer bu dilleri bilmiyorsanız işe alınmanız şüphelidir. Bir ay sonra gelecek İngiliz müfettişler kararı vereceklerdir.”	Öncü Kadın Kimliği (Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Roller/Algısını Kırma
4.6. Bedra Hanım ve arkadaşları dilekçelerinin kabul edilmelerine sevinecekken böyle bir cevap almak onları derinden sarsmıştı. Başlarından geçen bu iş başvurusu olayını ve uğradıkları hakareti Kadınlar Dünyası’na bir mektupla anlattılar. Yaşadıkları olay karşısında hepsi öfkelenmişti. Bedra Hanım, kendilerine yapılan bu haksızlığı tüm kadınlara hatta tüm ülkeye duyurmak adına başlarından geçen olayı mektubunda harfi harfine anlatmıştı. Bu durum dergi yazarlarını harekete geçirdi. Olay kamuoyuyla paylaşılmalı, destek aranmalıydı. Ulviye Hanım dergisinde bu olayı	Kadın Dayanışması Kararlılık

yayınlanmış ve eleştirilerde bulunmuştu. Kadınlar Dünyası dergisinin bu olaya tepkisi sert olmuştu:

“Resmi dilimiz Türkçe iken İstanbul Telefon Şirketi’nde çalışacak kadınlarda Fransızca konuşma şartı aranmaktadır. Bu durum kadınlarımızla alay edilmiş olmasından daha acıdır. Bu şartın tüm memurlarda arandığı da şüphelidir. Telefon Şirketi’nin memur alım şartlarında böyle bir kural var mıdır? Ayrıca kadınlara karşı bu alaycı tavrı için telefon şirketinden de özür bekleriz.” Bedra Hanım ve arkadaşları Kadınlar Dünyası dergisi yoluyla seslerini tüm ülkeye duyurmuşlardı. Tüm Türk kadınlarının hevesini kıran bu engelleri aşmak için mücadelelerinden bir an bile vazgeçmeyi düşünmemişlerdi. Ancak ne Telefon Şirketi ne de diğer gazeteler olaya cevap dahi vermemişlerdi. Bu durum Bedra Hanım’ı üzüyor fakat mücadelesinden vazgeçirmeye yetmiyordu. Onlar sessiz kaldıkça sesini duyurmak için daha çok çalışıyor, daha çok mücadele ediyordu. Bedra Osman ve arkadaşlarının mücadelesine destek vermek bir yana onların çalışmasına karşı olan birçok insanda vardı. Kadın ve erkeğin aynı ortamda çalışmasını hoş karşılamadıklarını söylüyorlar, onları mücadelelerinden vazgeçirmeye çalışıyorlardı. Ancak ne Bedra Osman ne de Ulviye Hanım mücadelelerinden geri adım atmıyorlar aksine daha çok çalışıyorlardı. Ulviye Hanım dergisinde yayımladığı yazıda bu olaya sessiz kalan diğer yayın organlarına kızıyordu. Onlara şöyle demişti:

“Kadınların hedef olduğu bu durumda erkekler hedef olsaydı gazeteler bu kadar sessiz kalırlar mıydı? Bizim sorduğumuz soruları haklı bir şekilde sormazlar mıydı? Sorduklarına cevap alamazlar mıydı?”

Mücadeleci

Öncü Kadın Kimliği

Kadın Hakları Mücadelesi

Bir İlki Gerçekleştirme

Nihayet dönemin ünlü gazete sahipleri ve kişilerinden birkaç cevap gelmişti fakat bu cevaplar kadınlara akıl vermekten başka bir şey değildi. Onlara gerekli desteği sağlamıyor sadece akıl vermekle yetiniyorlardı. Bedra Hanım ve Ulviye Hanım buna karşılık: “Biz kadınların kendi hukuku, adabı, görüşü ve anlayışı vardır. Bu davayı bizzat kendimize mahsus davranışlarımızla savunabiliriz. Buna ek olarak bu girişimlerden dolayı biz Türk kadınlarını yüceltmek yerine uğradığımız hakarete sessiz kalarak bu girişimi doğmadan boğmaya çalışıyorsunuz. Telefon Şirketi’ni bize yaptığı muameleden dolayı boykot edeceğiz.” demişlerdi.	Öncü Kadın Kimliği (Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma
4.7. Bedra ve Ulviye Hanımlar bu ve buna benzer eleştirileri sürekli dergilerinde yayımlıyorlar haklı mücadelelerinden vazgeçmiyorlardı. Nihayet Telefon Bakanlık’ı bu yazılardan kendisine bir pay çıkartmış ve hemen harekete geçmişti. Durumu yumuşatmak için İstanbul Telefon Şirketi’nin bir temsilcisi Kadınlar Dünyası dergisini ziyarete gelmiş ve gerilimi azaltmaya çalışmıştı. Memur şirketi adına kadınlardan özür dilemiş hatta üç kadın için uygun görevler olduğunu bildirmişti. Bedra ve Ulviye Hanımlar nihayet çabalarının meyvelerini toplamaya başlamışlardı. Ulviye Hanım bu sevinçli haberi dergisinde yayımlamak için sabırsızlanıyordu. Derginin yeni sayısında müjdeli haberi tüm yurda şöyle duyurmuştu: “Bedra Hanım’ın üzüntü ve bıkkınlığına gerek kalmadı. Arkadaşlarıyla birlikte artık Telefon Şirketi’ne başvurabilirler! Ayrıca dün Telefon Şirketi’nin özel bir görevlisinin tarafımızdan özür dilediğini ve üç kadını şirkete kabul edeceğini bildirdiğini söylemek isterim.”	(Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma Öncü Kadın Kimliği Farkındalık

Kadınlar çok mutluydu, ancak işe başlamak o kadar kolay olmamıştı. Haftalar, aylar geçiyor, kadınlar şirkete başvuru yapıyor ama bir türlü kabul edilmiyorlardı. Onlar da bıkmadan, inatla kampanyalarına devam ediyor, bu işin peşini bırakmıyorlardı. Telefon Şirketine adım atabilmek için bir yıla yakın mücadele verdiler. Bu mücadeleden zaferle çıkan taraf ise kadınlar olmuştu. 1914 yılında Kadınlar Dünyası Bedra Osman'ı kapak yaparak çalışma hakkı için verdikleri mücadeleyi sayfalarına taşıdı. Bedra Hanım kendisinin kapak sayfasında olduğu dergiyi görünce gözleri dolmuştu. Bunlar sevinç gözyaşlarıydı. Üstelik bu haber birkaç ünlü gazetede dahi yayınlanmıştı. Dönemin bazı kartpostallarında da yine telefon ile konuşan kadın çizimleri yer almaya başlamıştı bile. Bu Türk kadınları için büyük bir adımdı. Şimdi sıra elde ettikleri hakkı kullanma zamanıydı. O ve şirkete alınan altı Türk kadınının işe başlayacakları gün nihayet gelmişti. Bedra Hanım o gün her zamankinden daha erken uyanmış ve hazırlanmıştı. Kalbi kıpır kıpır çarpıyordu. Evden heyecanla ayrıldı. Mercan Yokuşu'ndan önce sağdaki ilk sokağa, sonra da soldaki ilk yola sapınca yolun sonunda Telefon Şirketi'nin yepyeni taş binasını gördü. Binanın kapısından içeri girdi. Yürümekten vazgeçip bu anın keyfini yaşamak ister gibi kısa bir süre bekledi. Bu şirketten içeriye adım atabilmek için tüm kadınlar dayanışarak zorlu bir mücadele vermişlerdi. "Sevgili Dünyamız" sözcükleri zihnini doldurmuşken göğsü de gururla kabarmıştı. Bu duygunun etkisinde gülümsemekten kendini alamadı. Artık içeri girebilirdi.	Süreklilik Kadın Dayanışması Kadın Hakları Mücadelesi Bir İlki Gerçekleştirme

4.8. Buradaki telefon iletişim aletlerinin hepsi Amerika'dan yeni getirilmiş son sistem makinelerdi. Bütün sistem elektrikle çalışıyordu. O çevreyi incelerken yanına Bayan Mintr gelmişti. Onu ve diğer kadınları karşılayıp onları konuşma salonu adını verdikleri yere götürdü. Burası Bedra Hanım ve arkadaşlarının çalışacağı bölümdü. Ardından onlara yapacakları işleri anlatmıştı. Daha sonra da onları yemek salonuna ve dinlenme salonu yani nöbet tuttıkları günler dinlenecekleri yere götürmüştü. Bedra Hanım ve arkadaşları her şeyi çabucak öğreniyorlardı. Kısa bir süre içerisinde canla başla çalışan bu yedi Türk kadını şirketin en başarılı çalışanları haline gelmişti. Bedra Hanım işe müfettiş olarak alınmıştı. Bazıları kadınların resmi dairelerde çalışmasını hoş karşılamıyordu. Ancak Bedra Hanım bu eleştirilere kulak asmadan büyük bir sevinçle işini yapmayı sürdürmüştü. Artık her gün işe gidiyor ve işlerin yürümesini sağlıyordu. Telefonun ahizesini kaldırmış, karşısındaki kişi ona “matmazel” diye hitap etmişti. Bu kelime onun her zaman çok hoşuna giderdi. Çünkü ona her zaman kadınların çalışmak için verdiği mücadeleyi hatırlatırdı. Daha sonra Bedia “Numeroyu lütfen.” demiş, abone görüşmek istediği merkezi ve numarayı yazdırdıktan sonra Bedia doğrulamak için numarayı tekrar söylemiş ve onay almıştı. Ardından istenilen numaraya bağlamış ve karşıdaki kişi telefonu açınca yeşil ışık yanmıştı. Bu sırada Bedia tarafları birbirine bağlayarak aradan çekildi. Çünkü taraflar konuşurken görevlilerin dinlemesi yasaktı. O yıllarda telefon iletişimi böyle sağlanıyordu ve santral memureliği de önemli bir işti. Bedia konuşmanın bittiğini önündeki ışık sönünce anladı ve konuşmanın süresini kaydederek muhasebeye iletti. Bedra Hanım arkadaşıyla gurur duydu. Her şeyi eksiksiz ve doğru yapmıştı. Bu genç	(Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma Farkındalık Öznellik Mücadeleci Kadın Hakları Mücadelesi

kadının ileride Bedia Muvahhit adıyla Türk tiyatrosunun ilk ve en ünlü sanatçılarından biri olacağını ise asla tahmin edemezdi. O gün her zamanki gibi işini yaparken şirketin İngiliz temsilcisi ve Bayan Mintr'i karşısında buldu. Üstelik yalnız da değildi yanında gazeteciler vardı. Bayan Mintr, Bedra Hanım ve arkadaşlarına şöyle seslendi: "Şirketimize sizin hakkınızda röportaj yapmak üzere basından muhabirler geldi. Bu şirketimiz için onur verici!" Bedra Hanım neyi başardıklarını şimdi daha iyi anlıyordu. Kendileri bir devlet dairesinde çalışan ilk Türk memurelerdi. "Elbette artık basın bunun haberini yapmalıydı. Çünkü diğer kadınlara örnek olmak, öncülük etmek istiyoruz." dedi içinden. Bir anda fotoğrafçının sesiyle düşüncelerinden sıyrıldı: - "Bedra Hanım, arkadaşlarınız ve Bayan Mintr ile bir karenizi alabilir miyiz?" Bedra Hanım gülere gülere yanıtladı: "Pek tabii." Ardından fotoğraf çekirmek üzere bir sehpanın önüne geçtiler. Sehpanın yanında bulunan dört sandalyeye sağdan itibaren Bedia Şekip, Bayan Mintr, Bedra Hanım, Nezihe Mustafa oturmuştu. Onların arkasına ise sağdan ilk olarak Hamiyet Derviş, ikinci Mediha, üçüncü Vefika Mustafa, dördüncü ise Seniha Hikmet Hanım geçmişlerdi. Fotoğrafçı artık resmi çekmek için hazırды. Bir anda Bedra Hanım telaşla: - "Bir dakika! Bir dakika bir şey eksik! dedi. Ayağa kalktı ve yanından ayırmadığı kitabını sehpanın üzerine açarak elini üzerine koydu ve devam etti: - "Kitap gibi önemli bir hazinenin resimde olmaması üzücü olurdu. Herkesin örnek alacağı bizler okumaya verdiğimiz önemi tüm kadınlara göstermeliyiz. Böylece onları da eğitime ve çalışmaya teşvik etmeliyiz." dedi. Ardından fotoğrafçı: O halde hanımlar, üç iki bir... Çıkırttı...	Bir İlki Gerçekleştirme Kadın Dayanışması Öncü Kadın Kimliği Kadın Dayanışması

4.9. Yüzlerine kocaman bir flaş patlayan Bedra Osman ve arkadaşları fotoğraf çekindikten sonra işlerinin başına dönmüşlerdi. Bayan Mintr ise fotoğrafın altına yazılması için dergiye röportaj vermişti. Kısa bir süre sonra dergi Bedra Hanım ve arkadaşlarının bu resmini yayımlamışlardı. Altında ise Bayan Mintr’ in cümlelerine yer vermişlerdi. Bayan Mintr Bedra Osman ve arkadaşlarından şöyle bahsetmişti: “Bu kadınlar birçok mücadeleden sonra Telefon İdaresi’nin çalışmaya kabul ettiği hanımlardır. İşe başlayan Türk kadınları dikkatli, dakik, zeki ve işlerinde çok başarılılar...” Yazı böylesine övgü dolu sözlerle devam ediyordu. Bedra Hanım ve arkadaşları işlerini böylesine onurlu bir şekilde yürütmekten mutluluk duymuşlardı. Üstelik bu sevindirici haberi yayımlayan sadece Türk gazeteleri değildi. Dönemin ünlü yazarlarından olan Odette Feldman, Türk kadınlarının Telefon Şirketi’nde işe girmelerini şöyle anlatmıştı: “İstanbul’ da ilk bakışta pek de dikkat çekici sayılmayan fakat Türkiye kadınlık tarihinde pek mühim olan bir olay ortaya çıkmıştır. İstanbul’un oldukça kibar bir ailesine mensup bir genç hanım Telefon Şirketi hizmetine kabul edilmiştir ki bu olayın örneği Türkiye’de yoktur.” Yazısının devamında ise Odette Feldman bu olayı bir toplumsal devrimin başlangıcı olduğunu, Türk kadınlarının daha da ilerleyeceğini söylemişti. Bedra Hanım ülkesinde bu olayın büyük bir adım olacağını tahmin etmişti; ancak fotoğraflarının Türk dergilerine kapak olduğunu, yabancı dergilerde haber yapıldıklarını gördükçe şaşkınlığını gizleyemiyordu. Bedra Hanım’ı gururlandıran haber ünlü bir Fransız	(Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma Öznellik Mücadeleci Kararlılık Kadın Hakları Mücadelesi

dergisinde yayınlanmıştı. İyi derecede Fransızca bilen Bedra haberi heyecanla okudu: “...Bir ay önce Telefon Şirketi’nin kurulmasıyla, üç vazgeçilmez dilin yani Türkçe, Fransızca ve Rumca konuşabilen genç Türk kızları santral memureliği gibi zor bir görevle görevlendirdiler. İngiliz yöneticileri ise hiç bu kadar dakik, zeki ve çalışkan öğrencileri olmadığını ısrarla belirtiyor. Bunu buradaki kızların yüz ifadelerinden anlamak olası. Şimdi Doğu’da telefoncu kadınların övgü dolu kutlamalarını duyma zamanı gelmiştir...”	Bir İlki Gerçekleştirme
4.10. Bedra Hanım gazetedeki bu haberi okuduktan sonra ne derece büyük bir iş yaptıklarının bir kez daha farkına varmıştı. Bunun gibi mücadeleleri kadınlar her alanda yapmamalıydı. Öyle bir zaman gelecekti ki kadınlar o günün toplumunda kadınlara yakıştırılmayan birçok işte önemli başarılarla imza atacaklardı. “Tıpkı memure olup kendi kazançlarını sağlayabildikleri gibi” diye düşünürken bir ses onu düşüncelerinden sıyırdı. Bedra izin isteyip çok kısa bir süreliğine işini yapması için Bedra Hanım’a ricada bulunmuştu. Bedra Hanım şimdi aboneyi dinliyordu: “Matmazel, matmazel, orada mısınız? Verdiğim numeroyu bağlayabilir misiniz?” Bedra Hanım’ ın yüzünde tatlı bir gülümseme oluşmuştu. Bunun nedeni matmazel kelimesini duymasıydı. “Matmazel” onun ve Türk kadınlarının dayanışarak elde ettikleri memurluklarının nişanesi olan ilk sözcüktü.	Mücadeleci Kadın Hakları Mücadelesi Bir İlki Gerçekleştirme Öncü Kadın Kimliği

4.9. paragrafında ve bütün hikâyenin genel iletisi kapsamında Bedra Osman’ın toplumsal kalıp yargılardan olan cinsiyetlere göre kategorize edilen meslek algısını

yıktığını metin boyunca görmekteyiz. Bedra Osman kadının çalışmasının o dönemin toplumsal cinsiyet kodları doğrultusunda uygun görülmediği bir mesleğe kararlılıkla başvurmuş ve karşısına çıkartılan bütün engellere sessiz kalmayarak mücadelesinde başarı sağlamıştır. Genel olarak kadınların görünürlüğünün yanı sıra kadın hakları mücadelesinin ve kadın dayanışmasının güçlü bir şekilde ön planda olduğu bir kurgu söz konusudur. Hikâyede kadınların birlikte hareket ederek ve dayanışarak cinsiyetleri nedeniyle önlerine çıkarılan engelleri aşabildikleri ve haklarını elde edebildikleri gerçekliği işlenmiştir. Yine kadınların bu zorlu süreçte azimli ve kararlı oluşları, haklarını elde edene kadar mücadele etmeleri, itiraz edebilen, eleştiren, hakkın talep ederek ve uğraş vererek elde edileceğinin bilincinde güçlü ve özgüvenli kadın imgeleri hikâyenin odağına yerleştirilmiştir.

4.2. Öncü Kadınlar Çözümlemeli Öyküleri

Bu başlık altında Bedriye Tahir, Sabiha Gökmen, Safiye Ali, Sabiha Ziya hakkında öykü çözümlemeleri yapılmıştır. Aşağıda çözümlemeli öykülerin paragraf düzeyinde açıklamaları verilmiştir.

4.2.1. Bedriye Tahir Gökmen

Bedriye Tahir çözümlemeli öyküsünde ilk pilot Türk kadını olan Gökmen'in hayat hikâyesi işlenmiştir. Bedriye Tahir Gökmen, Vecihi Hürkuş Uçuş Okulu'na giderek burada pilotluk eğitimi almıştır. Pilotluk eğitimi, dönem şartlarına göre Bedriye Tahir'in önünde önünde iş yaşamıyla ilgili bazı engeller oluşturmuştur. Ancak Bedriye Tahir, pilotluk eğitimini tüm güçlüklerle rağmen bırakmamış, defalarca yalnız uçmayı başarmış, -bir aksilik nedeniyle alamamış olsa da- bröve almaya hak kazanmış, olumsuz koşullara karşı mücadele etmiş ve ilk Türk pilot kadın olmuştur.

Tablo 4.5. Bedriye Tahir Gökmen Çözümlemeli Öyküsünün Tematik Açılımı

Paragraflar	Temalar/İzlekler
1.1. -“Belki de Türk kadınlarındaki tek eksik olan şey cesaret!” dedi. Dik durarak derin bir nefes aldı. Muhtaç olduğu gücün zaten	

damarlarında gezen kanda bulunduğunu biliyordu. Büyük bir kararla takvime baktı. İlanı görelî biraz zaman geçmişti. Birden şöyle karar aldı: -“Bugün benim ve Türk kadınları için büyük bir gün olacak!” Göklerde süzölmeyi, bulutlarla vals yapmayı öğrenecek, Türk kadınları için tarihi değıştîreceğim. Artık kuşların gölgesinde yürümeyecek, onlarla birlikte uçacağım.” Hızlı adımlarla İstanbul Kalamış’taki Vecihi Sivil Tayyare Mektebi’nin yolunu tuttu. Bu fikirler karşısında Vecihi Bey büyük bir heyecana kapılmıştı. Bedriye’yi okula hemen kaydetmişti. Okulun on tane erkek ve Bedriye ile birlikte iki tanede kız öğrencisi vardı. Bu kız ise Vecihi Bey’in kızı gibi gördüğü yeğeni Eribe’ydi.	(Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rollerî/Algısını Yıkma Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mücadeleci
1.2. Vecihi Bey ise kendisine zamanla Gökmen Bacı ve Bacı diye hitap etmeye başlamıştı. Bedriye burada eğitim almak için brövesini alana kadar ayda bin lira ödeyecekti. Bu yüzden hem çalışması hem de okuması gerekecekti. Başlarda derslere girerken erkek öğrenciler her kadar kendisine garip garip baksalar da zamanla onlar da kendisine alışmaya başlamıştı. Her sabah beş buçukta önce okula geliyor saat sekiz buçuğa kadar ders dinliyordu ardından işe gidip çalışıyordu. Hafta sonları ise tüm gününü okulda ders dinleyerek geçiriyordu. O bu derece azimle çalışırken onun bu çalışkanlığını takdir etmek yerine iş yerinde patronları olumsuz olarak değerlendiriyorlar, onun emeklerini çoğu iş arkadaşı yorucu bir zaman kaybı olarak görüyorlardı. Hatta çeşitli nedenler bahane edilerek Bedriye’ye ceza	Görünürlük Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mücadeleci

veriyorlar daha da ilerisi işten atılmasına kadar olayı götürüyorlardı. Ancak Bedriye tüm bu olumsuzluklara aldırış etmeden hayalini gerçekleştirmek için daha çok çalışıyor, Vecihi Bey de bunu bildiği için işinden atılmaması için kendisine destek sağlıyordu. Bedriye okulda ise Vecihi XIV ve Vecihi XV adlı uçaklarıyla eğitim görüyor, bazense uçak yapım atölyesinde Vecihi Bey ile bulunup çalışmalarına devam ediyorlardı.	(Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma
1.3. Nihayet Bedriye ve dört arkadaşı çalışmalarının karşılığını almış, tek başına uçuş yapabilecek düzeye ulaşmışlardı. Bedriye uçan ilk Türk kadını. Elbette onun bu başarısı bütün ülkedeki gazete ve dergilere yansımıştı. Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinde Bedriye kendisiyle ilgili haberleri okudukça heyecandan yerinde duramıyordu. Birisinde şöyle yazılmıştı: “Bedriye Hanım on beş gün sonra pilot çıkacak bunun yanında tüm dünyada ve ülkemizde Türk kadının şanını gösterecek! Kendisi iki yıldır eğitim aldığı pilotluk okulundan on beş gün sonra yani 10 Ağustosta mezun olacak.” devamında ise okula gelip kendisiyle yaptıkları röportaja yer vermişlerdi.	Öncü Kadın Kimliği Bir İlki Gerçekleştirme Liderlik
1.4. “Mektepten çıktıktan 10 gün sonra pilotajımı kuvvetlendirmek, İyi bir havacı olmak için çalışacağım. Ondan sonrasını o zaman düşünürüm. Şüphesiz bütün emelim uzun ve yorucu seyahatler yapmak, rekorlar kırmak, her şeyde olduğu gibi havacılık sahasında da diğer memleket kadınlar ile yarışmaktır. Tabii ki bu seyahatlere ilk önce memleketimde başlayacağım. En kederli anlarımda bile uçuğum zaman her şeyi unuttur, eski neşemi	Mücadeleci

bulurum. Uçak benim için en samimi arkadaşdır. Uçmadığım günler adeta hasta oluyorum. Belki size garip gelir, motorlardaki hintyağı kokusu ne güzeldir. Uçaktan uzak olduğum zamanlar o koku burnumda tüter, gözlerimi kapar, o kokuyu içime çekerim."	Farkındalık
1.5. Bedriye bugünlere gelip böylesi bir röportaj vereceğini tahmin edemezdi. Bir diğer gazetenin sağ alt köşesine iliştirilmiş bu küçük haberi görünce de kendisinden bahsedilişine sevinmişti. Bu haberde ise okulu bitirmesinin şerefine yapılacak olan balonun haberi verilmişti. Balodan önce ise kendisinin gerçekleştireceği uçuş talimlerini yapmak için göstereceği hünnerleri izletmek için halka açık davet veriliyordu. Bu kendisini hem biraz heyecanlandırmış hem de daha çok onurlandırmıştı. Artık tüm Türk halkı tarafından parmakla gösterilen bir kadın olacaktı. Her şeye rağmen buraya kadar gelmesi onun için kolay olmamıştı. Maddi imkânsızlıklara baş etmek bir yana manevi olarak da birçok insanın ön yargısıyla sık sık savaştık zorunda kalmıştı. Bu yüzden kendisiyle gurur duyuyordu. Cumhuriyet Gazetesi de kendisini haber yapan yayımlardandı. Tıpkı Milliyet gibi Cumhuriyette onun kafasında kasketi ve gözlüğü olan resmini koyarak başlığa "İlk Türk kadın pilot/ Bedriye Hanım 10 gün sonra diploma alıyor." diye başlık atmıştı. Devamında ise Milliyet Gazetesi gibi benzer röportajını ekleyerek yayımlanmışlardı. Sonraki günlerde ise İffet Halim bir röportaj yapmak için Vecihi Bey'in ulaştırması için sorularını yöneltmişti.	Görünürlük Öncü Kadın Kimliği Bir İlki Gerçekleştirme Liderlik

1.6. -“Uçma hevesiniz nerden geliyor?” Bedriye bir an durup düşünmüştü. Uzun uzun geçmiş hayallere daldı ve İffet Halim’in bu sorusuna cevabını kaleme aldı. Aslında verdiği bu cevap bütün sorular için cevap olacak nitelikte uzun ve anlamlı bir yanıtı. -“Pilot olmak içilen duyulan arzunun başlıca sebebi uçmak hissinin insanların yaradılışında olmasıdır. Buna en büyük delil bundan yüzlerce sene evvel insanların kimi kanat takarak, kimi barutla ve daha birçok vasıtalarla uçmaya teşebbüs etmiş olmaları ve bu uğurda birçok kurban vermeleridir. Çocukluğumdan beri kuşların çırpınışlarını, kanat çırpışlarını, dönüşlerini büyük bir dikkatle seyreder ve bundan zevk alırdım. Pilotları seyrederken tatlı bir heyecan duyar ve bu insanlar ne mesut, ben de böyle uçsam diye düşünürdüm. Benim nazarımda pilotlar insanlığın fevkinde büyük bir kudret sahibi kimselerdi, onlara karşı kalbimde büyük bir hayranlık ve hürmet hisleri dolu idi, benim için onlar bambaşka birer varlıktı. Gazetelerde pilotluğa ait en küçük bir yazıyı bile kaçırmazdım. Bütün emelim bir kerelik olsun uçağa binmektir. Bazen kendimi pilot olmuş farz eder, birçok tehlikelerle karşılaşır, hiç korkmazdım ancak paraşütle atlamayı tahayyül ettiğim zaman irkilirdim fakat ilk uçuşumdan sonra bu korku da tamamen zail oldu. Bu gün bir paraşütle atlamak için zerre kadar tereddüt etmem. Bu memlekette hissedilen heyecanlar öyle gariptir ki anlatılmaz ancak hissedilir. Bunun için de uçmak lazımdır. Şunu söyleyeyim ki bir pilot, yalnız havada uçmaz. O her zaman ve her yerde uçar. Mesela vapurda, tramvayda,	Farkındalık Alanında Bir İlki Gerçekleştirme Görünürlük Liderlik Mücadeleci Öznellik

otomobilde, hatta yürürken bile uçar. Benim rüyamda uçmadığım gece hemen hemen yok gibidir. Bir pilotun bindiği her vesaiti nakliye onun için uçaktır. Ve o vesaiti nakliyenin her hareketinde pilot, uçağında imiş gibi kendi kendine kumanda eder. Pilotluk öyle tatlıdır, öyle caziptir ki bu mesleğe intisap eden bir daha ayırlamaz. Pilotluktaki ülküm iyi bir pilot olmak, Türk kadınlığının bu sahada da diğer milletlerden geri kalmayacağını göstermek ve memleketimde pilotluğun ihyası için çalışmaktır.”	Öncü Kadın Kimliği
1.7. Ancak Bedriye Tahir Gökmen ilk uçan kadın pilot olarak havacılık tarihinde yerini almış ve bunun gururunu daima taşıyacağını biliyordu. Atatürk’ün Soyadı Kanunu ile birlikte ise onun uçuş ve gökyüzüne tutkusundan dolayı Abdurrahman Türkkuşu isimli ilk erkek paraşütçü kabul edilen hocası ona “Gökmen” soyadını önermişti. Hocasının bu önerisi karşısında Bedriye çok heyecanlanmıştı. Tutkusu olan bu meslekle ilgili olan bir kelimeyi soyadında taşımak onur vericiydi. Bu tutkunun hiçbir zaman bitmeyeceğini biliyordu.	Görünürlük Öncü Kadın Kimliği Öznelik

Bedriye Tahir Gökmen’in hayatının ve öncü kimliğinin işlendiğini ilk çözümlemeli öyküde öğrencinin ahlaki, düşünsel ve empatik düşünmesi amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda Kaymakçı (2016) düşünce boyutlarından yararlanılmıştır. Bedriye Gökmen bu boyutta hem alanında bir ilki gerçekleştirerek hem de dönemine yeni bir kadın sesi/düşünüşü getirerek öğrencilerde farkındalık yaratacağı düşünülmektedir. Bedriye Tahir Gökmen özellikle ilk uçuş yapan Türk kadınlarının arasında sayılmasından dolayı çözümlemeli öykülere konu olmuştur.

Çözümleme Etkinliği

Bu öykü kapsamında oluşturulan çözümleme sorularının (bkz. EKLER,s.256) düşünsel

boyut kısmında öğrencilerin ıraksak düşünceleri hedeflenmiştir. Etik boyutta öğrencilerin dönemin şartlarına göre düşünceleri hedeflenmiştir. Empatik boyutta ise öğrencilerin öncü kadınlar ile özdeşim kurması amaçlanmıştır. Özellikle bir bireyin mesleğinde başarılı olmasına rağmen cinsiyeti nedeniyle hak ettiği yerlerde olmaması ve çevresindeki insanlar tarafından engellenmesi durumunda hayal kırıklığı, haksızlığa uğramış olma, motivasyon düşüklüğü gibi duyuşsal deneyimler yaşantılayabileceğini sezdirme ve bu bağlamda bir empati deneyimi hedeflenmiştir. Öğrenci bu yolla geçmiş ve güncel bağlamları toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında karşılaştırabilir ve eşitlik ile kadın haklarının önemi konularında çıkarımlar yapabilir. Böylece geçmişte kadınların yaşadığı bu güçlükler, güncel bağlamlarda kazanılmış hakların bilincine ulaşmayı ve kadın hakları /toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamlarında tarihsel bilinç kazanımını sağlayabilir.

4.2.2. Sabiha Ziya Bengütaş

Sabiha Ziya Sanayi-i Nefise Mektebi heykel bölümünü bitiren ilk kadın heykeltıraşımızdır. O da tıpkı diğer öncü kadınlar gibi cinsiyetinden dolayı pek çok ayrıma maruz kalmış, başarısına rağmen haklarından faydalanamamıştır. Ancak tüm bu dönem şartlarına rağmen hayallerinden vazgeçmeyerek ilk kadın heykeltıraş olmuştur. Yaptığı çalışmalar arasında Atatürk'ün heykeli de bulunmaktadır.

Tablo 4.6. Sabiha Ziya Bengütaş Çözümlemeli Öyküsünün Tematik Açılımı

Paragraflar	Temalar/İzlekler
2.1. 1914 yılında ünlü ressam Mihri Müşfik Hanım'ın çabalarıyla açılmış olan İnas Sanayi-i Nefise Mektebinin (Kız Güzel Sanatlar Okulu) yetenekli öğrencileri, önlerinde tuvaleri, ellerinde fırçaları büyük bir dikkatle çalışıyorlardı. Tuvalinin karşısında derin düşüncelere dalmış olan Sabiha, eve gidiş ziliyle birlikte sınıfta olduğunun farkına varmıştı. Hâlbuki resmini hala tamamlayabilmiş değildi. Birçok şey daha eklemesi gerekirdi. Ağaçlar, kuşlar, çiçekler. Belki	(Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Roller/Algısını Kırma

de şurada çocuklar olmalıydı. Ancak zararı yoktu. Boyalarını özenle çantasına yerleştirip resmini eline aldı. Kapıdan çıkarken Sabiha bu okulda öğrenim görme kararını ailesine açıkladığı günü hatırladı. Ailesi, Güzel Sanatlar Okuluna gitmek yerine, lise öğrenimini sürdürmesini istemişti. Oysa Sabiha kararını vermişti bir kere, Güzel Sanatlar Okuluna kaydını yaptırdı. Yeni başlayacağı okulu nasıl da merak ediyordu. Güzel Sanatlar Okulu... Güzel Sanatlar Okulu. Odasında mutlulukla dolanarak bu kelimeleri tekrar edip durmuştu. Henüz bu okulda onu nelerin beklediğini bilmiyordu. Ancak başarılı olmak için çok çalışacağından emindi. Ne de olsa burası onun nadide hayallerinin en önemli parçasıydı.	Farkındalık
2.2. Göz açıp kapayana kadar okulun ilk yılı bitmişti bile. Öğreniminin ikinci yılı olan 1920 ise Sabiha için hoş bir sürpriz hazırlamıştı. Girdiği bir derste desen çalışması yapması hocası gerekirken çok beğendiği bir büstü kopya etmeye başladı. Sabiha'nın çalışmasını gören heykeltıraş İhsan Bey yanına geldi ve gülümseyerek şu sözleri söyledi: “Sen, çocuğum evin temelini yapmadan çatıya çıkmışsın!Hocasının olumsuz gibi görünen bu sözleri Sabiha'ya ağır gelmiş olsa da daha iyisini yapabileceğini göstermek için onu cesaretlendirmişti. Bu büstü başarıyla tamamlayabilirdi, kendine güveniyordu. O günden sonra bir hafta boyunca inatla ve azimle yalnız bu çalışmaya odaklandı. Nihayet heykel tamamlanmıştı. Çalışmayı inceleyen hocası Sabiha'nın başarısına inanmakta güçlük çekmişti. Hocasının yüzünde önce bir tereddüt, ardından bir beğeni ifadesi okudu. Sabiha çok mutluydu. Bu	(Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Roller/Algısını Kırma Mücadeleci Liderlik

olay hayatında bir dönüm noktası olacaktı, çünkü büstü tamamladığında heykelde resimden daha başarılı olduğunu hissetti. Artık ne istediğini, neye daha fazla yeteneği olduğunu keşfetmişti. Ancak henüz kendi okulunda bir heykel şubesi yoktu. İşte tam da bu sıralarda beklenmedik bir gelişme oldu. 1920 yılında kız ve erkek okullarının birleştirilmesine karar verildi. Yalnızca erkeklerin devam ettiği Güzel Sanatlar Okulundaki heykel şubesinin kapıları, bu birleşme kararı ile artık kız öğrencilere de açılmıştı. Heykeltıraş olmak isteyen Sabiha bu fırsatı kaçıramazdı. Kararını bir an önce ailesine de açıklayıp heykel şubesine kayıt yaptırmalıydı. Ama önce ailesini ikna etmeliydi.	Kararlılık
2.3. Oturduğu mahallenin taşlı yollarında hızlı adımlarla yürürken Sabiha'nın aklında hala tamamlayamadığı resim, dilinde ise gelecek hayallerine eşlik eden neşeli bir melodi vardı. Eve gelir gelmez resmini özenle masasına yerleştirdi. Boya kalemlerini yerinden çıkarttı ve resmini tamamladı. "Keşke..." dedi. "Keşke çizdiklerimi canlandırabilseydim. Onlara dokunabilseydim." Sabiha bunları düşünürken, güzel sanatlar okullarının birleştirilmesine de içten içe sevinliyordu. Bu gelişme onun hayallerine giden yolu açacak bir mucize gibiydi. Gün ilerleyip karanlıklar çökünce ve annesinin "artık uyuma vakti" diye seslenişini duyunca yatağına doğru istemeye istemeye ilerledi. Yarın, aldığı yeni kararı ailesi ve arkadaşlarıyla paylaşması için güçlü olmalıydı. Gözlerini duvarda asılı duran diğer resimlerinin üzerinde gezdirirken uykuya çoktan dalmıştı.	Liderlik Görünürlük Farkındalık

2.4. Sabah her zamankinden kararlı uyandı. Herkes kahvaltıda bir aradayken, “işte doğru zaman “ diye düşündü ve konuşmaya başladı: -“Çocukluğumdan beri resim ile uğraşıyorum artık onlara boyut katmak istiyorum. Yani heykel yapmak istiyorum. Bu yüzden heykeltıraşlık bölümüne devam etmeye karar verdim. Beni anlayışla karşılayacağınızı umuyorum.” Sabiha’nın bu kadar kararlı konuştuğunu gören babası şaşırılmıştı. Onun Sabiha için düşündüğü gelecek hiç böyle değildi. Babası: -“Sabiha sanata çok küçük yaşlardan beri ilgin olduğunun elbette farkındayız. Ancak bu kadınlar için uygun bir meslek değildir. Kadının heykeltıraş olduğu nerede görülmüş! Bunun tek bir örneğine dahi rastlamadım.” Sabiha babasının bu cümlelerine kırılmış olsa da kararlı olduğunu göstermeliydi. Bu nedenle şöyle yanıt verdi: -“Fakat babacığım! Yazar Halide Edip, ressam Mihri Müşfik Hanım sanat alanında kadınların başarısına en güzel örnekler değil midir? İsimleri ülkemizin sınırlarını aşan bu sanatçılar yurtdışında da tanınıyor ve takdir ediliyorlar. Belki bir gün ben de böyle anılabilirim.” Sabiha’nın bu sözlerine bu defa annesi ve diğer tanıdıkları şöyle yanıt vermişlerdi:	Mücadeleci (Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Roller/Algısını Kırma Cinsiyet Ayrımcılığına Tarihsel Örnekler Sunma Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
2.5. -“Ancak unuttuğun bir şey var kızım. Kadınlar er geç evlenmek mecburiyetindedirler ve evlendikten sonra da sanatı zaten ihmal edeceksin!” Sabiha o yıllarda yaygın olan bu görüşe kesinlikle katılmamıştı. Bir sanatçı tutkuyla bağlandığı sanatını her koşulda sürdürebilirdi. Tüm bu tartışmaların arasında kararını daha da kesinleştirdi. Hayalinin peşinden gidecek, ilk	Öncü Kadın Kimliği

kadın heykeltıraş olacaktı. Sabiha yetenekliydi; çalışmak ve üretmek istiyordu. Her ne kadar güçlük çektiyse de sonunda ailesini de ikna etmeyi başarmıştı. Sabiha okuluna giderek doğruca heykeltıraşlık bölümüne kaydını yaptırdı. Ülkesinde heykeltıraşlık öğrenimi gören ilk kadın olarak tarihi bir adım da atmıştı aynı zamanda. Bu alanda bir ilk, bir öncü olma fikri de Sabiha'ya cazip geliyordu. Bundan sonra tüm zamanını heykeltıraşlık üzerine çalışmaya ayırdı. O yıllarda heykeltıraşların canlı modellerden çalışma imkânları olmadığı gibi doğru düzgün atölyeleri bile yoktu. Bu imkânsızlıklar yetmezmiş gibi Sabiha hastalığa yakalanmış ve okula iki yıl ara vermek zorunda kalmıştı. Ancak tüm bu olumsuz koşullara rağmen vazgeçmeyecekti. Heykeltıraşlığa duyduğu heyecan onun en büyük motivasyon kaynağıydı. Hastalığına rağmen sergileri ihmal etmedi ve her sergiye katıldı. Arkadaşlarının büstleri yaptı.	Mücadeleci Bir İlki Gerçekleştirme Öznelik
2.6. Sabiha ne kadar yetenekli olduğunu yarışmalarda elde ettiği birinciliklerle ortaya koyuyordu. 1926'da akademinin düzenlediği yarışmalara heyecanla katılan Sabiha aradığı fırsatın bu olduğunu düşünüp tüm gününü neredeyse yarışma hazırlıkları için harcıyordu. Nihayet sonuçlar ilan edilmişti. Üç yarışmanın birincisi olarak kendi ismi açıklandığında sevinçten yerinde duramıyordu. Üstelik Avrupa yarışmasını da kazanmıştı. Bu, heykeltıraş olma yolunda ilk başarısıydı. Fakat sonuçların açıklanmasının ardından hiç beklemediği bir şey oldu. "Bir kadın sanatçı olamaz" diyerek Sabiha'nın yerine Avrupa'ya bir erkek meslektaşını gönderdiler. Bu durum onu öylesine	Mücadeleci (Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rollerini/Algısını Kırma

üzümüştü ki ne yapacağını bilemedi. Kendi kendine mırıldandı: -“Nasıl olur! En iyi heykeli yapan benim, ancak sırf kadın olduğum için yurtdışında eğitim alamayacak mıyım? Hak eden ben iken, nasıl bir başkası sırf erkek olduğu için benim yerime yurt dışına gönderilir? Sanat yapmanın cinsiyetle nasıl bir bağlantısı olabilir? Anlayamıyorum!” Sabiha serzenişlerinde haksız sayılmazdı. Çünkü büyük bir fırsat elinden cinsiyetinden dolayı alınmıştı. Üstelik çalışmasına verdiği emeği de yine sırf cinsiyetinden dolayı göz ardı ediyorlardı. Sabiha hayal kırıklığına uğrasa da kendi kendine “Pes etmeyeceğim, vazgeçmeyeceğim” diyordu. Heykeller yaparken “Keşke heykelleri şekillendirmek kadar insanların düşüncelerini de şekillendirmek mümkün olsa” diye düşündü.	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Farkındalık
2.7. Ertesi yıl yine yarışmalar düzenlendi. Sabiha bir önceki yıl uğradığı haksızlığa eserleriyle cevap vermek için gecesini gündüzüne katmış, güzel çalışmalar ortaya koymuştu. Bu hummalı çalışmalarının ardından sonuçların açıklanacağı gün ve saat gelmiş, Sabiha’nın kalp atışları neredeyse dışarıdan duyulacak kadar hızlanmıştı. İşte sonuçlar açıklanmıştı. -“Evet! Evet, birinci olmuşum. Yaşasın! Biliyordum.”	Öncü Kadın Kimliği
2.8. Sabiha’nın sesiyle yankılanmıştı koridor. Bu ses aslında çalışmanın, azmin, kendine güvenin sesiydi. Sabiha üç yarışmayı da kazanarak, o tarihe kadar toplam yedi yarışmada birincilik elde etmişti. Başarıları bununla da sınırlı değildi. Abide (Anıt) Komisyonunun ünlü İtalyan Heykeltıraş Canonica’nın (Kanonika) ile çalışacak	Mücadeleci

bir Türk öğrenci seçmek için yaptığı yarışmayı da kazanmıştı. Bu, çok güzel bir sonuçtu, yurtdışına giderek kendini geliştirme fırsatı yakalamıştı. Ancak kadından sanatçı olamayacağını iddia eden o itiraz sesi bir kez daha yükselmiş ve bu ses onun İtalyan heykeltıraşla çalışmasına engel olacak kadar yüksek çıkmıştı. Dahası bu itirazlarını desteklemek için Kanonika'nın da aynı fikirde olduğu söylentisini yaydılar. Sabiha bu duruma ne kadar içerlese de söylentinin doğru olmadığını bir süre sonra anlayacaktı. Genç sanatçı, Güzel Sanatlar Okulunun yarışmalarını kazanan ilk kadın heykeltıraş olmuştu. Ancak kariyerindeki ilkler bununla kalmamıştı. Başarılarının ardından, nihayet eğitim için İtalya'ya gitmesine karar verildi. Böylece yurtdışında heykel eğitimi alan ilk kadın heykeltıraş olacaktı. Onun bu kariyer için önce ailesini, sonra kadın heykeltıraşlara önyargı ile yaklaşanları ikna etmesi gerekmişti. Bitmek bilmez enerjisi, sanatına duyduğu heyecan, çalışkanlığı, üretkenliği ve başarıları ile kadınların heykel sanatçısı olamayacaklarına dair önyargıları yıkmış, sanatta başarının cinsiyetle bağlantılı olmadığını kanıtlamıştı.	(Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma Öncü Kadın Kimliği Görünürlük
2.9. Sabiha, büst yaparak başladığı kariyerine anıt heykel çalışmalarıyla devam etti. Kazandığı yarışma ile yapmaya hak kazandığı Atatürk heykeli, bugün Çankaya Köşkü bahçesinde dimdik ayakta duruyor ve kendisini inşa eden yetenekli sanatçının hünelerini sergiliyor. Karşılaştığı güçlüklerle yılmadan mücadele etmiş, adını ilk kadın heykeltıraş olarak tarihe yazdırmış ve geride birçok eser bırakmıştı. Kadın sanatçılara heykeltıraş sanatının yolunu	Görünürlük Öncü Kadın Kimliği

açmış, onlara öncülük etmişti. En çok da bunun sevincindeydi.	

Sabiha Bengütaş'ın öyküsünün çözümlendiği bu tabloda görüldüğü üzere birçok alanda olduğu gibi sanatta da yer almak dönemin insanları tarafından yadırganmış ve öncü kadınların yaptıkları ilklere tepkiyle dönüt vermişlerdir. Ancak öncü kadınlar bu dönütlere karşın pes etmek yerine tıpkı Bengütaş'ın yaptığı gibi mücadeleyi seçerek alanında ilk olmayı başarmışlar, Türk kadınının önünü birçok alanda açmışlardır. Feminist araştırma yaklaşımları sayesinde bu kadınların mücadeleleri tekrar inceleme fırsatını bulabilir, geçmişin kadın öncü kadınlarına ışık tutmaya yarabilir.

Çözümleme Etkinliği

Bu öykü kapsamında oluşturulan çözümleme sorularının (bkz. EKLER, s.262) düşünsel boyut kısmında öğrencilerin bilişsel düşünceleri hedeflenmiştir. Etik boyutta ise öğrencilerin Bengütaş'ın yaşadığı dönem şartlarına göre değerlendirmeleri, empatik boyutta ise Bengütaş ile özdeşim kurmaları amaçlanmıştır.

Bengütaş'ın mesleğinde başarılı olmasına, bir yarışmayı kazanmasına rağmen cinsiyeti nedeniyle hak ettiği ödülleri alamaması ve engellenmesi durumunda hayal kırıklığı, haksızlığa uğramış olma, motivasyon düşüklüğü gibi duyuşsal deneyimler yaşantılayabileceğini sezdirme ve bu bağlamda bir empati deneyimi hedeflenmiştir. Öğrenci bu yolla geçmiş ve güncel bağlamları toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında karşılaştırabilir ve eşitlik ile kadın haklarının önemi konularında çıkarımlar yapabilir. Böylece geçmişte kadınların yaşadığı bu güçlükler, güncel bağlamlarda kazanılmış hakların bilincine ulaşmayı ve kadın hakları /toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamlarında tarihsel bilinç kazanımını sağlayabilir.

4.2.3. Safiye Ali

İlk kadın doktorumuz olan Safiye Ali yurtdışında eğitim aldıktan sonra ülkesine dönüş burada muayenesini açarak hizmet vermiştir. Aynı zamanda Süt Damlası adlı kurumda da çalışarak halktan birçok kadına ve çocuğa ücretsiz hizmet sağlamıştır. Onun bu özverili çalışmaları çözümlemeli öyküye konu olmuştur.

Tablo 4.7. Safiye Ali Çözümlemeli Öyküsünün Tematik Açılımı

Paragraflar	İzlekler/Temalar
3.1. Ama ben doktor olmak isterdim...” Mary Mills Patrick, Safiye’nin bu sözleri karşısında hem biraz şaşırmış hem de haklı bir isyanı dinlediğini kabullenircesine kafa sallamıştı. Ona şöyle yanıt verdi: -Bugüne kadar Amerikan Kız Kolejine gelmiş, burada eğitim almış öğrencilerin arasında en iyilerinden birisin. Kolej bünyesinde kızların da eğitim alabileceği bir tıp okulu açmak için hazırlıklar yapıyoruz. Fakat bilmelisin ki bu güç bir istek olarak görülebilir ve zaman alabilir. Biraz beklemeni rica ediyorum.	Farkındalık Öznellik
3.2.Safiye okul müdürünün odasından çıkarken bu hayalinde hala son derece kararlıydı. Kolejden mezun olduğu 1916 yılında ülkesinde bir tıp fakültesi vardı elbette; ancak sadece erkekleri kabul eden! Kolejin en başarılı öğrencilerinden olmuştu. Eğitimleri anlayabilecek azmi ve kararlılığı da vardı; fakat fakültenin kapıları kadınlara kapalı olduğundan oraya başvuru dahi yapamazdı. Mary Mills Patrick her ne kadar ona umut verici konuşmuşsa da kaybedecek bir dakikası bile yoktu. Bir an önce doktor olmanın yolunu bulmalıydı. Okulunu AB derecesinde bitirmişti. Bu derece ona tıp eğitimi alacak özgüveni sağlıyordu. O yüzden aynı yıl mayıstaki bursluluk sınavlarına girecek, yurt dışında eğitim almak için bu sınavı kazanacaktı...	Farkındalık Öznellik
3.3. Çok geçmeden büyük sınav günü gelip çatmıştı. Safiye bu sınavdan emeklerinin karşılığını alarak ayrılacağını biliyordu.	Mücadeleci

Düşündüğü gibi de olmuştu. Dönemin Eğitim Bakanlığı Safiye'yi Almanya Würzburg Üniversitesine tıp eğitimi almak için burslu gönderecekti. Safiye bu sonuç karşısında hem gururlu hem de çok sevinçliydi. İlerleyen günlerde Almanya'ya gitmek için hazırlıklarını sabırsızlıkla tamamladı. Artık gitme günü gelip çatmıştı. Uçağa binip Almanya'ya gitti. Orada kalacağı yere yerleştikten sonra tıp eğitiminin ilk günü için okulun yolunu tutmuştu. Çok heyecanlıydı. Öte yandan içinde bir burukluk vardı. Kendi ülkesinde tıp fakültesi varken buraya gelmek zorunda kalmak onu içten içe üzmüştü. Ancak burada aldığı eğitimle ülkesine dönüp güzel işler yapacaktı.	Farkındalık Görünürlük
3.4. Okuluna büyük bir hevesle devam eden Safiye gayreti ve çalışkanlığıyla dikkat çekiyordu. Almanca öğrenmenin yanı sıra derslerine büyük özen gösteriyor, aynı anda birçok işin üstesinden gelebiliyordu. Yarıyıl tatiliyle birlikte sınıf arkadaşları dinlenirken o yine boş durmuyor, okulunda fahri asistanlık yapıyordu. Öğleden sonralarını ise tarih ve felsefe dersleri olarak geçiriyordu. Yaşadığı bazı güçlükler de yok değildi. Ailesi aklından çıkmıyor, duyduğu özlemle mektuplar yazıyordu. Fakat Birinci Dünya Savaşı sürdüğünden bazen yollar kapanıyor, mektupları ailesine ulaşmıyordu. Milli Eğitim Bakanlığı yetkilileriyle de iletişim imkânları yine bu nedenle kesintiye uğruyordu. Safiye tüm bu güçlüklerle göğüs geriyor, Türk kadını temsil ettiğini düşünerek onu yüceltmek istiyor ve bu görevi hakkıyla yerine getirmek için çok çalışıyordu. Almanya'ya savaşa rağmen doktor olma idealini gerçekleştirmek için gelen bu cesur kadının tek endişesi, savaş nedeniyle okulunu	Bir İlki Gerçekleştirme Mücadeleci Farkındalık

tamamlayamadan ülkesine geri dönmek zorunda kalma ihtimaliydi. Neyse ki bu endişesi boşa çıkmış tüm sınavları geçerek ülkesine diplomasıyla ve doktor unvanıyla dönebilmişti.	
3.5. İstanbul'a döndüğünde doktor olarak çalışma hakkını kazanan Safiye bununla yetinmeyerek mesleğinde uzmanlaşma amacıyla yeniden Almanya'ya döndü. Eğitimi tamamlayarak ülkesine geri geldi ve 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın doktoru olmayı başardı. Böylece Safiye, İstanbul'da bir muayenehane açtı. Kadın doktor öyle alışılmadık bir durumdu ki bir ticari belgede muayenehane sahibi Safiye Ali, "Safiye Ali Bey" olarak kayda geçirilmişti. Gazeteye verilen ilanın ardından Safiye ilk hastalarını beklemeye başlamıştı. Henüz hiç hasta gelmemişti. Safiye yeterince tanınmadığını zamanla hastaların geleceğini düşünüyordu. Bir gün muayenehanesinin bulunduğu binaya girerken iyi giyimli birkaç kadının konuşmasına kulak misafiri oldu. Kadınlar ağır adımlarla yürürken bir taraftan da Safiye'nin muayenehanesini tanıtan levhaya bakarak konuşmaya devam ediyorlardı.	Görünürlük Öznellik Öncü Kadın Kimliği
3.6. -Bu kadın doktor hakkında ne düşünüyorsunuz hanımlar? Bir kadın bu mesleği erkekler gibi iyi yapabilir mi? Ona güvenebilir miyiz? Bir diğeri: -Evet, haklısın benim de tereddütlerim var. Bekleyip görelim. Bu duydukları Safiye'yi düşündürmüştü. Kendileri de kadın olmalarına rağmen onun mesleki yeterliliğini sorguluyorlardı. Oysa kariyeri uğruna onca çaba harcamış ve	(Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Roller/Algısını Kırma Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Almanya'daki eğitimini sürdürürken Türk kadınlarını en iyi şekilde temsil etmek için de çok çalışmıştı. Kadınların ve diğer insanların görüşlerini değiştirmek için kendisini zorlu bir yol beklediğini şimdiden görebiliyordu. Meslek sahibi kadın sayısı arttıkça, mesleklerinde başarı kazandıkça, eğitim imkânlarına daha fazla eriştikçe kadınlar kendilerine ve diğer kadınlara güvenmeyi öğreneceklerdi. Doktorluğunun yanında kadınların ilerlemesi için de çalışacak olan Safiye tüm bunların farkındaydı.	Görünürlük		
3.7.Safiye'nin muayenehanesi yavaş yavaş misafirlerini ağırlamaya başlamıştı. Ertesi gün muayeneye gelen yoksul kadınlar onu çok sevmiş, hatta zamanla onu bir dert ortağı olarak benimsemişlerdi. Safiye bu kadınların yaşadığı sorunları öğrendikçe, annelik deneyimlerini gördükçe onlara yardımcı olmak gerektiğini düşünüyordu. Bunları düşünedursun bir hastası daha odaya muayene olmak için girmişti. Muayene bittikten sonra ödemesi gereken ücretten daha azını uzattı. Safiye itiraz ettikçe hasta düşük ücret ödemekte ısrar ediyordu. Safiye bu durumla ilk kez karşılaşmıyordu. Daha önce de kadın olduğu için düşük ücret ödemek isteyenleri görmüştü. “Ne olacak kadın doktordur, az da versek olur” diyorlardı. Safiye'nin bunu kabul etmesi mümkün değildi. Şöyle yanıt verdi: “Eğer hâliniz vaktiniz yerinde değilse parasız bir şekilde sizi tedavi edebilirim; fakat uygun olduğu takdirde kendi seviyemdeki her meslektaşımın aynı ücreti talep ediyorum.” Safiye'nin cinsiyetinden dolayı baş etmesi gereken bir konu daha gün yüzüne çıkmıştı. Kadın doktoru kabullenen hastalar bu defa da kadın olduğu için eşit işe eşit ücret vermeyi gereksiz görüyorlardı. Yani ona, erkek doktorlara	(Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mücadeleci		

ödedikleri ücretten daha azını ödemek istiyorlardı. Safiye bu durumun üstesinden de zamanla gelmeliydi.	
3.8. Safiye artık iyice tanınmış, tercih edilen bir doktor olmuştu. Muayenehanesi dışında bazı kurumların da doktorluğunu yapıyor, mezun olduğu kolejin tıp bölümünde dersler veriyordu. Ancak bu süreç boyunca Safiye'nin yaşadıkları, hala yaptıklarının yetersiz olduğunu hissettiriyordu. Toplum için de çalışmak gerekiyordu. Çocuklarını bilimsellikten uzak, yanlış uygulamalarla büyötmeye çalışan kadınların bilinçli birer ebeveyn olmaları sağlanabilirdi. Nereden başlamalıydı? Safiye bunun cevabını çoktan bulmuştu. Memleketinde çocuk sağlığı ihmal edilen bir konuydu. Hemen kolları sıvadı, hedefi belliydi: çocukları tedavi ederken, diğer taraftan çocuk sağlığını korumak ve anneleri bu konuda eğötmek. Anne-çocuk sağlığı alanında çalışmalar yapabiliirdi. Özellikle yoksul çocuklara ve ailelerine destek olmak gerekiyordu. Çeşitli yardım kurumlarından sonra bu hedefine ulaşmak için Süt Damlasında çalışmaya başladı. Gönüllü yaptığı çalışmalar kurumu geliştirdi, hatta buraya müdür oldu. Onun yöneticiliğinde Süt Damlası çocuk bakımı ve sağlığı konusunda en önemli kuruluşlardan biri hâline geldi.	Öncü Kadın Kimliği Bir İlki Gerçekleştirme Liderlik
3.9. Safiye annelerin çocuklarına içirmesi için pastörize, temiz süt sağlıyordu. Çocuklar böylece mikrop lu süt içmekten kurtuldular. Anneler onların gelişip büyümesi için gerekli önlemleri öğreniyor, tedaviye gereksinimi olanlar tedavi ettiriliyor, ihtiyaç sahiplerine yardımlar yapılıyordu. Hastabakıcıları da evlere gönderiyor, çocukların durumlarını takip ediyordu. Safiye her	Liderlik

gün durmadan anneler ve bebekler için çalışıyor, halk sağlığı için üstün bir çaba sarf ediyordu. Anneler de onunla uyum içinde çalışıyorlardı. Böylece modern, bilimsel yöntemlerle bakılan birçok bebek kısa zamanda sağlığına kavuşmuş veya hastalıklara karşı bünyeleri güçlenmişti. Bu durumdan insanlar son derece memnundular. Safiye Ali artık çok tanınan, rağbet edilen, sevilen, saygın bir doktordu. Mesleki kariyerinde yükselere tırmanmıştı. Basın ondan övgüyle söz ediyor, Süt Damlasındaki çalışmalarını haber yapıyordu.	Öncü Kadın Kimliği
Ancak beklenmedik bir olay gerçekleşmişti. Safiye'yi destekleyen ve takdir eden erkek meslektaşları olduğu gibi onu çekemeyen bazı erkek meslektaşları da vardı. Kurumu bu denli geliştirmesini ve tanıtmasını kıskanmış olacaktı ki Süt Damlasında süt hırsızlığı olduğunu iddia ederek Safiye Ali'yi suçlamışlardı. Konu araştırılmış ve bu iddianın doğru olmadığı anlaşılmıştı. Konuyu bilenler ve Safiye'ye göre, bunu bazı erkek meslektaşları bir kadının kendilerinden daha iyi olabileceğini kabullenemedikleri için yapmışlardı. Güçlü ve mücadeleci bir kadın olan Safiye bu rekabetle başa çıkabilirdi. Ancak kendisine yöneltilen ağır suçlamaya tahammül edemezdi ve istifasını verdi. Bu duruma hastalarının yanı sıra çocuklarına ve kendilerine onca emek verdiği kadınlar da kayıtsız kalmamıştı. Anneler çocuklarını göstererek ağlıyor, bir ağızdan yalvarıyorlardı.	Farkındalık Mücadeleci
3.10. -"Yapmayın ne olur! Bizi bırakmayın." Doktorlarının istifasını geri çekmesi için çaresizlik içinde bağırlıyorlar, Safiye'yi ikna etmeye çalışıyorlardı. Bir süre sonra Safiye	Kadın Dayanışması Mücadeleci
3.10. -"Yapmayın ne olur! Bizi bırakmayın." Doktorlarının istifasını geri çekmesi için çaresizlik içinde bağırlıyorlar, Safiye'yi ikna etmeye çalışıyorlardı. Bir süre sonra Safiye	Kadın Hakları Mücadelesi/Siyasal Hak Arayışı

Ali'nin evine gelmişlerdi. Safiye kadınların bu durumuna çok üzölmüştü. Şöyle dedi: -“Hanımlar böyle bir asılsız iddia ile karşılaştığım bu yerde maalesef devam etmem mümkün değildir; fakat her zaman çocuklarınıza yardım etmeye hazırım.” Kadınlar onun bu sözlerinin ardından teşekkür ederek üzgün bir şekilde dağıldılar. Safiye Hanım onlar için bulunmaz bir nimetti. Safiye ertesi gün gazetelerde bu olayın birçok yansımasını görmüşü. Neredeyse hepsi Safiye'ye destek mesajı niteliğinde haberler yayımlamıştı. Safiye bundan sonraki süreçte Türk kadınlarının haklarını savunmak için çok çalışacaktı. Kadın Birliğı üyesi olarak kadınların her alanda ilerlemesi için konferanslara katıldı. Çeşitli ölkelerde yapılan bilimsel toplantılara Türk kadın doktor olarak katılan tek kişiydi. Oralarda diğör ölkelerden gelen kadınlarla birlikte birçok alanda tartışmalara katıldı. Bundan sonra da hiç durmayacak, kadınların haklarını her alanda savunacak, halk sağlığı için çalışacak, mesleğini başarıyla sürdürecektir, Türk kadınlarına öncölük etmeye devam edecekti.	Bir İlki Gerçekleştirme Öncü Kadın Kimliğı Farkındalık

Safiye Ali diğör öncü kadınlarımız gibi doktor olma yolunda toplumla birçok çatışma yaşamış ancak azim göstererek yurtdışında burslu olarak tıp okumuştur. Sonrasında Türkiye'ye gelip ölkesinde hizmet etme kararı almış ama dönemin anlayışı onu takdir etmek yerine cinsiyetinden dolayı küçümseyici tavır takınmıştır. Ancak Safiye Ali bunlarında da üstesinden gelerek dönemindeki birçok kadına yol göstermiş, tedavi etmiş ve eğitim dahi vermiştir. Safiye Ali'nin tüm bu yönleri çalışmamızda onun hayatını ayrı bir metinde ele almamıza sebep olmuş böylece geçmişe ve verilen mücadelelere ışık tutmaya fayda sağlamıştır.

Çözümleme Etkinliğı

Bu öykü kapsamında oluşturulan çözümleme sorularının (bkz. EKLER, s.268) düşünsel

boyut kısmında öğrencilerin bilişsel düşünceleri hedeflenmiştir. Etik boyutta ise öğrencilerin Safiye Ali'nin yaşadığı dönem şartlarına göre değerlendirmeleri, empatik boyutta ise Safiye Ali ile özdeşim kurmaları amaçlanmıştır.

Safiye Ali'nin mesleğinde başarılı olmasına rağmen etraftaki insanlar onun cinsiyetinden dolayı doktorluk yapıp yapamayacağını sorgulamış hatta bu noktada ona düşük ücret teklif etmişlerdir. Ancak o tüm bu toplumsal baskılara rağmen pek çok kurumda ülkesini temsil etmiş ve kadınlara fayda sağlamıştır.

4.2.4. Afet İnan

Afet İnan tarih öğretmeni ve akademisyen olan öncü kadınıdır. O, çalıştığı kuruma Atatürk'ün ziyareti ile beraber fikirlerini Atatürk'e söyleme fırsatı bulabilmiş sonrasında ise Türk kadınlarının seçme ve seçilme haklarını kazanması için birçok çalışma gerçekleştirmiştir.

Tablo 4.8. Afet İnan Çözümlemeli Öyküsünün Tematik Açılımı

Paragraflar	Temalar/izlekler
4.1. -Merhaba arkadaşlar, bugün Belediye Kanununa göre seçim konusunu işleyeceğiz. Daha anlaşılır olması için küçük bir uygulama yapalım. Şimdi aranızdan bir belediye başkanı seçelim. Sınıf bir anda hareketlenmişti. Öğrenciler heyecanla seçim hazırlıklarına başlamış, oy pusulaları ve oy kutuları hazırlamışlardı. Bir süre sonra seçim tamamlanmış ve belediye başkanı bir kız öğrenci seçilmişti. Afet bu etkinlikle öğrencilerinin konuyu kavramış olmalarından memnundu. Ancak derse devam etmeye hazırlandığı sırada bir öğrencisinin el kaldırdığını gördü. Ne söyleyeceğini merak ederek öğrenciye söz hakkı verdi: “Evet, Selahattin seni dinliyoruz.” Konuşmaya başlayan öğrenci, Afet'in hiç beklemediği bir itirazda bulunuyordu. Önündeki metni okuyarak şunları söyledi: “Var olan	(Geleneksel) Toplumsal Cinsiyet Rolleri/Algısını Kırma Görünürlük

yasaların bize öğrettiğine göre kadınların oy kullanma hakkı olmadığı gibi seçilemezler de! Kanunda yalnız erkekler oy verebilir. Siz bize kız arkadaşlarımıza da oy verdirdiniz. Bu yanlış oldu!	
4.2. Afet duyduğu bu sözler karşısında şaşırılmış, mahcup olmuş, hatta yaşadığı mahcubiyetin şiddetiyle yanakları kızarmıştı. Öğrenci haklıydı; bu dersin işlendiği tarihte kadınların henüz seçme ve seçilme hakları yoktu. Öğrenciler tüm dikkatlerini Afet’e yöneltmişler, bu itiraza vereceği cevabı duymak için bekliyorlardı. Kısa bir tereddüt anından sonra Afet şu karşılığı verdi: -“Şimdi burada hepiniz eşitsiniz. Bu öğrendikleriniz ilerisi için sizlere gerekli olacaktır. Kadınlar da yakında oy hakkı kazanacaktır.”	Ülke Yönetimine Katılım (Seçme/Seçilme Hakları)
4.3. Yaşadığı bu olay henüz çok genç bir öğretmen olan Afet’i derinden sarsmıştı. Öğretmen olmasına rağmen erkek öğrencisi ondan daha fazla hakka sahipti. Üstelik bu eşitsiz durumu daha önce fark etmemiş; üzerinde hiç düşünmemişti. Her ne kadar mahcup olup içerlese de bu olay Afet’te kadın hakları konusunda önemli bir farkındalık oluşturmuştu. Büyük bir üzüntüyle, dersten beş dakika erken çıkarak kendisini bekleyen otomobile bindi. Gözyaşlarını daha fazla tutamayarak ağlamaya başladı. Selahattin’in itirazı kafasında dönüp duruyordu. Kendi kendisine mırıldandı: “Şimdi ben nasıl gideyim de ders vereyim öğrenciye?” 4.4. Marmara Köşkü’ne geldiğinde üzüntüsünü biraz dağıtmak için bahçede gezinmeye karar verdi. Soğuğa aldırış etmeksizin köşkün bahçesinde dolaşmaya başladı. Onun bu	Görünürlük Ülke Yönetimine Katılım Görünürlük

üzgün hali bir süre sonra yanına gelen Atatürk'ün de gözünden kaçmamıştı. Afet, gözyaşlarına hâkim olamayarak derste yaşadığı olayı Atatürk'e de anlattı, "Türk kadını olarak oy hakkına sahip olmadığımızdan çok üzülüyorum." dedi. Bu durumda öğretmenlik yapamayacağını söyledi. Kız ve erkek öğrencilerinin karşısına bu haklardan yoksun bir öğretmen olarak çıkmak istemiyordu. Afet'in anlattıklarını dinleyen Atatürk, ondan diğer ülkelerde kadınların seçme-seçilme hakları konusunda ne gibi çalışmalar yapıldığını araştırmasını istedi. Ancak bunun yeterli olmadığını, konu ile ilgili tartışmalar da yapmak gerektiğini ekledi. Artık Afet'in yeni bir hedefi vardı: Kadınların seçme-seçilme haklarının kazanımı için çalışmak! Bu hakkı almak için mücadele eden kadınların arasına şimdi genç bir öğretmen de eklenmişti. Afet büyük bir iştahla konuyla ilgili kitaplar okuyor ve sürekli araştırma yapıyordu. Diğer taraftan hukukçuların da davet edildiği tartışmalar yürütülüyordu. Bazıları kadınlara bu hakların verilmesinden yana olurken, bir kısmı da henüz bu hakları kullanabilecek olgunlukta olmadıklarını, haklar için erken olduğunu ileri sürüyordu. Afet ise tartışmaları dinliyor, okuduğu eserleri değerlendiriyor ve seçme-seçilme hakkını savunabilmek için gerekli bilgi donanımına sahip oluyordu. Tüm bu tartışmalar ve Afet'in kararlılıkla çalışması, sonunda meyvelerini verdi. 3 Nisan 1930'da kadınlar belediye seçimlerine katılma hakkı kazandı. Bu, kadınların siyasal hak kazanmaları sürecinde atılmış ilk adımdı. Milletvekili seçme ve seçilme hakkını kazanmaları için biraz daha yol almaları gerekiyordu. Afet, bu bilinçle çalışmaya devam ediyor, kadın haklarını anlatan	Mücadeleci Farkındalık Öncü Kadın Kimliği Görünürlük

konferanslar veriyordu. Bu konferansları Atatürk de yakından takip ediyor, Afet ile gurur duyuyordu. Afet, kadınların belediye seçimlerine katılma hakkı kazandığı gün kalabalık bir dinleyici kitlesine verdiği “Seçim Haklarımız” isimli ilk konferansında şunları söylemişti:	
4.5. -Milli Egemenliğin cinsiyet farkı gözetmeksizin milletin bütün üyelerine ait olduğunda elbette şüpheye yer yoktur... Kadın seçim hakkını almalıdır. Çünkü demokrasinin mantığı bunu gerektirir... Cumhuriyetimizin politika rejimi eşitlik ilkesine dayanır. Seçim sandığı önünde, en cahil ile en büyük devlet adamı eşittir. Kadın niçin bu eşitlik dışında kalsın? ... Türk kadının belediye seçimlerine katılması hakkının tanınması, Büyük Millet Meclisine üye seçmek ve seçilmek hakkının da yakın zamanda tanınıp uygulanacağına şüphesiz mutlu bir başlangıçtır.	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
4.6. Başlarda heyecanlı olsa da Afet “bravo” sesleri ve alkışlardan aldığı cesaretle konuşmasını kararlıkla sürdürerek tamamlamıştı. Verdiği bu tarihi konferansa gece gündüz çalışarak büyük bir titizlikle hazırlanmıştı. Konferans için hitabet dersi almış, beden dilini doğru kullanabilmek için ayna karşısında çalışmış ve konuşma metnini ezberlemişti. Atatürk, Afet’in bu tarihe geçecek konuşması için kürsü kıyafetini de tasarlamıştı. 22 yaşındaki bu genç kıza yarı öğretmen, yarı kürsü profesörüne yakışan bir kıyafet dikilmişti. Lacivert biyeli bir elbise, içine beyaz bir gömlek, yakasında bir mendil... Atatürk’ün kendi kol düğmelerini Afet’e hediye etmesiyle de kıyafet tamamlanmıştı. Artık Afet,	Görünürlük Liderlik

Türk kadını temsil etmek üzere kürsüye çıkmaya hazırdı.	
4.7. Afet'in konuşması ülkede pek çok gazetede yayımlandı, gazeteler ondan övgüyle söz etti. Diğer kadınlar da bu gelişmeleri heyecanla takip ediyordu. Kadın haklarını savunmak için kurulmuş olan Türk Kadın Birliği Derneği Afet İnan'ın konuşmalarından etkilenecek bir bildiri yayımladı. Ardından İstanbul hanımları, üniversite öğrencileri ve kız okullarının da katılımıyla Taksim'deki Gazi Abidesine çelenk bıraktılar. Afet bu konuşmaların diğer kadınları da etkilediğini ve harekete geçirdiğini gördükçe seviniyordu. Kadın Birliği, ayrıca kadınların bu mutlu gününü kutlamak için Sultanahmet'te bir miting düzenledi. On bir yıl önce, 1919'da, Türk kadınlarının Milli Mücadele mitinglerinde vatanları için coşkulu konuşmalar yaptıkları bu meydanlar, şimdi de onların seçme-seçilme haklarını kutlamalarına tanıklık ediyordu. Erkekler de Türk kadınlarının bu coşkısına ortak olmak için miting alanına koştular.	Liderlik Kadın Dayanışması
4.8. Afet İnan, belediye seçimindeki kazanımdan sonra kadınların milletvekili seçme-seçilme haklarının kazanımı için çalışmaya devam etti. "Bütün haklar verilsin mi, verilmesin mi?" tartışmalarında hep Türk kadınına tüm hakların verilmesinden yana oldu. Kullanma bilincine sahip olduklarında kadınlara bu hakların verilmesini, ya da önce seçme daha sonra seçilme hakkı verilmesini doğru bulanlar vardı. Afet bu fikirde değildi. Ona göre, haklarını aldıktan sonra kadınlar er geç onu kullanma bilincine de ulaşacaklardı. Bu nedenle beklemeye gerek yoktu, hem seçme hem de seçilme tüm hakları hemen	Liderlik Kadın Dayanışması

verilmeliydi. Bu tartışmalar ve mücadeleler sürerken bir adım daha atıldı, 1933'te kadınlar muhtar ve ihtiyar meclisi üyesi seçilme hakkını aldılar. Nihayet mutlu haber 1934 yılının Aralık ayında geldi. Atatürk Afet'e "İstedğin kanun çıkıyor." sözleriyle müjdeyi vermiş, 5 Aralık 1934 tarihi milletvekili seçme-seçilme hakkını elde eden kadınlar tarafından ülkenin her yerinde bayram coşkusuyla kutlanmıştı.	Mücadeleci
4.9. İstanbul Beyazıt Meydanı kadınların düzenlediği büyük bir mitingle coşkulu bir kalabalığı ağırlıyordu. Buradan gidilen Taksim Meydanında ise on binlerce kadın toplanmıştı. Artık kadınlar cumhuriyetin eşit vatandaşları olmuşlardı. Bu, aynı zamanda tüm Türk kadınlarının hem mücadelesi hem de başarısıydı. Kadın Birliğindekiler gibi seçme ve seçilme hakkı için mücadele eden birçok kadının da bu sonuçta şüphesiz emeği vardı. Ankara'da çeşitli yerlerden kadınların katılımıyla bir toplantı yapılmış, Afet ise bu toplantının başkanı seçilmişti. Kadınlar konuşmalar yapıyor, Atatürk'e ve Meclise teşekkürlerini sunuyorlardı. Konuşmalar alkış tufanıyla sürüyor, Afet'in kalbi hızla çarpıyordu.	Kadın Dayanışması Mücadeleci Öncü Kadın Kimliği
4.10. Kadınlar 5 Aralık'ın "Türk Kadınlık Bayramı" olarak kutlanmasını talep etmişlerdi. Türkiye'nin dört bir yanından Ankara'ya telgraf ve mesajlar yağıyordu. Afet İnan şöyle söylüyordu: "Eşit hak, eşit görev prensibinde Türk Kadını milli bütünlük içinde yerini almıştır ve alacaktır." Ona göre kadınların yapması gereken en önemli görev, kendi haklarını korumak için çalışmak ve bu hakları bilmeyenlere öğretmektir. Kendisi de kadın hakları konusunda birçok konuşma ve konferansa katılacak ve makaleler	Öncü Kadın Kimliği Ülke Yönetimine Katılım Görünürlük Mücadeleci

yayımlayacaktı. Böylelikle Afet İnan, Türk kadınının seçme ve seçilme hakkını kazanmasından dolayı haklı gururu yaşıyor, bundan sonra ise Türk kadınını daha da ileriye götürmek için tüm enerjisiyle çalışmak gerektiğini bilerek kütüphanesine bakıyordu.	

Afet İnan, öğretmenlik yapmanın yanında daima araştırmacı ve mücadeleci bir kadın kimliği oluşturmuş ve kadınların seçme ve seçilme hakkını elde etmesinde pek çok mücadele vermiştir. Onun bu çalışmalarını Atatürk de desteklemiş, bu yolda onu Cumhuriyet kadını olarak temsil etmesi için teşvik etmiştir. Bu bağlamda Afet Hanım giyinişinden konuşuna, savunduğu fikirlerden duruşuna kadar modern Türk kadınını temsil etmiştir. Afet Hanım bu nedenle öncü kadınlar arasında derinlemesine mercek altına alınan ve bu çalışma kapsamında da öyküsü oluşturulan kadın öncülerimizdendir.

Çözümleme Etkinliği

Bu öykü kapsamında oluşturulan çözümleme sorularının (bkz. EKLER, s.250) düşünsel boyut kısmında öğrencilerin bilişsel düşünceleri hedeflenmiştir. Etik boyutta ise öğrencilerin Afet İnan'ın yaşadığı dönem şartlarına göre değerlendirmeleri, empatik boyutta ise İnan ile özdeşim kurmaları amaçlanmıştır.

İnan mesleğinde örnek teşkil etmesine rağmen öğrencisi tarafından toplumdaki cinsinin yerinin sorgulanması onda bir kırılma noktası yaratmıştır. Bu bağlamda o da kadınlar ve kadın hakları için mücadele etmiş bu noktada kadın tarihini önemli katkılar sağlamıştır.

4.3. Etkinlik Örnekleri

Bu başlık altında derslerde kullanılması üzerine çeşitli eğitsel oyunlar ve etkinlikler oluşturulmuştur. Bu uygulamalar dersin öncesi, sırası ve sonrasında öykü kitaplarıyla birlikte kullanılmaya uyumlu şekilde tasarlanmıştır.

4.3.1. Karmakarışık Eğitsel Oyunu

Bu tekniğin uygulanması öncesinde öncelikle öğrencilerle birlikte öncü kadınlar sınıfta sezinletilerek işlenir. Öncü kadınların onları öne çıkartan özellikleri öğrencilere

aktarılır. Sonrasında sınıf üç gruba ayrılır. Her grup sırasıyla tahtaya çıkartılır. Gruplar kendi içerisinde yanıt ve cevap olarak ikiye ayrılır. Öğrencilerin yakasına öykülerdeki kadınlara ait resimler yapıştırılır. Karşısındaki öğrencilerin yakasına ise öncü kadınların ilkleri gerçekleştirdikleri özellikler yazılır. Sonrasında her iki bölümdeki öğrencilerin bellerine ipler bağlanır. Sonrasında müzik açarak öğrencilerin rastgele dans edip, hareket etmeleri istenir. Müzik bitince karmaşık hale gelen ipler öğrencinin yakasındaki kadınla ona ait özelliğin takılı olduğu özelliklerle bir araya gelerek çözümleriyle devam eder. Bütün öğrenciler iplerini çözdükten sonra oyun sona erer. Bu oyunda özellikle hem eğlenilir hem de öğrenilir. Çocuklar hem de öncü kadınların özelliklerini eğitsel oyunla öğrenirler. Bunun yanında bu eğitsel oyunu tekniğe dönüştürmek ve başka öğrenme alanlarında da kullanmak mümkündür. Böylece etkili ve eğlenceli öğrenmeler gerçekleştirilebilir.

4.3.2. Ben Kimim Eğitsel Oyunu

Öğrenciler ile birlikte öncü kadınlar işlendikten sonra bütün sınıftaki öğrenciler tahtaya kaldırılır. Ardından her öğrencinin alına bir öncü kadının adı yapıştırılır. Sonrasında sınıftaki bütün masa ve sıralar kenara çekilerek yeni bir geniş alan oluşturulur. Öğrenciler alınlarında bulunan öncü kadın isimleriyle birlikte beklerler. Öğretmenin müziği açmasıyla birlikte çocuklar sınıfın içinde rastgele yürümeye başlarlar. Müzik durunca çocuklar karşısında duran arkadaşına “Ben Kimim?” diye sorar. Karşısında duran öğrenci özellikleri söyleyerek onun kim olduğu hakkında arkadaşına bilgi verir. Daha sonra karşısındaki öğrencide aynı soruyu sorarak kendisini anlatmasını ister. Tekrar müzik başladıktan sonra öğrenciler aynı şekilde sınıf içinde dolaşırlar. Bütün öğrenciler kim olduklarını öğrenene kadar oyun devam eder. Böylelikle çocuklar hem bedensel hem de zihinsel faaliyette bulunarak öncü kadınları sezinlerler. Özellikle öncü kadınların özelliklerini kendileriyle özümseyerek fark ederler.

Bu eğitsel oyun kapsamında öğrencilerin empati ve sempati kavramları hakkında tartışmaları ve kadın karakterler ile duygudaşlık yaşamaları amaçlanmıştır. Bu bağlamda eğitsel oyunun diğer kadın öncülerin sezinletilmesi için de kullanılabileceği unutulmaması gerekir.

4.4. Çalışma Kâğıdı Örnekleri

Çalışma kâğıtları dersin daha etkili ve verimli geçmesi için tasarlanan alternatif ders materyalleridir.

4.4.1. Öncü Kadınlar Bilgi Kartları

Bu çalışmanın dayanak noktasını oluşturan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının 6.6.6. kazanımı ve bu doğrultuda çalışma kapsamında yazılan hikâyelerle bağlantılı olarak hazırlanan Öncü Kadınlar Bilgi Kartları bireylerin öncü kadınları eğlenceli bir şekilde sezinlemelerini sağlamanın yanında ayrı olarak birçok etkinlik kapsamında kullanabilmek için tasarlanmıştır. Bu kartlar özellikle alanında öncü olmuş kadın karakterleri pratik bir şekilde öğrenciyle buluşturmayı ve kadınların görünürlüğünü artırmayı amaçlamaktadır.

Aynı zamanda kartların, öğrencilerin okudukları bu hikâyelerde tarihin öncü kadınlarına ait edindikleri bilgileri pekiştirmeleri bakımından da yararlı olacağı düşünülmektedir. Öncü kadınların illüstrasyonları (AB Türkiye Delegasyonu, 2019) ve onlara ait bilgilere yer verilen ilgili kartlar aşağıda sunulmuş, ardından bu kartların kullanılabileceği etkinlik örnekleri, ilgili başlıklar altında açıklanmıştır.

Şekil 2.4. Öncü Kadınlar Bilgi Kartları

Öncü Kadınlar Bilgi Kartları	
SEMiHA ES (Savaş Fotoğrafçısı) Türkiye basınının ilk profesyonel gezi ve savaş fotoğrafçısıdır. Aynı zamanda ilk kadın savaş muhabiridir.	BELKİS ŞEVKET (Uçan İlk Kadın) Müdafaa-ı Hukuk Nisvan Cemiyeti adlı kuruluşun en etkin üyelerinden biridir. Kadınlar Dünyası Dergisi'nin başyazarlarından.
NEZİHE MUHİTTİN (Seçme ve Seçilme Hakkını ilk dile getiren Aktivist) Kadını toplum yaşamına dahil etme ve siyasal haklar kazanılmasın da mücadele etmiş bir kadın hareketi öncüsüdür.	SEMiHA BERKSOY (İlk Türk kadın opera Sanatçısı) Avrupa'da sahne alan ilk Türk prima donna'dır. Ankara Devlet Operasının kurulmasında öncü olmuştur.
AFET İNAN (Tarih öğretmeni, Akademisyen) Kadınların seçme ve seçilme hakkını kazanmasında öncü rol oynamış, erken Cumhuriyet döneminde tüm Türk kadınlarını temsil ederek konferanslar, kongreler vermiştir.	GÜL ESİN (İlk kadın Muhtar) Muhtarlık yaptığı dönemde köyü yeni düzene sokmuş, kız kaçırma olaylarına engel olmuş nikah işlemlerine katkı sağladı. Atatürk'ten özet ödül almıştır.

BEDRA OSMAN

(ilk kadın memur)

Bedra Osman,
dünyaya kadınlarına
izin verilen meslekler
arasına çıkarak telefon
işletiminde müfettiş

olmuştur. Ülkesindeki kadınlara memurluk
hakkında açılmasında öncü olmuştur.

**SABIHA ZİYA
BENGÜTAŞ**(ilk kadın
heykeltıraş)

Sabiha Ziya ilk
heykeltıraş kadın
olarak ülkemizi
temsil etmiş, aynı

zamanda Atatürk'ün heykelini de çalışmıştır.

FATMA ALİYE TOPUZ(ilk profesyonel Türk
Romancı)

Kadın hakları konusuna
öncü olan ve batılı
kıyafetlerle kamusal
alanda boy gösteren
ilk kadınlardan birisidir.
Hilal-i Ahmer cemiyetine
Üye olan ilk kadındır.

SAFİYE ALİ

(ilk kadın doktor)

Yurtdışında eğitim
alarak ülkesine
dönmüş, burada bir
poliklinik kurmuştur.
Burada Süt Damlası

adlı kurumda halk sağlığı için çalışmalar
yapmıştır.

**BEDRİYE TAHİR
GÖKMEN**

(ilk Pilot Kadın)

Vecihi Hürkuş uçuş
okulunda eğitim alarak
pilot olan ilk Türk kadını
olmuştur.

AZRA ERHAT

(Kadın Filolog)

İlyada ve Odysseia'yı
Türkçeye çevirmiştir.
Klasik anlamda Türkçe
Beşeri bilimlerin
temelini atmıştır.

Öncü Kadınlar Bilgi Kartları Etkinlik Örnekleri

Bu başlık altında bilgi kartlarının ne tür yöntem ve tekniklerle kullanılabileceği örnek uygulamalarla gösterilmiştir.

Okuma Çemberi: Öğrencilere “Öncü Kadınlar İllüstrasyon Bilgi Kartları” dağıtılır. Öğrencilerden yuvarlak oluşturmaları istenir. Her öğrenciye bir kart verilir. Kâğıtları incelemeleri için iki dakika verilir. Ardından her öğrenci kâğıdını yanındaki öğrenciye verir, bütün öğrenciler kâğıtların hepsini okuyana kadar döngü devam eder.

Önemini Biliyorum (Eğitsel Oyun): Öğrencilere okutturulan “Öncü Kadınlar İllüstrasyon Bilgi Kartları” ışığında sınıf gruplara ayrılır. Her gruptan gelen öğrenci karşı taraftaki rakibine bir kadın öncünün adını söyler. Karşı gruptaki öğrenci söylenen ismin öncü olduğu alanları söyler. Sonra sıra karşı gruba geçer. Aynı şekilde o da bir isim söyleyerek cevabını bekler. En çok doğru cevabı veren grup oyunun galibi olur.

Bil Bakalım Ben Kimim? : Sınıf iki gruba ayrılır. Öğretmen ilk gruptan bir öğrenciyi tahtaya kaldırır. “Öncü Kadınlar İllüstrasyon Bilgi Kartları” nda yer alan öncü kadınlardan bir tanesini öğrenciye gösterir. Öğrenci öncü kadının özelliklerini grubuna anlatır ve sonra “Bilin bakalım ben kimim?” diye sorar. Grup üyelerinden birisi doğru cevap verirse gruba bir puan kazandırır. Ardından diğer gruptan bir öğrenci çıkartılır ve aynı yönergeler yapılır. En çok doğru cevabı veren takım oyunun kazananı olur.

Dramalaştırma: Öğrenciler için sınıf bir sahneye dönüştürülür ve öğrenciler üç veya dörderli gruplara ayrılırlar. Her gruptaki bir öğrenci başkarakter öncü kadını canlandırırken arkadaşları yan rol oyuncularını canlandırırlar. Böylece her grup sahneye çıkıp beş ila on dakika arasında temsil ettiği öncü kadının hayatını dramalaştırırlar. Bütün gruplar oyunlarını sergiledikten sonra etkinlik son bulur.

Bu çalışma kâğıtları ders öncesi, sırası ve sonrası kullanılmak üzere kadın öncülerin görünürlüğünü pekiştirmek üzere tasarlanmıştır. Bu noktada etkinliklerin ön bilgileri açığa çıkartma, ders sırasında dikkat çekme ve kalıcılık sağlama gibi işlevsel boyutlarda kullanılması amaçlanmıştır. Tasarlanan örnek çalışma kâğıtları daha önce yazılan hikâye ve öyküleri de kapsayacak şekilde biçimlendirilmiştir.

4.4.2. Çalışma Kâğıdı 1: “Ben Olsaydım”

Adı Soyadı	
YETENEKLER Sadece başarılı olduğunuz alanlar hangileri? Kendinizi yetenekli hissettiğiniz yönleriniz neler?	BEN OLSAM... Tarihteki bir kadın kahramanın yerine geçme şansınız olsaydı bu hangisi olurdu? Neden?
DENEYİM DAHA ÖNCE KADIN OLDUĞUNUZDAN DOLAYI HİÇ YAPAMADIĞINIZ ŞEYLER OLDU MU?	E-Posta Telefon
EĞİTİM VE SOSYAL YAŞAM Kadınlar eğitim alanında veya diğer alanlarda haklarını elde etmek için ne gibi mücadeleler vermiş olabilir?	1. Geçmişle yaşamış bir öncü kadına mesaj atma veya telefonla görüşme şansınız olsaydı ona neler söylerdiniz? Arkadaki boş sayfada anlatınız.
	2. GÖNÜLLÜ ÇALIŞMA DENEYİMİ VEYA LİDERLİK Günümüzde veya geçmişte kadınlara hak kazandırma yolunda ne gibi çalışmalar yaptınız? Bu konuda topluma lider olmak ister miydiniz? Arkadaki boş sayfayı kullanabilirsiniz.

4.4.3. Çalışma Kâğıdı 2: “Kadınların Dünyası”

**KADINLARIN
DÜNYASI**

**YANDAKİ
BÖLÜMLERDEN
DÜN VE
BUGÜN
KISMINA
KADINLARIN
HANGİ
HAKLARA
SAHİP
OLDUĞU,
YARIN
KISMINA İSE
HANGİ
HAKLARA
SAHİP OLMASI
GEREKTİĞİNİ
YAZINIZ.**

DÜN

BUGÜN

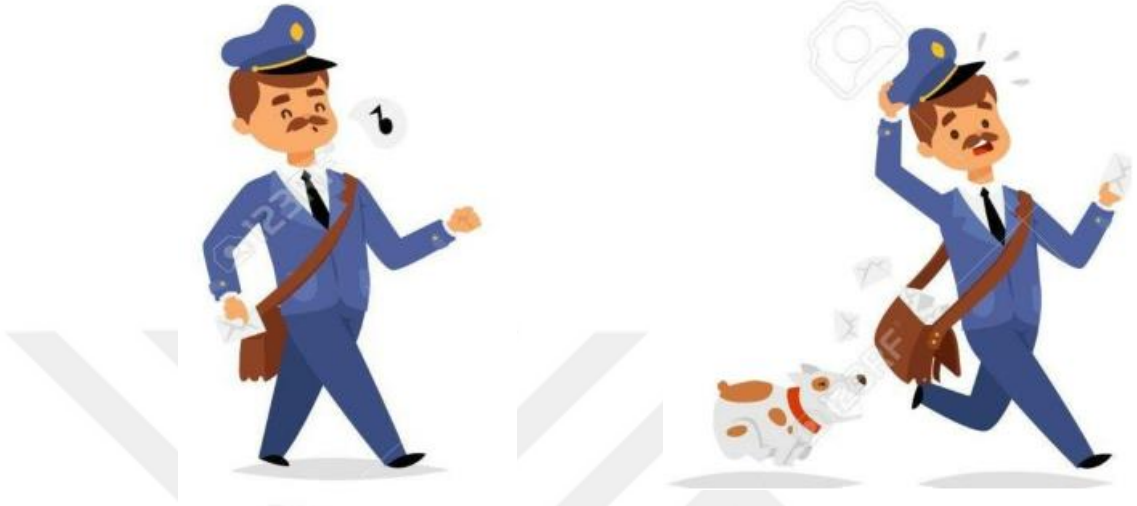
YARIN

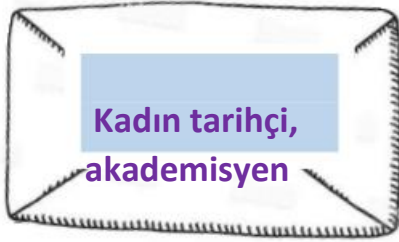
4.4.4. Çalışma Kâğıdı 3: “Bak Postacı Geliyor!”

BAK POSTACI GELİYOR!

Postacı her günkü gibi zarfları dağıtmak için yola çıkmıştı. Çok keyifli bir şekilde mektupları dağıtırken bir köpeğin kendisine doğru koştuğunu fark etti. Çok korkarak ayağı takılan postacı bütün zarfları yere düşürdü ve köpek bir anda postacının kucağını atlayıp onu sevgiyle yalamaya başladı. Biraz köpeği sevdikten sonra işe devam etmek için kalkan postacı mektupların karıştığını fark etti.

Safiye Ali

Afet inan

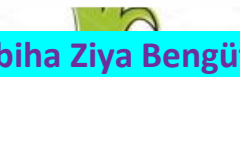
Belkıs ŞEVKET

Bedriye Tahir Gökmen

Gül ESİN

Sabiha Ziya Bengütaş

4.4.5. Çalışma Kâğıdı 4: “Dernek Zamanı”

Dernek Zamanı

Sevgili öğrenciler bu etkinliği yapmadan önce “Oy Pusulası” adlı hikâye metnini okumanız tavsiye edilmektedir.

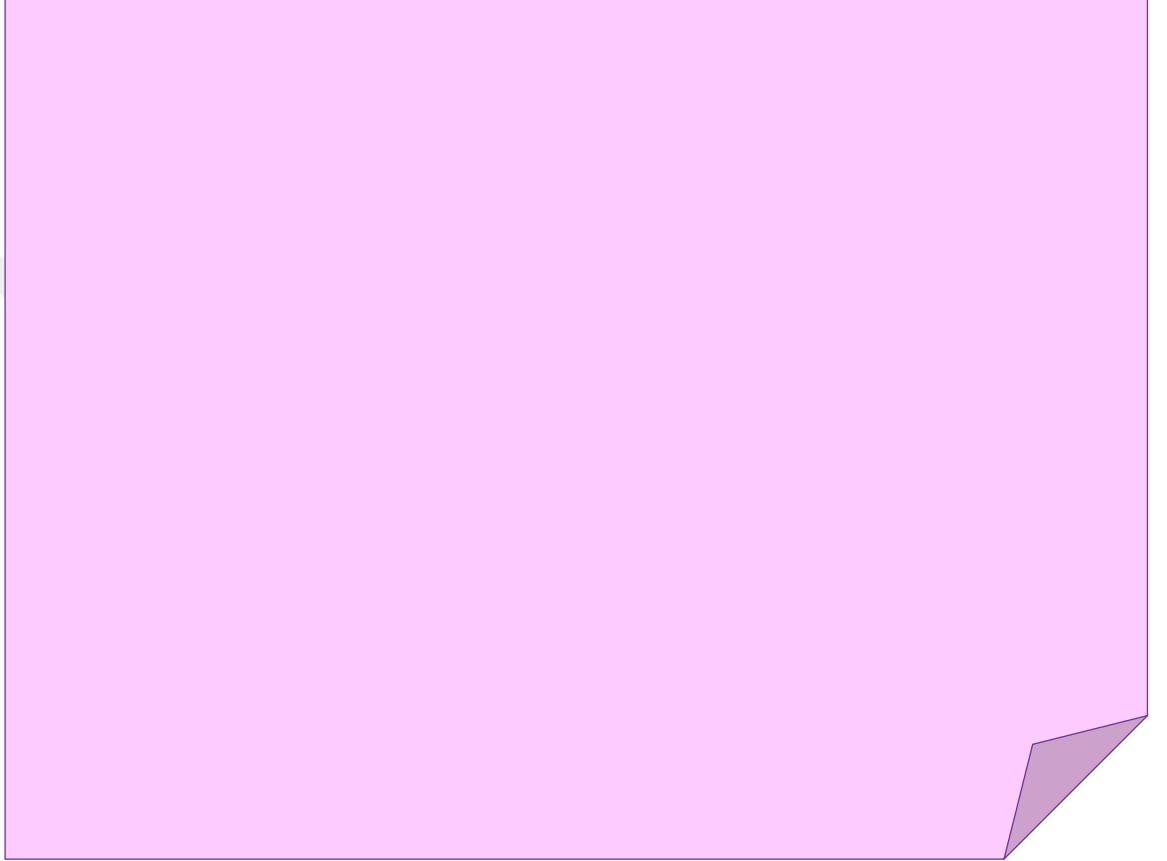
Etkinlik 1: Sevgili Öğrenciler, tıpkı Nezihe Muhittin gibi kadınları siyasi ve sosyal alana dâhil edecek bir dernek kurmaya ne dersiniz? Öncelikle yanınıza beş arkadaşınızı daha alın ve hep birlikte gözlerinizi kapatıp kendinizi o yıllarda hayal edin. İnsanların ilgisini çekmek için derneğimize nasıl bir isim koyardınız? Grup üyelerinin de fikirlerini alarak en çok oy alan ismi derneğimize verin. Aşağıya seçtiğiniz dernek ismini yazınız

Nezihe Muhittin’ in yerinde siz olsaydınız kadınlar için kurduğunuz derneğin temel ilkeleri ve amaçları neler olurdu tartışınız. Seçtiğiniz ilkeleri aşağıya yazınız.

İLKELERİM

Etkinlik 2. Günümüzde kadınlara kazandırılması gereken haklar hala bulunmakta mıdır? Bulunduğunu düşünüyorsanız bunlar hangi alanda ve ne gibi haklar olurdu?

Grup arkadaşlarınızla beyin fırtınası yöntemiyle tartışınız. Fikirlerinizi aşağıya yazınız.

SONUÇ

İlköğretim düzeyinde genelde edebi ürünlerin özelde öykülerin kullanıldığı öğrenme-öğretme süreçlerinde nitelikli metin seçimi bu dönemdeki çocuklar ve öğrenciler için önem arz etmektedir; çünkü Egan (2010)’a göre romantik evre kapsamına giren bu dönemde (9-15 yaş) “çocuk öyküde kendisini öykünün yarattığı dünyanın içinde hisseder, kahramanlarla özdeşim kurar ve onların zaferini paylaşır” (Aktaran: Dilek ve Yapıcı, 2005, s. 18). Sosyal bilgiler/tarih öğretiminde kullanılabilecek işlevsel öğretim materyalleri olmalarından hareketle öğretmenler bu dönemde çocukları ne kadar çok nitelikli eserle buluştururlarsa bireydeki geçmişe yönelik farkındalık düzeyi de o derece artabilir. Bu bağlamda seçilen edebi eserlerin sosyal bilgiler derslerine daha çok dâhil edilerek metin destekli ders programlarının hazırlanması bireyin duyuşsal ve bilişsel düzeylerini aktif kılabilir. Edebi eserler öğrencilerin geçmiş hakkında tarihsel imgelemlerini harekete geçirerek bu düzlemde geçmişin daha somut görünümünü sunmaya ve aynı zamanda dersin daha eğlenceli bir hâl almasına yardımcı olabilecek nitelikte ürünlerdir. Bu noktadan hareketle, sosyal bilgiler dersi kapsamında edebi ürünlerin kullanılması; soyut bilgilerin daha somut şekilde algılanması, zihinde canlandırılması ve tarihsel empati/özdeşim kurulması açılarından yarar sağlayabilir. Ancak nitelikli eserleri seçerken öğretmenlerin birçok unsuru incelemesi gerekmektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet kalıp yargıları/ön yargıları ve cinsiyetçi unsurlar içermeyen, toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sunabilecek metinlerin tercih edilmesi konusu önem taşımaktadır. Bu unsurları göz önünde bulundurarak, kazanımlar kapsamında bir okuma listesi hazırlamak dersin verimliliğini artıracaktır. Yine edebi ürünlerin doğru kullanılması bu noktada çok önemlidir. Çalışma kapsamında, tüm bu argümanlardan hareketle özellikle 6.6.6. kazanımı kapsamında -geleneksel- toplumsal cinsiyet öğelerinin yer almadığı nitelikli çocuk kitaplarının, öykü yazma stratejilerinin, etkinlik ve çalışma kâğıtlarının oluşturulması amaçlanmıştır. Bu nedenle tez kapsamında belirtilen amaç ve alt amaçlar doğrultusunda dört hikâye kitabı, dört çözümlemeli öykü kurgulanmış, bu tür öykülerin yazımında izlenebilecek tema/izlekler (stratejiler) oluşturulmuş, etkinlik ve çalışma kâğıtları tasarlanmış, böylece belirlenen amaçlara ulaşılmıştır. Öyküler özelinde sunulan tematik açılım tablolarında, belirlenen tema/izleklerin nasıl pratiğe dönüştürüldüğü ve öykü kurgulama sürecinde işe koşulduğu

somut olarak ortaya konulmuştur.

Yine çocuk kitaplarında bulunması gereken “Çocuğa Görelilik” ilkesi kapsamında eserler dönem ve çocuk gerçekliğine uygun olarak tarihsel olgulardan kopmadan ele alınmıştır. Bununla beraber özellikle kız çocuklarının, öz benlik ve yeteneklerinin farkındalığına ulaşması ve toplumda da bu bilinçle var olduklarının sezinletilmesi kitaplardaki temanın asli unsurunu oluşturmuştur. Bu noktada tarihte kadın hakları ve diğer alanlarda öncü olan kadınlar merkezinde kurgulanmış öykü ve etkinlikleri sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilerle buluşturmak hedeflenmiş, bu yolla özellikle kız çocuklarına geçmişten rol modeller sunulmuştur. Aynı zamanda edebi ürünler/etkinlikler/çalışma kâğıtları öğrencilerin geçmişteki kadın deneyimlerine, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine, kadın hakları mücadelesine, kadın haklarının ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemine yönelik farkındalık geliştirmeleri yönünde kurgulanmıştır.

Araştırma kapsamı boyunca amaçlandığı gibi bu ve buna benzer çalışmalarla öğrencilerin özellikle Geç Osmanlı (II. Meşrutiyet ön planda olarak) ve Erken Cumhuriyet dönemlerindeki birçok öncü kadının deneyimlerini/eylemliliklerini etkinlikler kapsamında da pekiştirmeleri hedeflenmiştir. Bu etkinlikler öğrencilerin tarih/sosyal bilgiler dersini daha iyi ve etkili bir şekilde anlamlandırmasını sağlayan birçok çağdaş etkinlikle zenginleştirilebilir. Ancak öğretmenlerin derslerinde bir dönem hakkında bilgi verirlerken kullandıkları eserlerin dönem gerçekliğinden sapmaması konusunda özenli olmaları gerektiği ileri sürülebilir. Bu sayede ders akışı kapsamında dönemin siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel durumları metinler ile sezdirilecektir.

Sosyal bilgiler/tarih dersleri kazanımları içerisinde tüm bu argümanlardan yola çıkarak araştırma kapsamında sosyal bilgiler dersi (6. Sınıf) “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan olan 6.6.6. (Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder (MEB, 2019). ” kazanımı kapsamındaki üniteye verilen etkinliklere ek olarak örnek metinler ve çalışmalar, toplumsal cinsiyet perspektifi ve öncü kadınların ön plana çıkartılması temel alınarak oluşturulmuştur. Bu izlekte geliştirilen materyallerin sosyal bilgiler derslerinde kadın tarihi öğretime katkı sunması beklenmektedir. Bu araştırma kapsamında hikâye kitabı oluşturulamayan ancak tarihsel önemi olan öncü kadınlarımız da alanyazın kısmında aktarılmaya çalışılmıştır. Bu

bakımdan kadın tarihi alanı bu çalışma kapsamında örnekleri sunulan öykülere benzer nitelikte yeni çalışmalar yapılması için iyi bir potansiyel taşımaktadır denilebilir. Tüm bu argümanlar ve tez kapsamında geliştirilen materyallerden hareketle kadın tarihi öğretimi bağlamında, çeşitli araştırmacılar tarafından belirli ilkeler ve bir sistematik doğrultusunda sosyal bilgiler/tarih öğretimine ve toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunabilecek edebi ürünler/etkinlikler/ çalışma kâğıtları geliştirmenin mümkün olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu tez kapsamında ortaya konulan örnekler ve stratejiler doğrultusunda yapılabilecek yeni çalışmalarla kadın tarihi öğretimine katkıda bulunulabileceği ve bu alanın zenginleşebileceği öngörülebilir.

Öneriler

Ulaşılan sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

- Bu çalışma kapsamında tasarlanmış olan edebi ürünlerin (hikâyeler/çözümlemeli öyküler), etkinlik ve çalışma kâğıtlarının kullanıldığı uygulamalı çalışmalar yapılabilir.
- Bu çalışma kapsamında tasarlanan edebi ürünler öğretmenler tarafından sosyal bilgiler derslerinin 6.6.6. kazanımı ve ilgili diğer kazanımlar işlenirken kullanılabilir.
- Bu çalışma kapsamında kadın tarihi öğretimine yönelik öykü tasarım sürecini inşa etmek üzere ortaya konmuş stratejiler (yöntem/temalar/izlekler) takip edilerek benzer öyküler kurgulanabilir. Böylece alan yazında kadın tarihi öğretimine yönelik edebi ürünler/materyaller zenginleştirilebilir.
- Sosyal bilgiler/tarih dersleri kapsamında özellikle geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemindeki öncü kadınların vermiş oldukları çaba daha görünür kılınabilir ve geçmişe ışık tutulup yeni incelemeler yapılabilir.
- Sosyal bilgiler/tarih dersleri işlenirken edebi eserlere yer açılarak dersin daha etkili ve kalıcı hale gelmesi sağlanabilir.
- Edebi ürünlerle dönem kadınlarının güçlü duruşları; mücadeleci olma, bir ilki gerçekleştirme, öncü kadın kimliği, öznelik, farkındalık, kadın dayanışması izlekleriyle çocuklara sezinletilebilir.
- MEB, ders kitapları “6.6.6. (Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.” kazanımı kapsamında daha fazla etkinlik ve edebi metine yer açılabilir.

- Sosyal bilgiler/tarih derslerinde, toplumsal cinsiyet perspektifinde daha eşitlikçi bir tarih yazımı gerçekleştirilip kadınlara daha fazla alan açılabilir.
- Toplumda var olan geleneksel kadın-erkek rollerine karşı eşitlikçi bir yaklaşımı sağlayacak eğitim anlayışı, çocukluktan itibaren her yaştaki bireye, gerek örgün eğitim gerekse yaygın eğitim yoluyla farkındalık sağlayabilir.
- Toplumsal cinsiyet eğitimi, ilköğretimin her kademesinde sosyal bilgiler dersi kapsamında sorgulayıcı, katılımcı ve etkileşimci anlayışlarla verilebilir. Bu eğitimde edebi ürünlerden yararlanılabilir.
- Bu araştırmadan da yola çıkılarak, sosyal bilgiler dersi kapsamında toplumsal cinsiyet eğitimine yönelik farklı etkinlik çalışmaları ve bu etkinliklere ek olarak hikâye kitapları müfredata eklenebilir.
- Edebi ürünlerle kadın tarihi öğretimi yaygınlaştırılabilir.
- Türkçe ve sosyal bilgiler/tarih öğretmenleri işbirliği ile kadın bakış açısından kadın geçmişini konu edinen edebi ürünler/hikâye metinleri oluşturulabilir.
- Öğrencilere kadın geçmişini ve öncü kadınları konu edinen hikâye yazma çalışmaları yaptırılabilir.
- Tüm bu olgular neticesinde kadın tarihi bağlamında erkek ve kadının eşit rollerde yer aldığı yeni toplumsal yapılar kurgulayan ve bunu çocuklara sezinleten nitelikli eser üretimi artırılabilir.

KAYNAKÇA

Acar Erdol, T. (2019). *Etkileşimli Öğretim İlke ve Yöntemleriyle Geliştirilmiş Etkinlik Örnekleriyle Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi*. Ankara: Eğiten Kitap.

Adıvar, H. E. (14 Kasım 1946). “Kadın Çalışmalı mı?” *Akşam Gazetesi*. 146.

Adıvar, H. E. (1937). “Yeni Dünya, Eski Kadın”. *Yedigün*. 201.

Ağçoban, S. (2016). “Kadın Olgusunun Kültürel Gelişimi ve İslam’da Kadının Yeri Üzerine Tartışmalar”. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 2(1), 14-24.

Akagündüz, Ü. (2016). “II. Meşrutiyet Döneminde Kadın Hareketi ve Şükufe Nihal’in Bugünün Genç Kadınına Adlı Yazısı”. *Fe Dergisi*, 8(1), 111-117.

Akca, B. (2012). *Dönüşümcü Liderlik İle Örgütsel Bağlılık, İş Tatmini ve İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişkilerde Örgütsel Adaletin Rolü: İSO İşletmelerinde Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akgündüz, A. (2014). *Bir Aile ve Hizmet Müessesesi Olarak Osmanlı’da Harem*, Ankara: Türkler Ansiklopedisi Yeni Türkiye Yayınları.

Akkuş, Z. (2007). *Tarih Öğretiminde Edebî Ürünlerin Öğrenci Başarısına Etkisi*(Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aksar, G. (2016). *Türk Kadın Şairlerde Kadın ve Çocuk Teması (1886-1960)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aksoy, N. (2009). *Kurgulanmış Benlikler / Otobiyografi, Kadın, Cumhuriyet*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Akyol, H. (2006). *2005 Programına Uygun Türkçe Öğreti Yöntemleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Altaş, S. (2011). *Uygarlık Tarihi*. İstanbul: Nobel Yayınları.

Altay, S. (2019). “Ataerkillik ve Kadının İkinciliği; Kuramsal Bir Analiz”. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 1(23)

Altındal, A. (1977). *Türkiye’de Kadın*. İstanbul: Havas Yayınları.

Altun, M. (2019). *Yüzyıl Dönümünde Bir Valide Sultan: Safiye Sultan’ın Hayatı ve Eserleri* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Anıl, E., İlkaracan, P., Kılıç Z., Ronge K., Seral G. ve Ülgen T. (2001). “Pekin+5: Birleşmiş Milletler’de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye’nin Taahhütleri”. *Kadının İnsan Hakları Projesi (KİHP) – NEW WAYS (Yeni Çözümler) Vakfı*, 1, 1-38.

Arslan, E. (2014). *Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Hikâye Anlatım Yönteminin Akademik Başarıya Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arkan, R. (2011). *Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Aristo, (1946), *Politika*. (Çev. Mete Tunçay). İstanbul: Remzi Kitabevi. (1983).

Arkan, S. (2006). *Tarihi Romanlarımızda Üç Haseki Sultan (Hurrem Sultan, Safiye Sultan, Kösem Sultan)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aslan, A. (2015). “Tarihin Arka Odası’ndaki Kadın”. *İlef Dergisi*, 2(1), ss.77-94.

Aslan, C. (2004). *Çözümlemeli Öykü Yönteminin Hayat Bilgisi Başarısı, Tutum ve Düşünme Becerileri Üzerindeki Etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Atalay, B. (1992). *Türk Aile Yapısı Araştırması*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.

Avaroğulları, M. ve Çapar, Z. (2016). “Tarihte Türk Kadınları ve İlkler”. *Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi*, 6 (1), ss. 27-49.

Avcı, M.(2016). “Osmanlı Devleti’nde Kadın Hakları ve Kadın Haklarının Gelişimi İçin Mücadele Eden Öncü Kadınlar”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 55, 225-254.

Aydın, M. A. (1985). *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Bacak, S. (2008). *İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öykü Tabanlı Öğrenme Yaklaşımının Öğrenenlerin Akademik Başarı ve Yaratıcılıklarına Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa: Celal Boyar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayraktar, T. (2018). “İstanbul Sözleşmesi ve 2017 Türkiye Gölge Raporuna İlişkin Bir Değerlendirme.” *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(3).

Bayram, M. (2008). Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum (3. Bs.). İstanbul: NKM.

Beauvoir S. (1993). *Kadın “İkinci Cins” Genç Kızlık Çağı*. (Çev. Bertan Onaran, 7. bs.). İstanbul: Payel Yayınları.

Beldağ, A., Aktaş E. (2016). “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Eser Kullanımı: Nitel Bir Çalışma”. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 955.

Berktaş, F. (2004). *Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye, Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Belkıs Şevket. (30 Teşrinisani 1913). “Uçarken”. *Kadınlar Dünyası*, 120, ss. 2-3.

Bingöl, O. (2014). “Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık”. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (1), 108-114.

Bozali, S. (2019). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde/Öğreniminde Kelime Kazanımına İlişkin Oyun İçerikli Materyal Geliştirme Örneği: B1 Düzeyi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Bukarlı, E. (2017). “Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Kadın Kıyafetinin Dönüşümü”. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(1), 55-78.

Can, S. (2008). *Selçuklular Döneminde Kadın*. İstanbul: Ufuk Ötesi Yayınları.

Canan, M.Z. (1977). *İslam Tarihi Cahiliye Devri Siyeri Nebi Halifeler Devri*. İstanbul: Yelken Matbaası.

Cangir, M. (2011). *İslam Hukukuna Göre Nikahta Aleniyet ve İlan Şartı*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı.

Cesur Kılıçaslan, S. ve Işık, T. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve Efsaneden Gerçeğe Türkiye’de Kadın*. Ankara: Nobel.

Creswell, J.W. (2014). *Research Desing Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. (Çev. Selçuk Beşir Demir). Ankara: Eğiten Kitap (2014).

Çaha, Ö. (2010). *Sivil Kadın, Türkiye’de Kadın ve Sivil Toplum*. Ankara: Savaş Yayınları.

Çaka, C. (1948). *Tarih Boyunca Harp ve Kadın*. Ankara: As. Fb. Basımevi.

Çakır, S. (2006). "Ulviye Mevlan Civelek (1893-1964)", Haan, Daskalova, Loutfi (Ed.), *A Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminisms. Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, Budapestss, 336-369.

Çakır, S. (2011). *Feminist Tarih Yazımı: Tarihin Kadınlar İçin, Kadınlar Tarafından Yeniden İnşası*. Serpil Sancar (Der.). *Birkaç Arpa Boyu...21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar*, Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan (ss. 505-533). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Çakır, S. (2007). “Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi”. H. Birsen Örs (Der.). *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* (ss. 415-475). İstanbul: Bilgi Üniversitesi.

Çakmak, D. (2007). “Fransız Devrimi’nde Kadın: Eksik Yurttaş”. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 7(2), 727-745.

Çalışkan, F. (2005). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Aktif Öğrenme Yöntemlerinden Çözümlemeli Öykü Yönteminin Öğrencilerin Akademik Başarılarına, Tutumlarına ve Aktif Öğrenme Düzeylerine Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelikten, M. Şanal ve M. Yeni Y. (2005). “Öğretmenlik Mesleği ve Özelliği”. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19/2

Çıvgın, A. G. (2018). “Platon’un Adalet ve Filozof Kral Anlayışı”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 7(1), 1-9.

Çolak, G. (2018). “Türk Edebiyatında Kelimelerin Toplumsal Cinsiyeti” *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (43) , 87-125.

Danişment, İ. H. (1961). *Osmanlı Tarihi Kronolojisi*. İstanbul: Türkiye Yayınevi.

Davis, F. (2009). *Osmanlı Hanımı*. (Çev. Bahar Tırnakçı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Demir, S. B. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Göre Tasarlanmış Hikâyelerin Etkililiği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Demiray, K. (1997). *Türkçe Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Demirel, E. (2010). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Cinsiyet Ayrımcılığı*. (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı.

Demirkuş, N., Bozkurt T., Gülen, S. (2017). “Popüler Çevre Kavramlarının Eğitiminde Görsel Materyal Geliştirme Çalışması”. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18.

Derince, M.Ş. (2012). *Toplumsal Cinsiyet, Eğitim ve Anadili*. Diyarbakır: Disa Yayınları.

Dikici, E. (2016). “Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marxist ve Radikal Feminizm Teorileri”. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 43, 523-532.

Dilek, D. ve Yapıcı, G. (2005). “Öykülerle Tarih Öğretimi Yaklaşımı”. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 115-130.

Dilek, D. (2007). *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi* (3. baskı). Ankara: Nobel.

Dilek, G. (2012). *Tarih Öğretiminde Toplumsal Cinsiyet: 6. Sınıf Öğrencilerinin Perspektifinden Tarihsel Süreçte Kadın Hakları ve Kadın İmgesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Dilidüzgün, Ş. (2008). *Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı Bir Yaklaşım*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğanay, A. (2004). *Sosyal bilgiler eğitiminin genel amaçları ne olmalıdır? Tebliğler: I. Sosyal bilimler eğitimi kongresi. (15-17 Mayıs 2003 İzmir)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Dolmaz, M. (2018). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihsel Roman Kullanımının Yaratıcı Yazma Becerilerine Etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzincan: Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dökmen, Z.Y. (2006). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dursun, A. (2011), “Dede Korkut Hikâyelerinde Halk Hukuku”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6/4, 107-122.

Duruoğlu S. (2006). *Atatürk'ten Anekdotlar, Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı*. Ankara: Atatürk Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları (ATAREM).

Duroğlu, S. (2007). *Türkiye'de ilk Kadın Milletvekilleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Egan, K. (2010). *Eğitilmiş Zihin*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Enginün, İ. (1986). *Halide Edip Adivar*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Erbay, H. (2019). “Tarihsel Süreçte Dünyada Ve Türk Toplumunda Kadın Algısı Ve Haklarının Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme”. *Ege Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 1- 25.

Erbil, P. (2007). *Kibele'den Pandora'ya Kadının Tarihsel Yenilgisi*. Ankara: Arkadaş

Erden, M. ve Akman, Y. (2012). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Ergun, P. (1997). *Cumhuriyet Aydınlanmasında Öncü Kadınlarımız*. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Erol, D. D. (2017). “Türkiye’deki Savaş Foto Muhabirlerinin Mesleklerine İlişkin Görüşleri”, *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*,4(1), 3-28.

Eröz, M. (1977). *Türk ailesi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Eyüpoğlu, Y. C. (2017). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (İlköğretim) 4. Sınıf İçin Müzik Müzikal Materyal Geliştirme Çalışması* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları (Türk Din Musikisi) Anabilim Dalı.

Feely, J.(2005). *Osmanlı Sarayı, Bir Hanedanın Öyküsü*. (Çev. Ayşegül Çetin). Remzi İstanbul: Kitapevi.

Feyzioğlu, K.(2015). Hürrem Sultan: "Devletlu İsmetlu, Hürrem Haseki Sultan Aliyyetü’ş- Şan, Merçil, E. (2011). *Selçuklular ’da Saraylar ve Saray Teşkilatı*. İstanbul: Babil Yayınevi.

Genç R.(1997). *Evlilik Geleneğinin Divan ı Lügatı't-Türk'te ve Manas Destanı'nda Yer Alan Ortak Unsurları, Manas 1000. Bişkek Bildirileri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Gökçe, O. (2001). *İçerik Çözümlemesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları. 209.

Gökçimen, S. (2008). “Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi”. *Yasama Dergisi*, 10, 11.

Göksel, B. (1988). *Çağlar boyunca Türk kadını ve Atatürk*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Gülüm, K., Ulusoy K. (2008). “Sosyal Bilgiler Dersinde Göç Konusunun İşlenişinde Halk Türkülerinin Kullanılması (Örnek Bir Çalışma)” *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 112-127 .

Günay, D. (2007). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları

Güneş, Ö. (2008). “Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Ayrımı(1990- 2006)”. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 19, 2, 81-95.

Gümüšoğlu, F. Gümüšoğlu, F. (1998). “Cumhuriyet Dönemi Ders Kitaplarında Cinsiyet Roller (1928-1998)”Ayşe Berktaş Hacımırzaoğlu (Ed.). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler* (ss. 101-128). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Gürhan, V. (2017). “18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kadın ve Hukuk: Amid Mahkemesi’nde Kadınların Hak Arama Süreçlerine Dair Bazı Değerlendirmeler”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 3, 1644-1664.

Hepşen, Ö. (2010) *Tevrat, İncil Ve Kuran-I Kerimde Kadın Bedeni*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnan, A.(1975). *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

İnan, A. (1998). *Makaleler ve İncelemeler*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

İnan, A. (2005). *Afet İnan*. (Yay. Haz. Arı İnan, 2. Bs.). İstanbul: Remzi.

İpşirli, M. (1994). *Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilâtı, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi I*,İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Yayınları.

Kabapınar, Y. (2003). “İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılabilecek Bir Öğretim Yöntemi Olarak Çözümlemeli Öykü”. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss..193-214) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Kaçar, Ö. (2007). *Toplumsal Cinsiyet Ve Kadının Konumu: Türkiye’de Yakın Zamanlardaki Değişimi Anlamak*. (Yüksek Lisans Tezi). Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kafesoğlu, İ. (2007). *Türk Milli Kültürü*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Karabulut, U., Doğan S. (2015). “İstanbul Semalarında Uçan İlk Türk Kadını: Belkıs Şevket Hanım”. *Belgi Dergisi*, (10), 1393-1401.

Karaca, Ş. (2013). “Fatma Aliye ve Emine Semiye’nin Kadının Toplumsal Kimliğinin Kazandırılmasında öncü fikirleri”. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(2), 1481-1499.

Karaçalı Taze H. ve Dilek, G. (2018). “Kendinizi Bizim Yerimize Koyup Düşünmenizi İstiyorum” : Kadın Haklarının Öğretimi Üzerine Bir Tarihsel Empati Çalışması ”. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26 (5) , 1737-1750.

Karakuş, E. Mutlu, E., Diker Coşkun Y. (2018). “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Öğretim Programlarının İncelenmesi”. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2, 31-54.

Karaman, H. (1991). *Mukayeseli İslâm Hukuku*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Karakışla, Y.S. (2014). *Osmanlı Kadın Telefon Memureleri*. İstanbul: Akıl Fikir.

Kaymakçı, S. (2013). “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sözlü ve Yazılı Edebi Türlerin Kullanım Durumu”. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*. 20, 230-255.

Kaymakçı, S. (2016). *Çözümlemeli Öyküler ile Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Kaymakçı, S. (2019). *Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri*. Ankara: Pegem Yayınevi.

Kılıç, Z. (1998). *Cumhuriyet Türkiye’sinde Kadın Hareketlerine Genel Bir Bakış*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kıvrım, İ. (2011). “17. yüzyılda Osmanlı Toplumunda Boşanma Hadiseleri (Ayıntâb Örneği; Talâk, Muhâla’a ve Tefrik)”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 10(1):371 – 400.

Koçu, R.E. (2005). *Tarihimizde Garip Vakalar*. İstanbul: Doğan Kitap.

Kolaç, E, Özer H. (2018). “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünlerin Kullanımı ve Değer Aktarımındaki Katkılarına Yönelik Öğretmen Adaylarının Görüşleri”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2629-2655.

Koyuncu Kaya M. (2018). *Tanzimat Öncesi Osmanlı Toplumunda Cinsiyet, Mahremiyet ve Sosyal Hayat, Osmanlı Kadını ve “Çalışma” Hayatı*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kural, S. H. (2015). “Saraylı Bir Feminist: Ulviye Mevlan Civelek”. *Lacivert Dergisi*, S.14.

Kurnaz, Ş. (1996). II. Meşrutiyet döneminde Türk kadını, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.224.

Kurt, A. (1999). *Osmanlı'da Kadının Sosyo-Ekonomik Konumu*. Ankara: Osmanlı-Toplum, Yeni Türkiye Yayınları.

Kurt, E. (2018). *Türk Hava Kuvvetlerinin Kuruluşunda Bağış ve Yardımlar(1911-1914)*. (Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Kuşcu, A.D. (2016). “Selçuklu Devlet Yönetiminde Kadının Yeri ve Altuncan Hatun Örneği”. *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, s.191-173.

Kükre, M., Kıbrıs, I. (2017). “CEDAW Öncesi ve Sonrası Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Faktörlerinin Değerlendirilmesi”. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (3), ss. 1369-1383.

Locke, J. (2007). *Hükümet Üzerine Birinci İnceleme*. (Çev. Fehim Bakırcı). Ankara: Kırilangıç Yayınevi.

Masini, B. (2015). *Güzel, Açık göz, Cesur Kızlar Kral Kızının Armağanı*. (Çev. Nükhet Amanoel). İstanbul: Can Çocuk Yayınları

Masini, B. (2016a). *Güzel, Açık göz, Cesur Kızlar Kocaman Ayaklı Çocuk*. (Çev. Nükhet Amanoel, 5. bs.). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Masini, B. (2016b). *Güzel, Açık göz, Cesur Kızlar Bilmece Bilen Kız*. (Çev. Nükhet Amanoel, 3. bs.). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Masini, B. (2016c). *Güzel, Açıkgoz, Cesur Kızlar Ejder Çocuk* (Çev. Nükhet Amanoel, 3. bs.). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Masini, B. (2016d). *Güzel, Açıkgoz, Cesur Kızlar İna Mağarada*. (Çev. Nükhet Amanoel). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Masini, B. (2016e). *Güzel, Açıkgoz, Cesur Kızlar Korkusuz İzabelita*. (Çev. Nükhet Amanoel). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Masini, B. (2017). *Güzel, Açıkgoz, Cesur Kızlar Gizemli Miço*. (Çev. Nükhet Amanoel, 3. bs.). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Mcgowan T. ve Guzzetti, B.(2003). “Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretimi”. (Çev. Ahmet Doğanay). *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (11) , 1-10.

Memiş, M. R. (2014). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenler İçin Zarfların Öğretimine Yönelik Materyal Geliştirme*. (Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı.

Mumcu A., Üçok C. ve Bozkurt G., (2019). *Türk Hukuk Tarihi*. Ankara: Turhan Yayınevi.

Nizamü'l-mülk (2009). *Siyasetname*. (Çev. Mehmet Taha Ayar). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Nurbaki, H. (2007). “Nurbanu Sultan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (c.33, 250-251) Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.

Okiç, M. T. (1981). *İslamiyet'te Kadın Öğretimi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Olgun, H. (2017). “Ekofeminizm: Kadın-Doğa İlişkisi ve Ataerkil Tahakküm.” *Yeşil ve Siyaset: Siyasal Ekoloji Üzerine Yazılar*. Ankara: Liberte.

Orhonlu, C. (1970). *Osmanlı Tarihine Aid Belgeler Telhisler (1597-1607)*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Olympe de Gouges (1996). “Kadının ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi”. (Çev. Göztepe, E.). *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 45 (1), 185-193. (1791).

Özdemir, C. ve Or, M. (1983). *Mesleklerde ve Parlamentoda Öncü Kadınlarımız, Atatürk ve Kadın Hakları*. Ankara: Kadın Dernekleri Federasyonu ve Gönüllü Kuruluşlar Yayınları.

Özdemir, N. (2014). *Osmanlıdan Cumhuriyete Bir Cemiyet Kadını: Nakiye Elgün*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Özyiğit, H. (2014). “İlk Türk Kadın Heykeltıraş: Sabiha Ziya Bengütaş”. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9 (10) pp. 853-866,

Öztuna, Y. (2002). *Osmanlı Hareminde Üç Haseki*. İstanbul: Ötüken yayınları.

Özveri, D. (2009). *Feminist Teorinin Gelişim Sürecinde Uluslararası İlişkilere Bakışı Üzerine Kısa Bir Değerlendirme*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Ögel, B. (2001). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Özen, M. (t.y.), *Kösem Sultan(1590-1651?)*. Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.

Özenç M., Özenç E. G. (t.y.). “Sınıf Öğretmenleri İle Yapılan Lisansüstü Eğitim Tezlerinin Yöntem Bölümü Açısından İncelenmesi” *Marmara Üniversitesi Yayınları*, 135.

Özer, D. (2017). “16. Yüzyıl Türk Edebiyatı’nda Manzum Cülûsiyyeler”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 1(1), 7.

Özgül, İ. (2010). *Karaçelebi-Zâde Abdülaziz Efendi’nin Ravzatü’l Ebrâr Adlı Eseri (1299-1648) Tahlil ve Metin*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özkan, U. B. (2019). *Eğitim Bilimleri Araştırmaları İçin Doküman İnceleme Yöntemi*. Ankara: Pegem Akademi.

Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2003). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem Akademi.

Öztürk, İ.H. (2011). “Tarih Öğretiminde Anakronizm Sorunu: Sosyal Bilgiler ve Tarih Ders Kitaplarındaki Kurgusal Metinler Üzerine Bir İnceleme”. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2-1, 37-58.

Öztürk C.; (2009). *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler Arası Bir Bakış*, Ankara: Pegem Akademi.

Peker, R. ve İnan A.(1933). *Vatandaş İçin Medeni Bilgiler*. Ankara: Maarif Vekaleti Yayınevi.

Rasony, L. (1971). *Tarihte Türklük*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Sakaoğlu, N. (1999). “Kösem Sultan” Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar *Aksiklopedisi*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2, 37-39.

Sami, C. (2012). *Bailo Agostino Nani'nın Relazione'sine Göre 17. Yüzyıl Başı Osmanlı Venedik İlişkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sancar, A.(2009). *Osmanlı Kadını Efsane ve Gerçek*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Sarı, İ.(2017). *Türk Tarihinde Kadın*. İstanbul: Net Medya Yayıncılık.

Sarıhan, Z. (2007). *Kurtuluş Savaşı Kadınları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Seçgin, F., Kurnaz Ş. (2015). *Sosyal Bilgiler Dersinde Toplumsal Cinsiyet Etkinliklerinin Öğrencilerin Algı ve Tutumlarına Etkisi*. (Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Serkaya, P. (2011). *Türk Tarihinde Terkenler*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sever, S. (2015). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.

Sevinç, N. (1987). *Eski Türklerde Kadın ve Aile*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Sevim, İ. (2005). *Makaleler, (Mir'atü'z-Zaman/ Tuğrul Bey Dönemi)*. Konya: Zekeriya Kitapçı.

Sutay, G. (2018). *Büyük Selçuklu Devletinde Kadın ve Siyaset: Terken Hatun Örneği, Uluslararası İslam ve Kadın Çalıştayı*. Iğdır: Iğdır Üniversitesi Yayınları.

Sümer, N. (2006). “Yetişkin Bağlanma Ölçeklerinin Kategoriler ve Boyutlar Düzeyinde Karşılaştırılması”. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21, 1-24.

Tan, M. (2000). *Eğitimde Kadın Erkek Eşitliği ve Türkiye Gerçeği, Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş*. İstanbul: TUSIAD.

Tekin, B.B. (2014). “Selçuklu Kültüründe Kadın’ın Konumu: Sanat Eserlerinden Hareketle Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”. Ankara: International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9/10, 994.

Temizkan, M. (2011). “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Özellikleri Algılama Durumları”. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 339-357.

Temizkan, M. ve Atasoy, A. (2014). “Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Hikâye Türündeki Metinlerin Üst Yapı Açısından Değerlendirilmesi”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3 (3), ss. 210-237.

Terzi, A.(2012). “Türk Siyaset Kültüründe Kadınların Rolü”. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 17-24.

Tezel, S. (1983). *Atatürk ve Kadın Hakları*. Ankara: Atatürk ve Kadın Hakları: Kadın Dernekleri Federasyonu ve Gönüllü Kuruluşlar Yayınları.

Turan, O. (1969). *Türk Tarihine Giriş*, İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ders Notu..

Tokcan, H. (2019). *Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Toros Kurtoğlu, Y. (2015). *Eski Orta- Asya Türk Devletlerinde Aile Hukuku*. . (Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TÜİK (2008-2009). *Yaygın Eğitim İstatistikleri*. Ankara: TÜİK.

Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük* (11. Bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Türkdoğan, O. (1992). *Türk Ailesinin Genel Yapısı, SosyoKültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1*, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Türk E.B. (2019). “Türk Basın Tarihinin İlk Kadın Yüzlerinden: Sabiha Zekeriya Sertel”. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*. 14(27): 261-278.

Uçar, İ., Doğruer, N. (2016). “Kazak Türkçesinde Aile Bireyleri İle İlgili Atasözleri Üzerine 4 Bir Çalışma”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(1), 94-107.

Uluçay, Ç. (1971). *Harem II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Unat, E. K., Samastı M. (1990). *Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye (Sivil Tıp Mektebi) 1867-1909*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları.

Urhan, V. (2016). “Siyaset Felsefesinde Adalet, Eşitlik, Özgürlük”. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 26.

Yalçın Çelik D. S. (2002). “Türk Edebiyatında Kısa Hikâye Hakkında Yapılan Çalışmalar”. *Türkbilig Dergisi*, 2/3: 106-129.

Yaylı, H., Eroğlu G. (2015). “Yerel Katılım Bağlamında Türkiye’de Kadın Temsili”. *International Journal of Science Culture and Sport*, July Special Issue, 3. 504-524.

Yazar, N. (2011). “Melik Şah’ın Ölümünden Sonra Terken Hatun’un Oğlu Mahmut’u Sultan Yapma Çabaları”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(20), 211-213.

Yazıcı, A. (2015). “Osmanlı Aile Kararnamesi (1917). Ve Sadreddin Efendi’nin Eleştirileri”. *EKEV Akademi Dergisi*, 62, 567-258.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yılmaz, A. (2010). “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e: Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi*, 191-212.

Yılmaz, O. (2018). *Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Özellikler*, Ankara: Grafiker Yayınları.

Yurtsever, K. (2011). *İlköğretim II. kademe öğretmenlerinin öğrencilere yönelik tutumlarının cinsiyet değişkenine göre incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yürüt, B. (2017). “Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadın Hareketi ve Hukuki Talepleri”. *TBB Dergisi*. s. 365-396.

Zihnioğlu, Y. (2000). “Nezihe Muhiddin”. *Tarih ve Toplum Dergisi*, 33(195), 69-73.

Zihnioğlu, Y. (2003). *Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhittin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği*. İstanbul: Metis Yayınları.

EKLER

Uç Belkıs Uç⁴

Belkıs her zamanki gibi güne erkenden uyanmıştı. Elleriyle gözlerini ovuşturduktan sonra gözü aralanan perdeye takıldı. Dün gece esen şiddetli rüzgârı duymasa belki de eve hırsız girdiğini sanıp korkacaktı ancak camın üzerinde hâlâ yağmur tanecikleri durmaktaydı. Yataktan çıkmadan uzunca bir süre, yağmur damlalarının aşağıya doğru nazlı nazlı akışını izleyebilirdi; fakat bugün tembellik yapacak bir gün değildi. Onu sınıksız saran yorganını atarak cama doğru yöneldi. Anlaşılan hava sadece camı aralamakla kalmamış evinin önündeki dev gibi çınar ağacının birkaç dalını da yere sermişti. Belkıs bir an ağacın bu haline üzölmüşse de rüzgârı da bunun için suçlayamazdı ya! Elini yüzünü yıkadı üzerine her zamanki gibi kadınların giyindiğı dikkat çekmeyen kıyafetlerinden bir tanesini geçiriverdi. Kıyafet seçmek için zorlanmıyordu. Çünkü bütün kıyafetleri neredeyse birbirinin aynısıydı. O dönemde kadınlardan kıyafet seçiminde belirli kuralları gözetmeleri beklenirdi. Bir gün kadınlar giyim konusunda kendi kararlarını verebilecek, üniversiteye gidebilecek hatta istedikleri işlerde çalışabileceklerdi bunu biliyordu ama bunun için tüm kadınların aynı fikirde olup bu isteğı hep bir ağızdan söylemeleri gerekiyordu. Farkındaydı... Bu yüzden her gün kadınlarla birlikte fikirlerini paylaşır, ardından haklarını savunmak ve diğer kadınları da aydınlatmak için “Kadınlar Dünyası” adını verdikleri dergide yazılarını paylaşırlardı. Belkıs tüm bu düşüncelerinin arasında bir iç geçirerek:

“Her neyse...” dedi. Sesinin verdiği yüksek tınıyla hayal dünyasından çıkarak:

“Şimdi hayalleri gerçekleştirme zamanı Belkıs!” diyerek kendi kendine konuştu. Hızlı adımlarla aşağıya indi. Kapının önünde bir gazete durmaktaydı. Tam mutfağı doğru yönelecekken gazetenin yabancı dilde olduğı dikkatini çekti. Yönünü hemen gazeteden tarafa çevirerek elini gazetenin kabartılı harflerle bezenmiş sayfalarında gezdirdi. Sonra gazetenin kapağındaki resme dikkatlice bakınca yüzünde bir şaşkınlık ifadesi oluştu. Çünkü resimde büyük bir uçak vardı; evet bu normaldi elbette, ancak uçağın pilot koltuğunda oturan kişi bir kadındı! Altında ise şu başlıklar yazıyordu:

---

⁴ Bu çalışmanın, proje resmi sitesi olan www.kadinlardaoradaydi.com adresinde yayına alınması planlanmıştır.

“Pilot Lisansı Alan Kadınlar”

“Pilot Kadınlar Hava Yarışında!”

Belkıs gazetenin sayfalarını çevirdikçe düşüncelere dalıyordu. Demek Avrupa ve Amerika’da başarılarını merakla takip ettikleri pilot kadınlara yenileri eklenmekle kalmamış, hava yarışlarında da başarılı olmuşlardı. Kadınların epey ilerleme kaydettiklerini düşündü. Gazetede ki pilot kadınların resimlerine bir süre baktı. Azimli oldukları takdirde kadınların neler başarabileceklerini hatırlatsın diye sayfalardan birini camlı vitrinin içine yerleştirdi. Ardından yerde duran günlük gazetesine gözü takıldı. Ülkesindeki gelişmelere de kayıtsız kalamazdı. Bugünkü haberlerde ise ordunun zor durumda olduğu ve uçak ihtiyacının bulunduğu yazılıydı. Belkıs bu duruma her defasında nasıl katkı sağlayabileceğini düşünür dururdu. Kadınların yalnızca ev işleri yapabileceğini düşünen kişilerin varlığını hatırladı. Derin bir iç geçirdi. Ancak hemen sonra zihnine akın eden bu olumsuz düşünceleri kovmak ister gibi başını kararlılıkla iki yana salladı. Hayır! Belkıs öyle kolay kolay pes edecek biri değildi. Büyük bir kararlılıkla paltosunu alarak hızla dışarı çıktı. Kadınlarla bugün bu konuyu tartışmaları gerektiğini düşünerek üyesi olduğu Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-i Nisvan Cemiyetine (Kadın Haklarını Savunma Derneği) doğru yola koyuldu. Kafasında dönüp duran düşüncelerle dalgın dalgın ilerlerken birden kulaklarında tanıdık bir ses yankılandı. Başını çevirip baktığında dernekte birlikte çalıştığı arkadaşlarından birinin koşar adımlarla kendisine yaklaştığını gördü. Belkıs arkadaşını gördüğüne sevinmişti. Heyecan ve sabırsızlıkla sabah okuduğu haberi onunla paylaşmak için söze girdi:

“Bugün Avrupa gazetelerini gördün mü? Kadınların havacılıktaki başarılarına yenilerinin eklendiği yazıyor.” Belkıs okuduğu haberleri tüm detaylarıyla anlattıktan sonra ekledi: “Artık kadınlar mücadelelerinde hak ettikleri sonuçlara ulaşabiliyor. Bu güzel bir gelişme değil mi?” Belkıs’ın bu sözleri arkadaşı üzerinde sevinç yerine üzüntü yaratmış gibiydi. Kadınların da uçak kullanabilmeleri, hatta havacılıkta erkeklerle yarışlara girecek kadar başarı kazanmaları çok güzeldi elbette. Ancak işte arkadaşının canını sıkkan bir şeyler vardı. Düşük bir ses tonuyla şöyle cevap verdi:

“Bu, kadınlar için çok güzel bir haber! Ancak ülkemizde değil pilot olmak, hiçbir Türk kadını uçağa henüz binemedi bile... Bu hüznü verici.” Belkıs onayladığını gösterir şekilde başını salladı ve devam etti:

- Biz de bilim ve teknolojiyi yakından takip ediyoruz. Neden ülkemizin kadınları da havacılıkla ilgilenmesin? Göklerde bizim için de yer olmalı! Türk kadınının adını dünyaya duyurabiliriz, böylece birçok kadına da ilham oluruz.” Belkıs’ın sözleri arkadaşını bir miktar umutlandırmış gibi görünüyordu. Ancak aynı düşük ses tonuyla şöyle dedi:

- Haklısın, bu konuda neler yapabileceğimizi düşünebiliriz. Bugünkü haberlerden dolayı biraz canım sıkıldı. Ordumuz zor durumdaymış, tek bir uçağa dahi çok ihtiyaçları varmış. Gördün mü?” Belkıs evet anlamında kafasını salladı, bu durum onu da üzmüştü. Arkadaşı devam etti:

- Biz ordunun uçak ihtiyacına katkıda bulunamaz mıyız? Arkadaşının bu sorusu ve konuştukları üzerinde düşünerek sessizce yürümeye devam ettiler. Birkaç dakika sonra Belkıs’ın “Buldum!” diyen sesiyle düşüncelerinden sıyrılan arkadaş merak dolu bakışlarını Belkıs’a çevirmişti. Söyleyeceklerini duymak için sabırsızlanıyordu. Belkıs kararlı bir ses tonuyla söze başladı:

-Derneğe gidince bu konularla ilgili düşüncelerimizi dile getirelim. Dernek üyesi arkadaşlarımızla birlikte neler yapabileceğimizi tartışalım! Arkadaşı bu fikri çok sevmişti. Belkıs ile yol boyunca konuştular. Konu öylesine ilgi çekiciydi ki ne ara derneğin önüne geldiklerini bile anlamamışlardı. İçeri girdiklerinde oradaki kadınların da yurtdışındaki gelişmelerden haberdar oldukları masanın üzerinde sayfaları açık duran gazetelerden anlaşılıyordu. Belkıs hızla sandalyesine oturdu, gazetelerden birini göstererek söze girdi:

-Sevgili kız kardeşlerim! Bugün yabancı gazeteler bu pilot kadınların gökyüzündeki başarılarını yazmış. Biz de dünyadaki bilimsel ve teknolojik gelişmeleri yakından izliyoruz. Geleceğin göklerde olduğunu görebiliyoruz. O hâlde bu ülkenin kadınları olarak neden bizler de göklerdeki yerimizi almayalım?

Dernek üyesi kadınlar Belkıs'ı büyük bir merakla dinliyordu. Hepsinin içinde mücadeleci güçlü bir kadın vardı ve heyecanları yüzlerinden okunuyordu. Belkıs sözlerine devam etti:

-Diğer yandan ülkemizin içinde bulunduğu durumdan da haberdar olduk. Ordumuzun uçağa ihtiyacı varmış. Kollarımızı bağlayıp gözlerimizi kapatarak bu duruma kayıtsız mı kalacağız?

Belkıs'ın bu sözleri salonu hareketlendirmiş; kadınlar, aralarında konuşmaya başlamışlardı. Neler yapılabileceği üzerinde tartışıyorlar, ardından dernek başkanından söz isteyerek fikirlerini yüksek sesle dile getiriyorlardı. Bu hararetli konuşmaları epeydir sessiz ve sakin bir tavırla dinlemekte olan kadınlardan biri kendisinden beklenmeyen bir ataklıkla söze girdi:

-Neden bir uçak kampanyası başlatmıyoruz? Üstelik uçakla göklerde süzülürken!

İşte aranan cevaplar bulunmuştu! Belkıs, böylesine parlak bir fikir bulan dernek üyesi kadınlara bir kez daha hayranlık duydu. Böylece hem kadınların neler başarabileceklerini gösterebilecek hem de orduya uçak hediye edebileceklerdi.

Kendisi gibi salondaki diğer üyelerin de bu fikri ne kadar beğendiklerini gören Belkıs konuşmaya başladı:

-O halde uçak almak için bir kampanya düzenleyecek ve ordumuza kadınlar olarak destek sağlayacağız. Bu kampanyayı biz kadınlar bir uçak üstünde halka duyuracağız!

Dernek üyesi kadınlar Belkıs'ın bu sözlerine alkışlarla karşılık verdi. Belkıs'ın yüzüne kocaman bir gülümseme yerleşmişti. Kadınlardan biri elini kaldırarak söze başladı:

-Evet evet! Biz de uçağa binelim ve Türk kadınlarının da uçabileceğini tüm kadınlara ve dünyaya gösterelim! Bağış kampanyamızı da uçağa bindiğimiz gün başlatalım.

Bir diğeri elini kaldırarak hevesle söze girdi:

-Bunu gerçekleştirebilirsek ilk kez uçağa binmiş olacağız. Bu, tüm dünyada ses getirecek bir olay! Batıda genellikle bizim bilim, teknoloji ve dünyadaki gelişmelerden

habersiz, okuyamayan, düşünemeyen, evlerine hapsedilmiş kadınlar olduğumuz zannediliyor. Şimdi onlara yanıldıklarını gösterme zamanı!

Dernek üyeleri uçağa binme ve bağış kampanyası başlatma konusunda aynı fikirdeydiler. Hatta orduya bağışlamayı planladıkları uçağın adını bile kararlaştırmışlardı. Uçağa “Kadınlar Dünyası” adını vereceklerdi. Ancak henüz kampanyayı nasıl başlatacaklarını bulamamışlardı. Bir süredir arkadaşlarını dikkatle dinlemekte olan Belkıs söz isteyerek ayağa kalktı. Tüm kadınlar merakla Belkıs’a doğru baktılar. Belkıs heyecanını gizleyemediği ses tonuyla söze başladı:

-Elbette! Elbette! Bağış kampanyamızı duyuran küçük kartlar hazırlayacağız. Daha sonra uçağa binerek bu kartları gökyüzünden aşağı atacağız. Böylece, kısa zamanda birçok insan hem derneğimizden haberdar olup kampanyamızı duyacak hem de ülkemiz kadınlarının neler başarabileceğini tüm dünyaya göstermiş olacağız.

Kadınlar Belkıs’ın ortaya attığı bu fikri çok beğenmişlerdi. Sözlerini bitiren Belkıs onay bekler gibi bakışlarını salonda gezdirirken ön sıralardan bir ses yükseldi:

-Bravo! Yarın ilk iş fikrinizi bir heyet aracılığıyla hükümete bildirelim.

Belkıs’ın beklediği onay derneğin kurucusu ve başkanı Ulviye Hanım’dan gelmişti. Ulviye Hanım sözlerine devam etti:

-Peki ya kartları aşağıya kim atacak?

Herkes birbirine bakıyordu. Herkesin aklında tek bir soru vardı. Daha önce hiçbir Türk kadını uçağa binmemişti. Bu işe kim cesaret edebilecekti? Belkıs Şevket hemen söze girişti:

-Eğer değerli hükümetimiz de onaylarsa derneğimiz ve tüm kadınların adına bu sorumluluğu ben yüklenmeye hazırım.-Türk kadınları adına İlk defa Doğu kadınlarının da Batılı hemcinslerinden geri kalmayacaklarını ispat etmek için uçacağımı arz ederim!

Bütün kadınlar Belkıs’ı cesaretinden ötürü tebrik ettiler. Belkıs çocuk çılgınlığıyla seviniyor ve oldukça memnun görünüyordu. Artık hükümetten gelecek cevabı sabırsızlıkla bekleyecekti. Eve geldiğinde büyük bir zafer için ilk adımı attığını hissederek gururla içeriye girdi. Babası tam karşısında duruyordu. Onun bu hayattaki mücadelesine inanan bir erkeğin olması Belkıs’ı şanslı ve mutlu hissettiriyordu. Yaşadığı

toplumda kadınların bazı alanlarda güçlüklerle karşılaştıkları doğrudu. Henüz üniversiteye kabul edilmemişler, öğretmenlik ve hemşirelik gibi meslekler dışında devlet memuru olamamışlardı. Kadınların birçok engeli aşması gerekiyordu. Ancak Belkıs toplumda hak ettikleri değeri kazanmak için mücadele vermeye kararlıydı. Üstelik artık yalnız da değildi. Kadınların eğitime erişmelerinin önemini, çalışma yaşamına katılmalarını, meslek sahibi olmalarını, toplumsal yaşamda erkeklerle birlikte yer almalarını savunan kadınlar gün geçtikçe artıyordu. Bu düşünce Belkıs'ın içini ısıttı, dayanışma güzel şeydi. Üyesi olduğu dernek de, kadınların bu haklarını savunmak üzere kurulmuştu. Babası okuryazar bilgili bir adamdı. Yurtdışı haberlerini yakından takip eder kızının da bu gelişmeleri izlemesinden, Kadınlar Dünyası dergisinde yazarlık yapmasından kıvanç duyardı. Neyse ki babası gibi kadınların haklarını savunan ve kadınları destekleyen erkekler de yok değildi. Hem kadınların önemsenmediği bir toplumun geliştiği ve ilerlediği nerede görülmüştü? Babasının:

“Hoş geldin kızım.” demesiyle bir anda düşüncelerinden sıyrılarak gülümsedi. Birlikte sofraya geçtiler. Belkıs olanları babasına anlatmak için sabırsızlanıyordu:

-“Bugün muhteşem bir fikir bulduk!” diye söze başladı. Babası Belkıs'ın fikirlerine alışkındı. Söyleyecekleri her ne ise iyi bir amacı olduğundan emindi. Belkıs gün boyunca yaşadıklarını, Dernekte aldıkları kararı bir çırpıda anlattı. Asıl haberi vermeden önce derin bir nefes aldı, başını kararlılıkla biraz daha yukarı kaldırdı ve sözlerine devam etti:

-“En önemlisi ise Kadın Haklarını Savunma Derneği adına hazırladığımız bu yardım kampanyası kartlarını uçağa binerek dağıtmayı ben kabul ettim!” Babasının buraya kadar hiçbir tepkisi olmamıştı. Ancak uçağa ilk kez binecek kadının kendi kızı olduğunu duyunca şaşkınlık dolu bakışlarla ağzından şu kelimeler dökülüyordu:

-“Sen ciddi misin kızım!”

Belkıs gururlu bir ifadeyle onaylarcasına kafasını yukarı aşağıya salladı. Babası tekrar konuşmak için yutkundu:

-Ama daha önce uçan, uçağa binen hiçbir Türk kadını görmedim!

Belkıs kararlı bir tonda tekrar ciddileşerek yanıt verdi:

-Evet babacığım, ordumuz için yardım kampanyası başlatmakla kalmayacak, aynı zamanda memleketimizde uçan ilk kadın olacağım! Ordu için alacağımız uçağın adını da “Kadınlar Dünyası” koyacağız.

Babası ne diyeceğini bilemiyordu. Daha önce Belkıs’ın birçok mücadelesine destek olmuştu. Ancak bu seferki alışlagelmişin dışındaydı. Bunu iyi karşılamayan insanlar mutlaka olacaktı. Ama babası bunu pek umursamadı ve kızına sıkıca sarıldı. Belkıs söze başladı:

-Yalnız küçük bir onay söz konusu babacığım, eğer hükümet kabul ederse bunu başaracağız.

Yapılan yazışmalardan bir süre sonra nihayet beklenen yanıt gelmişti. Belkıs Şevket’in uçmasına izin verilmişti. Haftaya pazar, hava şartları uygun olmazsa pazartesi günü uçuş gerçekleşecekti. Belkıs’ın mutluluktan içi içine sığmıyor, uçuş gününü sabırsızlıkla bekliyordu. Nihayet cumartesi gecesine gelinmişti. Belkıs ertesi gün Dernek üyelerini taşıyan otomobillerle birlikte Havacılık Okuluna gidecekti. Sık sık yazı odasındaki barometreyi kontrol ediyordu. Aslında çoktan uyumuş olması gerekirdi. Ancak ne mümkün! İçi tam aksine kıpır kıpırdı. Sanki bayram sabahını bekleyen çocuklar gibi sabah giyeceği kıyafetleri sandalyenin üzerine sermişti. Masanın üzerine ise içi orduya alınacak uçağın bağış kampanyasının kartlarıyla dolu örgü bir sepet koymuştu. Kartlara her baktığında kalbi hızla çarpıyordu. Belkıs tekrar barometreyi kontrol etti. Off! Barometre düşüyordu... Birkaç saat sonra duyduğu gök gürültüsü sesiyle ansızın irkildi ve pencereye koştu.

“Olamaz!” dedi büyük bir hayal kırıklığıyla. Hava epeyce kötü bir haldeydi. Şiddetli yağmur ve lodos vardı. Böyle bir havada nasıl uçuş olabilirdi ki! Sabırsızlık ve heyecan duyguları yerini hayal kırıklığı ve endişeye bırakmıştı. Masaya doğru ilerledi. Sandalyeyi çekti ve yavaşça oturdu. Masanın üzerinde daima bulundurduğu kolonyasından biraz ferahlamak için eline döktü. Başını ellerinin arasına alarak kötü düşünmemeye çalıştı. Bir süre kitap okuduktan sonra sandalyenin üzerinde uykuya daldı. Pazar günü de aralıksız yağmur yağmıştı. Fakat barometre yükselmiş, gece nihayet rüzgâr durmuş ve yağmur dinmişti. Şimşek saçan kara bulutlar gözden kaybolmuştu.

Belkıs pazartesi günü havanın güzel olacağından ümitliydi. Gece defalarca yatağından kalkıp pencereden dışarıya bakmıştı.

Tarih 1 Aralık 1913'tü, o sabah Belkıs uyanır uyanmaz yine pencereye yöneldi, dışarı baktığında derin bir "Ooh!" çekti. "Ne kadar güzel bir gün. Tam anlamıyla bir uçuş havası!" diye mırıldandı.

O anda babası kapıyı tıklatarak içeri girdi, "Umarım iyi bir uyku çekmişsindir çünkü bugün büyük işler yapacaksın." Belkıs gururlandı, derhal üzerini değiştirdi ve eşyalarını yanına alarak babasıyla evden çıktı. Onları, derneğin bayrağını ve üyelerini taşıyan kırmızı rozetlerle süslü otomobiller karşılamıştı. Tüm üyeler elbiselerine kırmızı beyaz kurdelelerden yapılmış rozetler takmıştı. Bir bayram kutlamasından farksız olan bu manzara görülmeye değerdi. Arabalarla hep birlikte Yeşilköy Havacılık Okuluna gittiler. Okulda görevli beyefendiler tarafından Belkıs ve arkadaşları iltifatlarla karşılanmıştı. Havacılık Okuluna gittiklerinde bazı arkadaşlarının da tren ile buraya geldiklerini gördü. Belkıs kaç kişiyle tokalaştığını hatırlamıyordu bile. O sırada yanına Havacılık Okulu Müdürü Veli Beyefendi'nin eşi gelmişti. Belkıs'a uçak şeklinde bir gümüş göğüs iğnesi hediye etti. Bazen fotoğraflar çekiliyor, Belkıs'ın heyecanı gittikçe artıyordu. Derneğindeki neredeyse herkes onu desteklemek için yanına gelmişlerdi. Bir saatlik dinlenme neşeli sohbetlerle geçti, ardından Belkıs'ı nihayet uçağın yanına götürdüler. Belkıs mutlulukla uçağa baktı. İşte, oradaydı... Tam karşısında duruyordu. Birazdan kendisi de o uçağın içinde olacak, Türk kadınlarının cesaretini, azmini, gücünü ve adını tüm ülkeye hatta belki dünyaya duyuracaktı. Uçuş anı yaklaşmıştı. Belkıs uçağa binmeden, uçuş esnasında şiddetle çarpan rüzgâra dayanmak için pilotların giydiği yün başlığı ve muşambayı giyiverdi. Ayrıca gözlerini koruması için verilen gözlüğü taktı. Onun bu halini gören arkadaşlarının kendi aralarındaki gülüşmelerini duyabiliyordu. İlk defa bir kadını bu halde görüyorlardı. Birisi şöyle dedi:

-Bir kadını bu kıyafetlerle göreceğim kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi!

Gülüşmeler bir müddet devam etti. Belkıs da onlara göz kırparak gülümsüyordu. Kendisi de bu kıyafetlerle çok farklı hissediyordu.

Sonunda uçuş zamanı gelmişti. Belkıs Şevket babasının elini öpüp, alkışlarla uçağa bindi, burada yine fotoğrafı çekildi ve orada toplanmış kadınlara şunları söyledi:

“Kadınlık cesur olmalı. Kutsal vatanımızı cesaret kurtarır. Kadınlık anca cesaretle tali eder.” Askerler bir anda uçağın her iki tarafına geçip nizam aldılar. O zaman Belkıs vataniyle sonsuz gurur duymuştu. Çalışkan ve cesur Pilot Fethi Bey çevik bir hareketle uçaktaki yerine çıktı. Uçak hayli yüksekti. Bu nedenle Belkıs’ın binebilmesi için bir merdiven getirildi ve Belkıs bu merdivenden çıkarak gözlemci subay için ayrılan yere kartlarının dolu olduğu sepetiyle birlikte biniverdi. Örme olarak ağaçtan yapılmış ufak bir iskemleye ayaklarını ileri doğru uzatarak oturdu. Kumandaya benzer aleti Fethi Bey eliyle yönlendirmeye başlamıştı. Bir anda şiddetli gürültülerle pervane müthiş bir süratle dönmeye başladı. Uçak sabırsızlandı. Olduğu yerde fırlamak hareket etmek istiyordu. Pervane müthiş bir güçle dönüyordu. Gerekli güç gelene kadar askerler uçağın kenarlarından tutuyorlardı. Nihayet Fethi Bey’in işaretiyle askerler kenara çekilmiş uçak yerinden hareket etmeye başlamıştı. Uçağın hareketlenmeye başlamasıyla birlikte bütün dernek üyeleri ve uçuşu izleyenler bir alkış tufanı koparttılar. Otomobil gibi otuz metre kadar yerde giden uçak yavaş yavaş yükselişe geçmişti. Belkıs’ın yüreği ağzına gelmişti. Nihayet göklerle buluştuğu, yüreği kendisiyle birlikte çarpan tüm kadınların umutlarının göklere yükseldiği ve her zaman hayalini kurduğu o anı zihnine kazımak ister gibi etrafına baktı. Bu tüm Türk kadınları hatta Doğu kadınları için de büyük bir adımdı. Uçuş güzergâhındaki Beyoğlu’nda halk alkış tutuyor, Şişli ve Hürriyet-i Ebediye Tepesi yakınlarında da öğrenciler ve diğer kadınlar mendil sallayarak selam veriyordu. Manzara yukarıdan bambaşka görünüyordu. Tarlalar, evler, insanlar... Kendisine devasa gelen bu varlıklar şu an bir karınca boyutundaydılar. Uçak yeterince yükseldiğinde Belkıs sepetine elini uzattı ve kartları İstanbul semalarından aşağıya atmaya başladı. Yukarıdan her şeyi bir çocuk oyunundaki eşyalar gibi görüyor yüzünde bir gülümseme oluşuyordu. Belkıs, zamanın başkenti İstanbul’a tepeden bakarken bir kez daha Boğaziçi’ne hayran kaldı. Öte yandan Belkıs uçuşun güçlükleriyle mücadele etmek zorundaydı! Uçak o kadar hızlı ilerliyordu ki Belkıs kartları almak için sepete her elini atıp dışarı uzattığında kolunu geri getirmek için hayli uğraşıyordu. Bazen de Belkıs’ın oturduğu yer tam makinenin yanında olduğundan, pervanenin hareketini sağlayan yağ Belkıs’ın gözlüklerine sıçırıyor görmesini engelliyordu. Bu yüzden sık sık gözlüklerini temizliyordu. Belkıs uçarken vücudunda bir ürperme hissetti. Hava çok soğuk geliyordu ve üşüyordu. Hâlbuki içine dört tane yün fanila giymişti. Bu esnada başının da çok üşüdüğünü hissetti. Gerçi başına

keçeden külâh gibi bir başlık takmış olsa da pilota gördüğü gibi üzerine bir yün başlık sarmamıştı. Belkıs sonunda sepetindeki tüm kartları İstanbul semalarından atmayı başarmıştı. Gökyüzünde bir süre daha süzöldükten sonra Havacılık Okuluna geri döndüler. Uçağın tekerlerinin yere değmesiyle birlikte Belkıs'ın yüzünde bir üzüntü oluşmuştu. Hiç bitmesini istemediği bu uçuş on beş dakika gibi kısa bir sürede sona ermişti. Ancak neler başardığını düşününce biraz teselli buldu. Göğsüne taktığı gümüş uçak iğnesine dokunarak gülümsedi. Uçuşun ardından kampanyaya katılarak bağışta bulunanların adları Kadınlar Dünyası Dergisinde yayımlandı. Ne yazık ki kampanyada toplanan para uçak alacak miktara ulaşmamıştı. Belkıs bu duruma her ne kadar üzülmüş olsa da en azından elleri kolları bağlı oturmamış, kadınlar olarak bir şekilde orduya destek olmak için çabalamışlardı. Toplanan para uçak almaya yetmese de ordunun herhangi bir ihtiyacını karşılayabilirdi. En önemlisi de kadınlar ülkeleri için bir şeyler yapabilmışlerdi hatta bu sayede ilk kez bir kadın uçağa binebilmişti.

Belkıs'ın sergilediği cesaret tüm kadınların göğsünü kabartmıştı. Uçuştan sonra Alman gazeteci Bayan Odet Dernek üyeleriyle birlikte Belkıs'ın fotoğrafını çekerek bu fotoğrafı ve haberi görev yaptığı Alman gazetesine göndermişti. Belkıs'ın gösterdiği bu cesaret ve mücadele örneği Amerika'dan Avrupa'ya oradan Hindistan'a kadar yankılanmıştı. Hindistan'dan bir kadın derneği Belkıs'a, gösterdiği kahramanlıktan dolayı tebrik mektubu ile altın işlemeli örtülerden hediyeler yollamıştı. Belkıs Doğu kadınları adına da uçmuştu. Hindistan kadınlarından gelen bu mektup ve hediyeler o kadınları da başarıyla temsil ettiğini ve onlara ilham verdiğini göstermiyor muydu?

Belkıs ilerleyen günlerde çektiği fotoğrafların gazete ve dergilerde yayımlandığını gördü. Bir gün, Kadınlar Dünyası Dergisinde hazırladığı yazı için masasının başına oturmuşken, masanın üzerinde duran gazetelerde haber olduğunu gördü. Gazete sayfalarında kocaman harflerle kendi adı yazılmıştı! Takip ettiği Alman gazetesinin üzerinde de kendi fotoğrafı vardı. Şöyle yazıyordu:

-“Bayan Odet uçan ilk Türk kadınının uçuş anlarını şöyle aktarıyor...” Gözlerine inanamamıştı. Bir zamanlar Avrupalı kadınların uçuş anlarını okuduğu gazete şu an kendisinden yani bir Türk kadınının başarısından söz ediyordu. Hedefledikleri gibi Avrupa ve Amerikalılar, yani Batı da Türk kadınlarını takdir etmiş ve bu kahramanlığı alkışlarla karşılamışlardı. Dergiden ayrılıp evine doğru giderken bu düşünceler kafasında

dönüp durdu. Bu, ülkemdeki kadınlar için önemli bir adım diye içinden geçirirken Belkıs eve çoktan geldiğini fark etti. İçeri girer girmez gazeteden kendisinin haber olduğu kısmı keserek odadaki vitrinde Avrupalı kadınların havacılıktaki başarılarını haber veren gazete sayfasının yanına gururla koydu. Ne demişti ünlü bilge Lao Tzu: “Binlerce kilometrelik bir yolculuk bile tek bir adımla başlar.” İşte Türk kadınlarının uçuş yolculuğundaki o ilk adımı atma cesaretini Belkıs göstermişti. Bugün uçağa yolcu olarak binen Türk kadını bir gün mutlaka o uçağı pilot olarak kullanacak, göklerle buluşacaktı. Belkıs bundan emindi.

Dinlenmek için odasına doğru yöneldi. Odasına girdiğinde her zamanki gibi masasının üzerinde duran kolonyadan ellerine dökerek derin bir nefes aldı. Dönemin en ünlülerinden olan bu kolonyanın üzerinde kendi resmi vardı. Üzerinde şöyle yazıyordu:

“Belkıs Kolonya Suyu” Ünlü firma ürettiğı kolonya şişelerini bu cesur kadının fotoğrafıyla süslemek istemiş, Belkıs da bu isteğı geri çevirmemişti. Belkıs kendisini gülümsemekten alamadı. “Kim bilir, belki bu kolonyayı döken her Türk kadını bana gelen cesarete sahip olur.” diye içinden geçirdi. Avucuna bir kez daha “Belkıs Kolonya Suyu” ndan döküp ferahlatan kokusunu derince içine çekti. Şimdi diğer mücadelelere girişmek için daha çok çalışmaya hazırdı.

SON

Oy Pusulası

İlke pencereden dışarıya sonsuz maviliklere doğru dalarken bir yandan da derste öğretmen anlattıklarını zihninde canlandırıyordu. Öğretmeni, kadınların oy hakkı kazanma süreçlerini anlatıyordu. İlke ara ara kaşlarını çatıyor ara ara gülümsüyordu. Öylesine dalmıştı ki zil sesiyle birden sıçramıştı. Hemen öğretmenin yanına koştu:

-“Öğretmenim peki sonra ne oldu? Kadınlar haklarını nasıl kazandılar?” gibi ardı ardına birçok soruyu öğretmene sormuştu. Öğretmeni öncelikle konuya ilgisinden dolayı İlke’ye teşekkür etti. Sonra şöyle devam etti:

-“İlkeciğim, kadınlar haklarını, özellikle de siyasal haklarını elde etmek için zorlu mücadeleler verdiler. Bu süreçte çeşitli çevrelerin olumsuz tutumlarıyla karşılaştılar ancak hak arayışlarından vazgeçmediler. Günümüzde birçok alanda hala kadınlar varlıklarını göstermeye çalışmaktadır. Bu konu hakkında önümüzdeki hafta daha detaylı bir ders işleyeceğiz. İstersen kadın öncülerimiz hakkında araştırmalar yaparak haftaya derste bizimle paylaşabilirsin.” dedi. Bu İlke’nin çok hoşuna gitmişti. Öğretmenini onayladığını belli edercesine gözlerini kırptırdı. Hemen kitaplarını topladı. Yolda yürürken hafta sonu kütüphaneye gitme kararı aldı. Orada aradığı birçok sorunun cevabını bulabilirdi. Her zaman kitaplar onun en iyi yol göstericisi olmuştu. Bu yüzden orada araştırmasını en iyi şekilde yapacağına emindi. Nihayet eve gelmişti. Elini yüzünü yıkayıp hemen sofraya oturdu. Herkes yorgun görünüyordu, anlaşılan hem annesi hem de babası için bugün yorucu bir iş günü olmuştu. Ama önemi yoktu nasıl olsa yarın hafta sonuydu. Hem iyi bir şekilde dinlenmek hem de araştırma yapmak için vakitleri vardı. Bir anda sessizliği bozarak bu fikirleri ailesiyle paylaşmaya karar verdi:

-“Baba, bugün öğretmenim bana güzel bir araştırma ödevi verdi. Bu yüzden hafta sonu kütüphaneye giderek araştırma yapmalıyım.” dedi.

Annesi: “Ne konu hakkında bilgi toplayacaksın bakalım, belki sana yardımcı olabilirim.” dedi. İlke omuzlarını doğrultarak gururla kadın öncüler hakkında araştırma yapacağını söyledi. Annesi ve babası İlke’ye gülümsedi. Annesi:

-“İlkeciğim, kadın öncüler tüm dünya kadınlarına haklar kazandırmak için birçok alanda mücadeleler vermişlerdir. Hatta onların da sayesinde bu pazar günü birlikte oy kullanmaya gidebileceğiz.” dedi. İlke mutlu bir gülümsemeyle annesine:

-“Anne o gün oyumu kullandıktan sonra güzel bir fotoğrafımı çekeceksin değil mi? İlk oy kullandığım günü ileride de hatırlamak istiyorum.”

Babası konuşmaya dâhil oldu:

“Benim kızım ne ara bu kadar büyüdü! Benim için hala küçük bir çocuksun bunu bilmelisin.”

İlke gülümsedi. Annesi fotoğraf makinesinin kadrajıymış gibi parmaklarını birleştirdi, oluşturduğu çerçeveden İlke’ye bakarak cevap verdi:

“Elbette İlkeciğim, hiç merak etme annen iyi bir fotoğrafçıdır. Bize oy kullanma hakkı tanınması için mücadele eden tüm öncü kadınlara minnet borçluyuz. Eşit hakların olduğu bir toplumun ilerlemesi kaçınılmazdır.” dedi. İlke bir anda araştırma ödevini hatırladı. Bu cümleleri oraya da eklemeliydi. Bazen annesi bir bilgin gibi konuşuyordu. Bildiği çoğu şeyi annesinden öğrenmişti ve hala öğrenmeye devam ediyordu. Annesi tüm bu bilgileri edinmek için acaba kaç kitap bitirmiş olabilirdi. Kendisi de büyüyünce annesi kadar bilgili bir kadın olmayı çok isterdi. Bu yüzden her fırsatta annesi gibi kitap okuyordu. Hatta hafta sonları bazen evdeki bütün televizyonları kapatıp evde hep birlikte bir şeyler okuyorlar, sonra herkes okuduklarının bazı bölümlerini durup anlatıyordu. Birlikte zaman geçirmek için bundan daha güzel ne olabilirdi ki! Yemeğini yedikten sonra odasına döndü bugün onun için gerçekten yorucu bir gün olmuştu. Babası oy kullanmaya erkenden gideceklerini söylemişti. O yüzden hemen uyuması gerekiyordu saate baktı, bayağı geç olmuştu uyumalıydı ama heyecanını bir türlü bastıramıyordu. Yarın kendisi için bir ilk olacaktı, bir vatandaş olduğunun ilk nişanesini bir oy pusulası ile göstermiş olacaktı. Annesi ve öğretmenin söylediği sözler aklına geldi, kadınlar haklarını kazanmak için nasıl mücadele etmişlerdir, diye düşündü. Sonra saati tekrar eline aldı. Artık gerçekten uyuması gerekiyordu.

Sabah babasının ve annesinin sesiyle uyanmıştı.

“Ah olamaz! Alarmı duymamış olmalıyım. Hemen aşağıya inmeliyim.” dedi. Üzerine bir şeyler giyip aşağıya indi. Güzel bir kahvaltının ardından arabaya binip oy kullanacakları okula gitmişlerdi. Kimliğini görevliye verdikten sonra eline oy pusulası ve zarfı verilmişti. Nasıl yapacağını öğrendikten sonra oy kullanacağı kabine heyecanlı adımlarla ilerledi. Perdeyi kapattıktan sonra elindeki kâğıdın bir güneş gibi parladığını

fark etti. Daha önce hiç böyle bir kâğıt görmemişti. Kâğıt o kadar kuvvetli parlıyordu ki İlke gözlerinin kör olacağını zannetti. Bir elini gözlerine götürürken diğer eliyle mührü kavradı. Daha önce böyle bir mühür de görmemişti. Mührün üzerinde bir takım tarihler yazıyordu. Az önce böyle görünmediğine neredeyse emindi. Bir anda şimşekler ve yıldırımlar çıktı. Gelirken hava çok güzeldi bir anda yağmur mu başlamıştı? Hiçbir şeye anlam veremiyordu. Işık git gide artmıştı ve hareket ettiğini hissediyordu.

Gözlerini açtığı anda yatağındaydı. Ama odası her zamankinden farklı görünüyordu. Yatağı biraz daha eski, eşyaları biraz daha farklı yerlerdeydi. Emin olmak için gözlerini ovaladı. Ama burası onun odasıydı. Annesi eşyaları mı değiştirmişti? Az önce rüya mı görmüştü?

Bir yandan da gördüğü rüyayı hatırladı. Ne garip bir rüyaydı o öyle parlayan kâğıtlar, şimşekler ve o garip sesler... Heyecanı zihninde böyle bir kurgu yaratmış olmalıydı. Kendisini toparladı hala bir sorun vardı. Odası garip görünüyordu. Üzerini giyindi ve aşağıya indi. Babası ve annesi çoktan uyanmış kahvaltı yapıyorlardı. Babası:

-“Nerede kaldın kızım, annen sana sesleniyor çayın soğuyacak.” dedi.

İlke annesine dönerek:

-“Anne eşyalarımız neden her zamankinden farklı görünüyor?” diye sordu. Annesi şaşırılmış bir şekilde İlke 'ye bakarken tam o sırada babası söze atladı:

-“Ben oy vermeye gidiyorum. Eline sağlık...”

İlke'nin:

-“Baba biz de geliyoruz birazcık bekler misin?” demesiyle babası şaşkın bir şekilde İlke' ye döndü:

-“Neden bekleyim kızım?

-“Annem ve ben de geliyoruz oy kullanmaya.”

Babası bir anda büyük bir kahkaha patlattı. Ve şöyle devam etti:

-“Oy vermeye mi! Sen ve annen mi?”

İlke kaşlarını çatı. Babasına bugün ne olmuştu! Babası galiba şaka yapıyordu. Emin olmak için ciddi bir şekilde sözlerini tekrar etti:

-“Evet babacığım, ben ve annem de seninle oy kullanmaya geleceğiz!” Babasının yüzündeki kahkaha işaretleri bir anda kaybolmuştu:

-“İlke kadınlar ne zamandan beri oy kullanıyor! Sizin sorumluluğunuz ev içinde geçerli kızım, hem siyasete kadınların karışması pek doğru değil.”

İlke duyduklarına inanamıyordu. Babasına cevap vermeyi çok isterdi ama babası hızla evden çıktı. Annesi de sofrayı toplamaya dönmüştü bile! Annesi bu duruma nasıl itiraz etmemişti anlayamıyordu.

Babası çıkarken “bu erkeklerin işi” demişti, bu kabul edilebilir bir şey değildi. Annesine tekrar baktı gayet sakin bir şekilde işini yapıyordu. Bu durumda annesinin söyleyeceği bir şeyler olmalıydı. Annesine döndü ve:

-“Anne babam ne demek istedi? Neden kadınların siyasete katılması pek doğru değil? Sanki sorarken annesinin ağzından kendisine hak vermesi için birkaç kelime bekliyordu. Annesi işe devam ederek cevap verdi:

-“Baban haklı kızım hemen yukarı çık ve sen de odanı toparlamaya başla!”

-“Ne! Babam haklı mı? Anne size ne oldu? Her zaman kadınların güçlü, hür, söz sahibi bireyler olması gerektiğini söylemez miydin?”

Annesi bu sefer elindeki işleri bırakarak İlke’ nin yanına geldi:

-“Asıl sana ne oldu kızım? Kadınların bu dünyada yapacakları şeyler kısıtlıdır. Hem yapacak yeterince işimiz var zaten. Sen bu fikirleri nerden öğreniyorsun bakalım? Yoksa gece gündüz okuduğun o kitaplar mı aklına bu fikirleri sokuyor! Bundan sonra bu kitapları okumanı istemiyorum. Bugün çok tuhaf davranıyorsun.”

İlke gerçekten hiçbir şey anlamıyordu. Sadece babasının değil annesinin de tuhaf davrandığını fark etti. Üstelik tuhaf olan sadece onlar değil, eşyalar da tuhaftı. Acaba hala rüya mı görüyordu. Gözlerini kapattı ve derin derin nefes aldı. Rüya olduğunu kendisine inandırdı ve kolumu çimdikleyince uyanacağım, dedi. Sonrasında koluna bir çimdik attı ve gözlerini açtı.

-“Oo, hayır hala aynı evdeyim.” dedi. Annesi:

-“Evet, bir yere mi gidecektin?” dedi. İlke hiçbir şey söylemeden tekrar odasına doğru yürüdü. Kapısını kilitledi. Olanları anlamak için biraz yalnız kalmaya ihtiyacı vardı. Düşündü, düşündü masanın üzerinde duran takvimde bir an gözleri çakılı kaldı.

Takvimde şöyle yazıyordu.

“20 Şubat 1925.”

Bir anda gözleri fal taşı gibi açıldı. Bu doğru olamazdı. Odasından koşarak aşağıya indi. Annesine hangi yılda olduklarını sordu. Annesinin “gerçekten bugün çok tuhafsin, elbette 1925” diye cevap vermesiyle tekrar odasına döndü ve kapıyı hızlıca kapattı. Bu olanlara anlam veremiyordu. Nasıl yıllar geriye doğru akmış olabilirdi, bu imkânsızdı. Ayağa kalktı ve odasının camını açtı. Öncelikle derin bir nefes almalıydı. Ama camı açıp nefes almasıyla birlikte gözü dışardaki insanlara takıldı. İnsanlar her zamankinden farklı giyinmişlerdi, tıpkı eski fotoğraflardaki gibi...

Şaşkınlıkla uzun bir süre bakakaldı. Ama hala bunun nasıl olduğunu anlayamıyordu. Dur bakalım dedi, her şey bu sabah başladı. Öyleyse dün nasıldı?

Tekrar rüyası geldi aklına. Bir dakika o rüya değildi! Her şey o kapalı yere oy vermek için girmesiyle başlamıştı. Ve o oy pusulası çok farklı görünüyordu. Sorusunun cevabını şimdi bulmaya başlıyor gibiydi. Nasıl oldu bilmiyorum ama o oy pusulası bir şekilde zamanda kırılma yaptı ve beni bugüne getirdi dedi. Peki, şimdi ne yapacağım?

Ne yapacağını o da bilmiyordu ama alışması gerekiyordu en azından dönmek için yolunu bulana kadar...

Annesinin aşağıdan sesini duydu.

-“Bugün pekiyi görünmüyorsun İlke. Ben işlerimi bitirdim, istersen dışarıya biraz hava almaya çıkalım.” dedi. İlke düşündü yapacak daha iyi bir planı yoktu. Kafasıyla annesine onay verdiğini gösterdi.

Birlikte dışarıda gezerlerken bir çocuğun sesi dikkatini toplamasını sağlamıştı:

-“Yazıyor yazıyor... Türk Kadın Birliği ve Nezihe Muhittin’in Türk kadınları için siyasi haklar istediği yazıyor! Havva’nın kızları, meclise girip yılın manto modasını mı tartışacak!”

İlke, bu ismi daha önce duymuştu. Öğretmeni anlatmıştı. Nezihe Muhittin siyasi haklar için mücadele veren öncü kadınlardan biriydi. Kadın haklarını savunmak üzere arkadaşlarıyla 1923'te Kadınlar Halk Fırkası'nı (Partisi) kurmuştu. Ancak kadınların henüz seçme-seçme hakları olmadığından partileri kabul edilmemişti. Bu gelişme üzerine onlar da hak arayışlarını sürdürmek için 1924'te Kadın Birliği derneğini kurmuşlardı. 1925'te de dernek Türk Kadın Birliği adını almıştı. İlke öğretmenin anlatıklarını can kulağıyla dinlediği için mutluydu. Bu sayede çevresinde olup bitenleri anlayabiliyordu. Hemen gidip bir gazete satın aldı. Tam okumaya başlayacakken annesi:

-“Bunların hepsi havanda su dövmekten başka bir şey değil bence, sen de bunları çok fazla okuyup aklını bunlarla doldurmamalısın. Hem bugün ki davranışların da neydi öyle.” dedi.

İlke tam cevap verecekken tarihi hatırladı. Ve şöyle cevap verdi:

-“Elbet bir gün kazanacağız anne! Gereken güç sadece birlik olup, birbirimize inanmaktan geçiyor.” Annesi gülümsedi.

-“Çok zor gibi ama umarım.” demekle yetindi.

O gece İlke kararını vermişti. Nezihe Muhittin'i bulup onunla birlikte bu mücadeleye katılacaktı.

Sabah erkenden kalktı. Babası çoktan işe gitmişti ve annesi bulaşıkları yıkamakla meşguldü. Sessiz bir şekilde ayakkabılarını giyip dışarıya çıktı. Onu Türk Kadın Birliği'nde bulabilirdi.

Neredeyse tüm gününü almıştı ama sonunda Nezihe Muhittin'in derneğini bulmuştu. İçeride Şükufe Nihal oturuyordu. Gördüklerine inanamıyordu onu sadece tarih kitaplarından tanımıştı. Heyecanlı bir şekilde içeriye girdi. Sadece “merhaba” diyebilirdi. Ama Şükufe Nihal onu kocaman bir gülümsemeyle karşılamıştı. İlke:

-“Ben.. Ben.. Şey Nezihe Muhittin'i arıyorum.” Şükufe Nihal gülümsedi:

-“Çok doğru bir zamanda geldiniz. Az önce buraya geldi. İçerideki odada konuşma yapıyor.” diye yanıt verdi. İlke'nin gözleri ışıldıyordu. Gösterilen odaya doğru yürümeye başladı. Kapının kolunu tutarken neredeyse dizlerinin bağı çözülecekti. Ama heyecanına hâkim olarak kapının kolunu çevirdi. Nezihe Muhittin ve beş kadın yuvarlak bir sehpanın

etrafında oturmuşlar kadınların siyasal haklarını nasıl kazanabilecekleri üzerinde konuşuyorlardı. Gözler açık kapının hemen gerisinde duran İlke'ye çevrildi ve bir sandalye gösterilerek içeriye davet edildi. Ardından Şükufe Nihal de toplantıya katıldı. Nezihe Muhittin söze kaldığı yerden şöyle devam etti:

-“Yasalar karşısında eşit olan her vatandaş gibi vergi vermek zorunda olan Türk kadını seçmek ve seçilmek hakkından neden yoksun olacaktır?” Şükufe Nihal de onu destekleyici ifadelerle konuşurken İlke de bir anda hararetli tartışmanın ortasında kendisini buldu. Birlik başkanı Nezihe Muhittin sonra şöyle devam etti:

- “Yeteneklerini ispatlamış olan Türk kadınının artık seçme ve seçilme hakkını elde etmesi ve siyasi hayata katılmasının kabul edilmesi büyük bir gerekliliktir...” dedi.

Gün sonuna kadar konuşmalara katılan İlke ve diğer kadınlar toplantıda alınan kararları not ettikten sonra ayrıldılar.

Ertesi gün ve diğer günler İlke sürekli bu toplantılara katıldı. Onlar her ne kadar çalışmalar yapsalar da bazı erkekler kadınların mecliste yer almasını istemediklerini gerek sözleriyle dile getiriyorlar, gerekse çalışmalarını hafife alan bir yaklaşım sergiliyorlardı. Hatta onların bu isteklerini mizah konusu yapan karikatürler yayınlıyorlardı. Bazen İlke ve diğer kadınlar bu alaycılıklara tahammül edemeyecek gibi olsa da bu haklı mücadeleyi diğer kadınlar için de üstlenmeleri gerektiğini biliyorlardı. Bu yüzden kendi tasarladıkları rozetlerini bir an olsun göğüslerinin üzerinden çıkartmıyorlardı.

İlke'nin anne ve babası bile zaman zaman onun konuşmalarından rahatsızlık duyuyorlar diğer sıradan kızlar gibi bazı şeyleri kabullenmesi ve değiştirmeye çalışmaması gerektiğini söylüyorlardı.

Türk Kadın Birliğine katılan kişi sayısı her geçen gün artıyor git gide büyüyorlardı. O kadar büyümüşlerdi ki artık sadece kendi şehirlerinde değil diğer şehirlerde de şubelerini açıyorlardı. Bu, haklı mücadelelerinin başarıya ulaşması için önemli bir adımdı. Bir gün salonda oturmuş planlarını tartışırken basından bir haberci çıkageldi ve onlarla teker teker röportaj yaptı ardından bir kare de fotoğraflarını çekti. Bu artık onların ilgi odağı olduklarının ispatıydı.

Hükümet ileri gelenleri ile de iletişim halindeydiler. İlke eskisine göre daha fazla çalışıyor, diğer kadınlarla buldukları her fırsatta insanlara kadınların haklı davasını anlatıyorlardı. Önceki günlerde çekilen fotoğraflarını ve röportajı gazetede görünce çok sevinmişti. Gazeteyi hemen eline alıp toplantı yerlerine doğru yola koyuldu. Nezihe Muhittin ve diğer kadınlar da gazetelerin, kendilerine yer vermesinden memnunnlardı. Fakat bu henüz küçük bir başarıydı. Asıl başarı erkek ve kadının eşit olduğu bir toplumu sağlamaktan geçiyordu.

Nezihe Hanım ve arkadaşları kadınların siyasal hak kazanımı konusunu gündeme taşımayı ve bir kamuoyu oluşturmayı başarmışlardı. Bu sayede basın kanalıyla çeşitli tartışmalar yürütülüyordu. Diğer taraftan Atatürk önderliğinde kadınların siyasal haklarını kazanmaları için yapılan çalışmalar da sürüyordu. Bu konuda diğer kadınların yanı sıra Afet İnan da durmadan çalışıyor, araştırıyor ve siyasal hakların kazanılacağı günü sabırsızlıkla bekliyordu. Takvim yaprakları hızlıca düşüyor seneler sanki ışık hızıyla geçiyordu. Bu süreçte kadınlar 1930'da belediye seçimlerine katılma, 1933'te muhtar seçme ve seçilme haklarını kazandılar. Nihayet 6 Aralık 1934 tarihli gazetenin birinde şu haber yayımlandı:

-“Türk kadını haklarının en büyüğünü aldı- Türk kadınlığı sevinç ve heyecan içinde.”

Çabalar sonuç vermiş, kadınlar artık milletvekili seçme ve seçilme hakkına kavuşmuşlardı. Bu sevindirici haberi kutlamak için İlke ve dernekteki kadınlar hemen bir miting düzenlediler. Kalabalık bir kadın topluluğu İstanbul Beyazıt meydanına akın etmişti. İstanbul Üniversitesinin önüne bir kürsü koymuş, günün anlam ve önemine yönelik coşkulu konuşmalar yapıyorlardı. Konuşmaların ardından meydan alkışlar ve sevinç nidalarıyla çınılıyordu. İlke ile birlikte tüm kadınlar son sesleriyle bağırıyorlardı. Onları yolda gören diğer kadınlar da alkış ve ıslıklarla karşılık veriyorlar, onları kutluyorlardı. İlke meydandaki kalabalığın arasında kendisine doğru gelen kadınlar içinde birden tanıdık bir yüz gördü. Annesi de kutlama yapan kadınların arasına katılmıştı. Sonunda o da onlarla birlikteydi. İlke kocaman bir gülümsemeyle daha dik durarak, kuvvetli bir sesle bağırdı. Sonunda ilk seçim günü geldiğinde İlke ve arkadaşları oy kullanmak için yola çıktılar. Tüm kadınlar sırasıyla oy verdikten sonra gazetelere poz verdiler. İlke' ye sonunda sıra gelmişti. Oy vermek için kabine girdiğinde tuhaf bir şey

sezdi. Elindeki zarftan büyük bir ışık çıkıyordu. Zarfı açtığında gözlerini kör edecek bir ışık hissetti. Bu anı daha önce yaşadığını hatırlayıp panikledi. Dışarı çıkıp Nezihe Muhittin ve diğer kadınlarla vedalaşmak istedi ama artık çok geçti. Çünkü o garip sesleri duymaya başlamıştı bile. Tekrar evine döneceğini anlamıştı, hâlbuki burada uzun zamandır büyük işler başarmışlardı.

Gözlerini kapattı ve açtı. Bir anda kendisini yine kabinin içinde buldu. Aynı yerde kalmış gibiydi. Oyunu kullanıp pusulayı zarfın içine koydu. Kabinden dışarı hızlıca çıktı ve görevlinin bakışlarına maruz kalmamak için zarfı sandığa attı. Binadan çıkarken zihninde cevabını merak ettiği bir soru vardı: Acaba kendisini anne babası mı yoksa Nezihe Hanım mı bekliyordu? Onu bekleyen hiç kimseyi göremedi.

-“Oh! Yine mi? Bu sefer nereye geldim acaba?” diye söylenirken arkasından tanıdık bir ses duydu.

-“İlke kızım! Buradayız seni bekliyoruz hadi.”

İlke arkasına heyecanla baktı, geri dönmüştü. Anne ve babası gayet modern kıyafetler içerisinde ona bakıyorlardı. Koşarak onlara sıkı sıkı sarıldı ama ailesi onun bu hareketine pek anlam verememişti. Onlar da İlke ‘ye sıkıca sarıldılar. O gece İlke deliksiz bir uyku çekmişti. Sabah erkenden annesinin sesiyle uyandı:

-“Hadi kızım okula gecikeceksin!” Doğru ya uzun zamandır okula gitmemişti. İçinde bir özlem hissi uyanmıştı. Hazırlandı ve okuluna doğru yol aldı. Sınıfına girdi ve usulca yerine oturdu. Sanki herkes kendisine bakıyor gibi hissediyordu; hâlbuki bütün arkadaşları kendi işleriyle uğraşıyorlardı. Öğretmenin sınıfa girmesiyle öğrenciler hemen yerlerine geçtiler ve saygıyla ayağa kalktılar. İlke sınıfını ve öğretmenini ne kadar çok özlediğini o an daha da çok hissetmişti. Elinden gelse tıpkı annesine sarıldığı gibi kalkar öğretmenin beline sımsıkı sarılırdı. Ama öğretmene gülümsemekten başka bir şey yapamadı. Öğretmeni oturduktan sonra geçen hafta ne işlediklerini hatırlatmak üzere birkaç öğrenciye sorular sordu. Öğretmeni:

-“Evet, şimdi İlke bize öncü kadınlar hakkında yaptığı araştırmayı sunacak.” dedi. Adını duymak İlke’yi çok heyecanlandırmıştı. Derin bir nefes alarak ayağa kalktı tam ödevimi yapmayı unuttum diyecekti ki öğretmenin cümlesi, tekrar zihninde yankılandı. “Öncü kadınlar” “Öncü kadınlar”...

İlk başta oluşan heyecanının yerini şimdi son derece güçlü bir özgüven almıştı. Tahtaya çıktı ve o kadar gerçekçi anlattı ki öğretmeni ve arkadaşları onu gözlerini dahi kırpmadan dinlediler. Öğretmeni:

“-Bu kadar bilgiye, bu kadar kısa sürede nasıl ulaştın İlkeciğim?” diye sormadan edemedi. İlke gülümsedi ve:

“-Büyük büyük anneannem öncü kadınlar arasında mücadeleler vermiş, oradan biliyorum öğretmenim.” dedi. İlke sözlerinin inandırıcılığından emin değildi. Ancak öğretmene zaman makinesiyle geçmişe döndüm ve orada on yıllık bir zaman dilimine tanıklık ettim dese tüm arkadaşları ona gülerdi. Böyle şeylerin gerçek olmadığını herkes bilirdi. Bu yaşadıkları onun küçük sırrıydı. Öğretmeni gülümsedi ve “öyleyse çok şanslısın İlkeciğim” diyerek ona ödevini sunduğu için teşekkür etti. İlke eve döndüğünde üstünü değiştirirken cebinden bir kâğıt düştü. Bu öncü kadınlar ile çektiği fotoğrafı, arkasında da Nezihe Muhittin’in bir imzası ile küçük bir not vardı:

-“Biz kadınlar her dönemde haklarımız ve özgürlüklerimiz için mücadele vereceğiz. İlelebet çağdaş kadınlar seviyesine ulaşmak için daima ileri! Sevgilerimle Nezihe Muhittin...”

SON

Tarladan Meclise: Satı Kadın

Elindeki orağını havaya kaldırarak tüm gücüyle bir kez daha toprağa vuran Satı Kadın, kızdıran güneşe doğru kafasını kaldırdı. Elini cebine götürerek gençken özenle kenarlarını dantellerle bezediği mendilini çıkartarak alnını sildi. Bugün güneş hayli kızdırmaktaydı. Derin bir nefes alarak tüm gücüyle orağı sallamaya devam etti. Tembelliğe zaman yoktu. Solunmak için bir ara kafasını kaldırdığında kendisi gibi çalışan onlarca kadını izlemişti. Hepsinin hikâyesinin az çok kendisinininkine benzediğinden neredeyse emindi. Birçoğunun eşi savaşa gitmiş ve bir daha dönememiş, bazılarınıninkinin tıpkı kendi eşi gibi gazi olarak dönmüş bazılarının ise çeşitli sebeplerden dolayı çalışmaya engel durumları vardı. Ancak kadınların hepsi buradaydı. Artık kadınlar hem ailelerini geçindirmek hem de vatan için canla başla çalışmamalıydı. Satı Kadın bunun bilincindeydi. Ona en büyük gücü verende bu değil miydi zaten. Babası her zaman kadınların da erkekler kadar önemli rollerde yer alabilecekleri, önemli işler yapabileceklerini söylerdi. Babası gözünde bilge bir adamdı. Köyün muhtarlığını yapmanın yanında o da vatan için çalışır köylüye destek olurdu. Bir gün babası Satı'yı yanına çağırdı ve şöyle söyledi:

-“Kızım, biliyorsun ki artık ben çok yaşlandım. Yerime yeniden köy ahalisinden birisinin muhtar seçilmesi gerekiyor.” Satı'nın gözleri ışıldadı. Muhtarlığa kendisi de aday olmak istemişti. Aday olmak istediğini babasına söyleyince babası şaşkınlıkla ona şöyle söyledi:

-“Kızım, bu istediğin şey imkânsız değildir elbet ama köyümüzde ve diğer köylerde daha önce bir kadının muhtar olduğuna rastlanmamıştır. Satı Kadın önce kaşlarını çatmıştı. Ama sonra yüz ifadesi yerini tatlı bir tebessüme bırakmıştı. Babası onun bu halinin nedenini epeyce merak etmişti. Satı Kadın anlamışçasına açıkladı:

-“Baba, bu aslında güzel bir durumdur. Çünkü ben muhtarlığa aday olursam en azından diğer kadınlar için de bir örnek olacağım. Eğer kazanır isem kadınların da ülkesi için başka işlerde çalışabileceğini göstermiş olacağım.”

Babasının gözünde bir ışıltı oluşmuştu. Kızıyla bir kez daha gurur duymuştu. Çok yakın bir zamanda muhtarlık seçimleri için adaylar belirlenmeye başlamıştı. Adaylardan birisi de tıpkı karar verdiği andaki gibi Satı Kadın idi. Köy ahalisi bunu duyunca çeşitli

tepkiler vermişlerdi. Bazı erkekler Satı Kadın’ın da tahmin ettiği gibi “Kadından muhtar mı olur yahu” demişlerdi. Satı Kadın bunu söyleyenlere şöyle cevap veriyordu:

-“Neden olmasın! Eskiden kadının ev dışında çalışamayacağını demez miydiniz? Ancak gel zaman git zaman maalesef ki ülkemizde bir savaş oldu. Hepiniz gördünüz ki siz gittikten sonra burada tüm işleri kadınlar yaptı. Bununla kaldılar mı dersiniz tabii ki hayır, bazılarımız cepheye gidip mermi taşıdılar, bazılarımız halkı bilinçlendirmek için hayli çaba sarf ettiler. Sözün esası odur ki kadınların üstesinden gelemeyeceği bir iş yoktur. Atatürk de bilirsiniz ki bir milletin gelişmesi için iki cinsin de etkin rol oynaması gerektiğini söylemez mi?!”

Satı Kadının bu sözleri karşısında hiç kimse cevap verememişti. Sadece sessiz bir alkış kopmuştu. Sonunda oy günü gelip çatmıştı. Tüm köy ahali oyunu kullanmıştı. Satı Kadın heyecanla kapının önünde oyların sayılmasını bekliyordu. İçinden şöyle geçiriyordu:

-“Hele bir muhtar olsam, bir kadının ülkesi için neler yapabileceğini göstereceğim. Hem de köydeki tüm işleri hakkıyla yapmak için elimden gelenin fazlasını yapacağım.”

Satı Kadın bunları düşünürken bir adam gelerek omzuna dokundu. Satı Kadın bir anda tüm hayallerden sıyrılarak adamın dudaklarından çıkan kelimelere odaklanmıştı. Adam şöyle söylemişti:

-“Tebrikler Satı Kadın, yeni muhtarımız sensin. Yeni görevinde e yolun açık olsun.” Satı Kadın sevinçle köye hiç bakmadığı bir şekilde bakıyordu. Terlikleri yırtılmış yalınayak çocuklara, erken yaşta evlendirilmiş kız çocuklarına ve birçok şeye... Köyünde birçok güzelliğin yanında düzeltilmesi gereken birçok şey de vardı. Artık omuzlarının üzerine bir ton yük konulmuş gibi hissediyordu. Ama bu yük onun taşımaktan rahatsız olduğu türden değildi. Bundan böyle kendi ailesinin işlerini yapmaktan sorumlu olmanın yanında tüm halka karşı da sorumluydu. Bunun bilincinde olarak her zaman babasının oturduğu ancak şimdi kendisinin devraldığı koltuğa oturdu. Yapılacak çok iş vardı... Kısa bir süre sonra Satı Kadın herkesçe sevilen sayılan bir muhtar haline gelmişti. Bu nedenle Satı Kadın köylünün kalbinde çoktan yerini edinmişti. Çoğu anne kızını Satı Kadın’ın yanına alarak geliyor, onu örnek gösteriyordu. Satı Kadın kızların da eğitim görmesi için aileleri ikna ediyor, kızları eğitime dâhil ediyordu.

Bir gün Satı Kadın köyde gezerken ağlayan bir kadın görmüştü. Kadın bir yandan kızının saçını öpüp kokluyor, onu göğsüne bastırıyor bir yandan da hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Satı Kadın hızlıca kadının yanına doğru ilerledi ve yanına oturdu. Ona neden böyle ağladığını merakla sordu. Kadın köylerindeki kızların erken yaşta evlendirildiğini ve kendi kızının da yakında babası tarafından evlendirilebileceğini söylemişti. Satı Kadın duydukları karşısında şaşkınlığa kapılmıştı. Kadının söyledikleri başından kaynar sular dökülmesine neden olmuştu. Bu nedenle bu olaya derhal müdahale etmeliydi. Ertesi gün tüm köy halkını meydana beklediğini duyurttu. Tüm ahali meydana gelmiş heyecanla Satı Kadın'a bakıyorlardı. Satı Kadın:

-“Hepiniz burada neden toplandığınızı çok merak ediyorsunuz bunu gözlerinizden anlayabiliyorum bu yüzden söze doğrudan başlamak isterim. Bundan böyle köyümüzde evlenmek isteyen erkek ve kızların rızaları önemlidir. Aynı zamanda evlilikler de artık kızlarda söz sahibi olabilecekler. Rızası olmayan bir kız evlenmeye zorlanmayacak.”

Satı Kadın kendisinden emin ve çok kararlı konuşup kürsüden inmişti. Kadının gözlerindeki ışıltı gözle görünürdü. Derin bir oh çeken anneler Satı Kadının yanına gelip teşekkür etmek için birbirleriyle yarışmaktaydılar. Satı Kadın muhtarlık yaptığından beri kadınlar eskisi kadar ezilmiyor, köylerindeki diğer suçlar da eskisi kadar olmuyordu. Bu nedenle çoğu köylü ona minnettardı.

Bir gün Satı Kadın köye Atatürk'ün geleceğini öğrenmişti. Hemen köyü temizletti, duvarları badana yaptırdı. Atatürk'ü en güzel şekilde karşılamalıydılar. Yine hazırlıkların heyecanla devam ettiği bir gün toprak yol tozudu ve at arabaları tarlanın köşesinde durdu. Arabadan paşalar inmişti. Sonra bir arabanın kapısı daha açıldı. Bu Mustafa Kemal Atatürk'tü. Satı Kadın onun resmini gazetede görmüştü. Bu yüzden onu hemen tanıdı, çok heyecanlıydılar. Köylülerle birlikte hemen Atatürk'ün yanına gittiler:

-“Köyümüze Hoş geldiniz Paşam.” Sonrasında yanında getirdiği bakraçtan bir tas ayran doldurarak Mustafa Kemal'e götürerek:

-“Uzun yoldan geliyorsunuz Paşam, buyurun bir bardak ayran yudumlayın, dinlenin. Ben bu köyün muhtarıyım, eşim gazi, bana Satı Kadın derler. Köyümüze geldiğiniz için tüm köylü adına teşekkür ederim. Çok mutlu olduk.”

Atatürk karşısında duran kadının yalnız bir muhtar olmadığını nasır bağlayan ellerinden anlamıştı. O tıpkı diğer kadınlar gibi savaş sırasında milleti için çok emek vermiş olmalıydı. Atatürk gülümseyerek Satı Kadına sordu:

-“Kaç yılında doğdun?” Satı Kadın cevap verdi:

-“19 Mayıs 1919 Paşam.” Atatürk şaşırmişti. Yıl 1934 idi. Kadının ifadesine göre on beş yaşında olması gerekirdi. Hâlbuki karşısında duran kadın yirmilerinde ya da yirmi beşinde görünüyordu.” Tekrar sordu:

-“Nasıl olur?” Satı Kadın her zamanki nükteden haliyle ve hiç tereddüt etmeden işgal altında geçen acı zamanları kastederek şöyle yanıt verdi:

-“Evet Paşam, ondan evvel yaşamıyordum ki!” Altı çocuklu, Türkiye’nin ilk muhtarlarından olan bu kadın Türk kadınının gücünü gösteren önemli bir insandı. Satı Kadın sözüne şöyle devam etti:

-“Babam Kara Mehmetlerden. Kazan’ın muhtarlık mührü bana ondan sonra tekrar seçim sonucunda bana kaldı. Sizi görmek fırsatını bize bahsettiğiniz için bahtiyarlık duyuyoruz Paşam.” Atatürk Satı Kadına dönerek şunu sordu:

-“Peki, kadınların da erkekler gibi çalışıp çeşitli mevkilere yükselmesi konusunda ne düşünüyorsun? Satı Kadın kendisinden emin bir şekilde şöyle söyledi:

-“Şüphesiz doğrudur. Ve kadınlarımız Cumhuriyet’in mefkûresi altında bunu başarmak azmine sahiptir. Biz kadınlar hedefe yürüyecek ve Cumhuriyet meşalesini her alanda taşıyacağız Paşam.” Mustafa Kemal bu yanıtın son derece memnun olmuştu. Bu konuşma onu bir hayli düşündürdü. Ayrılırken yaverine dönerek şöyle söyledi.

-“Mecliste Türk kadınıni temsil edecek kişiyi bulduk.” Sonrasında yaver Satı Kadının adını adresini not alarak oradan ayrıldılar. Sonrasında Satı Kadını milletvekilliği görevi için Ankara’ya çağrıldı.

Satı Kadın niçin milletvekili seçildiğini bilmiyordu. Ama Mustafa Kemal onu neden seçtiğini bilecekti. Çünkü kurduğu Cumhuriyet’in temelinde bu ülkenin kadınlarının da olduğunu biliyordu. Seçmek ve seçilmek onların da haklarıydı. 1923’te İzmir’de yaptığı konuşmasında diyordu ki: “Şuna inanmak lazımdır ki, dünya yüzünde gördüğünüz her şey kadının eseridir.”

Satı Kadın sonrasında bir dönem boyunca Ankara da milletvekilliği yapmıştı. Bu sırada mütevazı bir köy evi tutmuştu kendisine. Ekseri siyah kumaştan kostüm tayyör, beyaz ipekten bluz giymiş ve siyah ipekli papyon takmıştı. Ankara saylavı Satı Çırpan koyu mavi memleket kumaşından bir elbise giyiyordu. Şehirli arkadaşları ile arasındaki farkı gözetmek zordu. Satı Kadın mecliste yemin ederek kendi köylüsünden yola çıkarak tüm milletin sorunlarını dile getiriyordu. Mecliste uyuyan bir saylav görsün hemen onu uyandırıyor, millet için çok iş yapmak gerektiğini hatırlatıyordu. Kimsenin tembelliğe ayıracak bir dakikası bile olmamalıydı. Onların aldıkları kararları umutla bekleyen binlerce insan vardı. Bu yüzden durmadan özveriyle çalışmalıydılar. Kürsüye çıktığında her fırsatta kadınların dertlerini, işsiz kocaların durumlarını, okuyamayan çocukların hallerini, köylerdeki sağlık durumlarını üzüntüyle dile getiriyor bazense anlattıkları karşısında gözyaşlarına hâkim olamıyordu.

Satı Kadın'ın yaptığı tüm bu çalışmalardan dolayı Atatürk ve birçok insan onu takdir ediyor, düşüncelerine son derece saygı duyuyorlardı. Hatta bu yüzden Atatürk ona güçlü ve cesur Türk kadını anlamına gelen “Hatı” ismini vermişti. Aynı zamanda kadın olarak ülkesini temsil etmesinden dolayı kendisiyle gurur duyuyordu. Artık sadece köyündeki kadınların değil tüm Türk kadının yanında yer alarak onların ilerlemesi ve gelişmesi için elinden geleni yapıyordu. Gazetelerde onun resmini yayımlamış ve Türk kadınının gücünü tüm ülkeye duyurmuştu. Köyündeki kadınlar Satı Kadın'ın resmini kızlarına göstererek onu örnek alması için kızlarına tembihte bulunuyorlardı. Satı Kadın tüm Türk kadınları için bir bunun başlangıç olduğunun farkındaydı. Uzaklara doğru bakarak kendi kendisine fısıldadı:

-“Yapacak daha çok iş var, Türk kadınının hak ettiği değere ulaşması için daha çok çalışmalıyız. Türk kadınını hak ettiği yere ulaştırmak için vazgeçmemeliyiz.”

Son

Matmazel

İstanbul sokakları, her biri bir yana koşuşturan adeta çalışan karınca sürülerini andıran kalabalığıyla normal bir güne uyanıyordu. Buranın en meşhur özelliklerinden birisi de bu derece kalabalık olmasıydı zaten. “Pek tabii!” dedi. Bedra Hanım içinden geçenleri onaylayarak “Büyük şehir ne de olsa!” ancak çoğu zaman bu kalabalık içerisinde kendisini yalnız hissedirdi. Haksızda sayılmazdı bu hissinde. Sokaklar, caddeler ve hemen hemen her yerde erkekler bulunurdu genellikle. Kadınların öyle sık sık dışarda gezmesi hoş karşılanmazdı onun zamanında. Birçok erkek elinde çantasıyla işe gitmek için evden çıkmış veya bir şeyler almak için çarşıya gelmişti. Oysa kadınlar şu an eşlerinin işten dönüşü için evde hazırlıklar yapmaya başlamışlardı bile. Sokaklarda çalışan veya işe giden bir kadın görmek pek mümkün olmazdı.

Kadınlar evde yemek hazırlamak, bulaşık yıkamak, ütü yapmak hatta birçok çocuğa bakmakla yükümlülerdi. Bu iş dağılımı kendisine her zaman adaletsiz ve haksız gelmişti. Kadınlar ev dışında çalışmadıklarından gelir kaynakları yoktu. Bütün hayatlarını altın kafeste yaşayan bülbül gibi evin içinde geçiriyorlardı. Hali vakti yerinde olanlar dışında birçok kadının kendilerine dair küçük zevkleri dahi yoktu. Çünkü eşlerinin eve bıraktığı para ailelerinin geçimini sürdürmeye ancak yetiyordu. Birçoğu bu durumu kanıksamıştı. Kendileri için evleri dışında da bir çalışma yaşamı olabileceğini düşünmüyor gibiydiler. İçinde yaşadıkları geleneksel toplum da kadınların evleri dışında çalışmalarını desteklemiyordu. Bedra: “Kadınlar üzerlerindeki uyuşukluğu ve kalıp yargıları bir kenara ah bir sıyralsalar... Üretken, güçlü ve özgür olacaklar! Hem de aile geçimlerine de katkı sağlayabilirler.” diye düşündü içinden. Her sabah derneğe giderken bu tabloyla karşılaşır ardından böylesine derin duygularla içerlenirdi. “Oysa kadınlar çalışsaydı! Onlarda çalışsaydı, zincirler bir bir kırılmaya başlayacaktı.” İç sesi sürekli konuşuyor, bu duruma çare ararcasına kendi kendine fikirler üretiyordu. Yolda yürümeye devam ederken gazete satan bir çocuğun sesi biraz sonra Bedra Hanım’ ın iç sesine karşılık verecekti:

- “Yazıyor, yazıyor! Telefon Şirketi görevlendirmek üzere memureler arıyor!”
Kadınlara çalışma hakkı doğuyor!”

Bedra Hanım çocuğun elinden hızla çekerek gazeteyi satın aldı. Bir köşeye oturarak ilanı ilk kez görüyormuş gibi dikkatle okudu. Kadınları çalıştırmak isteyen şirketin ilanını cesaret toplamak ister gibi birkaç kez okudu Dergi çevresinden bu işe başvurması için kendisini ikna etmeye çalışan arkadaşlarının söylediklerini hatırladı. “Sevgili Dünyamız” diye geçirdi içinden... Kadınlar Dünyası Dergisi’ne yazanlar ondan böyle söz ederlerdi. Bunları düşünürken gözü tekrar elindeki ilana ilişti. İşte bu ilan tüm kadınlar için büyük bir fırsattı. Daha önce Osmanlı Türk kadınlarının memur olarak sadece öğretmenlik ve ebelik yapmalarına izin verilmişti. Bu, öğretmenlik ve ebelik dışında Türk kadınlarının sahip olacakları ilk memurluktu. Bedra Hanım elindeki gazetesıyla Telefon şirketinin önünden geçerken binaya dikkatlice baktı. İlk defa binanın heybeti kendisini bu kadar etkilemişti. Yanında bulunan, hatta sokakta bulunan tüm ahşap ve eski binalara rağmen bu bina taştan inşa edilmiş, Galata’nın en muhteşem ve modern yapıtlarındandı. “Tıpkı kadınları çalıştıracığı gibi” diye düşündü içinden. Bir an içeri girip başvuruda bulunmak istemişti ancak içeri girip ne diyeceğini bilememiştir. Böylesi önemli bir başvuruya sadece elinde bir gazeteyle gidemezdi ya! Başvuruyu nasıl yapacağını düşünmek üzere eve doğru yola koyuldu.

Kadınların Telefon memureliğinde çalıştırılacağı haberini dönem kadınlarının sesi olan Kadınlar Dünyası dergisi yazarları sevinçle karşılamışlardı. Derginin Sahibi Ulviye Mevlan Hanım da çok heyecanlıydı. Tüm okuyucularına duyurmak için ilanı kendi dergilerinde yayımlamışlar; ancak kadınlardan beklenen tepkiyi alamamışlardı. Eğitimli kadınlar bu memureliğe başvurmaya çekinmişlerdi. İşin aslı çoğu varlıklı ailelerin üyesi olan bu kadınların işe de ihtiyacı yoktu. İşe ihtiyacı olsun olmasın kadınlarda eksik olan şey ise cesaretti! Kadınları çalışma yaşamına katılmaları için cesaretlendirmek, öncülük etmek gerekiyordu. Nüfusun yarısının evinde olduğu, üretime katılmadığı bir toplum gelişebilir miydi? Kadınlar çalışmadan, üretmeden ilerleyebilirler miydi? “Sevgili Dünyaları” nda o güne kadar defalarca ve ısrarla bu konuyu tartışıp çalışma hakkını savunmamışlar mıydı? Ulviye Hanım derin düşüncelere dalmıştı. Oysa bu iş ilanı Türk kadınları için bulunmaz bir fırsattı. Ülkelerinde yaşayan diğer toplumların kadınları çoğu işte görev almaktaydılar. Fakat kasaba ve şehirlerdeki Türk kadınlarının bohçacılık, dadılık, hizmetçilik, sütannelik gibi “kadın işi” olarak görülen işler dışında çalıştıkları pek görülmemişti. Kadınları harekete geçirecek bir şeyler yapılmalıydı. Emine Seher

Hanım bu işi üstüne aldı. Sivri dilli bir yazıyla dergi sayfalarından kadınlara şöyle seslendi:

-“...Erkeklerimizde olduğu gibi, yalnız söz söylemesini biliyormuşuz, faaliyete geçmek bizde yokmuş. Maksatlarımız, amaçlarımız şöyle olacak, böyle olacak, bu türlü yapacağız demekten ibaretmiş! Çalışacağız vatana faydalı olacağız diyen kadınlarımız neredeler! Darılmayalım ama bizde yaşam belirtisi olarak yalnız çene var. Felaketten felakete düştüğümüz halde küçücük bir ibret olsun almadık. Bundan sonra bize Allah da merhamet etmez. Çünkü çalışmak Allah’ın emridir. Biraz olsun öğüt dinleyen olsak!”

Bedra Hanım, Emine Seher Hanım’ın bu yazısını okuduktan sonra silkinip aradığı cesareti bulmuştu. Emine Seher haklıydı, Türk kadınlarının tembellikten kurtulma vakti çoktan gelmişti. Ani bir kararla kapıya doğru yöneldi ve dergiye giderek Ulviye ve Emine Seher Hanım’a bu ilana başvuracağını söyledi. Bu haber sonrası her ikisinin de sevinçlerine diyecek yoktu. Üstelik kendisi gibi ilana başvuruda bulunmak isteyen dört Türk kadını daha vardı. Bedra Hanım ve arkadaşları ilana başvurmak üzere Galata’ya Telefon Şirketi’ne doğru yola koyuldular. Bedra Hanım ve beraberindeki dört kadın nihayet Telefon Şirketi’nin önüne geldiler, yol boyunca içleri kıpır kıpırdı. Derin bir nefes alarak kendilerinden emin bir şekilde içeriye girdiler. Elllerinde hazırlamış oldukları başvuru dilekçesini görevli tercümana uzatan Bedra Hanım tercümanın sözleriyle bir anda derinden sarsılmıştı. Tercüman onları önce baştan aşağıya süzdü ve bu beş kadına bakarak alaycı bir tavırla şöyle dedi:

-“Siz mi! Siz mi çalışacaksınız!” Bedra Hanım anlaşılmadığını düşünerek kendinden emin bir şekilde şöyle cevap verdi:

-“Evet, elbette biz çalışacağız, burada çalışan diğer erkeklerden veya kadınlardan bizim farkımız nedir söyler misiniz? Elbette ülkemiz için biz de çalışabiliriz! Adam alaycı gülümsemesini yüzünde daha da belirginleştirerek şöyle devam etti:

-“Fakat bu işi sizin yapabileceğinizi sanmıyorum. Siz evinizde daha yararlı olursunuz hanımlar. Giderken dilekçenizi de almayı unutmayınız.”

Bedra Hanım ve arkadaşları bu aşağılanma karşısında ne yapacaklarını şaşırılmışlardı. Ülkelerinde açılan bu işe başvurmaya elbette kendilerinin de hakkı vardı. Ancak şirkette çalışan memur onlarla alaycı bir dille konuşmuş başvurularını kabul etmek

dahi istememişti. Bedra Hanım dört arkadaşını alarak dışarı çıktı ve konuşmaya başladılar:

-“Yapılan bu hakaret ve alaylar sadece bize değildir hanımlar, tüm Türk kadınlarıdır. Yıllardır bu şekilde yaşamaya alıştırdık hatta mecbur kıldık ama bu sefer vazgeçmeyeceğiz.” Bedra Hanım’ın dışarı çıkınca yanında bulunan arkadaşlarına söylediği ilk cümleler bunlar olmuştu. Bedra Hanım’ın hemen yanında duran arkadaşı sözü devraldı:

-“Kesinlikle haklısın! Bu yapılan hakaret bize değil yıllarca görünmez kalan tüm Türk kadınlarına!” Gözlerinin içine bakarak devam etti:

-“Bize yapılan bu alaycı tavra sessiz kalmamalıyız ve...”

-“Ve bu işten vazgeçememeliyiz, hem tüm Türk kadınları adına hem de milletimiz adına!” diye sözlerini tamamladı arkadaşının Bedra Hanım. Kadınlar olayın ilk şaşkınlığını üzerlerinden atmış, birbirlerinden cesaret almışlardı. Vazgeçmeyeceklerdi. Bedra Hanım:

-“Madem yapılan bu hakaret sadece bize değil tüm Türk kadınlarıdır. O zaman bu olaydan onları da haberdar etmeliyiz. Birlik olmalıyız.” Hepsinin bu fikir karşısında gözleri ışıldamıştı.

Başvurularında ısrarcı olmaya ve direnç göstermeye karar verdiler. Tekrar başvuru yaptılar. Onlara göre bu olumsuz tutum yalnız kendilerine değil tüm Türk kadınlarına karşı sergilenmişti. Bu sefer oradaki görevli kişi Bedra Hanım ve arkadaşlarının dilekçesini kabul ederken onlara şöyle bir soru sordu:

-“Fransızca ve Rumca biliyor musunuz?”

Bedra Hanım şaşırılmıştı. Böyle bir soruyla karşılaşacağını tahmin etmiyordu. Kendisiyle yine alaycı bir dille konuşulacağından emindi bu yüzden her türlü tavra göğüs gererek başvuruda bulunacaklardı. Ancak kendisine sorulan bu soruyu beklemiyordu. Hem de iş başvurusunda böyle bir şart yayımlanmadığına da emindi. Şüpheli bir şekilde cevap verdi:

-“Bu dilleri arkadaşlarım konuşamazlar; fakat neden böyle bir soru sordunuz? Memur bıyık altından gülerek cevap verdi:

-“Çünkü bu işte yalnızca bu dilleri bilenler çalışabilirler eğer bu dilleri bilmiyorsanız işe alınmanız şüphelidir. Bir ay sonra gelecek İngiliz müfettişler kararı vereceklerdir.”

Bedra Hanım ve arkadaşları dilekçelerinin kabul edilmelerine sevinecekken böyle bir cevap almak onları derinden sarsmıştı. Başlarından geçen bu iş başvurusu olayını ve uğradıkları hakareti Kadınlar Dünyası’na bir mektupla anlattılar. Yaşadıkları olay karşısında hepsi öfkelenmişti. Bedra Hanım, kendilerine yapılan bu haksızlığı tüm kadınlara hatta tüm ülkeye duyurmak adına başlarından geçen olayı mektubunda harfi harfine anlatmıştı. Bu durum dergi yazarlarını harekete geçirdi. Olay kamuoyuyla paylaşılmalı, destek aranmalıydı. Ulviye Hanım dergisinde bu olayı yayınlamış ve eleştirilerde bulunmuştu. Kadınlar Dünyası dergisinin bu olaya tepkisi sert olmuştu:

-“Resmi dilimiz Türkçe iken İstanbul Telefon Şirketi’nde çalışacak kadınlarda Fransızca konuşma şartı aranmaktadır. Bu durum kadınlarımızla alay edilmiş olmasından daha acıdır. Bu şartın tüm memurlarda arandığı da şüphelidir. Telefon Şirketi’nin memur alım şartlarında böyle bir kural var mıdır? Ayrıca kadınlara karşı bu alaycı tavrı için telefon şirketinden de özür bekleriz.”

Bedra Hanım ve arkadaşları Kadınlar Dünyası dergisi yoluyla seslerini tüm ülkeye duyurmuşlardı. Tüm Türk kadınlarının hevesini kıran bu engelleri aşmak için mücadelelerinden bir an bile vazgeçmeyi düşünmemişlerdi. Ancak ne Telefon Şirketi ne de diğer gazeteler olaya cevap dahi vermemişlerdi. Bu durum Bedra Hanım’ı üzüyor fakat mücadelesinden vazgeçirmeye yetmiyordu. Onlar sessiz kaldıkça sesini duyurmak için daha çok çalışıyor, daha çok mücadele ediyordu. Bedra Osman ve arkadaşlarının mücadelesine destek vermek bir yana onların çalışmasına karşı olan birçok insanda vardı. Kadın ve erkeğin aynı ortamda çalışmasını hoş karşılamadıklarını söylüyorlar, onları mücadelelerinden vazgeçirmeye çalışıyorlardı. Ancak ne Bedra Osman ne de Ulviye Hanım mücadelelerinden geri adım atmıyorlar aksine daha çok çalışıyorlardı. Ulviye Hanım dergisinde yayımladığı yazıda bu olaya sessiz kalan diğer yayın organlarına kızıyordu. Onlara şöyle demişti:

-“Kadınların hedef olduğu bu durumda erkekler hedef olsaydı gazeteler bu kadar sessiz kalırlar mıydı? Bizim sorduğumuz soruları haklı bir şekilde sormazlar mıydı? Sorduklarına cevap alamazlar mıydı?”

Nihayet dönemin ünlü gazete sahipleri ve kişilerinden birkaç cevap gelmişti fakat bu cevaplar kadınlara akıl vermekten başka bir şey değildi. Onlara gerekli desteği sağlamıyor sadece akıl vermekle yetiniyorlardı. Bedra Hanım ve Ulviye Hanım buna karşılık:

-“Biz kadınların kendi hukuku, adabı, görüşü ve anlayışı vardır. Bu davayı bizzat kendimize mahsus davranışlarımızla savunabiliriz. Buna ek olarak bu girişimlerden dolayı biz Türk kadınlarını yüceltmek yerine uğradığımız hakarete sessiz kalarak bu girişimi doğmadan boğmaya çalışıyorsunuz. Telefon Şirketi’ni bize yaptığı muameleden dolayı boykot edeceğiz.” demişlerdi.

Bedra ve Ulviye Hanımlar bu ve buna benzer eleştirileri sürekli dergilerinde yayımlıyorlar, haklı mücadelelerinden vazgeçmiyorlardı. Nihayet Telefon Bakanlık’ı bu yazılardan kendisine bir pay çıkartmış ve hemen harekete geçmişti. Durumu yumuşatmak için İstanbul Telefon Şirketi’nin bir temsilcisi Kadınlar Dünyası dergisini ziyarete gelmiş ve gerilimi azaltmaya çalışmıştı. Memur şirketi adına kadınlardan özür dilemiş hatta üç kadın için uygun görevler olduğunu bildirmişti. Bedra ve Ulviye Hanımlar nihayet çabalarının meyvelerini toplamaya başlamışlardı. Ulviye Hanım bu sevinçli haberi dergisinde yayımlamak için sabırsızlanıyordu. Derginin yeni sayısında müjdeli haberi tüm yurda şöyle duyurmuştu:

-“Bedra Hanım’ın üzüntü ve bıkkınlığına gerek kalmadı. Arkadaşlarıyla birlikte artık Telefon Şirketi’ne başvurabilirler! Ayrıca dün Posta, Telgraf ve Telefon Şirketi’nin özel bir görevlisinin tarafımızdan özür dilediğini ve üç kadını şirkete kabul edeceğini bildirdiğini söylemek isterim.”

Kadınlar çok mutluydu, ancak işe başlamak o kadar kolay olmamıştı. Haftalar, aylar geçiyor, kadınlar şirkete başvuru yapıyor ama bir türlü kabul edilmiyorlardı. Onlar da bıkmadan, inatla kampanyalarına devam ediyor, bu işin peşini bırakmıyorlardı. Telefon Şirketine adım atabilmek için bir yıla yakın mücadele verdiler. Bu mücadeleden zaferle

çıkan taraf ise kadınlar olmuştu. 1914 yılında Kadınlar Dünyası Bedra Osman'ı kapak yaparak çalışma hakkı için verdikleri mücadeleyi sayfalarına taşıdı.

Bedra Hanım kendisinin kapak sayfasında olduğu dergiyi görünce gözleri dolmuştu. Bunlar sevinç gözyaşlarıydı. Üstelik bu haber birkaç ünlü gazetede dahi yayınlanmıştı. Dönemin bazı kartpostallarında da yine telefon ile konuşan kadın çizimleri yer almaya başlamıştı bile. Bu Türk kadınları için büyük bir adımdı. Şimdi sıra elde ettikleri hakkı kullanma zamanıydı. O ve şirkete alınan altı Türk kadınının işe başlayacakları gün nihayet gelmişti. Bedra Hanım o gün her zamankinden daha erken uyanmış ve hazırlanmıştı. Kalbi kıpır kıpır çarpıyordu. Evden heyecanla ayrıldı. Mercan Yokuşu'ndan önce sağdaki ilk sokağa, sonra da soldaki ilk yola sapınca yolun sonunda Telefon Şirketi'nin yepyeni taş binasını gördü. Binanın kapısından içeri girdi. Yürümekten vazgeçip bu anın keyfini yaşamak ister gibi kısa bir süre bekledi. Bu şirketten içeriye adım atabilmek için tüm kadınlar dayanışarak zorlu bir mücadele vermişlerdi. “Sevgili Dünyamız” sözcükleri zihnini doldurmuşken göğsü de gururla kabarmıştı. Bu duygunun etkisinde gülümsemekten kendini alamadı. Artık içeri girebilirdi. Buradaki telefon iletişim aletlerinin hepsi Amerika'dan yeni getirilmiş son sistem makinelerdi. Bütün sistem elektrikle çalışıyordu. O çevreyi incelerken yanına Ms. Mintr gelmişti. Onu ve diğer kadınları karşılayıp onları konuşma salonu adını verdikleri yere götürdü. Burası Bedra Hanım ve arkadaşlarının çalışacağı bölümdü. Ardından onlara yapacakları işleri anlatmıştı. Daha sonra da onları yemek salonuna ve dinlenme salonu yani nöbet tuttukları günler dinlenecekleri yere götürmüştü.

Bedra Hanım ve arkadaşları her şeyi çabucak öğreniyorlardı. Kısa bir süre içerisinde canla başla çalışan bu yedi Türk kadını şirketin en başarılı çalışanları haline gelmişti. Bedra Hanım işe müfettiş olarak alınmıştı. Bazıları kadınların resmi dairelerde çalışmasını hoş karşılamıyordu. Ancak Bedra Hanım bu eleştirilere kulak asmadan büyük bir sevinçle işini yapmayı sürdürmüştü. Artık her gün işe gidiyor ve işlerin yürümesini sağlıyordu. Telefonun ahizesini kaldırmış, karşısındaki kişi ona “matmazel” diye hitap etmişti. Bu kelime onun her zaman çok hoşuna giderdi. Çünkü ona her zaman kadınların çalışmak için verdiği mücadeleyi hatırlatırdı. Daha sonra Bedra “Numeroyu lütfen.” demiş, abone görüşmek istediği merkezi ve numarayı yazdırdıktan sonra Bedra doğrulamak için numarayı tekrar söylemiş ve onay almıştı. Ardından istenilen numaraya

bağlamış ve karşıdaki kişi telefonu açınca yeşil ışık yanmıştı. Bu sırada Bedia tarafları birbirine bağlayarak aradan çekildi. Çünkü taraflar konuşurken görevlilerin dinlemesi yasaktı. O yıllarda telefon iletişimi böyle sağlanıyordu ve santral memureliği de önemli bir işti. Bedia konuşmanın bittiğini önündeki ışık sönünce anladı ve konuşmanın süresini kaydederek muhasebeye ilettili. Bedra Hanım arkadaşıyla gurur duydu. Her şeyi eksiksiz ve doğru yapmıştı. Bu genç kadının ileride Bedia Muvahhit adıyla Türk tiyatrosunun ilk ve en ünlü sanatçılarından biri olacağını ise asla tahmin edemezdi. O gün her zamanki gibi işini yaparken şirketin İngiliz temsilcisi ve Ms. (Bayan) Mintr'i karşısında buldu. Üstelik yalnız da değildi yanında gazeteciler vardı. Bayan Mintr, Bedra Hanım ve arkadaşlarına şöyle seslendi:

“Şirketimize sizin hakkınızda röportaj yapmak üzere basından muhabirler geldi.

Bu şirketimiz için onur verici!” Bedra Hanım neyi başardıklarını şimdi daha iyi anlıyordu. Kendileri bir devlet dairesinde çalışan ilk Türk memurelerdi. “Elbette artık basın bunun haberini yapmalıydı. Çünkü diğer kadınlara örnek olmak, öncülük etmek istiyoruz.” dedi içinden. Bir anda fotoğrafçının sesiyle düşüncelerinden sıyrıldı:

“Bedra Hanım, arkadaşlarınız ve Bayan Mintr ile bir karenizi alabilir miyiz?” Bedra Hanım gülerek yanıtladı:

“Pek tabii.”

Ardından fotoğraf çektmek üzere bir sehpanın önüne geçtiler. Sehpanın yanında bulunan dört sandalyeye sağdan itibaren Bedia Şekip, Bayan Mintr, Bedra Hanım, Nezihe Mustafa oturmuştu. Onların arkasına ise sağdan ilk olarak Hamiyet Derviş, ikinci Mediha, üçüncü Vefika Mustafa, dördüncü ise Seniha Hikmet Hanım geçmişlerdi. Fotoğrafçı artık resmi çekmek için hazırıldı. Bir anda Bedra Hanım telaşla:

“Bir dakika! Bir dakika bir şey eksik! dedi. Ayağa kalktı ve yanından ayırmadığı kitabını sehpanın üzerine açarak elini üzerine koydu ve devam etti:

“Kitap gibi önemli bir hazinenin resimde olmaması üzücü olurdu. Herkesin örnek alacağı bizler okumaya verdiğimiz önemi tüm kadınlara göstermeliyiz. Böylece onları da eğitime ve çalışmaya teşvik etmeliyiz.” dedi. Ardından fotoğrafçı:

“O halde hanımlar, üç iki bir... Çıkırttt...”

Yüzlerine kocaman bir flaş patlayan Bedra Osman ve arkadaşları fotoğraf çekindikten sonra işlerinin başına dönmüşlerdi. Bayan Mintr ise fotoğrafın altına yazılması için dergiye röportaj vermişti. Kısa bir süre sonra dergi Bedra Hanım ve arkadaşlarının bu resmini yayımlamışlardı. Altında ise Bayan Mintr' in cümlelerine yer vermişlerdi. Bayan Mintr Bedra Osman ve arkadaşlarından şöyle bahsetmişti: “Bu kadınlar birçok mücadeleden sonra Telefon İdaresi'nin çalışmaya kabul ettiği hanımlardır. İşe başlayan Türk kadınları dikkatli, dakik, zeki ve işlerinde çok başarılılar...” Yazı böylesine övgü dolu sözlerle devam ediyordu. Bedra Hanım ve arkadaşları işlerini böylesine onurlu bir şekilde yürütmekten mutluluk duymuşlardı. Üstelik bu sevindirici haberi yayımlayan sadece Türk gazeteleri değildi. Dönemin ünlü yazarlarından olan Odette Feldman, Türk kadınlarının Telefon Şirketi'nde işe girmelerini şöyle anlatmıştı: “İstanbul' da ilk bakışta pek de dikkat çekici sayılmayan fakat Türkiye kadınlık tarihinde pek mühim olan bir olay ortaya çıkmıştır. İstanbul'un oldukça kibar bir ailesine mensup bir genç hanım Telefon Şirketi hizmetine kabul edilmiştir ki bu olayın örneği Türkiye'de yoktur.”

Yazısının devamında ise Odette Feldman bu olayı bir toplumsal devrimin başlangıcı olduğunu, Türk kadınlarının daha da ilerleyeceğini söylemişti. Bedra Hanım ülkesinde bu olayın büyük bir adım olacağını tahmin etmişti; ancak fotoğraflarının Türk dergilerine kapak olduğunu, yabancı dergilerde haber yapıldıklarını gördükçe şaşkınlığını gizleyemiyordu. Bedra Hanım'ı gururlandıran haber ünlü bir Fransız dergisinde yayınlanmıştı. İyi derecede Fransızca bilen Bedra haberi heyecanla okudu:

“...Bir ay önce Telefon Şirketi'nin kurulmasıyla, üç vazgeçilmez dilin yani Türkçe, Fransızca ve Rumca konuşabilen genç Türk kızları santral memureliği gibi zor bir görevle görevlendirdiler. İngiliz yöneticileri ise hiç bu kadar dakik, zeki ve çalışkan öğrencileri olmadığını ısrarla belirtiyor. Bunu buradaki kızların yüz ifadelerinden anlamak olası. Şimdi Doğu'da telefoncu kadınların övgü dolu kutlamalarını duyma zamanı gelmiştir...”

Bedra Hanım gazetede ki bu haberi okuduktan sonra ne derece büyük bir iş yaptıklarının bir kez daha farkına varmıştı. Bunun gibi mücadeleleri kadınlar her alanda yapmamalıydı. Öyle bir zaman gelecekti ki kadınlar o günün toplumunda kadınlara yakıştırılmayan birçok işte önemli başarılarla imza atacaklardı. “Tıpkı memure olup kendi kazançlarını sağlayabildikleri gibi” diye düşünürken bir ses onu düşüncelerinden sıyırdı.

Bedia izin isteyip çok kısa bir süreliğine işini yapması için Bedra Hanım’a ricada bulunmuştu. Bedra Hanım şimdi aboneyi dinliyordu: “Matmazel, matmazel, orada mısınız? Verdiğim numeroyu bağlayabilir misiniz?” Bedra Hanım’ ın yüzünde tatlı bir gülümseme oluşmuştu. Bunun nedeni matmazel kelimesini duymasıydı. “Matmazel” onun ve Türk kadınlarının dayanışarak elde ettikleri memurluklarının nişanesi olan ilk sözcüktü.

SON

ÇÖZÜMLEMELİ ÖYKÜLER

Etkinlik 1. Öykü Çözümlüyorum

Sevgili öğrenciler, aşağıda tarihçi ve akademisyen Afet İnan hakkında kısa bir öykü sunulmuştur. Öyküyü okuduktan sonra, son sayfada yer alan çalışma yaprağını kullanarak öykü çözümleme etkinliğini tamamlayabilirsiniz

AFET İNAN⁵

1930 yılının soğuk bir Mart sabahında genç Cumhuriyetin başkenti Ankara'da öğrenciler sıralarına yerleşmiş ders zili çalmasını bekliyordu. Musiki Muallim

⁵ Bu çalışmanın, proje resmi sitesi olan www.kadinlardaoradaydi.com adresinde yayına alınması planlanmıştır.

Mektebinin (Müzik Öğretmen Okulu) koridorlarında ise derslerine yetişmek için aceleyle yürüyen öğrenci ve öğretmenlerin telaşı göze çarpıyordu. Ders vereceği sınıfa gitmek için adımlarını hızlandıran bu öğretmenlerden biri de Afet İnan'dı. Sınıfa doğru yaklaşırken, zihni hala yurt bilgisi dersinde yaptıracağı uygulamanın detaylarıyla meşguldü. Kapıdan içeri girerek doğruca yazı tahtasına yöneldi ve eline aldığı beyaz tebeşirle dersin konusunu yazmaya başladı. Çok geçmeden kara tahtanın sol üst köşesinde iki beyaz kelime parıldıyordu: Belediye Kanunu. Afet öğrencilerine dönerek dersi nasıl işleyeceklerini anlatmaya başladı:

-“Merhaba arkadaşlar, bugün Belediye Kanununa göre seçim konusunu işleyeceğiz. Daha anlaşılır olması için küçük bir uygulama yapalım. Şimdi aranızdan bir belediye başkanı seçelim.”

Sınıf bir anda hareketlenmişti. Öğrenciler heyecanla seçim hazırlıklarına başlamış, oy pusulaları ve oy kutuları hazırlamışlardı. Bir süre sonra seçim tamamlanmış ve belediye başkanı bir kız öğrenci seçilmişti. Afet bu etkinlikle öğrencilerinin konuyu kavramış olmalarından memnundu. Ancak derse devam etmeye hazırlandığı sırada bir öğrencisinin el kaldırdığını gördü. Ne söyleyeceğini merak ederek öğrenciye söz hakkı verdi:

-“Evet, Selahattin seni dinliyoruz.” Konuşmaya başlayan öğrenci, Afet'in hiç beklemediği bir itirazda bulunuyordu. Önündeki metni okuyarak şunları söyledi:

-“Var olan yasaların bize öğrettiğine göre kadınların oy kullanma hakkı olmadığı gibi seçilemezler de! Kanunda yalnız erkekler oy verebilir. Siz bize kız arkadaşlarımıza da oy verdirdiniz. Bu yanlış oldu!”

Afet duyduğu bu sözler karşısında şaşırmış, mahcup olmuş, hatta yaşadığı mahcubiyetin şiddetiyle yanakları kızarmıştı. Öğrenci haklıydı; bu dersin işlendiği tarihte kadınların henüz seçme ve seçilme hakları yoktu. Öğrenciler tüm dikkatlerini Afet'e yöneltmişler, bu itiraza vereceği cevabı duymak için bekliyorlardı. Kısa bir tereddüt anından sonra Afet şu karşılığı verdi:

-“Şimdi burada hepiniz eşitsiniz. Bu öğrendikleriniz ilerisi için sizlere gerekli olacaktır. Kadınlar da yakında oy hakkı kazanacaktır.”

Yaşadığı bu olay henüz çok genç bir öğretmen olan Afet'i derinden sarsmıştı. Öğretmen olmasına rağmen erkek öğrencisi ondan daha fazla hakka sahipti. Üstelik bu eşitsiz durumu daha önce fark etmemiş; üzerinde hiç düşünmemişti. Her ne kadar mahcup olup içerlese de bu olay Afet'te kadın hakları konusunda önemli bir farkındalık oluşturmuştu. Büyük bir üzüntüyle, dersten beş dakika erken çıkarak kendisini bekleyen otomobile bindi. Gözyaşlarını daha fazla tutamayarak ağlamaya başladı. Selahattin'in itirazı kafasında dönüp duruyordu. Kendi kendisine mırıldandı: “Şimdi ben nasıl gideyim de ders vereyim öğrenciye?”

Marmara Köşkü'ne geldiğinde üzüntüsünü biraz dağıtmak için bahçede gezinmeye karar verdi. Soğuğa aldırış etmeksizin köşkün bahçesinde dolaşmaya başladı. Onun bu üzgün hali bir süre sonra yanına gelen Atatürk'ün de gözünden kaçmamıştı. Afet, gözyaşlarına hâkim olamayarak derste yaşadığı olayı Atatürk'e de anlattı, “Türk kadını olarak oy hakkına sahip olmadığımızdan çok üzülüyorum.” dedi. Bu durumda öğretmenlik yapamayacağını söyledi. Kız ve erkek öğrencilerinin karşısına bu haklardan yoksun bir öğretmen olarak çıkmak istemiyordu. Afet'in anlattıklarını dinleyen Atatürk, ondan diğer ülkelerde kadınların seçme-seçilme hakları konusunda ne gibi çalışmalar yapıldığını araştırmasını istedi. Ancak bunun yeterli olmadığını, konu ile ilgili tartışmalar da yapmak gerektiğini ekledi. Artık Afet'in yeni bir hedefi vardı: Kadınların seçme-seçilme haklarının kazanımı için çalışmak! Bu hakkı almak için mücadele eden kadınların arasına şimdi genç bir öğretmen de eklenmişti. Afet büyük bir istahla konuyla ilgili kitaplar okuyor ve sürekli araştırma yapıyordu. Diğer taraftan hukukçuların da davet edildiği tartışmalar yürütülüyordu. Bazıları kadınlara bu hakların verilmesinden yana olurken, bir kısmı da henüz bu hakları kullanabilecek olgunlukta olmadıklarını, haklar için erken olduğunu ileri sürüyordu. Afet ise tartışmaları dinliyor, okuduğu eserleri değerlendiriyor ve seçme-seçilme hakkını savunabilmek için gerekli bilgi donanımına sahip oluyordu. Tüm bu tartışmalar ve Afet'in kararlılıkla çalışması, sonunda meyvelerini verdi. 3 Nisan 1930'da kadınlar belediye seçimlerine katılma hakkı kazandı. Bu, kadınların siyasal hak kazanmaları sürecinde atılmış ilk adımdı. Milletvekili seçme ve seçilme hakkını kazanmaları için biraz daha yol almaları gerekiyordu. Afet, bu bilinçle çalışmaya devam ediyor, kadın haklarını anlatan konferanslar veriyordu. Bu konferansları Atatürk de yakından takip ediyor, Afet ile gurur duyuyordu. Afet, kadınların belediye

seçimlerine katılma hakkı kazandığı gün kalabalık bir dinleyici kitlesine verdiği “Seçim Haklarımız” isimli ilk konferansında şunları söylemişti:

-Milli Egemenliğin cinsiyet farkı gözetmeksizin milletin bütün üyelerine ait olduğunda elbette şüpheye yer yoktur... Kadın seçim hakkını almalıdır. Çünkü demokrasinin mantığı bunu gerektirir... Cumhuriyetimizin politika rejimi eşitlik ilkesine dayanır. Seçim sandığı önünde, en cahil ile en büyük devlet adamı eşittir. Kadın niçin bu eşitlik dışında kalsın? ... Türk kadının belediye seçimlerine katılması hakkının tanınması, Büyük Millet Meclisine ye seçmek ve seçilmek hakkının da yakın zamanda tanınıp uygulanacağına şüphesiz mutlu bir başlangıdır.

Başlarda heyecanlı olsa da Afet “bravo” sesleri ve alkışlardan aldığı cesaretle konuşmasını kararlıkla sürdürerek tamamlamıştı. Verdiği bu tarihi konferansa gece gündüz çalışarak büyük bir titizlikle hazırlanmıştı. Konferans için hitabet dersi almış, beden dilini doğru kullanabilmek için ayna karşısında çalışmış ve konuşma metnini ezberlemişti. Atatürk, Afet’in bu tarihe geçecek konuşması için krs kıyafetini de tasarlamıştı. 22 yaşındaki bu genç kızı yarı ğretmen, yarı krs profesörüne yakışan bir kıyafet dikilmişti. Lacivert biyeli bir elbise, içine beyaz bir gömlek, yakasında bir mendil... Atatürk’ün kendi kol düğmelerini Afet’e hediye etmesiyle de kıyafet tamamlanmıştı. Artık Afet, Türk kadını temsil etmek üzere kürsüye çıkmaya hazırdı.

Afet’in konuşması ülkede pek çok gazetede yayımlandı, gazeteler ondan övgüyle söz etti. Diğer kadınlar da bu gelişmeleri heyecanla takip ediyordu. Kadın haklarını savunmak için kurulmuş olan Türk Kadın Birliği Derneği Afet İnan’ın konuşmalarından etkilenererek bir bildiri yayımladı. Ardından İstanbül hanımları, niversite öğrencileri ve kız okullarının da katılımıyla Taksim’deki Gazi Abidesine elenk bıraktılar. Afet bu konuşmaların diğer kadınları da etkilediğini ve harekete geçirdiğini gördükçe seviniyordu. Kadın Birliği, ayrıca kadınların bu mutlu gününü kutlamak için Sultanahmet’te bir miting düzenledi. On bir yıl önce, 1919’da, Türk kadınlarının Milli Mücadele mitinglerinde vatanları için coşkulu konuşmalar yaptıkları bu meydanlar, şimdi de onların seçme-seçilme haklarını kutlamalarına tanıklık ediyordu. Erkekler de Türk kadınlarının bu coşkusuna ortak olmak için miting alanına koştular.

Afet İnan, belediye seçimindeki kazanımdan sonra kadınların milletvekili seçme-seçilme haklarının kazanımı için çalışmaya devam etti. “Bütün haklar verilsin mi, verilmesin mi?” tartışmalarında hep Türk kadınına tüm hakların verilmesinden yana oldu. Kullanma bilincine sahip olduklarında kadınlara bu hakların verilmesini, ya da önce seçme daha sonra seçilme hakkı verilmesini doğru bulanlar vardı. Afet bu fikirde değildi. Ona göre, haklarını aldıktan sonra kadınlar er geç onu kullanma bilincine de ulaşacaklardı. Bu nedenle beklemeye gerek yoktu, hem seçme hem de seçilme tüm hakları hemen verilmeliydi. Bu tartışmalar ve mücadeleler sürerken bir adım daha atıldı, 1933’te kadınlar muhtar ve ihtiyar meclisi üyesi seçilme hakkını aldılar. Nihayet mutlu haber 1934 yılının Aralık ayında geldi. Atatürk Afet’e “İstedğin kanun çıkıyor.” sözleriyle müjdeyi vermiş, 5 Aralık 1934 tarihi milletvekili seçme-seçilme hakkını elde eden kadınlar tarafından ülkenin her yerinde bayram coşkusuyla kutlanmıştı.

İstanbul Beyazıt Meydanı kadınların düzenlediği büyük bir mitingle coşkulu bir kalabalığı ağırlıyordu. Buradan gidilen Taksim Meydanında ise on binlerce kadın toplanmıştı. Artık kadınlar cumhuriyetin eşit vatandaşları olmuşlardı. Bu, aynı zamanda tüm Türk kadınlarının hem mücadelesi hem de başarısıydı. Kadın Birliğindekiler gibi seçme ve seçilme hakkı için mücadele eden birçok kadının da bu sonuçta şüphesiz emeği vardı. Ankara’da çeşitli yerlerden kadınların katılımıyla bir toplantı yapılmış, Afet ise bu toplantının başkanı seçilmişti. Kadınlar konuşmalar yapıyor, Atatürk’e ve Meclise teşekkürlerini sunuyorlardı. Konuşmalar alkış tufanı ile sürüyor, Afet’in kalbi hızla çarpıyordu.

Kadınlar 5 Aralık’ın “Türk Kadınlık Bayramı” olarak kutlanmasını talep etmişlerdi. Türkiye’nin dört bir yanından Ankara’ya telgraf ve mesajlar yağıyordu. Afet İnan şöyle söylüyordu: “Eşit hak, eşit görev prensibinde Türk Kadını milli bütünlük içinde yerini almıştır ve alacaktır.” Ona göre kadınların yapması gereken en önemli görev, kendi haklarını korumak için çalışmak ve bu hakları bilmeyenlere öğretmektir. Kendisi de kadın hakları konusunda birçok konuşma ve konferansa katılacak ve makaleler yayımlayacaktı. Böylelikle Afet İnan, Türk kadınının seçme ve seçilme hakkını kazanmasından dolayı haklı gururu yaşıyor, bundan sonra ise Türk kadınına daha da ileriye götürmek için tüm enerjisiyle çalışmak gerektiğini bilerek kütüphanesine bakıyordu.

Öykü Çözümleme Etkinliği: Afet İnan

Düşünsel Boyut

• Öğrencisinin Afet İnan'ın yaptırdığı etkinliğe kadınların seçme-seçilme haklarının olmadığını söyleyerek itiraz etmesi, Afet İnan'ın hayatında nasıl bir dönüm noktası oluşturmuştur? Bu olaydan sonra Afet İnan hangi çalışmaları yapmıştır?

• Afet İnan kadınların seçme-seçilme hakları için çalışırken ne gibi güçlüklerle karşılaşmıştır?

• Afet İnan'a göre neden kadınlara da seçme-seçilme hakkı verilmesi bir zorunluluktur?

• Kadınların seçme-seçilme haklarının kazanılmasında hangi kişi ve kurumlar aktif rol oynamıştır?

Etik Boyut

• O yıllarda bazı kişilerce/çevrelerce kadınların seçme-seçilme hakkı elde etmelerine karşı çıkılmasını nasıl değerlendirirsiniz? Sizce kadınların bu haklara sahip olmasına neden karşı çıkılmaktadır?

• Hiçbir talebe gerek kalmadan bütün erkeklere seçme-seçilme hakları doğrudan verilirken, kadınların bu hakları talep ederek ve mücadele sonucunda kazanabilmiş olmalarını nasıl değerlendirirsiniz?

• Tüm diğer alanlarda olduğu gibi siyasal hakların tanınmasında da cinsiyet ayrımı yapılması neden yanlıştır? Açıklayınız.

Empatik Boyut

• Derste yaşadığı olay karşısında Afet İnan neden bu kadar üzölmüş olabilir? Sizce hangi duyguları hissetmiştir?

• Afet İnan'ın yerinde siz olsaydınız derste yaşadığı olay karşısında nasıl hisseder ve bununla nasıl başa çıkardınız?

• Afet İnan'ın yerinde siz olsaydınız kadınlara seçme ve seçilme hakkı kazandırılması için siz hangi çalışmaları yürütürdünüz?

Etkinlik 2. Öykü Çözümlüyorum

Sevgili öğrenciler, aşağıda Bedriye Tahir Gökmen ve yaşadıklarıyla ilgili verilen çözümlemeli öyküyü dikkatlice okuyunuz. Daha sonra soruları cevaplandırmayı unutmayınız. Hepinize başarılar...

BEDRİYE TAHİR GÖKMEN⁶

Yüzlerce kuş hep birlikte kanat çırparak gökyüzünde süzülüyordu. Bedriye kafasını kaldırıp kuşları izlerken kalbinin birden pır pır atmaya başladığını hissetmişti. Elini

---

⁶ Bu çalışmanın, proje resmi sitesi olan www.kadinlardaoradaydi.com adresinde yayına alınması planlanmıştır.

kalbinin üzerine götürüp heyecanını bastırmaya çalışıyordu. Aklında binlerce soru vardı ancak yalnızca ağzından şu birkaç cümle dökülmüştü:

-“Uçmak! Gökyüzünde süzölmek... Ne hoş bir duygu olsa gerek.” Ardından insanların uçmak için neleri göze aldığını hatırladı. Kanat tasarlayanlar, Galata’dan uçanlar, roket yapanlar... İnsanlar uçmak için ne çok şey denemişti. Sonra kendini onaylarcasına:

“-E, haklılar tabii uçmak dünyanın en güzel duygusu. Neyse ki insanlar artık büyük uçaklar, helikopterler üretmişlerdi. Rahatlıkla uçmak mümkündü. Ama sadece şanslı olanlara...” diye aklından geçirdi. Sağda bulunan büfeye yöneldi ve bir adet gazete rica etti. Heyecanla gazetenin kapağında bulunan Vecihi Hürkus’ un resmini gördü. Onun yürekten hayranıydı. Bu yüzden üzerinde Vecihi Hürkus ile ilgili haber bulunan gazeteleri her zaman saklardı. Ama bugün aldığı gazetede farklı bir haber görmüştü. Şöyle yazıyordu:

-“27 Eylül 1932, Vecihi Hürkuş Türk gençliğini havacılığa alıştırarak, pilot yetiştirerek Türk kanatlarını çoğaltmak için Vecihi Sivil Tayyare Mektebi’ni açıyor.” Bedriye’nin kalbi heyecanla dolmuştu. Böylesine bir mektep onun ve diğer Türklerin hayallerini süsleyen bir yerdi. Burada eğitim almak için neler vermezdi...

Aradan biraz zaman geçtikten sonra takip ettiğine göre buraya başvuranlar olmaya başlamıştı. Kendisi de bu ilana başvurmak için can atıyordu. Ancak bu güne kadar hiçbir kızın pilotluk yaptığını görmemişti. Sonra mırıldandı:

-“Belki de Türk kadınlarındaki tek eksik olan şey cesaret!” dedi. Dik durarak derin bir nefes aldı. Muhtaç olduğu gücün zaten damarlarında gezen kanda bulunduğunu biliyordu. Büyük bir kararla takvime baktı. İlanı görelili biraz zaman geçmişti. Birden şöyle karar aldı:

-“Bugün benim ve Türk kadınları için büyük bir gün olacak!” Göklerde süzölmeyi, bulutlarla vals yapmayı öğrenecek, Türk kadınları için tarihi değiştireceğim. Artık kuşların gölgesinde yürümeyecek, onlarla birlikte uçacağım.” Hızlı adımlarla İstanbul Kalamış’taki Vecihi Sivil Tayyare Mektebi’nin yolunu tuttu. Bu fikirler karşısında Vecihi Bey büyük bir heyecana kapılmıştı. Bedriye’yi okula hemen kaydetmişti. Okulun on tane erkek ve Bedriye ile birlikte iki tanede kız öğrencisi vardı. Bu kız ise Vecihi

Bey'in kızı gibi gördüğü yeğeni Eribe'ydi. Vecihi Bey ise kendisine zamanla Gökmen Bacı ve Bacı diye hitap etmeye başlamıştı. Bedriye burada eğitim almak için brövesini alana kadar ayda bin lira ödeyecekti. Bu yüzden hem çalışması hem de okuması gerekecekti. Başlarda derslere girerken erkek öğrenciler her kadar kendisine garip garip baksalar da zamanla onlar da kendisine alışmaya başlamıştı. Her sabah beş buçukta önce okula geliyor saat sekiz buçuğa kadar ders dinliyordu ardından işe gidip çalışıyordu. Hafta sonları ise tüm gününü okulda ders dinleyerek geçiriyordu. O bu derece azimle çalışırken onun bu çalışkanlığını takdir etmek yerine iş yerinde patronları olumsuz olarak değerlendiriyorlar, onun emeklerini çoğu iş arkadaşı yorucu bir zaman kaybı olarak görüyorlardı. Hatta çeşitli nedenler bahane edilerek Bedriye'ye ceza veriyorlar daha da ilerisi işten atılmasına kadar olayı götürüyorlardı. Ancak Bedriye tüm bu olumsuzluklara aldırış etmeden hayalini gerçekleştirmek için daha çok çalışıyor, Vecihi Bey de bunu bildiği için işinden atılmaması için kendisine destek sağlıyordu. Bedriye okulda ise Vecihi XIV ve Vecihi XV adlı uçaklarıyla eğitim görüyor, bazense uçak yapım atölyesinde Vecihi Bey ile bulunup çalışmalarına devam ediyorlardı.

Nihayet Bedriye ve dört arkadaşı çalışmalarının karşılığını almış, tek başına uçuş yapabilecek düzeye ulaşmışlardı. Bedriye uçan ilk Türk kadındı. Elbette onun bu başarısı bütün ülkedeki gazete ve dergilere yansımıştı. Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinde Bedriye kendisiyle ilgili haberleri okudukça heyecandan yerinde duramıyordu. Birisinde şöyle yazılmıştı:

-“Bedriye Hanım on beş gün sonra pilot çıkacak bunun yanında tüm dünyada ve ülkemizde Türk kadının şanını gösterecek! Kendisi iki yıldır eğitim aldığı pilotluk okulundan on beş gün sonra yani 10 Ağustosta mezun olacak.” devamında ise okula gelip kendisiyle yaptıkları röportaja yer vermişlerdi:

- “Mektepten çıktıktan 10 gün sonra pilotajımı kuvvetlendirmek, İyi bir havacı olmak için çalışacağım. Ondan sonrasını o zaman düşünürüm. Şüphesiz bütün emelim uzun ve yorucu seyahatler yapmak, rekorlar kırmak, her şeyde olduğu gibi havacılık sahasında da diğer memleket kadınlar ile yarışmaktır. Tabii ki bu seyahatlere ilk önce memleketimde başlayacağım. En kederli anlarımda bile uçtuğum zaman her şeyi unuttur, eski neşemi bulurum. Uçak benim için en samimi arkadaştır. Uçmadığım günler adeta hasta oluyorum. Belki size garip gelir, motorlardaki hintyağı kokusu ne güzeldir. Uçaktan

uzak olduğum zamanlar o koku burnumda tüter, gözlerimi kapar, o kokuyu içime çekerim."

Bedriye bugünlere gelip böylesi bir röportaj vereceğini tahmin edemezdi. Bir diğer gazetenin sağ alt köşesine ilştirilmiş bu küçük haberi görünce de kendisinden bahsedilişine sevinmişti. Bu haberde ise okulu bitirmesinin şerefine yapılacak olan balonun haberi verilmişti. Balodan önce ise kendisinin gerçekleştireceği uçuş talimlerini yapmak için göstereceği hünlerleri izletmek için halka açık davet veriliyordu. Bu kendisini hem biraz heyecanlandırmış hem de daha çok onurlandırmıştı. Artık tüm Türk halkı tarafından parmakla gösterilen bir kadın olacaktı. Her şeye rağmen buraya kadar gelmesi onun için kolay olmamıştı. Maddi imkânsızlıklara baş etmek bir yana manevi olarak da birçok insanın ön yargısıyla sık sık savaşmak zorunda kalmıştı. Bu yüzden kendisiyle gurur duyuyordu. Cumhuriyet Gazetesi de kendisini haber yapan yayımlardandı. Tıpkı Milliyet gibi Cumhuriyette onun kafasında kasketi ve gözlüğü olan resmini koyarak başlığa "İlk Türk kadın pilot/ Bedriye Hanım 10 gün sonra diploma alıyor." diye başlık atmıştı. Devamında ise Milliyet Gazetesi gibi benzer röportajını ekleyerek yayımlanmışlardı. Sonraki günlerde ise İffet Halim bir röportaj yapmak için Vecihi Bey'in ulaştırması için sorularını yöneltmişti. Önce şu soruyu sormuştu:

-“Uçma hevesiniz nerden geliyor?”

Bedriye bir an durup düşünmüştü. Uzun uzun geçmiş hayallere daldı ve İffet Halim'in bu sorusuna cevabını kaleme aldı. Aslında verdiği bu cevap bütün sorular için cevap olacak nitelikte uzun ve anlamlı bir yanıtı.

-“Pilot olmak içilen duyulan arzunun başlıca sebebi uçmak hissinin insanların yaradılışında olmasıdır. Buna en büyük delil bundan yüzlerce sene evvel insanların kimi kanat takarak, kimi barutla ve daha birçok vasıtalarla uçmaya teşebbüs etmiş olmaları ve bu uğurda birçok kurban vermeleridir. Çocukluğumdan beri kuşların çırpınışlarını, kanat çırpışlarını, dönüşlerini büyük bir dikkatle seyreder ve bundan zevk alırdım. Pilotları seyrederken tatlı bir heyecan duyar ve bu insanlar ne mesut, ben de böyle uçsam diye düşünürdüm. Benim nazarımda pilotlar insanlığın fevkinde büyük bir kudret sahibi kimselerdi, onlara karşı kalbimde büyük bir hayranlık ve hürmet hisleri dolu idi, benim için onlar bambaşka birer varlıktı. Gazetelerde pilotluğa ait en küçük bir yazıyı bile

kaçırmazdım. Bütün emelim bir kerelik olsun uçağa binmekti. Bazen kendimi pilot olmuş farz eder, birçok tehlikelerle karşılaşır, hiç korkmazdım ancak paraşütle atlamayı tahayyül ettiğim zaman irkilirdim fakat ilk uçuşumdan sonra bu korku da tamamen zail oldu. Bu gün bir paraşütle atlamak için zerre kadar tereddüt etmem. Bu memlekette hissedilen heyecanlar öyle gariptir ki anlatılmaz ancak hissedilir. Bunun için de uçmak lazımdır. Şunu söyleyeyim ki bir pilot, yalnız havada uçmaz. O her zaman ve her yerde uçar. Mesela vapurda, tramvayda, otomobilde, hatta yürürken bile uçar. Benim rüyamda uçmadığım gece hemen hemen yok gibidir. Bir pilotun bindiği her vesaiti nakliye onun için uçaktır. Ve o vesaiti nakliyenin her hareketinde pilot, uçağında imiş gibi kendi kendine kumanda eder. Pilotluk öyle tatlıdır, öyle caziptir ki bu mesleğe intisap eden bir daha ayrılamaz. Pilotluktaki ülküm iyi bir pilot olmak, Türk kadınlığının bu sahada da diğer milletlerden geri kalmayacağını göstermek ve memleketimde pilotluğun ihyası için çalışmaktır.”

Bedriye Hanım’ın sözlerinin içleri öylesine dolu öylesine manalıydı ki İffet Halim yanıtı okuyunca gurur dolmuştu. Tek bir soruya karşılık aslında Bedriye Hanım bütün sorularının cevaplarını vermişti. Bedriye’nin röportajları ve resimleri pek çok daha gazetede de yayımlanmıştı. Vecihi Bey öğrencilerine bröveleri vermiş olsa da tarihler Ağustos 1934’ü gösterirken Hava Kuvvetleri Müsteşarlığı’na başvurarak bröve alan öğrencilerinin sınavdan geçirilerek aldıkları brövelerin onaylanması için okula bir heyet gönderilmesini istemişti. Ancak beklenmedik bir şey olmuştu. Sınavda kullanılacak uçak tarih 3 Eylül 1934 akşamında, Kalamış koyundaki bir yelkenlinin direğine çarparak kaza geçirmişti. Ertesi gün sınav heyeti geldiğinde, elde başka uçak bulunmadığı için sınav yapılamamıştı. Zaten okul da o yılın sonunda kapanmış, öğrencilerin bröveleri onaylanamamıştı. Ancak Bedriye Tahir Gökmen ilk uçan kadın pilot olarak havacılık tarihinde yerini almış ve bunun gururunu daima taşıyacağını biliyordu. Atatürk’ün Soyadı Kanunu ile birlikte ise onun uçuş ve gökyüzüne tutkusundan dolayı Abdurrahman Türkkuşu isimli ilk erkek paraşütçü kabul edilen hocası ona “Gökmen” soyadını önermişti. Hocasının bu önerisi karşısında Bedriye çok heyecanlanmıştı. Tutkusu olan bu meslekle ilgili olan bir kelimeyi soyadında taşımak onur vericiydi. Bu tutkunun hiçbir zaman bitmeyeceğini biliyordu.

Öyküyle İlgili Çözüm Soruları

Ahlaki Çözümleme

- O yıllarda kadınların henüz pilot olamadığı bilindiği için Bedriye Hanım' a verilen tepkileri nasıl yorumlarsınız?
- Ahlaki boyutta işyerinin Bedriye Tahir'in kendi kararı ve isteğiyle (herhangi birinin yönlendirmesi ve telkiniyle değil) ülkesinde ilk pilot kadın olma çabalarına rağmen havacılık eğitimi alırken ona güçlük çıkarılması gibi olumsuz yaklaşımlarını nasıl değerlendirirsiniz?

Düşünsel Boyut

- Bedriye Tahir Gökmen ilk kadın pilot olabilme yolunda nelerle mücadele etmiş, ne gibi engellerle karşılaşmıştır? Metinden hareketle cevaplandırınız.
- İlk kadın pilot olma yolunda Bedriye Tahir Gökmen, Vecihi Hürkuş ile ne gibi çalışmalar yürütmüştür?
- Sizce ilerleyen zamanlarda Bedriye Tahir Gökmen ne gibi çalışmalar yapmış olabilir?

Empatik Düşünme

- Bedriye Tahir Gökmen'in yerinde siz olsaydınız hayallerinizi gerçekleştirmek için ne gibi mücadeleler verirdiniz?
- Çalıştığınız yer size başka bir alanda başarı gösterdiğiniz gerekçe gösterilerek çeşitli cezalar, zorluklar çıkartırsa nasıl hissederdiniz? Bu problemi Bedriye Tahir'in yerinde siz olsaydınız nasıl çözümlemeye çalışırdınız?

Etkinlik 3: Öykü Çözümlüyorum

Sevgili öğrenciler, aşağıda heykeltıraş Sabiha Ziya Bengütaş hakkında kısa bir öykü sunulmuştur. Öyküyü okuduktan sonra, son sayfada yer alan çalışma yaprağını kullanarak öykü çözümleme etkinliğini tamamlayabilirsiniz.

SABIHA BENGÜTAŞ⁷

1914 yılında ünlü ressam Mihri Müşfik Hanım'ın çabalarıyla açılmış olan İnas Sanayi-i Nefise Mektebinin (Kız Güzel Sanatlar Okulu) yetenekli öğrencileri, önlerinde tuvalleri, ellerinde fırçaları büyük bir dikkatle çalışıyorlardı. Tuvalinin karşısında derin düşüncelere dalmış olan Sabiha, eve gidiş ziliyle birlikte sınıfta olduğunun farkına varmıştı. Hâlbuki resmini hala tamamlayabilmiş değildi. Birçok şey daha eklemesi gerekirdi. Ağaçlar, kuşlar, çiçekler... Belki de burada çocuklar olmalıydı. Ancak

⁷ Bu çalışmanın, proje resmi sitesi olan www.kadinlardaoradaydi.com adresinde yayına alınması planlanmıştır.

zararı yoktu. Boyalarını özenle çantasına yerleştirip resmini eline aldı. Kapıdan çıkarken Sabiha bu okulda öğrenim görme kararını ailesine açıkladığı günü hatırladı. Ailesi, Güzel Sanatlar Okuluna gitmek yerine, lise öğrenimini sürdürmesini istemişti. Oysa Sabiha kararını vermişti bir kere, Güzel Sanatlar Okuluna kaydını yaptırdı. Yeni başlayacağı okulu nasıl da merak ediyordu. Güzel Sanatlar Okulu... Güzel Sanatlar Okulu. Odasında mutlulukla dolanarak bu kelimeleri tekrar edip durmuştu. Henüz bu okulda onu nelerin beklediğini bilmiyordu. Ancak başarılı olmak için çok çalışacağından emindi. Ne de olsa burası onun nadide hayallerinin en önemli parçasıydı.

Göz açıp kapayana kadar okulun ilk yılı bitmişti bile. Öğreniminin ikinci yılı olan 1920 ise Sabiha için hoş bir sürpriz hazırlamıştı. Girdiği bir derste desen çalışması yapması gerekirken çok beğendiği bir büstü kopya etmeye başladı. Sabiha'nın çalışmasını gören heykeltıraş İhsan Bey yanına geldi ve gülümseyerek şu sözleri söyledi:

-Sen çocuğum, evin temelini yapmadan çatıya çıkmışsın!

Hocasının olumsuz gibi görünen bu sözleri Sabiha'ya ağır gelmiş olsa da daha iyisini yapabileceğini göstermek için onu cesaretlendirmişti. Bu büstü başarıyla tamamlayabilirdi, kendine güveniyordu. O günden sonra bir hafta boyunca inatla ve azimle yalnız bu çalışmaya odaklandı. Nihayet heykel tamamlanmıştı. Çalışmayı inceleyen hocası Sabiha'nın başarısına inanmakta güçlük çekmişti. Hocasının yüzünde önce bir tereddüt, ardından bir beğeni ifadesi okudu. Sabiha çok mutluydu. Bu olay hayatında bir dönüm noktası olacaktı, çünkü büstü tamamladığında heykelde resimden daha başarılı olduğunu hissetti. Artık ne istediğini, neye daha fazla yeteneği olduğunu keşfetmişti. Ancak henüz kendi okulunda bir heykel şubesi yoktu. İşte tam da bu sıralarda beklenmedik bir gelişme oldu. 1920 yılında kız ve erkek okullarının birleştirilmesine karar verildi. Yalnızca erkeklerin devam ettiği Güzel Sanatlar Okulundaki heykel şubesinin kapıları, bu birleşme kararı ile artık kız öğrencilere de açılmıştı. Heykeltıraş olmak isteyen Sabiha bu fırsatı kaçıramazdı. Kararını bir an önce ailesine de açıklayıp heykel şubesine kayıt yaptırmalıydı. Ama önce ailesini ikna etmeliydi.

Oturduğu mahallenin taşlı yollarında hızlı adımlarla yürürken Sabiha'nın aklında hala tamamlayamadığı resim, dilinde ise gelecek hayallerine eşlik eden neşeli bir melodi vardı. Eve gelir gelmez resmini özenle masasına yerleştirdi. Boya kalemlerini yerinden

çıkarttı ve resmini tamamladı. “Keşke...” dedi. “Keşke çizdiklerimi canlandırabilseydim. Onlara dokunabilseydim.” Sabiha bunları düşünürken, güzel sanatlar okullarının birleştirilmesine de içten içe seviniyordu. Bu gelişme onun hayallerine giden yolu açacak bir mucize gibiydi. Gün ilerleyip karanlıklar çökünce ve annesinin “artık uyuma vakti” diye seslenişini duyunca yatağına doğru istemeye istemeye ilerledi. Yarın, aldığı yeni kararı ailesi ve arkadaşlarıyla paylaşması için güçlü olmalıydı. Gözlerini duvarda asılı duran diğer resimlerinin üzerinde gezdirirken uykuya çoktan dalmıştı.

Sabah her zamankinden kararlı uyandı. Herkes kahvaltıda bir aradayken, “işte doğru zaman “ diye düşündü ve konuşmaya başladı:

-“Çocukluğumdan beri resim ile uğraşıyorum artık onlara boyut katmak istiyorum. Yani heykel yapmak istiyorum. Bu yüzden heykeltıraşlık bölümüne devam etmeye karar verdim. Beni anlayışla karşılayacağınızı umuyorum.” Sabiha’nın bu kadar kararlı konuştuğunu gören babası şaşırılmıştı. Onun Sabiha için düşündüğü gelecek hiç böyle değildi. Babası:

-“Sabiha sanata çok küçük yaşlardan beri ilgin olduğunun elbette farkındayız. Ancak bu kadınlar için uygun bir meslek değildir. Kadının heykeltıraş olduğu nerede görülmüş! Bunun tek bir örneğine dahi rastlamadım.” Sabiha babasının bu cümlelerine kırılmış olsa da kararlı olduğunu göstermeliydi. Bu nedenle şöyle yanıt verdi:

-“Fakat babacığım! Yazar Halide Edip, ressam Mihri Müşfik Hanım sanat alanında kadınların başarısına en güzel örnekler değil midir? İsimleri ülkemizin sınırlarını aşan bu sanatçılar yurtdışında da tanınıyor ve takdir ediliyorlar. Belki bir gün ben de böyle anılabilirim.” Sabiha’nın bu sözlerine bu defa annesi ve diğer tanıdıkları şöyle yanıt vermişlerdi:

-“Ancak unuttuğun bir şey var kızım. Kadınlar er geç evlenmek mecburiyetindedirler ve evlendikten sonra da sanatı zaten ihmal edeceksin!” Sabiha o yıllarda yaygın olan bu görüşe kesinlikle katılmamıştı. Bir sanatçı tutkuyla bağlandığı sanatını her koşulda sürdürebilirdi. Tüm bu tartışmaların arasında kararını daha da kesinleştirdi. Hayalinin peşinden gidecek, ilk kadın heykeltıraş olacaktı. Sabiha yetenekliydi; çalışmak ve üretmek istiyordu. Her ne kadar güçlük çektiyse de sonunda ailesini de ikna etmeyi başarmıştı. Sabiha okuluna giderek doğrudan heykeltıraşlık

bölümüne kaydını yaptırdı. Ülkesinde heykeltıraşlık öğrenimi gören ilk kadın olarak tarihi bir adım da atmıştı aynı zamanda. Bu alanda bir ilk, bir öncü olma fikri de Sabiha'ya cazip geliyordu. Bundan sonra tüm zamanını heykeltıraşlık üzerine çalışmaya ayırdı. O yıllarda heykeltıraşların canlı modellerden çalışma imkânları olmadığı gibi doğru düzgün atölyeleri bile yoktu. Bu imkânsızlıklar yetmezmiş gibi Sabiha hastalığa yakalanmış ve okula iki yıl ara vermek zorunda kalmıştı. Ancak tüm bu olumsuz koşullara rağmen vazgeçmeyecekti. Heykeltıraşlığa duyduğu heyecan onun en büyük motivasyon kaynağıydı. Hastalığına rağmen sergileri ihmal etmedi ve her sergiye katıldı. Arkadaşlarının büstleri yaptı.

Sabiha ne kadar yetenekli olduğunu yarışmalarda elde ettiği birinciliklerle ortaya koyuyordu. 1926'da akademinin düzenlediği yarışmalara heyecanla katılan Sabiha aradığı fırsatın bu olduğunu düşünüp tüm gününü neredeyse yarışma hazırlıkları için harcıyordu. Nihayet sonuçlar ilan edilmişti. Üç yarışmanın birincisi olarak kendi ismi açıklandığında sevinçten yerinde duramıyordu. Üstelik Avrupa yarışmasını da kazanmıştı. Bu, heykeltıraş olma yolunda ilk başarısıydı. Fakat sonuçların açıklanmasının ardından hiç beklemediği bir şey oldu. “Bir kadın sanatçı olamaz” diyerek Sabiha'nın yerine Avrupa'ya bir erkek meslektaşını gönderdiler. Bu durum onu öylesine üzmüştü ki ne yapacağını bilemedi. Kendi kendine mırıldandı:

-“Nasıl olur! En iyi heykeli yapan benim, ancak sırf kadın olduğum için yurtdışında eğitim alamayacak mıyım? Hak eden ben iken, nasıl bir başkası sırf erkek olduğu için benim yerime yurt dışına gönderilir? Sanat yapmanın cinsiyetle nasıl bir bağlantısı olabilir? Anlayamıyorum!” Sabiha serzenişlerinde haksız sayılmazdı. Çünkü büyük bir fırsat elinden cinsiyetinden dolayı alınmıştı. Üstelik çalışmasına verdiği emeği de yine sırf cinsiyetinden dolayı göz ardı ediyorlardı. Sabiha hayal kırıklığına uğrasa da kendi kendine “Pes etmeyeceğim, vazgeçmeyeceğim” diyordu. Heykeller yaparken “Keşke heykelleri şekillendirmek kadar insanların düşüncelerini de şekillendirmek mümkün olsa” diye düşündü.

Ertesi yıl yine yarışmalar düzenlendi. Sabiha bir önceki yıl uğradığı haksızlığa eserleriyle cevap vermek için gecesini gündüzüne katmış, güzel çalışmalar ortaya koymuştu. Bu hummalı çalışmalarının ardından sonuçların açıklanacağı gün ve saat

gelmiş, Sabiha'nın kalp atışları neredeyse dışarıdan duyulacak kadar hızlanmıştı. İşte sonuçlar açıklanmıştı.

-“Evet! Evet, birinci olmuşum. Yaşasın! Biliyordum.”

Sabiha'nın sesiyle yankılanmıştı koridor. Bu ses aslında çalışmanın, azmin, kendine güvenin sesiydi. Sabiha üç yarışmayı da kazanarak, o tarihe kadar toplam yedi yarışmada birincilik elde etmişti. Başarıları bununla da sınırlı değildi. Abide (Anıt) Komisyonunun ünlü İtalyan Heykeltıraş Canonica'nın (Kanonika) ile çalışacak bir Türk öğrenci seçmek için yaptığı yarışmayı da kazanmıştı. Bu, çok güzel bir sonuçtu, yurtdışına giderek kendini geliştirme fırsatı yakalamıştı. Ancak kadından sanatçı olamayacağını iddia eden o itiraz sesi bir kez daha yükselmiş ve bu ses onun İtalyan heykeltıraşla çalışmasına engel olacak kadar yüksek çıkmıştı. Dahası bu itirazlarını desteklemek için Kanonika'nın da aynı fikirde olduğu söylentisini yaydılar. Sabiha bu duruma ne kadar içerlese de söylentinin doğru olmadığını bir süre sonra anlayacaktı. Genç sanatçı, Güzel Sanatlar Okulunun yarışmalarını kazanan ilk kadın heykeltıraş olmuştu. Ancak kariyerindeki ilkler bununla kalmamıştı. Başarılarının ardından, nihayet eğitim için İtalya'ya gitmesine karar verildi. Böylece yurtdışında heykel eğitimi alan ilk kadın heykeltıraş olacaktı. Onun bu kariyer için önce ailesini, sonra kadın heykeltıraşlara önyargı ile yaklaşanları ikna etmesi gerekmişti. Bitmek bilmez enerjisi, sanatına duyduğu heyecan, çalışkanlığı, üretkenliği ve başarıları ile kadınların heykel sanatçısı olamayacaklarına dair önyargıları yıkmış, sanatta başarının cinsiyetle bağlantılı olmadığını kanıtlamıştı.

Sabiha, büst yaparak başladığı kariyerine anıt heykel çalışmalarıyla devam etti. Kazandığı yarışma ile yapmaya hak kazandığı Atatürk heykeli, bugün Çankaya Köşkü bahçesinde dimdik ayakta duruyor ve kendisini inşa eden yetenekli sanatçının hünerlerini sergiliyor. Karşılaştığı güçlüklerle yılmadan mücadele etmiş, adını ilk kadın heykeltıraş olarak tarihe yazdırmış ve geride birçok eser bırakmıştı. Kadın sanatçılara heykeltıraş sanatının yolunu açmış, onlara öncülük etmişti. En çok da bunun sevincindeydi.

Son

Öykü Çözümleme Etkinliği: Sabiha Ziya Bengütaş

Düşünsel Boyut

- Sabiha heykeltıraş olabilmek için neler yapmıştır? Bu süreçte mücadele vermesi gerekmiş midir?
- Sabiha hangi kişilik özelliklerine sahiptir? Bu özellikleri mesleğine nasıl yansıtmıştır?
- Sabiha'nın birinci olduğu yarışmalarda hak ettiği ödüllerin verilmeme nedeni nedir? Sabiha bu yaşadıkları karşısında neler yapmıştır?
- Sabiha'nın başarısına örnek verilebilecek çalışmaları nelerdir?

Etik Boyut

- Size göre her iki yarışmayı da birincilikle kazanmasına rağmen Sabiha'nın hakkının elinden alınması doğru mudur? Neden?

Empatik Boyut

- Sabiha'nın yerinde olsaydınız birinci olduğunuz halde cinsiyetiniz gerekçe gösterilerek ünlü bir heykeltıraşla çalışma fırsatı bir başkasına verildiğinde ne hissederdiniz ve ne yapardınız? Neden?
- Sabiha'nın yerinde olsaydınız siz birinci olduğunuz halde cinsiyetiniz gerekçe gösterilerek Avrupa'ya bir başkası gönderildiğinde ne hissederdiniz ve ne yapardınız? Neden?

Etkinlik 4: Öykü Çözümlüyorum

Sevgili öğrenciler, aşağıda doktor **Safiye Ali** hakkında kısa bir öykü sunulmuştur. Öyküyü okuduktan sonra, son sayfada yer alan çalışma yaprağını kullanarak öykü çözümleme etkinliğini

SAFİYE ALİ⁸

“Ne zor şeymiş daha önce hiç örneği görülmemiş bir mesleği yapmanın hayalini kurmak? Örneği görülmemiş dediysem Sayın Mary Mills Patrick (Meri Mils Petrik), ülkemizde örneği görülmemiş, fakat diğer ülkelerde pek tabii kadın doktorlar bulunmakta! Ancak ülkemizde niçin kadınların tıp okumasına izin verilmiyor anlayamıyorum! Elbette edebiyattan, müzikten, başka diller öğrenmekten zevk alıyorum. Ama ben doktor olmak isterdim...”

Mary Mills Patrick, Safiye’nin bu sözleri karşısında hem biraz şaşırmış hem de haklı bir isyanı dinlediğini kabullenircesine kafa sallamıştı. Ona şöyle yanıt verdi:

⁸ Bu çalışmanın, proje resmi sitesi olan www.kadinlardaoradaydi.com adresinde yayına alınması planlanmıştır.

-Bugüne kadar Amerikan Kız Kolejine gelmiş, burada eğitim almış öğrencilerin arasında en iyilerinden birisin. Kolej bünyesinde kızların da eğitim alabileceği bir tıp okulu açmak için hazırlıklar yapıyoruz. Fakat bilmelisin ki bu güç bir istek olarak görülebilir ve zaman alabilir. Biraz beklemeni rica ediyorum.

Safiye okul müdürünün odasından çıkarken bu hayalinde hala son derece kararlıydı. Kolejden mezun olduğu 1916 yılında ülkesinde bir tıp fakültesi vardı elbette; ancak sadece erkekleri kabul eden! Kolejin en başarılı öğrencilerinden olmuştu. Eğitimleri anlayabilecek azmi ve kararlılığı da vardı; fakat fakültenin kapıları kadınlara kapalı olduğundan oraya başvuru dahi yapamazdı. Mary Mills Patrick her ne kadar ona umut verici konuşmuşsa da kaybedecek bir dakikası bile yoktu. Bir an önce doktor olmanın yolunu bulmalıydı. Okulunu AB derecesinde bitirmişti. Bu derece ona tıp eğitimi alacak özgüveni sağlıyordu. O yüzden aynı yıl mayıstaki bursluluk sınavlarına girecek, yurt dışında eğitim almak için bu sınavı kazanacaktı...

Çok geçmeden büyük sınav günü gelip çatmıştı. Safiye bu sınavdan emeklerinin karşılığını alarak ayrılacağını biliyordu. Düşündüğü gibi de olmuştu. Dönemin Eğitim Bakanlığı Safiye'yi Almanya Würzburg Üniversitesine tıp eğitimi almak için burslu gönderecekti. Safiye bu sonuç karşısında hem gururlu hem de çok sevinçliydi. İlerleyen günlerde Almanya'ya gitmek için hazırlıklarını sabırsızlıkla tamamladı. Artık gitme günü gelip çatmıştı. Uçağa binip Almanya'ya gitti. Orada kalacağı yere yerleştikten sonra tıp eğitiminin ilk günü için okulun yolunu tutmuştu. Çok heyecanlıydı. Öte yandan içinde bir burukluk vardı. Kendi ülkesinde tıp fakültesi varken buraya gelmek zorunda kalmak onu içten içe üzmüştü. Ancak burada aldığı eğitimle ülkesine dönüp güzel işler yapacaktı.

Okuluna büyük bir hevesle devam eden Safiye gayreti ve çalışkanlığıyla dikkat çekiyordu. Almanca öğrenmenin yanı sıra derslerine büyük özen gösteriyor, aynı anda birçok işin üstesinden gelebiliyordu. Yarıyıl tatiliyle birlikte sınıf arkadaşları dinlenirken o yine boş durmuyor, okulunda fahri asistanlık yapıyordu. Öğleden sonralarını ise tarih ve felsefe dersleri olarak geçiriyordu. Yaşadığı bazı güçlükler de yok değildi. Ailesi aklından çıkmıyor, duyduğu özlemle mektuplar yazıyordu. Fakat Birinci Dünya Savaşı sürdüğünden bazen yollar kapanıyor, mektupları ailesine ulaşmıyordu. Milli Eğitim Bakanlığı yetkilileriyle de iletişim imkânları yine bu nedenle kesintiye uğruyordu. Safiye tüm bu güçlüklerle göğüs geriyor, Türk kadınıni temsil ettiğini düşünerek onu yüceltmek

istiyor ve bu görevi hakkıyla yerine getirmek için çok çalışıyordu. Almanya'ya savaşa rağmen doktor olma idealini gerçekleştirmek için gelen bu cesur kadının tek endişesi, savaş nedeniyle okulunu tamamlayamadan ülkesine geri dönmek zorunda kalma ihtimaliydi. Neyse ki bu endişesi boşa çıkmış tüm sınavları geçerek ülkesine diplomasıyla ve doktor unvanıyla dönebilmişti.

İstanbul'a döndüğünde doktor olarak çalışma hakkını kazanan Safiye bununla yetinmeyerek mesleğinde uzmanlaşma amacıyla yeniden Almanya'ya döndü. Eğitimini tamamlayarak ülkesine geri geldi ve 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın doktoru olmayı başardı. Böylece Safiye, İstanbul'da bir muayenehane açtı. Kadın doktor öyle alışılmadık bir durumdu ki bir ticari belgede muayenehane sahibi Safiye Ali, "Safiye Ali Bey" olarak kayda geçirilmişti.

Gazeteye verilen ilanın ardından Safiye ilk hastalarını beklemeye başlamıştı. Henüz hiç hasta gelmemişti. Safiye yeterince tanınmadığını zamanla hastaların geleceğini düşünüyordu. Bir gün muayenehanesinin bulunduğu binaya girerken iyi giyimli birkaç kadının konuşmasına kulak misafiri oldu. Kadınlar ağır adımlarla yürürken bir taraftan da Safiye'nin muayenehanesini tanıtan levhaya bakarak konuşmaya devam ediyorlardı.

-Bu kadın doktor hakkında ne düşünüyorsunuz hanımlar? Bir kadın bu mesleği erkekler gibi iyi yapabilir mi? Ona güvenebilir miyiz? Bir diğeri: -

Evet, haklısın benim de tereddütlerim var. Bekleyip görelim.

Bu duydukları Safiye'yi düşündürmüştü. Kendileri de kadın olmalarına rağmen onun mesleki yeterliliğini sorguluyorlardı. Oysa kariyeri uğruna onca çaba harcamış ve Almanya'daki eğitimini sürdürürken Türk kadınlarını en iyi şekilde temsil etmek için de çok çalışmıştı. Kadınların ve diğer insanların görüşlerini değiştirmek için kendisini zorlu bir yol beklediğini şimdiden görebiliyordu. Meslek sahibi kadın sayısı arttıkça, mesleklerinde başarı kazandıkça, eğitim imkânlarına daha fazla eriştikçe kadınlar kendilerine ve diğer kadınlara güvenmeyi öğreneceklerdi. Doktorluğunun yanında kadınların ilerlemesi için de çalışacak olan Safiye tüm bunların farkındaydı.

Safiye'nin muayenehanesi yavaş yavaş misafirlerini ağırlamaya başlamıştı. Ertesi gün muayeneye gelen yoksul kadınlar onu çok sevmiş, hatta zamanla onu bir dert ortağı olarak benimsemişlerdi. Safiye bu kadınların yaşadığı sorunları öğrendikçe, annelik

deneyimlerini gördükçe onlara yardımcı olmak gerektiğini düşünüyordu. Bunları düşünedursun bir hastası daha odaya muayene olmak için girmişti. Muayene bittikten sonra ödemesi gereken ücretten daha azını uzattı. Safiye itiraz ettikçe hasta düşük ücret ödemekte ısrar ediyordu. Safiye bu durumla ilk kez karşılaşmıyordu. Daha önce de kadın olduğu için düşük ücret ödemek isteyenleri görmüştü. “Ne olacak kadın doktordur, az da versek olur” diyorlardı. Safiye’nin bunu kabul etmesi mümkün değildi. Şöyle yanıt verdi: “Eğer hâliniz vaktiniz yerinde değilse parasız bir şekilde sizi tedavi edebilirim; fakat uygun olduğu takdirde kendi seviyemdeki her meslektaşımın aynı ücreti talep ediyorum.” Safiye’nin cinsiyetinden dolayı baş etmesi gereken bir konu daha gün yüzüne çıkmıştı. Kadın doktoru kabullenen hastalar bu defa da kadın olduğu için eşit işe eşit ücret vermeyi gereksiz görüyorlardı. Yani ona, erkek doktorlara ödedikleri ücretten daha azını ödemek istiyorlardı. Safiye bu durumun üstesinden de zamanla gelmeliydi.

Safiye artık iyice tanınmış, tercih edilen bir doktor olmuştu. Muayenehanesi dışında bazı kurumların da doktorluğunu yapıyor, mezun olduğu kolejinde tıp bölümünde dersler veriyordu. Ancak bu süreç boyunca Safiye’nin yaşadıkları, hala yaptıklarının yetersiz olduğunu hissettiriyordu. Toplum için de çalışmak gerekliydi. Çocuklarını bilimsellikten uzak, yanlış uygulamalarla büyütmeyle çalışan kadınların bilinçli birer ebeveyn olmaları sağlanabilirdi. Nereden başlamalıydı? Safiye bunun cevabını çoktan bulmuştu. Memleketinde çocuk sağlığı ihmal edilen bir konuydu. Hemen kolları sıvadı, hedefi belliydi: çocukları tedavi ederken, diğer taraftan çocuk sağlığını korumak ve anneleri bu konuda eğitmek. Anne-çocuk sağlığı alanında çalışmalar yapabiliyordu. Özellikle yoksul çocuklara ve ailelerine destek olmak gerekiyordu. Çeşitli yardım kurumlarından sonra bu hedefine ulaşmak için Süt Damlasında çalışmaya başladı. Gönüllü yaptığı çalışmalar kurumu geliştirdi, hatta buraya müdür oldu. Onun yöneticiliğinde Süt Damlası çocuk bakımı ve sağlığı konusunda en önemli kuruluşlardan biri hâline geldi.

Safiye annelerin çocuklarına içirmesi için pastörize, temiz süt sağlıyordu. Çocuklar böylece mikroplu süt içmekten kurtuldular. Anneler onların gelişip büyümesi için gerekli önlemleri öğreniyor, tedaviye gereksinimi olanlar tedavi ettiriliyor, ihtiyaç sahiplerine yardımlar yapılıyordu. Hastabakıcıları da evlere gönderiyor, çocukların durumlarını takip ediyordu. Safiye her gün durmadan anneler ve bebekler için çalışıyor, halk sağlığı için üstün bir çaba sarf ediyordu. Anneler de onunla uyum içinde çalışıyorlardı. Böylece

modern, bilimsel yöntemlerle bakılan birçok bebek kısa zamanda sağlığına kavuşmuş veya hastalıklara karşı bünyeleri güçlenmişti. Bu durumdan insanlar son derece memnundular. Safiye Ali artık çok tanınan, rağbet edilen, sevilen, saygın bir doktordu. Mesleki kariyerinde yükselme tırmanmıştı. Basın ondan övgüyle söz ediyor, Süt Damlasındaki çalışmalarını haber yapıyordu.

Ancak beklenmedik bir olay gerçekleşmişti. Safiye’yi destekleyen ve takdir eden erkek meslektaşları olduğu gibi onu çekemeyen bazı erkek meslektaşları da vardı. Kurumu bu denli geliştirmesini ve tanıtmasını kıskanmış olacaktı ki Süt Damlasında süt hırsızlığı olduğunu iddia ederek Safiye Ali’yi suçlamışlardı. Konu araştırılmış ve bu iddianın doğru olmadığı anlaşılmıştı. Konuyu bilenler ve Safiye’ye göre, bunu bazı erkek meslektaşları bir kadının kendilerinden daha iyi olabileceğini kabullenemedikleri için yapmışlardı. Güçlü ve mücadeleci bir kadın olan Safiye bu rekabetle başa çıkabilirdi. Ancak kendisine yöneltilen ağır suçlamaya tahammül edemezdi ve istifasını verdi. Bu duruma hastalarının yanı sıra çocuklarına ve kendilerine onca emek verdiği kadınlar da kayıtsız kalmamıştı. Anneler çocuklarını göstererek ağlıyor, bir ağızdan yalvarıyorlardı:

-“Yapmayın nolur! Bizi bırakmayın.” Doktorlarının istifasını geri çekmesi için çaresizlik içinde bağırlıyorlar, Safiye’yi ikna etmeye çalışıyorlardı. Bir süre sonra Safiye Ali’nin evine gelmişlerdi. Safiye kadınların bu durumuna çok üzülmişti. Şöyle dedi:

-“Hanımlar böyle bir asılsız iddia ile karşılaştığım bu yerde maalesef devam etmem mümkün değildir; fakat her zaman çocuklarınıza yardım etmeye hazırım.” Kadınlar onun bu sözlerinin ardından teşekkür ederek üzgün bir şekilde dağıldılar. Safiye Hanım onlar için bulunmaz bir nimetti. Safiye ertesi gün gazetelerde bu olayın birçok yansımasını görmüştü. Neredeyse hepsi Safiye’ye destek mesajı niteliğinde haberler yayımlamıştı. Safiye bundan sonraki süreçte Türk kadınlarının haklarını savunmak için çok çalışacaktı. Kadın Birliği üyesi olarak kadınların her alanda ilerlemesi için konferanslara katıldı. Çeşitli ülkelerde yapılan bilimsel toplantılara Türk kadın doktor olarak katılan tek kişiydi. Oralarda diğer ülkelerden gelen kadınlarla birlikte birçok alanda tartışmalara katıldı. Bundan sonra da hiç durmayacak, kadınların haklarını her alanda savunacak, halk sağlığı için çalışacak, mesleğini başarıyla sürdürecektir, Türk kadınlarına öncülük etmeye devam edecekti.

Öykü Çözümleme Etkinliği: Safiye Ali

Düşünsel Boyut

- Safiye Ali doktor olmaya karar verdiğinde nasıl bir engelle karşılaşmıştır? Bu engel karşısında nasıl bir yol izlemiştir?
- Safiye Ali'nin eğitim yaşantısı hakkında neler söyleyebilirsiniz?
- Safiye Ali meslek yaşamı boyunca ne gibi çalışmalar yürütmüştür? Onun bu çalışmaları topluma nasıl bir katkıda bulunmuştur?
- Safiye Ali'nin yaptığı çalışmaları nasıl değerlendirirsiniz?

Etik Boyut

- O yıllarda kadınların tıp fakültesine alınmaması ve bu eğitime ancak yurt dışında erişebilmelerini nasıl yorumlarsınız?
- Bazı insanların ve hastalarının bir kadın doktor olarak Safiye Ali'ye yönelik tutumlarını nasıl değerlendirirsiniz? Kadın olduğu için mesleki yeterliliğinin sorgulanması ve kendisine daha az ücret ödenmek istenmesinin nedenleri ne olabilir?
- Metinden hareketle sizce başka nerelerde cinsiyetinden dolayı Safiye Ali'nin haksızlığa uğradığı söylenebilir?

Empatik Boyut

- Safiye Ali'nin yerinde olsaydınız istediğiniz mesleği yapmak için nasıl bir mücadele verirdiniz? Açıklayınız.
- Çalıştığınız meslekte cinsiyetinizden dolayı size aynı işi yaptığınız meslektaşlarınızdan daha az ücret ödenmek istenseydi neler hissederdiniz? Böyle bir durumun üstesinden nasıl gelirdiniz?
- Safiye Ali başarılarını çekemeyen bazı erkek meslektaşlarının suçlamasıyla karşılaşınca neler hissetmiş olabilir? Böyle bir durumla siz karşılaşmış olsaydınız neler yapardınız?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Zişan SEYİS
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği.
Y. Lisans Öğrenimi	Sinop Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi.
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	29.06.2021